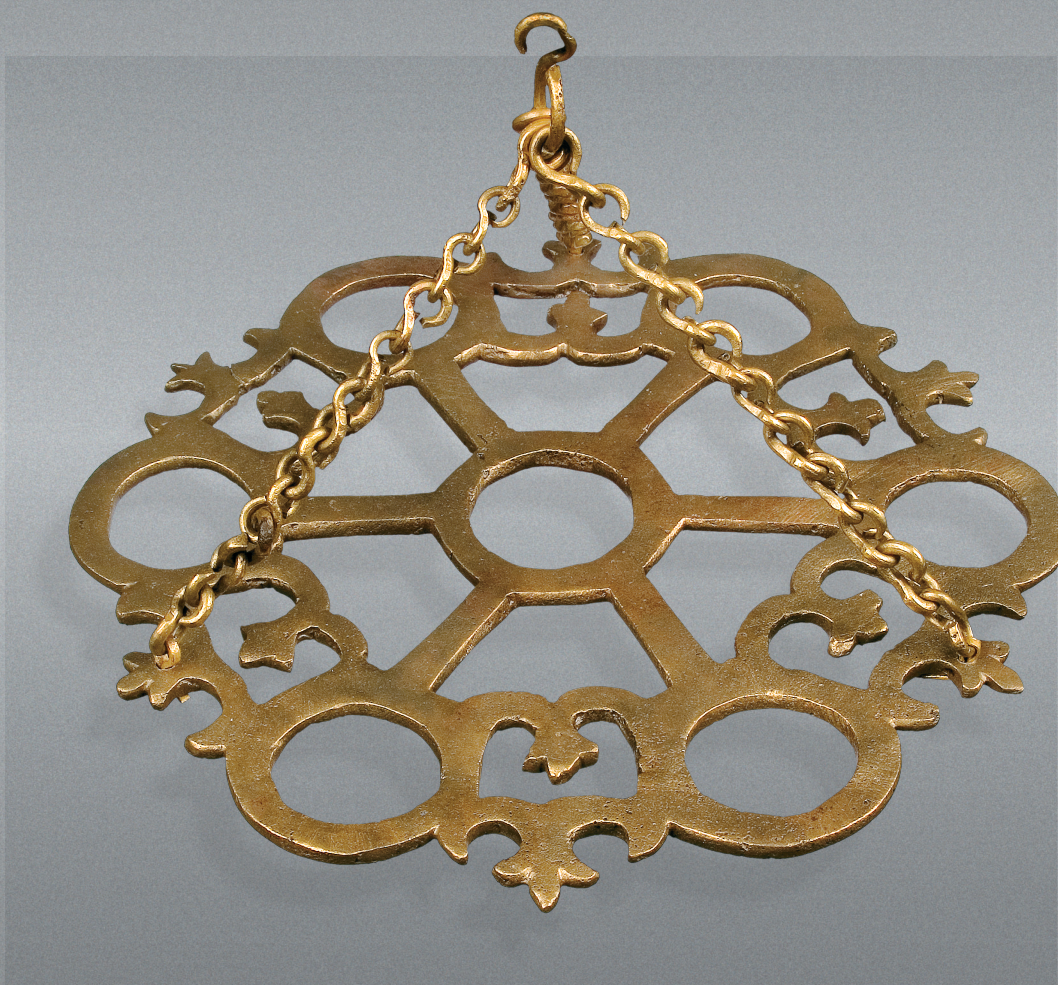


ГРАДИНА НА ЈЕЛИЦИ РАНОВИЗАНТИЈСКИ УТВРЂЕНИ ЦЕНТАР У ИЛИРИКУ

GRADINA ON Mt JELICA
A FORTIFIED CENTRE IN 6th CENTURY ILLYRICUM
AND A MULTILAYERED ARCHAEOLOGICAL SITE





ГРАДИНА НА ЈЕЛИЦИ
УТВРЂЕНИ ЦЕНТАР У ИЛИРИКУ VI ВЕКА
И ВИШЕСЛОЈНО АРХЕОЛОШКО НАЛАЗИШТЕ

Уредио Михаило Милинковић

GRADINA ON Mt JELICA
A FORTIFIED CENTRE IN 6th CENTURY ILLYRICUM
AND A MULTILAYERED ARCHAEOLOGICAL SITE

Edited by Mihailo Milinković



Београд – Чачак 2017
Belgrade – Čačak 2017

Издавачи **Српска академија наука и уметности
Народни музеј Чачак**

Publishers **Serbian academy of sciences and arts
National Museum in Čačak**

За издаваче **Душан Оташевић (САНУ)
Делфина Рајић (Народни музеј Чачак)**

Publisher's representatives **Dušan Otašević (SASA)
Delfina Rajić (National Museum in Čačak)**

Уредник каталога изложбе **Михаило Милинковић**
Exhibition catalogue editor **Mihailo Milinković**

Рецензенти **Миодраг Марковић
Гордана Јеремић**

Reviewers **Miodrag Marković
Gordana Jeremić**

Лектор и коректор **Слободан Николић**
Proofreader **Slobodan Nikolić**

Преводац **Дејв Калкат**
Translator **Dave Calcutt**

Графички дизајн и техничко уређење **Миленко Савовић**
Graphic design and prepress **Milenko Savović, ARTERA doo Čačak**

Тираж / Print run 750

Штампа **Службени гласник, Београд**
Print **Službeni glasnik, Belgrade**

ISBN 978-86-7025-728-3

Штампање каталога помогла је Општина Лучани
Printing of the catalogue was supported by the Municipality of Lučani

Изложбу приређују	Српска академија наука и уметности Народни музеј Чачак
Exhibition organized by	Serbian academy of sciences and arts National Museum in Čačak
Аутор изложбе	Михаило Милинковић
Author of the exhibition	Mihailo Milinković
Организација	Рада Маљковић, Јелена Межински Миловановић, Жаклина Марковић
Organisation	Rada Maljković, Jelena Mežinski Milovanović, Žaklina Marković
Стручна сарадња	Драган Миловановић, Милица Марић Стојановић, Сузана Ерић, Мина Јовић, Александра Гојгић, Милица Радишић, Вујадин Вујадиновић, Немања Марковић, Милица Крижанец
Expert associates	Dragan Milovanović, Milica Marić Stojanović, Suzana Erić, Mina Jović, Aleksandra Gojgić, Milica Radišić, Vujadin Vujadinović, Nemanja Marković, Milica Križanac
Конзервација и рестаурација	Мирослав Станојловић, Владимир Рашић, Катарина Грујовић, Слободан Дрча, †Зорица Јовановић, Милун Мијатовић, Снежана Топић, Мина Јовић, Милан Чоловић, Слободан Богојевић, Дејан Петровић
Conservation and restauration	Miroslav Stanojlović, Vladimir Rašić, Katarina Grujović, Slobodan Drča, †Zorica Jovanović, Milun Mijatović, Snežana Topić, Mina Jović, Milan Čolović, Slobodan Bogojević, Dejan Petrović
Техничка сарадња	Михаило Милинковић, Снежана Топић, Дејан Аџемовић, Милан Јазић, Горан Виторовић, Саша Рендић, Стојан Предовић и Марко Вилотијевић
Technical support	Mihailo Milinković, Snežana Topić, Dejan Adžemović, Milan Jazić, Goran Vitorović, Saša Rendić, Stojan Predović and Marko Vilotijević
	Припреме изложбе помогла је група студената археологије Филозофског факултета у Београду (Филип Ристовић, Бојан Тајхмајстер, Стефан Голе, Душан Николић и Јована Џелетовић)
	Exhibition preparations have been supported by a group of Archaeology students, Faculty of Philosophy, Belgrade (Filip Ristović, Bojan Tajhmeister, Stefan Gole, Dušan Nikolić and Jovana Dželetović)

Садржај

<i>Михаило Милинковић</i> Предговор	9
<i>Делфина Рајић</i> Градина на Јелици – преглед историјата истраживања	13
<i>Александар Булајковић</i> Праисторијски налази са Градине на Јелици	19
<i>Михаило Милинковић</i> Градина на планини Јелици. Регионални центар на северу Источног римског царства	23
<i>Марко Кајларевић</i> Архитектонска пластика и живопис са Градине на Јелици	61
<i>Милоје Васић</i> Коментар новца нађеног на Градини на Јелици	67
<i>Снежана Ферјанчић</i> Епиграфски споменици са Градине на Јелици	69
<i>Милоје Васић</i> Допринос истраживања Градине на Јелици проучавањима ране Византије у Србији	75
КАТАЛОГ НАЛАЗА	
ИСТОРИЈАТ ИСТРАЖИВАЊА	83
ПРАИСТОРИЈСКИ ПЕРИОД	87
РИМСКИ ПЕРИОД	95
РАНОВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД	98
Накит и функционални делови одеће	99
Предмети од кости, рога и слоноваче, сировина	116
Опрема грађевина	128
Алат и прибор	170
Оружје и опрема ратника	196
Новац и мерни инструменти	203
Керамика	212
Пластика и сликана зидна декорација	220
Натписи	229

РАНОСРЕДЊОВЕКОВНИ ПЕРИОД	231
Порекло илустрација	244
<i>Вујадин Вујадиновић</i>	
Библиографија коришћених радова	235
<i>Михаило Милинковић</i>	
Градина на Јелици. Утврђени центар у Илирику VI века и вишеслојно археолошко налазиште	
Резиме	247
<i>Mihailo Miliković</i>	
Gradina on Mt Jelica. A fortified centre in 6th century Illyricum and a multilayered archaeological site	
Summary	251

Аутори каталожких јединица

АБ	- Александар Булатовић	ДР	- Душан Рашковић	ММ	- Михаило Милинковић
АГ	- Александра Гојгић	ЉП	- Љубинка Павловић	НМ	- Немања Марковић
БТ	- Бојан Тајхмајстер	МК	- Марко Капларевић	РБ	- Радивоје Бојовић
ВБ	- Весна Бикић	МлМл	- Милан Миловановић	СИ	- Светлана Ивковић
ВВ	- Вујадин Вујадиновић	МР	- Милица Радишић	СФ	- Снежана Ферјанчић
ДГ	- Дејан Гаврић	МВ	- Милоје Васић		

Поводом 30 година од почетка археолошких ископавања Градине на Јелици, 2014. године Народни музеј у Чачку приредио је пригодну изложбу у свом простору. Ова изложба се сада, са скоро двоструко већим бројем експоната, допуњеним и измењеним пратећим каталогом, приказује публици престонице и њеним гостима, у Галерији Српске академије наука и уметности.

Посетиоци ће моћи да виде археолошке налазе из различитих области живота некадашњих становника данашње Западне Србије, од праисторијског до раносредњовековног периода. Ипак, очигледна је доминација непокретних и покретних налаза из рановизантијске фазе живота, који у хронолошком смислу припадају VI, вероватно и почетку VII века. Тада је на Јелици на врху коме је до данас остао назив Градина, постојао „град“ још увек непознатог имена, средиште свог региона (шире околине савременог Чачка), на немирном северу источноримског, тј. „рановизантијског“ Илирика. Уз извештај опрез, постојање више засебно брањених четврти, бедема, кула, неколико капија, црква, крстионице, резиденција, складишта, радионица, канализације, архитектонске пластике, са свим пратећим налазима, допушта употребу израза „град“. У временима сеобе народа градова на територији данашње Србије није било много. Стари римски центри попут Сирмијума, Сингидунума, Виминацијума или Наисуса никада се нису опоравили од хунских разарања у V веку, посебно снажних за време Атиле. У VI столећу, у склопу својеврсне обнове Царства, новоосновани градови (у сваком случају централна места у својим регионима или субрегионима) су, попут Царичиног града, Градине на Јелици и можда утврђеног комплекса са вештачком браном на локалитету Злата - Кале (Пуста Река), бар према тренутно расположивим сазнањима, били ретки. Њихове структуре су биле у почетној фази изградње након које је, додуше не и у случају Градине на Јелици, сразмерно брзо уследио период „дезинтеграције и рурализације“, пре самог краја живота у њима, на завршетку VI или почетком VII века, у време аварских и словенских продора. Подразумева се при томе да се на садржај појма „град“ мора гледати у

контексту свих промена које су се одвијале од IV до VII века не само на овим просторима, а које су временом довеле до нестанка града познатог из античких времена, понегде и до нестанка градова уопште, за дуже време.

Мрежа насеља се у време сеобе народа (не само на Балкану) преселила из приступачних низија и плодних равница у брдско-планинске области ради лакше одбране од варвара. То је била једна од најмасовнијих промена општег начина становања, привреде и живота која се, према расположивим сазнањима, икада одвила на Балканском полуострву, самим тим и на територији Србије. Градина на Јелици је одличан пример за проучавање оваквих процеса, иако се то проучавање још увек налази у својим раним фазама.

Не би требало изгубити из вида да изложени налази потичу управо из периода током кога су на рушевинама Римског царства постављени темељи модерне „Европе“, у коме је дошло до основног распореда етничких групација из којих ће делом настати потоње нације.

Ископавања и истраживања Градине на Јелици, која трају 33 године, вођена сразмерно скромним средствима и понављаним повременим прекидима (1984–2017), изнела су на светлост дана знатан број података, међу њима и антрополошких, на основу којих се могу реконструисати популациона слика, начин становања, привреда и професионалне делатности, верска сфера и други аспекти свакодневнице који су одликовали живот некадашњих становника овог места. У том смислу, Градина није парадни локалитет који фасцинира луксузом нађених предмета, иако и таквих има, али без сумње јесте и по налазима и по њиховом контексту један од кључева за разумевање процеса на преласку из касноантичког у раносредњовековни период на тлу некадашњег северног Илирика. То се односи и на насељавање места у раносредњовековном периоду, које се не подразумева на свим рановизантијским локалитетима у региону.

Пре почетка ископавања на Јелици о рановизантијској археологији у Србији се углавном знало по налазима из Царичиног града, са Ђердапа (заштитна ископавања условљена изградњом хидроелектрана) и по налазима из утврђених насеобина у околини Новог Пазара. У том смислу, Градина са другим истраживаним истовременим налазиштима попуњава одређену празнину која постепено уступа место карти локалитета чији је степен истражености већи од пуког регистравања на основу одговарајућих површинских налаза. Заправо, од Градине би се могло очекивати да репрезентује „типично“ веће, централно утврђено насеље у романском Илирику (у делу Илирика у коме се говорило латинским језиком, у који спада и територија савремене Србије), с обзиром на околности настанка Царичиног града у завичају цара Јустинијана, како се не без разлога претпоставља, и на такође специфичну улогу граничних утврђења на дунавском лимесу, северној државној граници. Реална, „убичајена“ ситуација се, међутим, не може на тако једноставан начин изложити и

објаснити, поред осталог и због стања истражености. Ипак, у овом тренутку изгледа да стицајем одређених околности ни Градина на Јелици није била репрезент типичног насеља на северу Илирика, с обзиром да, према досадашњим резултатима, поред осталог, није прошла уобичајене фазе кроз које су други центри пролазили (накнадна рурализација).

Пред читаоцима се налази у битној мери допуњен и измењен каталог, прилагођен потребама знатно веће изложбе. Поред ранијих, до сада непознатих јавности, он обухвата и налазе из неколико претходних кампања ископавања (2014-2016). Неки од њих су за ову прилику подвргнути конзервацији и рестаурацији. При томе треба нагласити да су међу експонате уврштени и наизглед „безначајни“ предмети, попут клинова, уломака прозорског стакла и сл. Ипак, њихова безначајност је привидна, јер и они, пажљиво размотрени, сваки на свој начин одражавају потребе и могућности наших претходника (практичне, естетске, технолошке и друге), па и на оним местима на која се не гледа одмах: овде се излаже стварно стање, без претераног пробирања и елиминисања група налаза. Задатак археологије је да осветли све аспекте људског живота који су оставили материјални траг – то и јесте полазни мото овог „Излога“. Фокус је сада усмерен на саму Градину, не и на истовремена мања утврђена насеља у околини, као што је то било 2014. године.

Задовољство ми је, уједно и велика част, да на овом угледном месту нашој публици и нашим гостима на увид понудим налазе са једног од значајнијих рановизантијских, а потом и раносредњовековних налазишта у ширем окружењу.

У Београду, април 2017.

Михаило Милинковић
руководилац истраживања

Градина на Јелици – преглед историјата истраживања

Урањање у прошлост, међу древне споменике који фасцинирају својом трајношћу и тајанством, одувек је привлачило не само историчаре и археологе, већ и знатижељне путнике-намернике, као и авантуристе. Разумевање старих зидина, утврда и храмова у које су њихови градитељи узидали много неимарске и уметничке вештине представља узбудљиво путовање до самих изворишта цивилизације.

На једном од врхова планине Јелице изнад Чачка, у атару драгачевског села Граб, већ столећима немилосрдном зубу времена, надмоћним силама природе и људском немару, одолева утврда Градина. Уздижући се на планинском врху већ заборављеног назива Јељен, ова легендама обавијена утврда и дан-данас чува предање да је ту „град градила Проклета Јерина“, тј. деспина Ирина Кантакузен, жена деспота Ђурђа Бранковића Смедеревца. Када је, како казује легенда, град завршен, у њега би често пристизало по седам мазги натоварених „силним благом“ које је уношено у велики лагум, па закључавано са два калауза. Напоследку, један је бачен у Калаузну бару, док је други остао у рукама Проклете Јерине.

Столећа су пролазила, али омања камена чесма са сада нечитким латиничним натписом испод Градине, поред караванског друма који је водио од данашњег Чачка према Старом Влаху, није привлачила ничију пажњу. Ипак, знатижељници и авантуристи нису пропуштали прилику да са самог

врха Градине уживају у предивном погледу на обе стране планине Јелице, према долини Западне Мораве са једне и према Драгачеву са друге стране.

Легенда о Проклетој Јерини и њеном „силном благу“ скривеном у тами лагума, почиње да бледи када су археолози започели систематско проучавање остатака утврде на Градини, јер је откривено да је она далеко старија од доба владавине Ђурђа Смедеревца и „Проклете Јерине“.

До новијег доба познавање праисторијских, касноантичких, рановизантијских и средњовековних градина у околини Чачка махом се заснивало на забелешкама старијих истраживача и поштовалаца старина, рекогносцирањима и ископавањима које је предузимао Народни музеј у Чачку, као и на неколицини археолошких налаза прикупљених на површини тла приликом ретких посета овим споменицима.

Научноистраживачки пројекти покренути осамдесетих година XX века умногоме интензивирају проучавања и омогућавају поузданије и потпуније упознавање утврђења и градова из различитих епоха у овом делу Србије, а најобимнија археолошка ископавања биће предузета управо на локалитету Градина у атару драгачевског села Граб.

Прва позната интересовања за Градину датирају из 1843. године када Тома Живановић, начелник Попечитељства унутрашњих дела, добија препис натписа посвећеног богињи Дијани који је сачинио Сретен Протић, писар Среза драгачевског



Сл. 1: Др Јанко Шафарик
Fig. 1: Dr Janko Šafarik

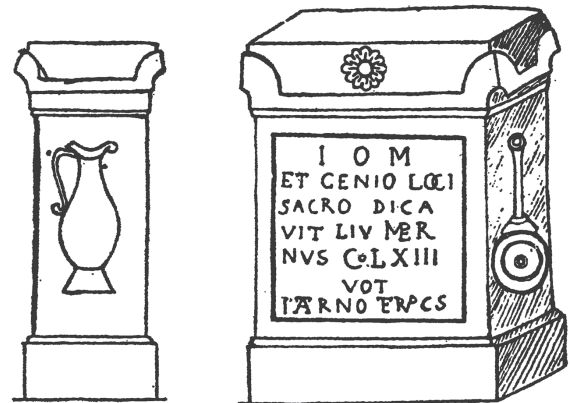
(кат. бр. 1). У свом писму од 8. октобра 1852. године Живановић наводи да је натпис „на камену урезан на развалинама неким налазећим се на Елици планини више Чачка“. То га подстиче да посети место на коме се камен налазио, али га снежна вејавица спречава да приђе „развалинама“ на Градини. Путујући у Ужице неколико година касније, Живановић изнова походи Јелицу, али га овога пута онемогућава густо растиње.¹

Др Јанко Шафарик (1814–1876, Сл. 1), пионир српске археологије, тада управник Народног музеја у Београду, посетио је Градину на Јелици 1865. године у оквиру свог „археолошког путовања“ по Рудничком и Чачанском округу, које је подразумевало рекогносцирање и, на Руднику, ископавање. Нажалост, није сачувана његова скица основе утврђења за које је сматрао да потиче из римског периода. Ипак, Шафарик је оставио преписе два римска натписа – са једног Јупитеровог жртвеника (Сл. 2) и натписа посвећеног богињи Дијани

за које је сазнао да су нађени на Градини или „под Градином“ на Јелици. На Градини је затекао зидове од камена кречњака, тада високе око две-три стопе изнад земље, остатке кула и зграда у унутрашњости утврђења.²

Крајем XIX века Градину походи и др Сима Тројановић (1862–1935), етнолог, који у више наврата „ископава“ (тачније, прекопава) праисторијске хумке у Драгачеву. Налазе шаље Михаилу Валтровићу (1839–1915), професору археологије на Филозофском факултету у Београду и председнику Српског археолошког друштва. Валтровић је почетком осамдесетих година XIX века, утемељујући српску археологију као академску дисциплину, указивао на важност археолошких налаза и неопходност њиховог пажљивог изучавања. Подједнако, ако не и у већој мери, истицао је значај њиховог контекста приликом проналажења, чиме је прешао праг који аматеризам и антикварство дели од научно утемељеног приступа.

Тројановић је успео да скрене пажњу на Градину Феликсу Каницу (1829–1904), гласовитом путописцу, илустратору, археологу и етнологу-аматеру,



Сл. 2: Црцјеж Јупитеровој жртвеника, Јанко Шафарик
Fig. 2: Drawing of Jupiter's ara, Janko Šafarik

[1] Писмо Томе Живановића, Београд, 8. октобар 1852, Архив Српске академије наука и уметности у Београду бр. 9068.

[2] Милинковић, 2010, 15.

као и једном од најбољих познавалаца југоисточне Европе који, као и његови претходници, сматра да је Градина утврђење из римског периода.³ Каниц је за собом оставио скицу основе града која је током археолошког истраживања ревидирана (Сл. 3).

Тридесетих година XX века Градина се изнова спомиње као археолошки локалитет од прворазредног значаја, а повод је случајни налаз сребрног реликвијара у облику саркофага (Сл. 4) који је публикувао Никола Вулић (1872–1945), историчар, класични филолог и археолог, један од најзначајнијих српских проучавалаца античке прошлости.

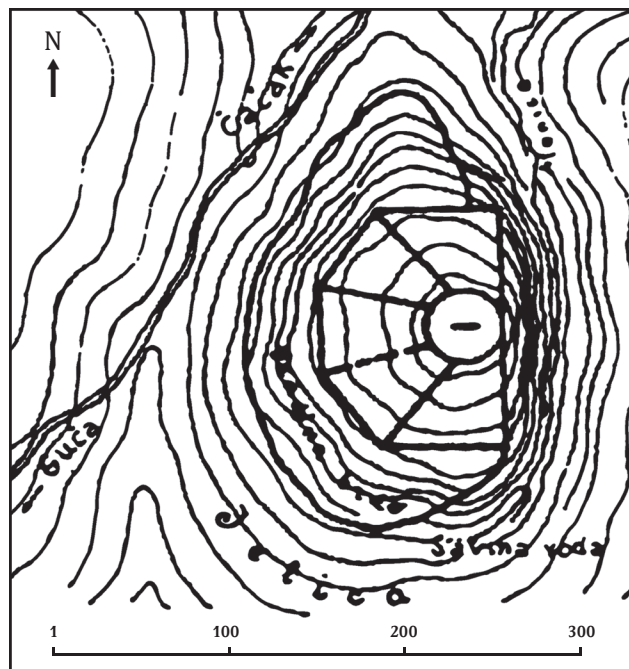
Међутим, после Другог светског рата Градина је масовно уништавана јер је са ње одвожен камен за насапање пута Чачак-Горачићи.

Народни музеј у Чачку рекогносцира Градину 1969. и 1972. године. Истраживачи затичу још увек добро очуване остатке бедема на површини терена, местимично чак и преко два метра висине, како се наводи. Чланови екипе стекли су утисак да је реч о бедемима Горњег града и подграђа, при чему се напомиње да је бедем подграђа (ближи прилазном путу) оштећен вађењем камена за изградњу пута Чачак-Гуча, када је и откривен римски жртвеник посвећен богињи Дијани.⁴

Пре почетка ископавања у Народни музеј у Чачку повремено доспевају поједини случајни налази са Градине, до којих долазе мештани – солид Јустина II (кат. бр. 426), камени мортаријуми (кат. бр. 222) и још један број налаза.

Обиласком локалитета 1983. године сагледано је стање пре почетка археолошког ископавања.

Наредне године (1984), у организацији Археолошког института из Београда, почиње сондажно ископавање скромних размера које је током прве године најпре стратиграфског карактера (ради сазнавања основних података о временској припадности налазишта), али и могућег лоцирања бедема. После открића базилика које је уследило



Сл. 3: Скица основе града по Феликсу Каницу
Fig. 3: Sketch of the town plan, by Felix Kanitz

већ следеће године, у оквиру сондирања нешто нижих позиција на западној падини, ископавање постаје систематско, мада на ограниченим површинама.

Након три године од првих археолошких ископавања утврде, Скупштина општине Лучани 1987. године проглашава Градину на Јелици за споменик културе. Михаило Милинковић у својој монографији *Градина на Јелици: рановизантијски град и средњовековно насеље* (Београд, 2010) излаже најважније резултате и налазе од 1984. до 2009. године везане за рановизантијски и, у мањој мери, раносредњовековни хоризонт Градине.⁵

До сада су у истраживањима учествовали археолози, историчари, инжењери геодезије, историчари уметности, архитекте, геолози, физички хемичари, физички антрополози, конзерватори и рестауратори, филолози и стручњаци других профила.

[3] Према Милинковић, 2010, 16.

[4] Ранковић, Икодиновић, 1973, 163.

[5] Осврт на новије налазе са Градине (2010-2014) дат је у књизи истог аутора, Милинковић, 2015.



Сл. 4: Реликвијар са Градине на Јелици | Fig. 4: Reliquary from Gradina on Jelica

Прва обимнија кампања сондажног, стратиграфског и топографског испитивања Градине предузета је 1988. године са циљем сагледавања појединих делова налазишта унутар града. Међутим, и поред доста охрабрујућих почетних резултата у периоду 1985–1988. (проналазак остатка четири до тада непознате рановизантијске базилике у кратком року), финансирање је прекинуто 1989. после потпуног откривања остатка фресака у крстионици Базилике „С“, да би у мањем обиму било настављено 1994. године.

Републички завод за заштиту споменика културе први пут учествује у радовима на Градини 1989. због третмана остатака живописа у Базилици „С“, а 1997. и 1998. године у ограниченом обиму отпочиње архитектонску конзервацију унутар Горњег града. Након дужег прекида, ови незавршени радови настављени су од стране Завода за заштиту споменика културе из Краљева (Базилика „Е“, Објекат I-IV, Објекат VI), постепено стварајући предуслове за реализацију идеје о Археолошком парку у нетакнутом природном окружењу, на доминантном положају.⁶

[6] На иницијативу Центра за културу општине Лучани израђен је пројекат археолошког парка на Градини.

Уз систематске радове, поједине кампање биле су посвећене сондажном истраживању које је дало смернице за наставак ископавања (1988. и 1995. године), с обзиром да је један број тада само делимично откривених грађевина касније истражен у ширем ископу – Базилика „С“, Објекти V, VIII и др.

Услед немогућности да се обезбеде неопходна средства, ископавања су поново покренута од 1994. до 1997, а након још једног прекида настављена 2000–2002. године, али у знатно мањем обиму, ослоњена на доста скромно финансирање, донације и волонтерски рад археолошке екипе.

Од 2001. године пројектом руководи Филозофски факултет у Београду.

Истраживање је потпуно обустављено 2002–2005. године, а онда неочекивано обновљено уз подршку Министарства културе Републике Србије и траје до данас. Током 2009. године финансирање је омогућило радове врло скромног обима, усредсређене на површинско праћење бедема у ареалу Горњег града. Ипак, ископавања су у обиму повећана од 2010. године, од када су пре свега усмерена на простор Горњег града, уз сондажно испитивање Јужног и Северног подграђа.

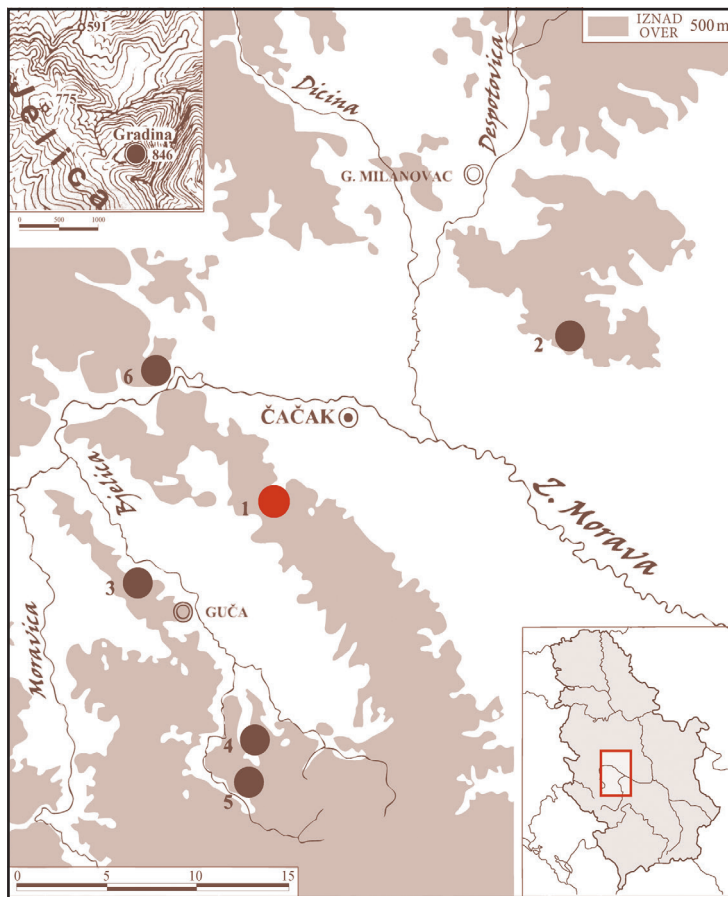
Од самог почетка пројектом руководи проф. др Михаило Милинковић (Филозофски факултет у Београду, Одељење за археологију), уз сарадњу бројних, највећим делом млађих колега и студената археологије, чланова археолошке екипе на терену који су, почев од 1984. године, помагали при надзору ископавања, изради документације и обради налаза.

У околини Чачка извршена су пробна ископавања на још неколико локација на којима су откривени остаци утврда са рановизантијским

хоризонтом, а датирају из истог периода као и Градина на Јелици: Соколица у Остри, Ћава у Лису, Градина у Вучковици, Стојковића градина у Вичи и Илиње у Овчар Бањи (Сл. 5). Сва ова утврђења подигнута су на тешко приступачним положајима, изузев Илиња које се налази испод 500 метара надморске висине.

Локалитети попут Градине, чији број није велик, доносе важну нову грађу за даља археолошка проучавања касне антике и раног средњег века и то не само на нашим просторима.

Управо стога каталог „Градина на Јелици. Утврђени центар у Илирику VI века и вишеслојно археолошко налазиште“ представља својеврстан водич кроз древну прошлост, сведочећи сликом и речју да се благо не налази негде другде, на неком бољем и лепшем месту, него управо овде, испред нас.



Сл. 5: Рановизантијска утврђена насеља у околини Градине на Јелици: 1. Јелица-Градина, 2. Остри-Соколица, 3. Лис-Ћава, 4. Вича-Стојковића градина, 5. Вучковица-Градина, 6. Овчар Бања-Илиње

Fig 5: Early Byzantine fortified settlements in the surrounding area of Gradina on Jelica: 1. Jelica-Gradina, 2. Ostra-Sokolica, 3. Lis-Ćava, 4. Viča-Stojkovića gradina, 5. Vučkovića-Gradina, 6. Ovčar Banja-Ilinje

Праисторијски налази са Градине на Јелици

Приликом дугогодишњих истраживања византијског утврђења из VI - почетка VII века подигнутог на једном од врхова северозапад-ног дела планине Јелице, 7,5 km југозападно од Чачка, откривени су бројни покретни налази из праисторијског периода.⁷

Праисторијски налази, од којих су далеко најбројнији били уломци керамике из старијег гвозденог доба, обрађени су и публиковани 1989. године⁸. Нажалост, приликом истраживања нису евидентирани затворене праисторијске целине, осим културног слоја местимично откривеног у сондама на северној падини узвишења, па се атрибуција налаза углавном ослањала на стилско-типо-лошке карактеристике керамике и, евентуално, хоризонталну стратиграфију.

Највећи број праисторијских налаза откри-вен је на узвишењу чија је надморска висина 846 m и са којег је могућ визуелни преглед око-лине, укључујући и део долине Западне Мораве у којој се данас налази Чачак. Осим на врху, налази су констатовани на северној, северозападној и западној падини узвишења (Објекат IX, сонде 1/84, 3/08, 1/12, 1/14, 2/14, 3/14, 1/15), затим у њиховим подножјима (Објекти V, VI, VIII и X), као и у југозападном подножју узвишења (Базилика „D“).

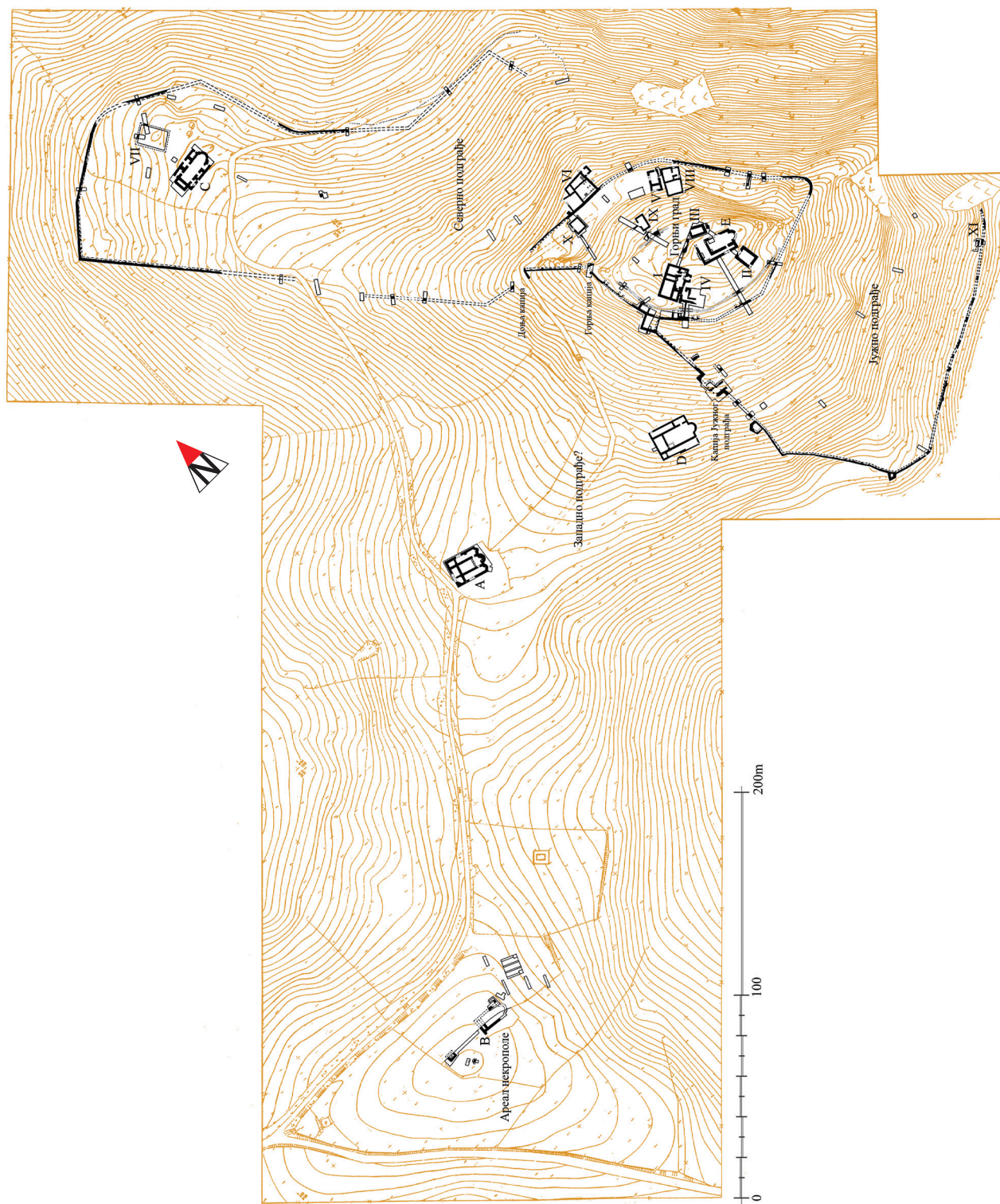
Мањи број налаза евидентиран је приликом истра-живања Базилике „А“, у западном подграђу на коси удаљеној око 200 m од узвишења (Сл. 6). Насеље на узвишењу је у византијско време представљало Горњи град, односно акропољ, док се у праисторијском периоду на овом месту по свему судећи налазило градинско насеље. Интен-зивним грађевинским радовима у византијском периоду у потпуности су девастирани остаци архитектуре праисторијских насеља, тако да једину интактну целину из праисторије за сада представља културни слој из старијег гвозденог доба откривен у сондама 3/08 и 1/12, на северној падини узвишења, док су сви остали налази евиден-тирани у слојевима са шутом, односно слојевима у којима је праисторијски материјал био помешан са налазима из византијског и раносредњовековног периода.

Од праисторијских налаза најзаступљенији су фрагменти посуда од печене земље, а у много мањем броју регистровано је оруђе израђено од окресаног камена (кат. бр. 15-18), глачаног камена (кат. бр. 21) или печене земље (кат. бр. 19, 20). Најстарији пра-историјски налази указују да је узвишење било настањено већ у позном енеолиту, а најмлађи да се живот на локалитету угасио крајем старијег гвозденог доба.⁹ После дужег хијатуса локалитет је поново насељен тек у византијском периоду.

[7] Систематска истраживања на овом локалитету отпочела су 1984. године и још увек трају. Руководилац истраживања је проф. др Михаило Милинковић, Одељење за археологију Филозофског факултета у Београду. Користим прилику да му захвалим на позиву за учешће у реализацији овог каталога.

[8] Анђелковић, 1989, 81–85; Анђелковић, 1990, 103–109.

[9] Булатовић, 2011, 115–140.



Сл. 6: Градина на Јелици, ситуациони план, 2016 | Fig. 6: Jelisa-Gradina, plan, 2016

Према дистрибуцији покретних налаза може се закључити да је у позном енеолиту био настањен највиши део локалитета. Ови налази су спорадично евидентирани и у северном и југозападном подножју, што не подразумева да су и ови делови локалитета били настањени, јер су налази овде могли доспети ерозијом са узвишења. Форме посуда које припадају најстаријем хоризонту јесу зделе увученог обода, затим полулоптасте дубље посуде, као и амфоре дугог левкастог или цилиндричног врата, понекад са тракастом вертикално постављеном дршком испод обода. Јављају се и тунеласте хоризонтално бушене дршке, а украси су ретки и своде се на урезане изломљене или таласасте линије (кат. бр. 4, 5), затим низове троугластих и овалних отисака (кат. бр. 2) или јамичаста удубљења (кат. бр. 3). Керамика из овог периода израђена је од пречишћене земље или од земље са примесама песка, а у ређим случајевима са примесама крупнијег песка. Печена је у различитим нијансама мрке боје. На већем броју фрагмената површина је пригличана, а понекад је груба и необрађена. У широј околини локалитета до сада није евидентирано налазиште из овог периода, а стилско-типолошке карактеристике керамике највише подсећају на керамику Коцофени - Костолац културе, као и на Вучедолску културу. Овај хоризонт насељавања се оквирно може одредити у прву половину и средину III миленијума. Неки налази са западног подграђа (Базилика „А“) указују на могућност настањивања овог дела локалитета и неколико векова касније, у рано бронзано доба, а спорадични налази откривени на западној падини узвишења 2014. и 2015. године (зделе S профилације, брадавичасте дршке) говоре да је живота на локалитету било и у позно бронзано доба.

Локалитет је, судећи према броју и дистрибуцији налаза (узвишење, западно подграђе, северно и западно подножје), најинтензивније био настањен у рано и старије гвоздено доба (XI/X-VII век п. н. е.), а евидентирано је и неколико налаза који датирају са краја старијег гвозденог доба (VI-V

век п. н. е.). Керамику из раног гвозденог доба чине зделе увученог обода (кат. бр. 6), ниски пехари канелованог трбуха (кат. бр. 8), затим крушкасти пехари са дршкама на чијем врху је рожасте пластични наставак повијен уназад, полулоптасте шоље (кат. бр. 7), као и амфоре коничног врата, док су од украса најбројније канелуре (кат. бр. 9), затим урезани праволинијски и лучни мотиви (кат. бр. 10), као и низови тачкастих удубљења (кат. бр. 6). Керамика је претежно израђена од пречишћене земље или земље помешане са ситним песком. На већем броју амфора површина је пригличана, а само на једном примерку је углачана. Углавном је печена у тамномркој, а у ретким случајевима у мркоцрвеној боји. Стилско-типолошке особине керамике указују на сличности са позном Белегиш II-Гава културом, али и нешто млађом Калакача културом, што би према периодизацији овог периода у Поморављу, коју је начинио М. Стојић,¹⁰ одговарало фазама старијег гвозденог доба Ib и Ic, односно периоду XI-IX века п. н. е. Из овог периода евидентиран је извешан број налазишта у ужој и широј околини локалитета, чија керамика има стилско-типолошке карактеристике сличне керамици са Градине.

Највећи број налаза са Градине припада старијем гвозденом добу. Далеко најбројнији су керамички уломци (више од 80%) који потичу из северног подножја узвишења (Објекти V, VI и VIII), док су остали уломци евидентирани на самом узвишењу. Од керамичких форми најзаступљеније су полулоптасте зделе увученог или задебљаног обода (кат. бр. 11), затим амфоре коничног врата са разгнутим или косо профилисаним ободом, а често се јављају лучне дршке овалног или полукружног пресека украшене уздужним канелурама. Најчешћи орнаменти су изведени канеловањем у комбинацији са урезаним таласастим линијама или утиснутим повезаним S мотивима (кат. бр. 11, 12). Ређе се јављају шрафирани троуглови, низови правоугаоних отисака начињени назубљеним

[10] Стојић, 2004, 281-282.

инструментом и мотиви шрафираних малтешких крстова који се надовезују (кат. бр. 12, 13). Посуде из овог периода већином имају пригачану површину, док је груба заступљена само на лонцима. Начињене су од земље помешане са ситним песком. Зделе су печене у нијансама сиве и мрке, лонци у нијансама сиве, мрке и окер, а амфоре у нијансама окер, мрке и црвене боје, при чему су најбројнији сивомрки фрагменти.

Керамика се без већег двоумљења може одредити у развијено гвоздено доба, односно Басараби културу, која се у овом периоду раширила до западног Срема (на запад) и Поморавља (на југу), па не изненађује чињеница да је ова култура забележена и на овом простору, на шта је и раније указивано.¹¹

У југозападном подграђу локалитета, као и у североисточном подножју узвишења, евидентирана је по једна дршка од посуда које су вероватно биле израђене на витлу (кат. бр. 14), по узору на грчку керамику тог времена, што указује да је локалитет био настањен и крајем старијег гвозденог доба (гвоздено доба III, према М. Гарашанину), када се тај тип керамике појавио на централном Балкану.¹²

Из претходног излагања постаје очито да је Градина на Јелици била погодна за насељавања и пре византијског периода. Већ крајем бакарног доба носиоци регионалне културе која је садржавала

елементе Коцофени и Вучедолске културе населили су узвишење, а живот на локалитету се наставио и у бронзано и рано гвоздено доба, да би трајао до краја старијег гвозденог доба. Након хијатуса од око једног миленијума локалитет је поново настањен у рановизантијском периоду.

Градина је очигледно још од праисторијског времена била погодна за живот, нарочито због свог геостратешког положаја који је имао и микро и макрорегионални значај. Са ње се могао контролисати природни комуникациони правац који је повезивао долину Западне Мораве са Драгачевом, али и правац долином саме Западне Мораве, односно прилаз Овчарско-кабларској клисури. Неједнак интензитет насељавања, односно повремени хијатуси насељавања на локалитету указују да је ова позиција била нарочито погодна за подизање насеља у несигурним периодима живота у овој регији, када из различитих разлога живот у равници није био безбедан.

Овај локалитет заслужује пуну пажњу археолога како због велелепности и монументалности грађевина које су га у византијском периоду красиле, тако и због чињенице да је био настањен још од бакарног доба и да је живот на њему, са прекидима, трајао више од три миленијума, чиме може да се похвали само мали број локалитета на централном Балкану.

[11] Jevtić, 1983, 38–39; Анђелковић, 1989, 82–83.

[12] Stojić, 1986, T. 35.

Градина на планини Јелици. Регионални центар на северу Источног римског царства

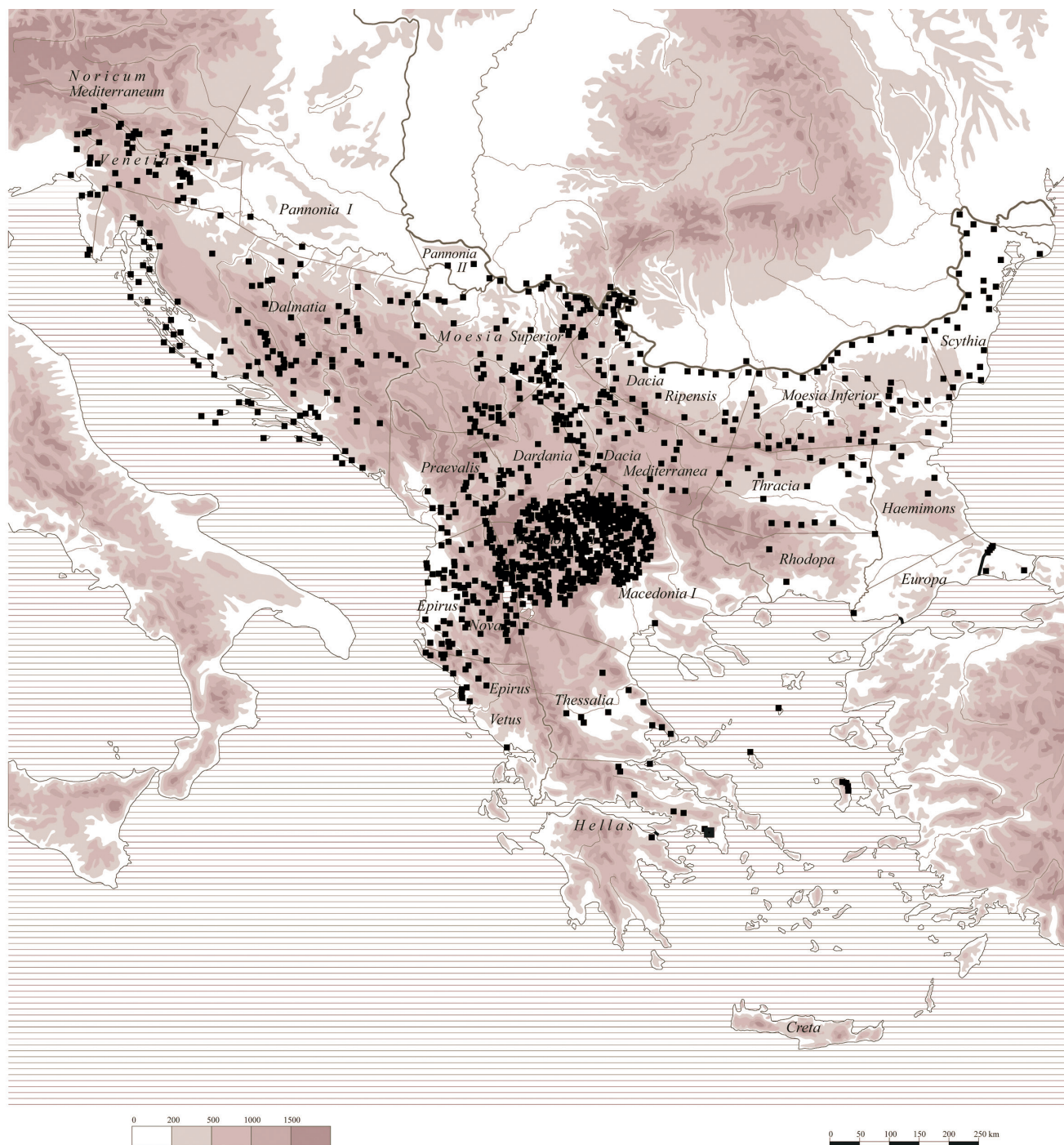
У брдско-планинским пределима северног Илирика, на Балканском полуострву, понекад на надморским висинама од преко 1500 m, налазило се у VI веку на хиљаде утврђених насеља (Сл. 7). Број оних која су позната и потврђена расте из године у годину. Многа од њих су била новоподигнута у склопу велике градитељске обнове коју је спровео цар Јустинијан I (527-565), а описао његов хроничар Прокопије, иако има индиција да је овај подухват отпочет још раније, за време цара Анастасија (491-518).¹³ Део нове мреже насеља био је и утврђени комплекс непознатог имена чији се остаци налазе на Градини (846 m), једном од истакнутих врхова планине Јелице. У VI веку на овом месту се налазило средиште региона, посебно у односу на околне утврђене насеобине у Остри, Вичи, Лису, Вучковици и Овчар Бањи (Сл. 5, 41-44).

Свакако да су постојали разлози због којих је тада читава насеобинска мрежа померена у теже приступачне пределе и због којих су насеља подигнута на стенама и литицама, брањена већ својим природним положајем („вертикална тензија“). Према садашњем стању истражености, из рановизантијског периода, за разлику од римског, на територији Србије није остало превише трагова живота на нижим позицијама (плодним равницама и речним

долинама). Само је мањи број насеобина уочен на таквим локацијама, попут Гамзиграда (*Romuliana*) код Зајечара или утврде на локалитету Бедем-Маскаре код састава двеју Морава, ако се изузму рурализована утврђења на дунавском лимесу наспрам Барбарикума, брањена природном препреком, у овом случају великом воденом површином („хоризонтална тензија“).¹⁴ До радикалног померања насеобинске мреже дошло је услед миграција варварских група током сеобе народа које су продирале на територију Римског, у овом случају Источног римског царства ради пљачке, изнуде данка или драгоцених поклона, опседања градова, одвођења људи у заробљеништво ради откупа и сл. Тек у одмаклој фази ових процеса, углавном почевши од друге половине VI века, долази до постепеног насељавања припадника страних народа, у овим областима пре свега Словена, након што су и они у почетку преко Дунава (северне границе Источног римског царства) прелазили ради пљачке и других описаних активности попут осталих варвара. Опасност од страних, новопридошлих племена приморала је староседелачко становништво да потражи нове и сигурније, висинске локације за наставак живота, најчешће у оном типу насеља који је најбројнији - у селима. Њихово утврђивање, које је у таквој размери заправо нов захват, представља специфичност епохе,

[13] Prokop, 1977; За мрежу насеља на северу Илирика у VI и почетком VII века уп. Милинковић, 2012, 299-310, са старијом литературом; Милинковић, 2015.

[14] Рашковић и др. 2000; Milinković, 2011, 138, 133; Милинковић, 2015, 57-61.



Сл. 7: Карта распрострањености рановизантијских утврђених насеља на југоисточу Европе
 Fig. 7: Map of Early Byzantine fortified settlements in Southeast Europe

јер бедеми по правилу нису типични за села, већ за градове или војне објекте, услед чега су, поред још неких разлога, код нас оваква налазишта у почетној фази истраживања, крајем XX века, била тумачена као рефугијуми (утврђена прибежишта), а не као стално насељена места, као што се то у наставку ископавања, према репертоару налаза, у већини случајева показало.¹⁵

Када је реч о „староседелачком становништву“ које је живело у поменутим насељима, требало би се подсетити да је, генерално, процес романизације области данашње Србије, изузев Баната и Бачке (ван граница Царства, у Барбарикуму), трајао приближно шест стотина година – од преласка старе у нову еру до слома рановизантијског управног система на северу Илирика. До њега је, према нумизматичким налазима, дошло око 614/615. године. Римска власт је, поређења ради, на територији Републике Србије трајала дуже од отоманске и донела бројне цивилизацијске тековине, уз напомену да су продори Хуна током прве половине V века направили цезуру у областима савремене централне Србије. Природна последица дугог периода романизације била је доминација макар и исквареног латинског језика на простору данашње Србије јужно од Дунава, која се углавном налазила северно од тзв. Јиречекове линије (границе повучене између грчке језичке сфере на југу и истоку и латинске на северу и западу). Говорне области су реконструисане географским распоредом натписа на латинском, односно грчком језику. У неким зонама, може се претпоставити посебно у брдовитим и забаченим пределима, могли су се одржати домаћи идиоми, попут дијалеката трачког. Званични језик је у сваком случају био латински, док је у VI веку хришћанство себи увелико обезбедило доминантан положај консолидован и у руралним подручјима (*pagus*).¹⁶ Аутохтона популација

сачињена од романизованих припадника старобалканских племена (Трачани, Келти, Илири и други) била је прожета досељеницима из других провинција Царства, трговцима и појединцима разних занимања, ветеранима или припадницима варварских племена, те на њу не треба ни гледати као на сасвим хомогену целину, осим у општем културном и цивилизацијском смислу, наспрам слободних варвара.¹⁷ Сажето, становници поменутих крајева су у VI веку били поданици Источног римског царства („Византије“ - термин представља конструкцију из XVI века) који су се служили латинским језиком прожетим локализмима и већином били хришћанске вероисповести, уз присуство извесних конфесионалних разлика због којих је повремено долазило до унутрашњих немира.¹⁸

Поред насеобина руралног карактера, у којима су се могле обављати и делатности попут рударства (за шта, за разлику од писаних извора, има бројних трагова у археолошким налазима), постојао је и један другачији тип насеља - оних са функцијом централног места у региону. Овим изразом, посућеним из терминологије везане за регионалну географију, избегава се понекад деликатна дискусија о томе да ли се у случају одређене насеобине ради о великом селу, градићу или граду. Очигледно, облици су могли бити прелазни, што је важило и за однос цивилно насеље – војно утврђење, али је од V до VII века у Илирику, поред још неких делова Царства, додатно присутан и свеобухватан процес дезинтеграције и рурализације града који је описао Владислав Поповић на и данас актуелан начин.¹⁹ Ове околности не дозвољавају јасну поделу на цивилни и војни сектор, као ни стриктну категоризацију насеобинских типова.

Уз изванредан опрез, поједине насеобине „са функцијом централног места“ могле би се назвати градом. Ако се насеље градског типа од

[15] Милинковић, 2015, 11-22.

[16] О присуству хришћанства у сеоским областима Илирика сведоче остаци цркава у руралним срединама (попут Ђаве у селу Лис код Гуче), барем када је околина Јелице у питању. Сличних примера у Србији има још, уп. Милинковић, 2015, 32-35.

[17] Milinković, 2005, 197-201.

[18] Милинковић, 2015, 35, нап. 86.

[19] Popović, 1982, 545-566.



Сл. 8: Положај Градине на Јелици | Fig. 8: Position of Jelica-Gradina

руралног разликује пре свега по професионалној и образовној, тј. социјалној структури становника, по одређеном корпусу грађевина и њиховој просторној организацији, онда би се утврђени комплекс на Јелици, са својих приближно 22 ha површине (заједно са ареалом некропола), вероватно могао уврстити међу градове. Одређену непознаницу у овим разматрањима чине могуће секундарне професионалне и привредне активности становника, било да је реч о урбаним као примарним, а руралним или рударским као секундарним, или обрнуто. Она је повезана са чињеницом да су знатни делови ових комплекса још неистражени, иако постоји неколико мањих и већих насеља чији је степен испитаности сразмерно добар, захваљујући дуготрајним ископавањима

на ширем простору, као што је то случај са Царичиним градом (*Iustiniana Prima?*) или Гамзиградом (*Romuliana*).²⁰

Разлике између класичног античког и града у VI веку добро су познате. Током трансформације урбаних центара на преласку из антике у средњи век на описан начин су промењени критеријуми за избор места нових градова, док је код старих долазило до редукције брањеног простора, запуштања јавних грађевина и површина, попут театара или форума, напуштања ортогоналног система улица (где је такав систем био заступљен), преградње већ постојећих зграда и јавних површина у слабијој грађевинској техници (употреба

[20] Кондић, Поповић, 1977; Баван, Иванишевић, 2006; Живић, 2003.

блата као везивног средства уместо кречног малтера, употреба дрвене грађе и лепа, и сл.), једном речју до пасивног и активног негирања претходних концепата. Разлози за то могу бити вишеструки: опадање привредне моћи и животног стандарда, смањење популације, епидемије, варварски напади, промена социјалне, верске, а понекад и етничке структуре становника.²¹ До измена долази и у начину управе и администрације: донекле поједностављено, место некадашње муниципалне аристократије сада заузима градски епископ, заштитник грађана пред моћницима, варварима и свим другим потенцијалним непријатељима, уједно и њихов посредник пред самим царем. Тако се рановизантијски град, осим одређених изузетака (Константинопољ, Исток) по својој „урбанистичкој концепцији“ и грађевинској супстанци, као и по унутрашњој управној структури, постепено приближавао концепту средњовековног града.

Све ове промене најбоље се могу сагледати код новооснованих центара, као што је то био град на Јелици.²² За разлику од градова са дужом урбаном традицијом, попут оних у Македонији (Стоби) или Далмацији (Салона), у којима су се структуре VI века, у мањој или већој мери, морале прилагођавати већ постојећем стању, нови градови су без ограничења, слободно следили савремене концепте, задржавајући један број реминисценци из ранијих времена, попут карда и декумануса у Царичином граду.

Градина на Јелици, поред добрих могућности за сагледавање нових концепата у рановизантијском „урбанизму“, нуди још једну погодност истраживачима: раносредњовековно насеље које се образавало након страдања провобитног града у пожару, на његовим рушевинама, није у битнијој мери угрозило остатке бедема и зграда, а није било ни касније надградње као у случају Диоклецијанове палате у Сплиту, која чини језгро града. Остаци тог

насеља драгоцен су ресурс раносредњовековне археологије у Србији.

У поређењу са мањим бројем других налазишта у Србији, на којима доминира рановизантијски хоризонт, Градина на Јелици се и након више од 33 године ископавања не може похвалити посебно добрим стањем истражености, што је условљено материјалним и другим разлозима. Тек неколико процената од целокупне градске површине могло је бити испитано током периода дужег од три деценије, у оквиру 24 кампање ископавања (за историјат истраживања види прилог Делфине Рајић, у овом каталогу). И поред тога, испитивањем траса бедема могли су се сагледати основни елементи фортификације и подела града на засебно брањене четврти. Поред тога, до сада су откривени положаји остатака цркава на пет места, као и неколицине световних зграда различите намене (стамбене, пословне или мешовите). Још већи број грађевина је за сада само делимично, пробно испитиван. У истраживачком плану, од почетка ископавања до данас, подједнака пажња је поклањана како насеобинским слојевима, тако и сакралним објектима и погребима. Овакав приступ је омогућио антрополошку обраду остелог материјала из гробова и делимичну реконструкцију популационе слике, што је у Србији, када је поменути период у питању, још увек реткост. Поређења ради, некропола у рановизантијском Нишу сразмерно добро је позната, а насеље веома слабо, док је у случају Царичиног града обрнуто (некропола је само пробно истраживана, а насеље у широком ископу).

*

Градина на Јелици је ваздушном линијом удаљена око 7,5 km од Чачка ка југозападу (Сл. 5). Остаци утврђеног комплекса налазе се на једном од доминантних врхова планине Јелице, на 846 метара изнад мора, у атару села Граб. Град је био подигнут на уздигнутом делу планинског грена, на месту са кога се пружа одличан поглед десетинама километара унаоколо, укључујући

[21] Popović, 1982.

[22] Milinković, 2014, 251.



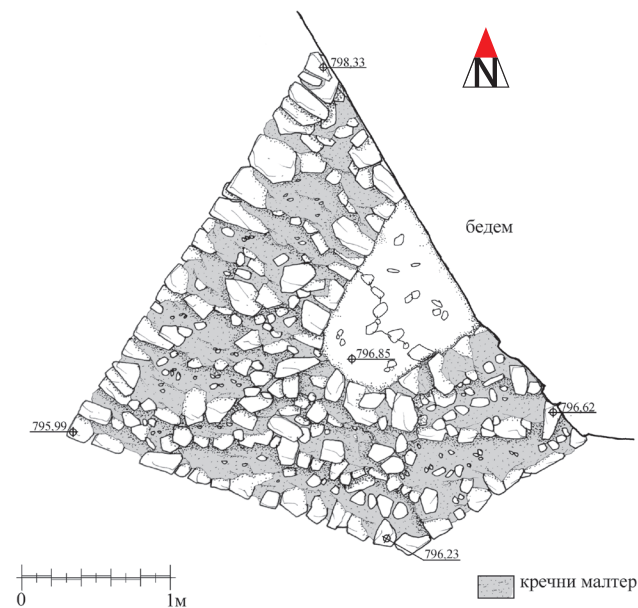
Сл. 9: Бегем Горњеї града
Fig. 9: Upper Town wall

долину Западне Мораве, Драгачево, као и област око Такова и Рудника, све до Равне Горе (Сл. 8). У односу на долину Западне Мораве код Чачка, положај града уздигнут је за око 600 метара. Приликом посете Градини 1865. године Јанко Шафарик бележи: „Лепота овог дивље романтичног предела и величественог изгледа на све стране прекрасне србске земље не може се довољно описати.“^[23]

Положај који је изабран за подизање новог града је у односу на позиције многих истовремених планинских утврђених насеобина, нпр. оних око Пештерске висоравни или Новог Пазара,

нешто лакше приступачан, преко гребена и западних падина Градине. Са јужне и северне стране нагиб терена је био осетно већи, док се на источној, најнеприступачнијој, налази литица. Под самим врхом, и западна падина је била стрма. Изабрани положај могао се уочити са велике удаљености.

Најлакши приступ граду водио је гребеном, уједно и вододелницом. По свој прилици туда је, на „оцедитом терену“, био трасиран прилазни пут, што се може наслутити и према положају градских капија окренутих управо ка западној страни (Сл. 6, 13). У којој мери је он био укључен у тадашњу путну мрежу тешко је рећи, с обзиром на стање очуваности старих римских путева и претпоставку да су нове, висинске позиције насеобина захтевале и нове правце комуникација.^[24] Долина Западне Мораве је у том смислу свакако и даље била важна као један од основних саобраћајних праваца.



Сл. 10: Основа мање куле на бегему Јужної нодіграђа
Fig. 10: Plan of the smaller tower on the wall of the southern Lower Town

[23] Вулић, 1941–1948, 265.

[24] За стање римских путева у рановизантијском периоду види Schreiner, 1986, 33–34.



Сл. 11: Капија Јужној њогѣраћа | Fig. 11: Gate to the southern Lower Town

Иако налазиште обухвата простор од око 22 ha, а реал искоришћености је могао бити и нешто мањи (Сл. 6).²⁵ Оно по оси исток-запад мери 495 m, а по оси север-југ 449 m. У овај простор је укључен и ареал око Базилике „В“,²⁶ са околном некрополом. Током досадашњих ископавања није поуздано утврђено да ли је простор око Базилике „А“ и „Д“ био обухваћен бедемом, као што то сугерише, како се показало, не сасвим прецизна скица Феликса Каница (Сл. 3; уп. Сл. 6). Уколико

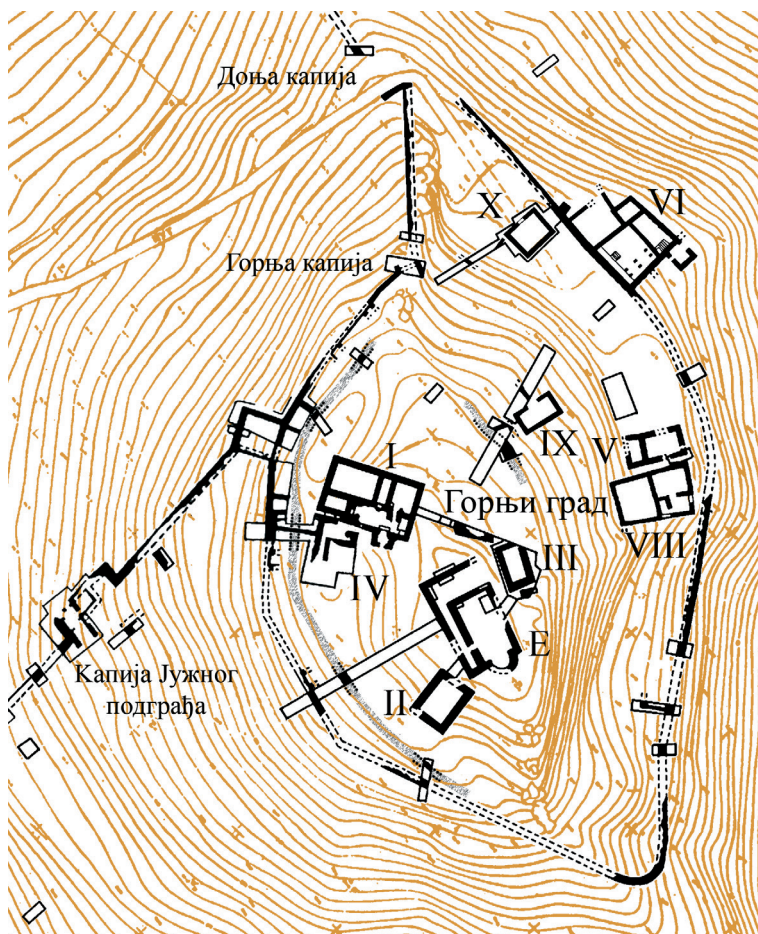
се Каницово опажање у наставку истраживања буде испоставило као тачно, град би на западним падинама поседовао још једну засебно браћену четврт. Одвојене и засебно браћене четврти свакако су чинили Северно и Јужно подграђе, као и Горњи град на самом врху Градине.

Градски бедеми зидани су од ломљеног кречњака, слаганог у неправилне или не сасвим правилне редове, са кречним малтером као везивом. Док су њихова лица формирана од крупнијег камења, испуну је чинио ситнији, заливен малтером (Сл. 9). Следећи принципе рановизантијске фортификације, трасе бедема су биле прилагођене конфигурацији терена, тако да је град имао „неправилну“ основу.²⁷ Са ширинама које су варирале од 0,96 m до 1,80 m,

[25] Већина овде изнетих података о налазима касноримског, рановизантијског и раносредњовековног периода преузета је из монографије *Градина на Јелици* (Милинковић, 2010) или из документације научноистраживачког пројекта (Филозофски факултет у Београду).

[26] Израз „базилика“ користи се као *terminus technicus*, односно конвенционални термин, као што је у мањој или већој мери и био коришћен у ранохришћанском периоду, а не у смислу архитектонски дефинисане грађевине „базиликалног типа“.

[27] Уп. Милинковић, 2015, 49-108.



Сл. 12: Горњи град, план | Fig. 12: Upper Town, plan

бедем је могао имати висину која се кретала око 8 m, зависно од степена приступачности и ширине. С обзиром на отежан прилаз уз падине и стрмине, пружао је заштиту од варварских напада, често краткотрајних и без одговарајуће логистике. Ово се посебно односи на нападе са коњицом која овде није могла доћи до пуног изражаја. На траси западног бедема Јужног подграђа откривене су и три (?) до сада познате куле, избачене ка споља, са неправилним правоугаоним или петоугаоним основама (Сл. 10). Ка прилазној страни, на истој траси, била је окренута тзв. Доња капија, ка којој, односно кроз коју и данас води шумски пут, на истој траси. Иако неистражена до краја, она је по свему судећи

била намењена колском саобраћају, док је нешто више постављена тзв. Горња капија вероватно била ужа, предвиђена пре свега за пешаке који су били намерни да уђу у Горњи град са његовом црквом, резиденцијама, радионицама и другим зградама (Сл. 6, 12). У Јужно подграђе се улазило посебном капијом (Сл. 11). Ради веће стабилности, бедем је на неким местима био подупрт контрафорима зиданим истом техником, постављеним са спољне стране, као што је то био случај на јужном бедему Јужног подграђа и на северном бедему Горњег града, а могуће и код капије Јужног подграђа. Не може се сасвим искључити могућност да је петоугаони објекат поред поменуте капије, уз њену јужну страну (дим. 4,16 x 2,12 m), имао улогу контрафора, иако за њега постоје и друге могућности тумачења – као мање куле која фланкира пролаз.²⁸ У целокупном контексту комплекса на Јелици не треба искључити ни већ уочену потребу за имитирањем (нпр. луксузног становања, Објекат I-IV, са местимичним опонашањем ранијих начина зидања и имитацијом унутрашњег уређења), која се можда могла одразити и на одређене аспекте фортификације, сасвим хипотетично. Ако би ова претпоставка била тачна, онда би елементима утврђивања на овом месту, осим практичне, припала и друга улога, у извесном смислу „симболична“, што иначе није карактеристично за рановизантијска утврђења.²⁹ На више места је заштитни зид остао сачуван у висини од

[28] Једна од кула на истом, западном бедему Јужног подграђа, примера ради, у основи поседује димензије од 4,20 x 3,60 m (Сл. 10).

[29] Уп. Милинковић, 2015, 50. „Такмичење“ у подизању утврда као израза моћи пре је карактеристично за варварске средине. На територији Источног римског царства утврђењима насеља припада врло прагматична одбрамбена улога, а не улога емитовања симболичних порука. То се види већ и по одабиру места за подизање знатног дела утврђених насеља, Исто, 49-108. У сваком случају, ову околност би требало имати на уму приликом доношења укупног суда о карактеру утврђеног центра на Јелици.



Сл. 13: Градина на Јелици, реконструкција на основу ситуационог плана из 2009
 Fig. 13: Gradina on Jelica, reconstruction based on the situational plan from 2009

преко три или четири метра (делови траса бедема Горњег града), што указује на значај и ресурсе Градине, када су неговање и презентовање споменичке баштине у питању.³⁰

Приликом посматрања ситуационог плана уочава се издвајање засебно брањеног Горњег града око врха Градине као и лоцирање некрополе на

мањем узвишењу око Базилике „В“ (Сл. 6), испред града (*extra muros*), иако је сахрањивање вршено и у црквама, као и у њиховој близини, у самом граду (примера ради, унутар и око Базилике „С“). Потпунији подаци о густини насељености недостају, али је унутар Горњег града индичирано подизање зграда на малом растојању, као у случају Објеката V и VIII, односно Базилике „Е“ и Објеката II или III (Сл. 12). Са друге стране, пробни ископ јужно од Базилике „Е“ није открио трагове грађевина. Врло мало података о њиховом распореду стоји на располагању и за Северно подграђе, али су њихови остаци регистровани у околини Базилике „С“ (Објекат VII), док се велики, још не

[30] О Градини као споменику културе уп. Милинковић, 2011б, 14-19. Претходних година су обновљени архитектонско-конзерваторски радови на Горњем граду и унутар Северног подграђа (Базилика „Е“, Објекат I-IV, Објекат VI), које средствима Министарства културе Србије спроводи Завод за заштиту споменика културе у Краљеву под руководством Г. Кужића и уз сарадњу А. Матовића. По налогу Центра за културу Општине Лучани сачињен је и пројекат уређења археолошког парка на Градини (пројектант проф. др М. Радовановић из Чачка).



Сл. 15: Објект I-IV, горњи гео | Fig. 15: Building I-IV, upper part

сти рановизантијских утврђених насеља, не само у Србији, још не дозвољава јасан одговор на ово питање, иако извесне индиције говоре у прилог „празног простора“ или простора у коме су се *intra muros* налазиле углавном само радионице.

Грађевине резиденцијалног карактера и већи објекти, као што је то Објект I-IV, ипак нису биле распоређене само унутар Горњег града, већ и унутар Северног подграђа, што се може видети на примерима Објекта VI и VII.

За сада није установљено постојање улица или тргова унутар брањене површине. Прилазна комуникација ка Доњој капији ишла је истом трасом као и данашњи пут, док се остале унутрашње комуникације могу само претпоставити, најпре као пролази између неправилно распоређених зграда (Сл. 6).

Прилаз капији Јужног подграђа се такође може реконструисати, с обзиром на њен положај источно од Базилике „D“: он је највероватније био трасиран уз северни зид поменуте цркве (наставак претпостављеног прилазног пута греном поред Базилика „B“ и „A“ – Сл. 6, 13).

Начин снабдевања водом је за сада непознат. Акведукта није било, нити данас унутар бедема има живих извора (уколико би то уопште било меродавно за време VI века). Ни у једном од ископаваних објекта није откривена цистерна за воду која би била лако препознатљива по карактеристичном црвенкастом водонепропустивом малтеру и по другим одликама. Може се само претпоставити да се налазила унутар Горњег града или да их је било више, можда и ван њега. У склопу Објекта I-IV постојао је систем одвода отпадне воде у виду



Сл. 16: Фигурални капиџел из Објекта I-IV | Fig. 16: Figural capital from Building I-IV

зиданог засведеног канала. Зато је откривање начина снабдевања водом и даље један од приоритетних задатака у наставку истраживања.

На крају општег приказа „урбанистичке структуре“ овог некадашњег утврђеног центра на Јелици требало би указати на положај Базилике „Е“ на самом врху Градине. Тако позиционирана, ова црква се могла видети из готово свих делова града, али и издалека, могуће и као знак победе хришћанства, односно као јасан знак цивилизацијске припадности његових становника. Овакав избор за градњу храма није био усамљен у Источном римском царству (уп. сличне примере у Злати, Царичином граду или Бреговини), те се може говорити о једном новом, сада хришћанском елементу у обликовању пејзажа. Касније, у време познијег средњег века, у Србији се овакав избор места за подизање цркава углавном није задржао – Немањини Ђурђеви ступови код Новог Пазара у том смислу представљају изузетак.

*

Горњи њаг је са својим положајем и засебним бедемом на доминантном врху Градине чинио повлашћено место за живот (149 x 84 m, око 1,25 ha; Сл. 12), те зато не треба да чуди присуство већих зграда разуђене основе на овом простору, попут Објекта I-IV или VIII, испод Базилике „Е“, опремљених рељефним каменим украсима. Ове простране зграде могле су имати резиденцијални карактер, што се посебно односи на поменути

Објекат I-IV (Сл. 14-16).³² Не рачунајући тзв. Објекат IV, који је по свој прилици имао улогу помоћне просторије, Објекат I, не сасвим правилне правоугаоне основе, поседовао је минималне димензије од 12,70 x 17,40 m (око 221 m² у једном нивоу) и био је вишеспратан. Зидан је од ломљеног камена везаног кречним малтером, на рустичан начин, уз местимичне реминисценције на антички начин градње (опонашање грађевинских техника *opus mixtum* и *opus spicatum*) и употребу римских сполија. У шуту од рушења било је и опека које су могле наћи своју примену у горњим зонама, као што су надвратни лукови. Уколико се степенишни простор и ходник узму као једна просторија, у нивоу сутерена и приземља (грађевина је била укопана у падину) било их је шест. Кућа је поседовала застакљене прозоре, са посебно исклесаним допрозорницима и прозорским стубовима и била је покривена црепом. Између главне и помоћне зграде налазио се озидан канал за одвод канализације, пресведен опеком, што указује на изванредан стандард живота корисника ове куће. И њена опрема то потврђује: у ходнику су пронађени делови стубова и фигуралних капители (Сл. 16, кат. бр. 468-469). Капители су на Градину донети из рушевина неког старог римског насеља, а судећи по другим овдашњим сполијама, највероватније из насеља које је постојало на месту данашњег града Чачка (за појединости види прилог Марка Капларевића у

[32] Профани објекти (грађевине) су своје ознаке добијали према редоследу ископавања, као и остаци цркава.

овом каталогу). Нови власници их нису превише штедели: били су сечени, самим тим и оштећени, како би што брже били прилагођени пречницима монолитних стубова. Ова околност не говори у прилог префињеном укусу некадашњих становника Градине, већ пре о њиховој потреби за имитацијом негде већ виђеног начина уређења домова, али и о поседовању одређене финансијске моћи, као што се то да наслутити и по репертоару покретних археолошких налаза уопште (мерни инструменти - кат. бр. 429, 430, 436; накит и функционални делови одеће - кат. бр. 24, 41, 47-49; оружје - кат. бр. 385, 386, 388, 389, 397, 398, 401, 402; посуђе - кат. бр. 458). У доњем нивоу подови су били од набијене земље (што одговара подрумским просторијама) или малтерног премаза, док је за поплочање само местимично коришћена опека. Отпад је депонован у кружне јаме, унутар и ван зграде. И она је, попут других у овом комплексу, страдала у силовитом пожару, од кога су остали лако уочљиви трагови (гареж, угљенисано дрво, немали број предмета оштећених ватром, огарављени зидови и сл.).

Иако мањих димензија од Објекта I-IV, Објекти V и VIII, лоцирани један поред другог, уз унутрашњу страну североисточног бедема Горњег града, припадају групи солидно зиданих камених зграда са не сасвим правилном или неправилном правоугаоном основом, опремљених рељефно украшеним елементима од камена, попут капитета прозорских стубова (притесане сполије - кат. бр. 473, 478, 479). Унутар североисточног дела Објекта VIII су, као за сада једини у профаним зградама, откривени зидови премазани малтером, на коме се спорадично могу уочити трагови линија изведених



Сл. 17: Базилика „Е“, основа | Fig. 17: Basilica E, plan

црвеном бојом. Прозори су били застакљени, а у оба случаја (Објекти V и VIII) су откривени делимично сачувани на нивоу сутерена или подрума, сужени ка споља, попут стрелница. Типично за прилике у рановизантијском Илирику, улаз у Објекат V је у једном тренутку зазидан ради веће безбедности његових станара. Слично другим великим зградама и из ових потичу покретни налази који сведоче о вишем стандарду живота њених станара (уломци амфора - кат. бр. 438, делови личне опреме - кат. бр. 31, 37 и др.).

Још неколицина зграда је у целости или парцијално истражена унутар Горњег града: Објекти II, III, IX, X, поред делова других грађевина распоређених или уз унутрашњу страну бедема Горњег града или на падинама испод Базилике „Е“ (Сл. 12). За неке од њих се не може утврдити тачна функција, док се унутар Објекта III налазила радионица за прераду метала, са налазима шљаке и ливачких посуда (кат. бр. 358). Радионица и још неке друге зграда биле су зидане од ломљеног камена везаног земљом, не тако солидно као претходно помињане „резиденције“, али по квалитету сасвим довољно за њихову намену - неки од зидова грађени поменутом техником затечени су у очуваној висини



Сл. 18: Објект VI | Fig. 18: Building VI

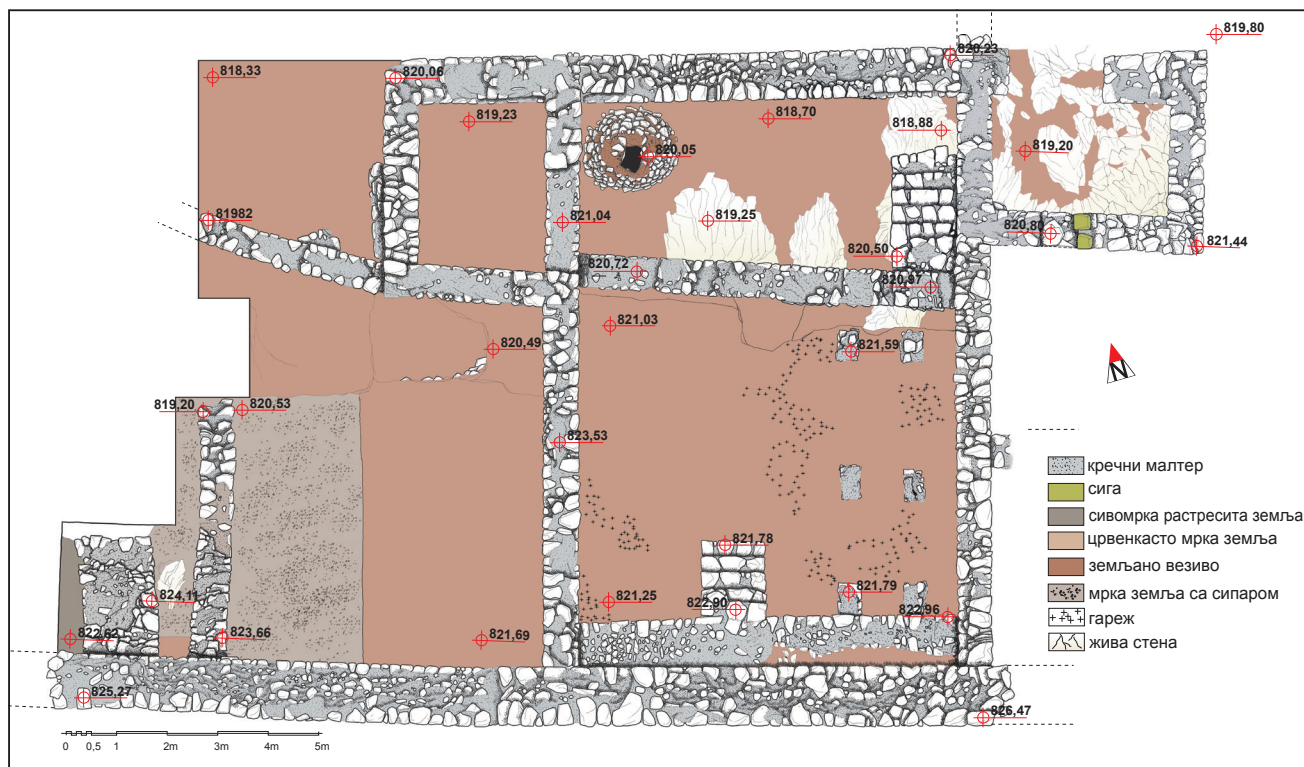
од око 2 m (око капије Јужног подграђа), што значи да су такве грађевине могле поседовати првобитну висину од бар једног спрата, без примене плетера и лепа у градњи. Овде треба поменути налаз у оно време посебно цењеног и скупоченог ламеларног оклопа, пореклом са Истока, из Објекта X (кат. бр. 403), зиданог у мешаној техници.

Коначно, на самом врху стајала је црква (Базилика „Е“), као нека врста обележја града (Сл. 17). Са димензијама од 21,80 x 10,60 m није била највећа унутар његових зидина, што је можда могло бити условљено скученошћу расположивог простора, али ипак буди пажњу, с обзиром на иначе доминантан положај. Она је у свом западном делу била нешто шири него у источном, где се завршавала изнутра и споља у основи полукружном апсидом. Састојала

се од једног главног брода, са чије се западне стране налазила припрата а са јужне још један „брод“, просторија подужне основе. Са изузетком појединих делова зидова везаних земљаним везивом, грађена је од ломљеног камена и малтера, док је под био сачињен од малтерног премаза. Лошије зидани делови обрушили су се у блоку низ северну падину, слично још неким зидовима или бедемима у другим деловима града (тектонски поремећај?).

Унутар овог храма констатовано је девет сахрана (пет мушкараца, две жене и два детета).³³ Покојници су полагани у озидане гробове или гробнице. У озиданом гробу, у југоисточном углу „при-

[33] Антрополошку анализу скелетних остатака сахрањених са Градине на Јелици извршио је пок. проф. др Живко Микић. Овде изнети подаци потичу из његове документације.



Сл. 19: Објект VI, основа, 2011 | Fig. 19: Building VI, plan, 2011

прате“, десно од улаза у цркву, налазио се скелет мушкарца старог до 60 година. По свој прилици реч је о гробу угледне личности, можда члана црквене хијерархије. Обичај сахрањивања привилегованих у зиданим гробницама и овде је практикован,³⁴ као што је то констатовано открићем таквог гробног места уз унутрашњу страну северног зида цркве. На два зидана банка, између којих је био узан пролаз, налазила су се по два скелета (две одрасле мушке особе и два детета). Прилога није било.

Будући на самом врху Градине, остаци Базилике „Е“ били су изложени дејству ерозије, уз вероватне тектонске поремећаје. Услед тога је на неким местима на површину избила стена, а очувана висина зидова у односу на друге овдашње грађевине није велика.

Остаје отворено питање да ли су исти разлози довели до недостатка налаза црквеног намештаја или опреме, што се намеће већ због истакнутог положаја ове цркве, нарочито ако се на уму има то да су неки други храмови, у подграђима или на западној падини, били богатије опремљени каменим намештајем и живописом, посебно Базилика „С“ унутар Северног подграђа. Архитектонска пластика из Објекта I-IV, нека ради отклањања могућих недоумица буде поменуто, не потиче из Базилике „Е“ и није у Објекат I-IV доспела обрушавањем, јер би је у том случају било и другде око цркве што, бар до сада, није био случај и поред постављених ископа са њене јужне и северне стране.

Северно подграђе са својим димензијама од 244 x 127 m (око 3 ha) представља највећи до сада познат, засебно брањени део комплекса, који се простирао на северним и северозападним падинама испод Горњег града (Сл. 6). Најпогоднија

[34] У првим вековима хришћанства социјални статус покојника се, у складу са вером у загробни живот, пре исказивао гробном архитектуром и сликарством, него богатством у приложеним предметима.



Сл. 20: Објект VI, њогрумска љросџорија и љећ
Fig. 20: Building VI, cellar with oven

места за насељавање налазила су се у његовом мање стрмом северном делу у коме су ископани остаци Базилике „С“, као и делови још неких зграда, попут пространог Објекта VII. У истој четврти, али у њеном југоисточном делу, налазио се и Објект VI, прислоњен уз спољну страну бедема Горњег града (Сл. 12).

Од свих грађевина световне намене Објект VI спада међу боље истражене, иако није испитан у целости (Сл. 18-21). Након изградње бедема Горњег града он је у једном тренутку призи- дан уз његово спољно лице, негирајући на тај начин одбрамбену функцију заштитног зида. Може се наслутити да је до оваквог поступка дошло у неком мирнијем интервалу, када није



Сл. 21: Објект VI, накнадно сужени улаз, реконструкција
Fig. 21: Building VI, entrance, subsequently narrowed, reconstruction

било непосредне опасности. Међутим, спокојна времена нису дуго потрајала, а промена спољних околности је, као што ће се видети, оставила траг у архитектури ове велике зграде. Њене минималне димензије износе 19,84 x 13,86 m (око 275 m² у једном нивоу). Не до краја истражени зидови Објекта залазе у источни, северни и западни профил (ивице) ископа. С обзиром да је грађевина била прислоњена уз већ постојећи бедем и он се мора сматрати њеним зидом. Поред осталих разлога, због прислоњене зграде стиче бољу статистику, тако да је добро очуван и на овом месту (преко 4 m у односу на ниво коришћења просторије; уп. Сл. 18, слично као на западном делу његове трасе унутар сонде 1/15, уп. Сл. 9). Приликом извештаја о истраживању ове изузетне грађевине требало би напоменути да је са њене локације претходно морало бити уклоњено густо шумско растиње како би ископавања уопште била могућа, што је представљало својеврстан изазов присутан и на многим другим местима на Градини током протеклих деценија ископавања.

У овом тренутку се не може дати целовит осврт на план грађевине која је имала више нивоа, јер је као и већина других на Градини била укупана у падину. До сада је установљено

постојање пет просторија: подрумске, до које се силазило зиданим степеништем и у којој се налазила камена пећ кружне основе затечена у интактном стању (Сл. 20), и једне веће изнад ње која је служила као складиште (можда житница - гранаријум), са двоструким низом зиданих стубића од камена који су носили уздигнути под (заштита намирница од влаге, глодара и сл.). Да оваква решења нису била усамљена, сведоче и примери из Царичиног града, у сличном контексту.³⁵ У делу према бедему налазио се камени банак до кога се стизало зиданим степеништем, а који је вероватно служио као прилаз уздигнутом поду (на ступцима). Уз подрумску просторију налазиле су се две мање, од којих је западна имала улаз са клесаним прагом и довратником, у једном тренутку зазиданим, попут улаза у Објект V. Источна, мања просторија поседовала је два пролаза постављена један наспрам другог. Индикативно, пролаз на јужном зиду ове одаје накнадно је сужен да би се отежао улаз у зграду (Сл. 21). Очигледно, утисак сигурности, изражен зидањем испред бедема, макар и унутрашњег, није превише дуго потрајао, чим је зазиђивање улаза и на овом месту постало нужност. Коначно, западно од складишта налазила се још једна већа просторија неодређене намене.

Техника градње се није разликовала од осталих великих грађевина: ломљени камен је био везан кречним малтером, док су зидови остали без малтерисаних лица, одајући рустичан утисак. Местимично је коришћен и другачији камен: жућкаст или зеленкаст пешчар, сига или ситнозрни финији кречњак, барем када су сполије у питању које су и овде коришћене (преклесани делови римских натписа – кат. бр. 477). Око 60 тесаника је извађено из рушевина зграде (некада делова сводова, лукова или довратника). Они су делом остали у свом првобитном положају, у случају надвратног лука на јужном зиду источне бочне просторије, што ће омогућити веродостојну

[35] Мано-Зиси, 1955, 164; Кондић, Поповић, 1977, 61–63.



Сл. 22: Поликанделон-полијелеј из Објекта VI

Fig. 22: Polycandelon from Building VI

реконструкцију овог дела зграде (Сл. 21). При зидању је коришћена и опека која ни на једном месту није затечена *in situ*. Угљенисани остаци греда, као и други веома јасни трагови пожара, сведоче о употреби дрвета. Питање подова за сада остаје нерешено, уз напомену да су у шуту откривени уломци малтерног премаза за које се не може поуздано утврдити њихово оригинално место. Судећи према не превише честим фрагментима тегула, кровни покривач је бар делом био од црепа, док су прозори били застакљени.

Пре осврта на покретне налазе са Градине, требало би напоменути да се по репертоару и квалитету издвајају они из Објекта VI (кат. бр. 25, 27, 28, 50, 63, 66, 72, 75, 80), попут ситних налаза из Објекта I-IV или његове близине. Овде су по први пут у Србији пронађени делови поликанделона-полијелеја, носача кандила налик савременим лустерима (Сл. 22; кат. бр. 175-179), у документованом археолошком контексту, чиме



Сл. 23: Базилика „С“ | Fig. 23: Basilica C

је потврђена од раније позната чињеница да они нису коришћени само у црквама.³⁶

Као што је напоменуто, у нешто мање стрмом северном делу ове четврти откривени су остаци кућа. Најбоље је, иако само пробно, са две мање сонде и површинским праћењем лица зидова, истражен Објект VII, са минималним димензијама од 14,90 x 9,66 m. Очигледно се ради о једној од већих зграда унутар градских бедема. Попут других великих објеката и она је зидана од ломљеног камена везаног кречним малтером. Зидови су затечени у добром стању очуваности, до висине од 2,33 m. Стратиграфске индикације, као и број и врста покретних налаза, остављају могућност да овај Објект или није био сасвим завршен или да је био коришћен на начин који не оставља превише материјалних трагова ни разлога за образовање слојева, као што би то могао бити случај код оних грађевина у којима се не борава стално. Имајући

у виду близину Базилике „С“, прелиминарно се може помишљати на конак (свратиште за ходочаснике). Њих не би требало унапред искључити, имајући у виду немали број цркава, као и налаз сребрног реликвијара са латинским натписом у коме се помињу Св. Петар, Св. Павле и Св. Јован (Сл. 4). Свакако, не може се унапред одбацити ни могућност да је ова зграда требало да има резиденцијалну намену. Одговор на ова питања пружиће наставак ископавања.

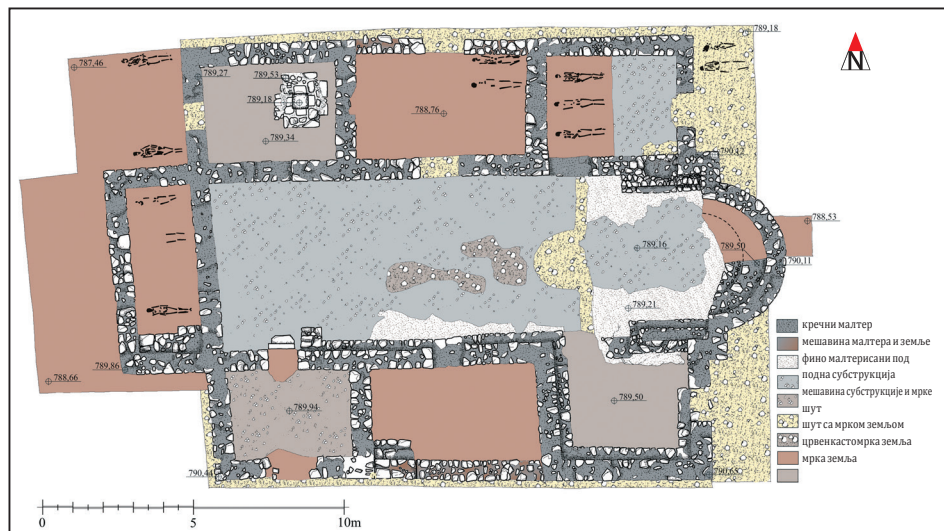
У фокусу истраживања, када је Северно подграђе у питању, поред Објекта VI, стајали су и остаци Базилике „С“, откривени микро-рекогносцирањем, на основу карактеристичног улегнућа у конфигурацији терена. Након што је мањим пробним ископима потврђено да су заиста у питању остаци цркве, приступило се њиховом испитивању у ширем ископу. Са уобичајеном основном оријентацијом према истоку, црква је била дуга 22,35 m и широка 14,55 m (Сл. 23, 24). У њеној градњи су коришћени ломљени

[36] Уп. Марјановић-Вујовић, 1973, 16.

кречњак, опеке и малтер, али се квалитет зидања разликовао по фазама, будући да је у последњој био слабији. Опеке су, судећи према местима њихове концентрације у шуту, коришћене за надвратне лукове, од њих је била зидана и апсидална полукалота. Местимично су употребу нашле и друге, па и луксузније врсте камена, попут ситнозрног кречњака, брече (из суседног и данас активног каменолома?)

или мермера (за стубове), поред употребе римских сполија (преклесани натписи – кат. бр. 465, 474). Плутеји олтарске преграде клесани су од пешчара (кат. бр. 485-489). Под је у наосу и олтарском простору био израђен од малтерног премаза црвенкасте боје, слично као и код других овдашњих цркава. Како је и ова грађевина била укопана у падину, макар са блажим нагибом, подови нису били на истом нивоу у свим просторијама (пад терена према северу). У бочним одајама њихов ниво се може само приближно реконструисати.

У својој првој грађевинској фази црква је била једнобродна, са у основи споља и изнутра полукружном апсидом, на чијој је унутрашњој страни био прислоњен субселијум, тј. зидана клупа за свештенство (Сл. 24). На западној страни се налазила једноделна припрата, нартекс, исте ширине као и брод. Према источном и на западном крају храма подигнуте су по две приближно симетрично распоређене просторије не сасвим правилних правоугаоних основа. Док је северозападни „анекс“ коришћен као баптистеријум са писцином, југоисточни је вероватно био нека врста ђаконикона, при чему ни друге намене нису искључене. Североисточни „анекс“ је такође могао



Сл. 24: Базилика „С“, основа | Fig. 24: Basilica C, plan

бити пастофорија. Унутар крстионице (северозападни анекс) налазила се писцина крстообразне основе, подигнута изнад нивоа пода, премазана црвенкастим водоотпорним малтером измешаним са прахом од опека (Сл. 25). Баптистеријум је имао свој засебан улаз, као и унутрашњи пролаз ка простору за вернике (наосу) кроз који је новокрштени члан заједнице могао ући у храм и први пут присуствовати литургији у целости (Сл. 24). Уз јужни зид наоса, као и уз зидове југоисточног анекса, протезала се зидана клупа (у броду вероватно намењена старијим особама, а у југоисточном анексу можда и окупљању свештеника). Зидано ојачање уз јужни зид нартекса додато је накнадно, вероватно ради стабилности градње, због недовољно доброг утемељења у глиновитој земљи под нагибом, иако се не може искључити ни његова функција субструкције (степениште?). Клизишта су и данас уобичајена појава на Јелици. По свој прилици је тако било и раније, али као да та околност није била позната „Јустинијановим градитељима“ или они за њу нису превише марили. Заправо, ништа чудно, када се после извесног времена („хунска цезура“ и др.) на једној територији поново успостави власт и када

се ради на брзину, на много места истовремено. Док се положај главног улаза у цркву може претпоставити у њеној оси, у средишњем делу нартекса, потом и наоса, у њу се, поред већ помињаног засебног улаза у крстионицу, могло ући и кроз пролазе на источном зиду, поред олтарске апсиде (Сл. 24). Судећи према налазима уломака равног прозорског стакла, храм је имао застакљене прозоре. У једном тренутку је дошло до битних унутрашњих преградњи. Може се само нагађати шта их је проузроковало, имајући у виду да је описана Базилика „Е“, подигнута на најпривилегованијем положају, била скромно опремљена, док је црква у Северном подграђу била већа, снабдевана каменим црквеним намештајем и живописана. Наиме, првобитни субселијум је дозиђивањем, изгледа, претворен у једну врсту платформе, можда за владичански престо (*cathedra episcopalis*). Нажалост, ранијим вађењем камена за потребе савремене градње остацима цркве нанета су трајна оштећења, као и код Базилика „А“, „В“ и „Д“. У сваком случају, нове зидане, малтером премазане клупе за свештенике померене су ка западу и постављене једна наспрам друге, уз унутрашњу страну северног и јужног зида



Сл. 25: Базилика „С“, крстионица
Fig. 25: Basilica C, baptistery

презбитеријума. Док је северна клупа затечена у нешто оштећеном, али веома добром стању, јужна је била готово потпуно сачувана. Висине наслона код ових клупа износе 0,81 m, односно 0,82 m. Након извршених преправки нанет је малтерни под, чије су оригиналне ивице према „платформи“ остале сачуване, оцртавајући њене обресе (онима који су вадили и одвозили материјал важан је био камен, не малтер). Преградње у олтарском простору констатоване су на Градини и у случају

Базилике „Д“, а другде унутар олтара цркве на Пазаришту, у околини Новог Пазара.³⁷ Након преуређења приступило се осликавању цркве у фреско-техници (уп. прилог Марка Капларевића у овом каталогу – кат. бр. 491-493). Остаци живописа остали су сачувани у крстионици, броду, презбитеријуму и југоисточном „анексу“, што значи да је она већим делом била осликана. Најбоље очувани остаци налазили су се на зидовима крстионице,



Сл. 26: Базилика „С“, остаци фресака у крстионици
Fig. 26: Basilica C, remains of frescoes in the baptistery

[37] Popović, 1999, 127, 129, 132-133. и слика 82.



Сл. 27: Базилика „С“, реконструкција
Fig. 27: Basilica C, reconstruction

одакле су конзерваторским поступком стручњака Завода за заштиту споменика културе Србије из Београда склоњени и пренети у Народни музеј у Чачку, где су већим делом изложени у сталној поставци (Сл. 26; кат. бр. 491-493).³⁸ Уз то, бројни уломци фреско-малтера пажљиво су извађени из шута цркве. Требало би напоменути да се овде ради о ретким налазима црквеног живописа у Илирику VI века.³⁹ Да ли су тада, или касније, у слабијој грађевинској техници затворени и простори између јужних и северних анекса, првобитно слободни, остаје неизвесно, као и да ли ове доградње стоје у функцији цркве или су зидови базилике искоришћени као статички ослонац за примитивно профано зидање. Оно што је сигурно јесу њен претходно описан просторни распоред и габарит (Сл. 27). У шут базилике су, у симетричном распореду, у угловима просторија (ради лакшег проналажења од стране власника) накнадно укопане две оставе са алатом и другим

[38] Станојловић, 1990, 75-77.

[39] Остаци живописа у гробницама боље су познати из Ниша, Виминацијума, Сирмијума и др., али је он, по природи ствари, мало коме био приступачан. За разлику од тога, сликарство у црквама су могли посматрати сви који су у њих улазили, што је, начелно, поред осталих разлога, могло узроковати различит избор мотива. О овим питањима се код нас до сада није превише расправљало, иако за такву расправу постоје почетни предуслови - остаци фреска из Стобија који се чувају у Народном музеју у Београду, остаци фреска из Бреговине итд. могу се поредити са живописом из гробница. До сада предузети покушаји нису уродили плодом услед неприступачности фрагмената из Стобија који би требало да се налазе у Народном музеју у Београду.

предметима (попут скривница), од којих је једна поремећена и донекле расута девастацијом услед вађења грађе (у североисточном анексу), док је друга (у југоисточном анексу) остала интактна, некада спакована у торбу од органског материјала чији је затварач остао сачуван (Сл. 28; кат. бр. 95, 287-290, 292-293, 296). Депоновање ових предмета након рушења цркве, на систематичан начин, указује на могућност продуженог боравка једног дела аутохтоног становништва, за шта на Градини има и других индиција.

Јужно дограђе обухвата стрму јужну падину Градине (Сл. 6). Иако окренута сунчаној страни, стрмина и местимично литице нису превише погодовали подизању грађевина. Приближне димензије овог засебно утврђеног дела комплекса износе 129 x 99 m (око 1,27 ha). Траса бедема Јужног подграђа је, као и другде на Градини, откривана површинским праћењем где год је то било могуће, према потреби и сондама. Унутар ареала је постављено још седам мањих пробних ископа, не рачунајући простор капије, који су једним делом (у средишту Јужног подграђа) били без или скоро без археолошких налаза и слојева што, и поред вероватног дејства ерозије, наново актуализује питање



Сл. 28: Остатак из Базилике „С“
Fig. 28: Hoard from Basilica C



Сл. 29: Базилика „D“, олтарски њросћор | Fig. 29: Basilica D, altar

постојања брањених „празних“ површина унутар рановизантијских утврђених насеља (види горе). У северозападном делу, према Горњем граду, око ареала капије Јужног подграђа, пронађени су остаци зграда зиданих од камена везаног блатом, у очуваној висини од 2 m. Ове грађевине нису имале дрвену (над)градњу, евентуално премазану лепом, као што је то евидентирано у мањим околним утврђеним насеобинама (селима). Још једна таква зграда парцијално је истражена у југоисточном делу подграђа, уз јужни бедем, уз чију је унутрашњу страну дејством ерозије дошло до акумулације покретних налаза (кат. бр. 39, 408, 415). Јужно подграђе имало је своју засебну капију, као што је напоменуто (Сл. 11), окренуту према приступној западној страни Градине и према гребену којим је, вероватно (види горе), ишао прилазни пут комплексу. Њена локација била је 20-так метара источно изнад Базилике „D“, неколико метара јужно од куле неправилне правоугаоне основе, на северном делу трасе западног бедема Јужног подграђа (Сл. 12). Није сасвим јасно да ли је она и са јужне стране била омеђана кулом или контрафором. У сваком случају, ширина пролаза износила је између 3 и 3,20 m, ако се рачунају камени ослонци за дрвени део капије, око 2 m. Ослонци за капију су удвостручени, односно налазе се на међусобном растојању од око 2,70 m, гледано по оси пролаза. Имајући у виду наставак

северног зида пролаза у правцу запада, на коме се налази још један, ужи пролаз, његово скретање ка северу – спој са (такође проширеном?) кулом неправилне правоугаоне основе на северној страни, као и спољни ред камених ослонаца капије - мора се оставити могућност њене изградње у две различите фазе. У овом тренутку треба напоменути да је у југозападном делу Горњег града индигирано постојање две рановизантијске „фазе“ (нпр. унутар сонде 3/14) које се манифестују одвојеним слојевима.⁴⁰ Да ли је и у којој мери у овом делу утврђеног комплекса долазило до преградњи, односно доградњи, и шта је био њихов разлог, показале наставак ископавања.

Ареал на зајадној љадини (Западно подграђе?) би, према скици Феликса Каница, такође требало да буде утврђен (Сл. 3), али његове податке још није било могуће проверити; тачније речено, за сада могући спојеви бедема претпостављеног подграђа са западним бедемом Јужног и Северног подграђа нису потврђени. Ово може бити последица начина испитивања траса бедема условљеног материјалним разлозима: највећим делом површинским праћењем и само мањим делом сондама, на нејасним деловима. Стога и даље остаје отворено

[40] Материјал са ових ископа се делом још налази у обради. Према првим резултатима, до којих је дошла Светлана Ивковић, нема других разлика у рановизантијском керамичком материјалу између доњег и суперпонираног слоја, осим што у доњем недостају амфоре и вршници.



Сл. 30: Базилика „D“, основа | Fig. 30: Basilica D, plan

питање да ли су Базилика „D“ и Базилика „A“ биле унутар или ван града, док се за Базилику „B“, подигнуту на нешто удаљенијем узвишењу, са разлогом може претпоставити да се, као гробљанска црква окружена некрополом, налазила испред зидина града. У овом делу налазишта откриване су цркве и испитивани гробови.

Остаци Базилике „D“ нису били видљиви на површини терена. Ископавања на овом месту започета су на основу казивања старијег мешанина из села Граб, на почетку истраживања у 80-тим годинама XX века – да је на овом месту, приликом вађења грађевинског материјала за потребе његовог старијег рођака, чему је он као дете присуствовао 30-тих година прошлог века, случајно пронађен сребрни реликвијар који се данас налази у Земљаском музеју у Сарајеву (Сл. 4).⁴¹ Са димензијама 7,20 x 4,10 x 4,40 cm он

својим обликом опонаша саркофаге, следећи тиме симболику вечне куће. На предњој, дужој бочној страни налази се урезан натпис: *+S(an)c(t)i Petri S(an)c(t)i Pauli+S(an)c(t)i Iohanni*. Реликвијар је купопродајом доспео у збирку господина Пољанића, од кога је након Другог светског рата одузет и предат Земаљском музеју у Сарајеву, где се и данас налази (инв. бр. 7488). По облику, своју аналогију има у реликвијару из Тасковића, у околини Ниша, и спада у ретке налазе ранохришћанских реликвијара из Србије.⁴² Могао се налазити испод часне трпезе или у каквој

крипти, те је донета одлука да се показано место испита пробним ископима. У току истраживања, постало је јасно да је овде одиста реч о остацима једне цркве.

Њена ископавања нису сасвим завршена, јер је на још неким местима потребно проверити могуће присуство гробова, као и детаљније очистити и потом документовати обрушене структуре у њеном источном делу. Базилика „D“ је највећа до сада откривена црква на Градини са димензијама 22,80 x 16,10 m (Сл. 29, 30). Састојала се од неколико просторија: из нартекса ширине главног брода ступало се преко прага у главни простор за вернике на који се иза олтарске преграде надовезивао презбитеријум са нешто уздигнутим подом (бема), завршен у основи изнутра и споља полукружном апсидом. У средишњем делу брода затечена је мања зидана конструкција неправилне трапезоидне основе, чија намена није сасвим јасна, али се не може искључити могућност

[41] И поред настојања управе Народног музеја у Чачку и руководиоца пројекта, од Земаљског музеја у Сарајеву није било могуће на позајмицу, за потребе изложбе, добити реликвијар са Јелице. Колегиници Лидији Фекежи припада захвалност за уступљене фотографије.

[42] Милинковић, 2010, 160–161; за ранохришћанске реликвијаре у Србији види Milinković, 2013, 27–39.



Сл. 31: Базилика „D“, гробница у наосу
Fig. 31: Basilica D, grave chamber in the naos

да се, на том месту, ради о амвону. У југозападном углу брода била је подигнута гробница на свод, са улазом на западној страни и са два неправилно зидана банка за полагање покојника (Сл. 31). Са северне стране брода налазе се две просторије неједнаке величине од којих је мања, источна, била повезана са олтарским простором, те се највероватније ради о пастофорији. На њеном добро очуваном источном зиду констатовани су остаци некада лучно засведеног прозора, чија је потпуна реконструкција могућа (Сл. 32). Дуж јужне стране храма протезала се просторија издужене правоугаоне основе на чијем се западном крају налазила још једна зидана засведена гробница са два банка, али овај пут са улазом на источној страни затвореним великим каменом, притесаним зеленкастим пешчаром (Сл. 33). Јужни зид храма није најправилније грађен, али стање у коме је затечен делом може бити последица земљотреса или клизања тла (упореди горе, Базилика „Е“). У нартексу, броду и олтарском простору под је био малтерни, а у северним просторијама и јужној просторији од набијене земље. У овим деловима цркве вршено је сахрањивање, као и у припрати, овде и након уништења малтерног пода чијим уломцима су ограђивани поједини покојници.

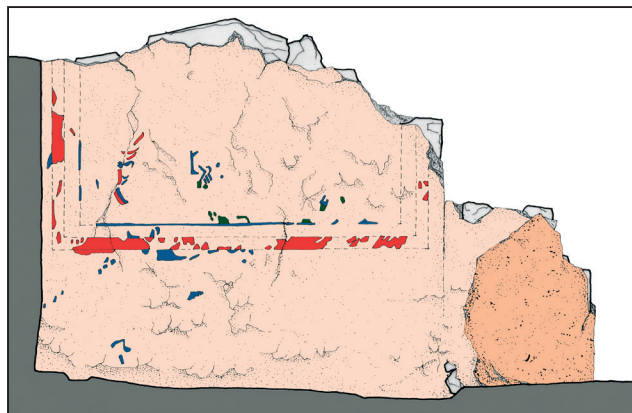


Сл. 32: Базилика „D“, прозор, реконструкција
Fig. 32: Basilica D, window, reconstruction

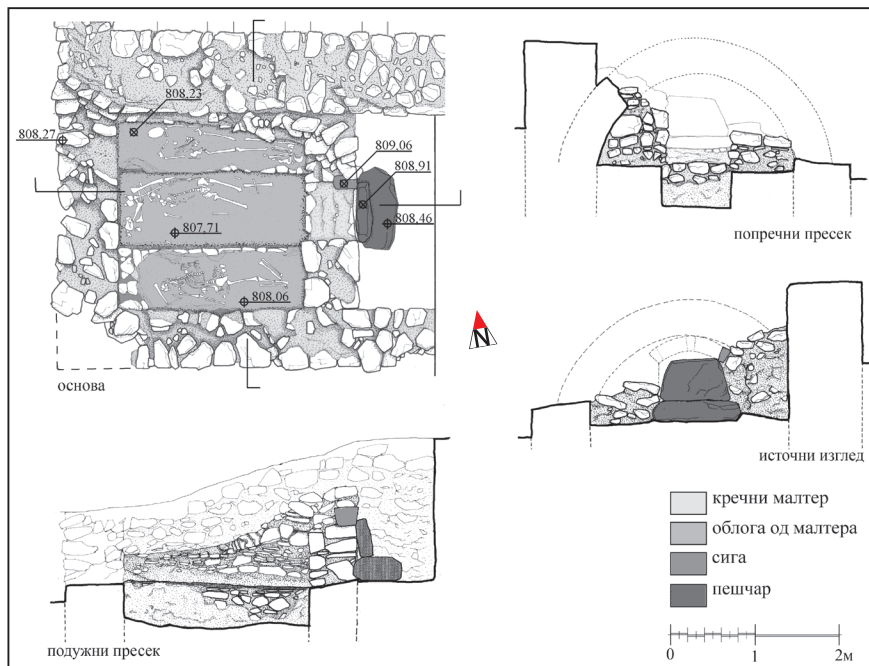
На северном делу источног зида презбитеријума остали су *in situ* сачувани остаци фреско-малтера, али веома бледи (може се назрети бордура око непознатог средишњег мотива – Сл. 34). Из шута у олтару потиче на хиљаде уломака фреско-малтера, без могућности реконструкције појединачних мотива, осим декоративних, уз опаску да фигуралних није било, судећи према фрагментима. Интригантан је налаз једног уломка са малим делом натписа изведеним фреско-техником. Сачувани су само слово „b“ и у другом реду део још једног, исписани беличастом бојом на светлијој црвенкастој подлози. Нејасна, у смислу грађевинских фаза, остаје и ситуација са зиданим конструкцијама око канала за ужлебљење олтарске преграде (септума), док агломерације обрушене сиге, пешчара, опеке и другог камена још нису до краја испитане. Уочљиве су различите фазе градње на овом месту, чији међусобни односи не могу бити разрешени пре окончања ископавања. У сваком случају, уз унутрашњу омалтерисану страну апсиде накнадно је дозидана клупа за свештенике (субселијум) са степеником и мањом платформом. Оштећења до којих је дошло услед вађења грађевинског материјала отежавају сагледавање и реконструкцију олтарског простора овог храма. Она су нарочито била изражена у јужном и источном делу цркве, јер су ти делови били ближи сеоском (шумском) путу којим је одвожен материјал.

Оваква ситуација се понавља свуда на Градини где су колски путеви у близини остатака грађевина (Базилика „А“, Базилика „В“, Базилика „С“, али и на другим местима).

Попут других цркава и ова је зидана од ломљеног камена везаног кречним малтером, уз примедбу да је на северном зиду делом коришћено и земљано везиво. Местимично је употребљавана тесана сига, као на прозору на источном зиду пастофорије (Сл. 32) или на почетку надвратног лука гробнице у јужном „броду“. Тесаника сиге је било и у слоју обрушавања базилике, као и тесаника од пешчара различите боје, али коначни закључци о фазама градње још нису могући. Према нађеним, иако не превише бројним уломцима, кровни покривач је био сложен од црепа, док су прозори били застакљени. Од црквене опреме могу се, поред два гвоздена кључа (кат. бр. 181, 182) навести гвоздене машице (кат. бр. 372) које су највероватније служиле за пренос жара у кадионице,



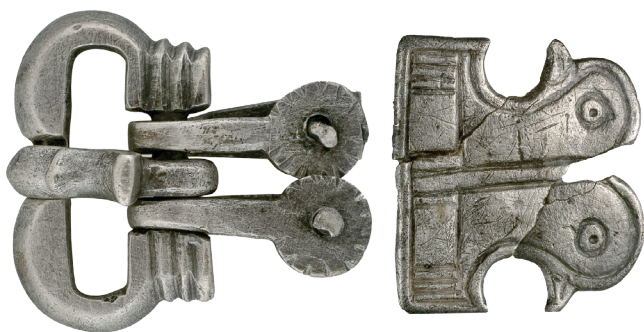
Сл. 34: Базилика „Д“, остаци фресака
Fig. 34: Basilica D, remains of frescoes



Сл. 33: Базилика „Д“, гробница у југозападном делу цркве
Fig. 33: Basilica D, grave chamber in the SW part of the church

као и део стакленог кандила са капљичастим дном (кат. бр. 248).

Током досадашњих радова на описаним местима је откривено 38 гробова. Осим покојника упоканих у обичне раке и сахрањених у гробницама, било је и погреб у гробовима ограђеним каменом. Њихова антрополошка обрада није сасвим завршена, али се прелиминарно, судећи према налазима Живка Микића, може очекивати већи број сахрана мушкараца и деце него жена. Посебну пажњу привлаче трагови горења, евидентирани на костима из неколико укопа у нартексу, од којих су неки, као што је већ напоменуто, очигледно били положени након што је под припрате био уништен (или је управо тим поводом уништен?). У ракама са траговима горења није било никаквих покретних налаза који би омогућили прецизније датовање. Само је у малом броју гробова било таквих налаза, у складу са хришћанским погребним обичајима (сребрна појасна копча са оковом – Сл. 35 - кат. бр.



Сл. 35: Базилика „D“, копча за њојас
Fig. 35: Basilica D, belt buckle

81; закивак - кат. бр. 83). Копча са оковом се може одредити у време друге половине VI века.

Положај остатака Базилике „А“, испод ливаде и без икаквих индикација на површини, показали су мештани села Граб који су овде почетком 50-тих година прошлог века, поред постојања свих надлежних установа (локалних, републичких и савезних)

и мимо закона, према сопственом казивању, у склопу „кулука“ (аутентичан израз локалног становништва забележен током анкетирања) вадиле и ситнили камен ради насипања пута Чачак-Горачићи. Том приликом највише су страдали југозападни делови цркве, ближи путу, мада ни други нису доживели много бољу судбину. Према истом казивању, на основу наређења представника власти, били су принуђени да разлупају и у комаде раздробе неколико издвојених и на страну остављених плоча од камена, обележених крстом, „са некаквим словима“. Као што је то руководиоцу радова било напоменуто пре почетка ископавања, од тих латинских натписа, на чијем су почетку, према речима сведока, били уклесани крстови, једнако као и у случају натписа на реликвијару и код других ранохришћанских натписа (због чега су мештани хтели да их поштеде уништења, свесни да су наишли на остатке старе цркве),



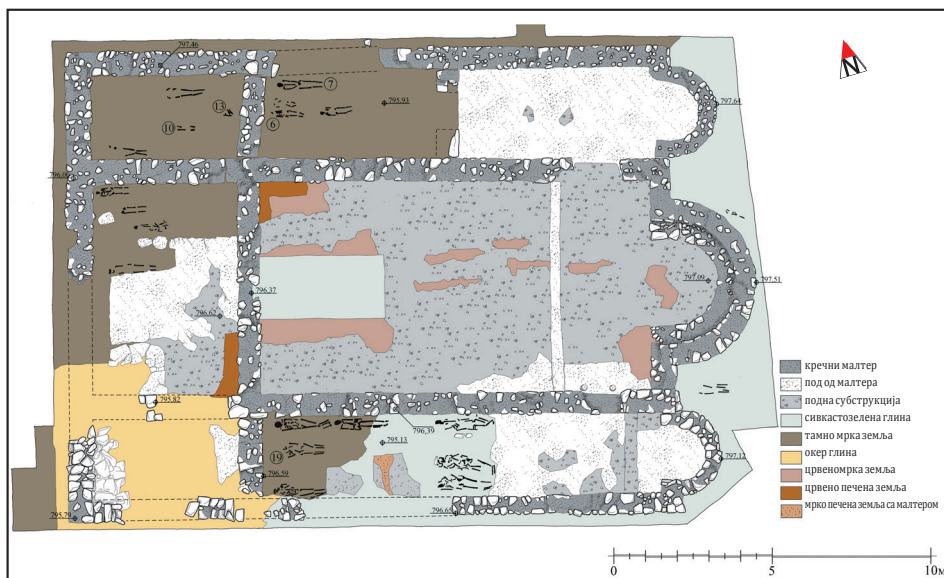
Сл. 36: Базилика „А“ | Fig. 36: Basilica A

остало је само неколико уломака (кат. бр. 496), док је раздробљени остатак завршио у насипу пута. Може се претпоставити какви су подаци отишли у неповрат услед овог вандалског чина (нпр., коме је црква била посвећена, ко ју је и када подигао, у ком месту и сл.). Остацима натписа са Градине посвећен је прилог Снежане Ферјанчић у овом каталогу.

Димензије Базилике „А“ износиле су 21,40 x 14,40 m (Сл. 36,37). Била је тробродна, са три у основи споља и изнутра полукружне апсиде на источној страни и троделним нартексом на западној. На основу различитог састава малтера и спојева зидова могу се лако утврдити две основне фазе градње. У првој је црква била једнобродна, са једном апсидом, док су у другој додати бочни бродови са апсидама и троделни нартекс. Притом је југозападни део подигнут изнад насипа од шута којим је нивелисан пад терена. Може се поставити питање порекла шута – да ли је он ту од рушења храма у првој фази или од неке друге грађевине? Храм је зидан од ломљеног камена везаног кречним малтером, док је у источном делу констатована концентрација опека у шуту које су биле коришћене за апсидалне полукалоте. Главни брод је био, као што је то код ранохришћанских цркава тробродне основе уобичајено, знатно шири од бочних. У складу са тим је и средишња апсида била приметно већа од северне и јужне. Уз њену унутрашњу страну се налазила зидана клупа за свештенство (субселијум). Олтарски простор је био одвојен септумом утемељеним у малтерисаном каналу-жлебу. Мањи бочни олтар постојао је у источном делу јужног

брода који је, као и источни део северног, био непосредно повезан са презбитеријумом. Прозори су били застакљени и уоквирени допрозорницима, од којих је на једном била уклесана представа крста на начин типичан за време VI века (кат. бр. 476). Од црквеног намештаја могу се поменути и делови олтарске преграде (кат. бр. 481). Зидови цркве су са унутрашње стране били малтерисани, а у случају северног брода премазани белим кречом. Уломака фреско-малтера није било. Подови су били начињени од малтерног премаза постављеног преко косо ређаног ситнијег ломљеног камена. Од опреме цркве остали су уломци стаклених лампи са ушицама (кат. бр. 245).

Да су сведочења мештана о уништавању остатака ове цркве била истинита, потврђује 15 уломака камених плоча са остацима латинских натписа који се више не могу реконструисати. Снежана Ферјанчић је ове натписе према палеографским карактеристикама датовала у IV или у V век (кат. бр. 496). Иако би они, као и други римски натписи пронађени на Градини, могли бити сполије донете са другог места, имајући у виду јасно раздвојене фазе градње овог храма,



Сл. 37: Базилика „А“, основа | Fig. 37: Basilica A, plan



Сл. 38: Базилика „А“, фибула германској тип
Fig. 38: Basilica A, fibula of Germanic type

као и њихов наговештен хришћански карактер, мора се дозволити могућност да су некада били постављени у њему. У том случају би се прва фаза храма могла определити у крај IV или почетак V века, што би значило да је ова црква била подигнута далеко пре града на Јелици, ван тадашњих насеља. Овоме би можда говорио у прилог и квалитет израде рељефне пластике (кат. бр. 481). О контексту храма, уколико би био у првој фази подигнут пре града, за сада би се могло само нагађати. Током досадашњих ископавања нису пронађени остаци насеобине која би претходила комплексу из VI века.

Унутар цркве је откривено 19 гробова, а још два су истражена са спољне стране главне апсиде (Сл. 37). Са разлогом се може претпоставити да је било и других гробова у њеном окружењу. Како ниједан од њих није оштећен изградњом зидова у другој грађевинској фази, они су по свој прилици покопани тек у VI веку, када је грађевина добила свој коначни облик. Сви су били положени у обичне раке; гробних конструкција није било, по чему је Базилика „А“ за сада слична Базилици „С“, а различита од Базилика „В“, „Д“ и „Е“. Занимљиво је напоменути да је у случају једне дечије лобање Ж. Микић констатовао траг вештачког деформисања што, имајући у виду место сахране, представља јединствен налаз у ширем региону. Обичај

вештачког преобликовања лобања новорођенчади бандажирањем (у узрасту који то омогућава) и другим начинима био је практикован код неких припадника германских племена, пре свега под утицајем Хуна и за време њихове власти (до средине V века) осим извесних реликтних зона, где је могао трајати и дуже. На присуство Германа указују и покретни налази из гробова или поремећених гробова, попут копче са штитастиим трном (кат. бр. 74) и дискоидне фибуле украшене стилизованим главама птица грабљивица (кат. бр. 36, Сл. 38). По оваквим налазима Базилика „А“ је, иако је од њеног откривања прошло више од 30 година, и даље јединствена у југоисточној Европи.⁴³

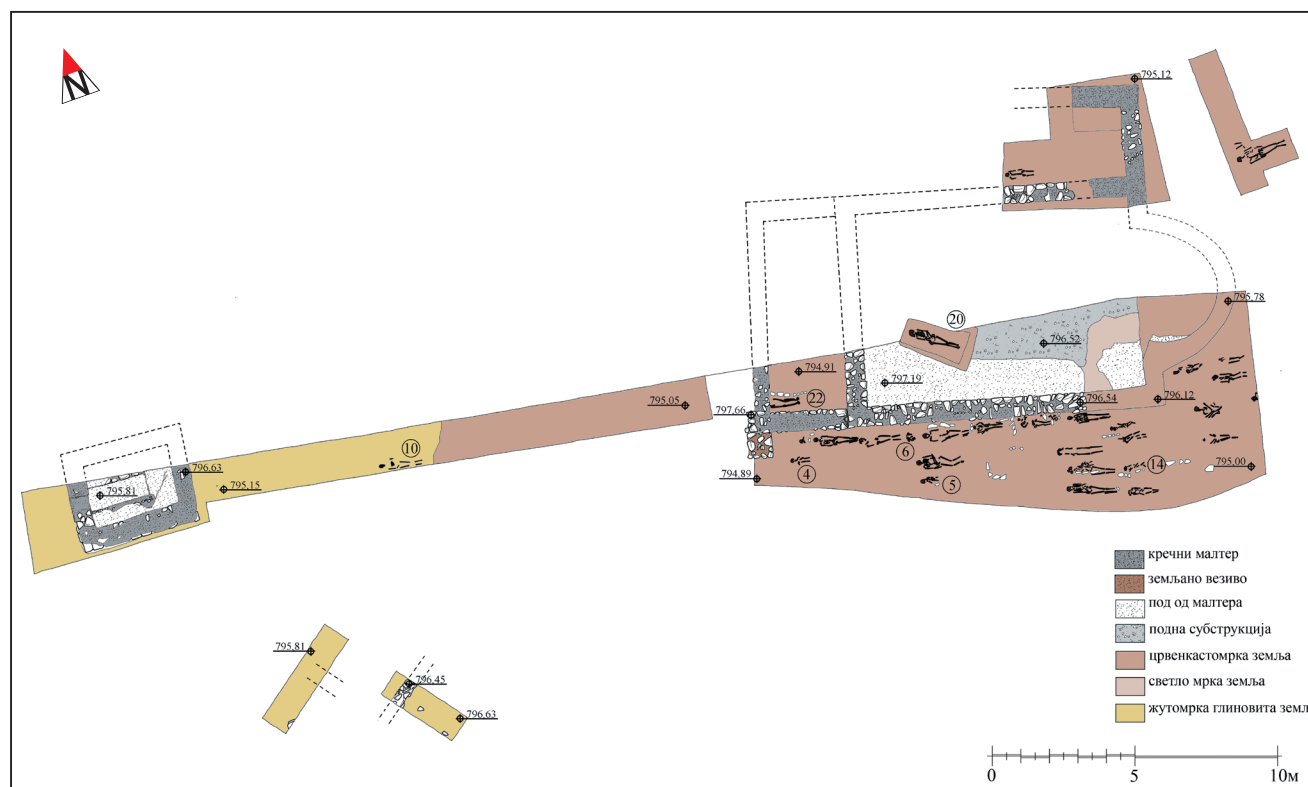
На остатке Базилике „В“ упућивали су топо-ним Црквина, сходно томе и предање по коме се на овом месту некада налазила црква. Удаљена око 380 m југозападно од врха Градине (Сл. 6), она је по свој прилици била подигнута ван брањеног ареала, испред града, на благом узвишењу, али не и на његовом врху на коме су у мањем пробном ископу откривени остаци друге грађевине, у овом тренутку непознате намене. Ископавања су обухватила јужни и североисточни део цркве, као и део некрополе око ње, на јужној, југоисточној, источној и западној страни (Сл. 39). И на овом месту су наступила знатна оштећења услед вађења камена. Апсидални зид сачуван је само у „негативу“, иако је у основи и пресеку лако препознатљив услед испуне темељног рова земљом помешаном са шутом. За сада се може констатовати да је црква имала наос са једним или више „анекса“ на северној страни. Олтарски простор се завршавао са у основи споља и изнутра полукружном апсидом, док је припрата дозидана накнадно. Том приликом је западни зид нартекса подигнут изнад једног раније укопаног гроба. Храм је грађен од ломљеног камена са малтером, изузев ојачања код југозападног угла нартекса, сачињеног од камена везаног земљом. Уз јужни зид цркве остали су очувани слаби трагови малтерног пода. Према расположивим подацима, Базилика је била дуга 17,50 m и широка

[43] Милинковић, 2010, 186-194.

12 m и тиме по величини најмања на Градини, што је могло бити у складу са њеном функцијом гробљанске цркве. Девастирани вађењем камена и обрадом земље, плитко испод површине терена, њени остаци нису пружили превише налаза, па тако ни налаза делова њене некадашње опреме.

У цркви и, у већој мери око ње, откривен је укупно 31 гроб, као и једна зидана гробница на свод, поред које је некада (по казивању самог налаза) случајно пронађен златник (солид) Јустина II (кат. бр. 426 – за нумизматичке налазе са Градине види прилог Милоја Васића у овом каталогу). Ради се само о делу некадашњег гробља. Требало би напоменути да се унутар некрополе, судећи према антрополошким налазима, покопавао приближно једнак број жена и мушкараца (*populus*), за разлику од неких других цркава на Градини, што сугерише селективно сахрањивање у црквама

унутар града и испред њега. Више од половине сахрањених особа било је дечијег узраста. У случају једног дечијег скелета утврђено је, према налазу Живка Микића, присуство трагова вештачког деформисања лобање као и у Базилици „А“, а оно је врло вероватно код још једног дечијег гроба у склопу ове некрополе. Највећи део покојника покопан је у обичне раке. Сахрањени су понекад окруживани ломљеним каменом или, ређе, уломцима опеке. Два гроба су поседовала конструкције од тесаника сиге. Покретних налаза из гробова и овде је било мало – пар једноставних наушница од бронзане жице у једном дечијем гробу (кат. бр. 29), као и један издужени привезак од плавичасте стаклене пасте (кат. бр. 32). Један број предмета који су пронађени ван гробова могао би да потиче из њих (накнадна дислокација ремећењем гробова), као што су то игла типа *сџилус* (кат. бр. 60)



Сл. 39: Базилика „В“, основа | Fig. 39: Basilica B, plan

или делови чешља. На неколико места су уочене концентрације уломака керамичких и стаклених посуда (лампе? – кат. бр. 244). Око гробова, унутар гробних рака и понекад испод скелета, констатовани су трагови гаражи или угљенисаног дрвета (уп. гробове у нартексу Базилике „D“).

Будућа истраживања би могла да покажу у каквој међусобној вези стоје некропола, гробљанска базилика и можда Базилика „А“ у својој првој фази. Требало би проверити да ли је грађевина која је стајала на врху Црквине била старија од Базилике „В“, односно да ли је пре оснивања града на овом месту постојао мањи ранохришћански комплекс.

*

Осврт на покретне археолошке налазе нуди увид у различите аспекте некадашњег живота на Градини. Не рачунајући делове натписа, камену пластику, безбројне уломке керамичких посуда и бројне уломке стакла у агломерацијама (агломерације су завођене као један налаз), од 1984. до 2016. године пронађено је више хиљада покретних налаза од метала, кости, рога, стакла и других материјала. При томе, поред два солида, предмета израђених од злата и сребра има тек неколико и спадају у накит и функционалне делове одеће (кат. бр. 24, 66, 81). Покретни налази се деле у следеће групе (према намени): предмети свакодневне употребе, керамичке и стаклене посуде, функционални делови одеће (фибуле, копче, гардеробне игле и др.), накит, лични прибор (чешљеви, држачи торбица итд.), разноврсно оруђе, офанзивно и дефанзивно оружје, мерни инструменти, новац, делови покућства (браве и кључеви, окови, шарке, кламфе и клинови, уломци прозорског стакла, стаклене и керамичке лампе, мортаријуми, жрвњеви, поликанделони-полијелеји, лампе) итд. У каталошком делу ове публикације приказани су узорци ових налаза који су појединачно обрађени, а који на себи својствен начин сведоче о некадашњем животу на преласку из антике у средњи век на територији данашње Србије.

У социолошком смислу занимљива је реконструкција професионалних активности становника некадашњег града, на основу пронађеног оруђа и опреме, сировина, полуфабриката или радионичког отпада. Свакако, алат је могао да се нађе и у рукама некога ко првенствено није био занатлија, али и у том случају он сведочи о обављању одређене делатности. Примера ради, сведочанстава о занимањима становника има у граду Корикосу у Киликији (данашња јужна Турска). Овде су на основу 456 епитафа са наводом професије покојника установљени следећи статистички подаци: око 8,2% становништва бавило се различитим административним пословима (провинцијска управа, цариници), 7% се занимало рибарењем или израдом једара, готово 39% су били трговци, занатлије (обућари, грнчари, месари, гостионичари, каменорезци, столари) или лекари, итд.⁴⁴ У случају Градине на Јелици такви подаци не постоје (до сада није било налаза надгробних плоча са епитафима), те се реконструкција занимања може обавити једино археолошким методом. Богатство репертоара археолошких налаза, чији број непрестано расте, све више добија на значају у односу на податке из писаних извора који дају сасвим непотпуну слику о привреди и занатству, бар када је север рановизантијског Илирика у питању. Тако писаних података о рударству тог времена, очигледно једном од стубова економије на северу Царства, уопште нема. Ако би се веровало искључиво писаним изворима, добила би се искривљена слика о реалном стању.

Што се Градине на Јелици тиче, може се реконструисати више занатских делатности.⁴⁵ У граду је врло вероватно постојала грнчарска радионица. Стуб од брече из „Базилике С“ говори у прилогу вађењу камена из оближњег каменолома у селу Граб и каменорезачкој делатности о којој, иако

[44] Holum, 2005, 94.

[45] Уп. Милинковић, 2015, 264-278.

не увек на најбољи начин, сведоче и преобликоване римске сполије (кат. бр. 465, 468-470, 473, 474, 477, 479). На локалну обраду камена указује и недовршени предмет, највероватније пршљенак за вретено (кат. бр. 345). Одговарајући полуфабрикати и сировина представљају траг обраде рожине (кат. бр. 109-120), гребено за вуновлачење (кат. бр. 333) и пршљенци за вретено обраде вуне (кат. бр. 334-348), тегови за разбој (кат. бр. 356) и разводници нити ткања (кат. бр. 352-355), мистрија (кат. бр. 328) и висак (?) зидарства (кат. бр. 329). Знатан део алата служио је за обраду дрвета (кат. бр. 307-313 и др.), док су ножеви посебне намене коришћени за прераду коже (кат. бр. 322-327). Ливачки суд из Објекта III (кат. бр. 358), као и бројни налази шљаке, траг су металуршких активности заснованих на рударству које је на територији Србије играло важну улогу још од праисторијских времена. Израда алата и његово одржавање захтевали су присуство ковача без кога се нормалан живот у насељу не може замислити. Иако мање интензивна него у равничарским пределима, обрада земље је и овде била присутна, као што се види по налазима српа (кат. бр. 296, 297), жрвњева (кат. бр. 216-217) и мотика (кат. бр. 290), док маказе за шишање оваца (кат. бр. 330, 331), косе (кат. бр. 295), клепетуше (кат. бр. 306) и брусеви (кат. бр. 298-305) сведоче о сточарству. Оно је у брдско-планинским регионима Балкана одувек представљало значајну привредну грану, што се види и по популацијама које су током средњег века на овим просторима говориле романским идиомом (Цинцари), водећи своја стада на исте или сличне локалције испаше ради. Поједини налази сугеришу да се део активности одвијао и на удаљенијим локацијама: удице за пецање (кат. бр. 369, 370) и виноградраски нож (кат. бр. 294)



Сл. 40: Ијла-укосница
Fig. 40: Hairpin

упућују на зоне ближе реци (данашњој Западној Морави).

Као и на свим другим истовременим налазиштима и на Градини уломци керамичких посуда чине најбројније покретне налазе.⁴⁶ У истраженим стамбеним објектима нађена је значајна количина керамичког посуђа, мада је репертоар облика релативно скроман. Преовлађују посуде које су коришћене за кување јела и складиштење мањих залиха намирница, док луксузног посуђа готово да нема (изузев ситних делова две посуде који по одликама припадају тзв. афричкој тера сигилати или, можда, фокејској керамици). Овом приликом бе се требало подсетити на релативно бројне налазе уломака посуда израђених од других материјала – пре свега стакла, али и бронзе, у знатно мањој мери (према регистрованим остацима – бронза се може претопити – уп. кат. бр. 265, док је стакло крхко), које су, могуће, коришћене „уместо“ луксузније керамике, заправо

њихове имитације, генерално узето. Огњишни лонци су претежно лоптастог облика, а међу њима поједини имају заобљено дно због којег је загревање посуде равномерније, а кување јела брже. Репертоар огњишног посуђа допуњују конични, калотасти и звонолики вршници, карактеристични по грубљој структури и пластичној траци изнад отвора. Значајну скупину чине и лонци за складиштење, по облику слични питосима, који често имају заштитну зелену глазуру преко спољне површине. Међу трпезним посуђем, којег има сразмерно мало, издвајају се мали глазирани крчази (кат. бр. 452, 453).

[46] Прелиминарни опис рановизантијских и средњовековних керамичких налаза сачинила је др Весна Бикић. Одређена запажања потичу и од дипл. археолога Светлане Ивковић, нарочито када су у питању амфоре. Захваљујем им на уступљеним подацима.

Поред сведеног броја облика посуда, примећује се уједначеност у технолошком погледу, пре свега у сировини (глини) која у саставу има примесе песка и боји печења у нијансама црвене, ређе и сиве. Својим особинама керамика са Градине на Јелици се уклапа у слику производње из раздобља VI века на подручју централног и северног Илирика коју на најбољи начин представља посуђе из Царичиног града, Гамзиграда и још неколико истовремених налазишта у Србији.⁴⁷

Приликом истраживања Градине на Јелици откривена је значајна количина делова амфора међу којима је препознато више од 150 посуда. Налази су регистровани претежно на простору Горњег града, једним делом и Северног подграђа, пре свега у објектима VIII, X и VI. Међу њима највише има спатејона – малих вретенастих северноафричких амфора, више од две трећине укупног броја типолошки опредељених посуда ове врсте (кат. бр. 439-445). Осталих типова амфора има знатно мање и то су тзв. чешљасте и тзв. ребрасте амфоре, углавном из црноморских радионица (кат. бр. 438), као и један примерак амфоре посебног, ретко заступљеног типа, чија је земља порекла Египат (кат. бр. 446).⁴⁸ Налази амфора, нарочито њихов знатан број, речито сведоче о укључености Градине на Јелици у токове редовног снабдевања основним намирницама, у овом случају најпре уљем и вином.⁴⁹

Унутар рановизантијског хоризонта спорадично су проналажени и уломци грнчарије израђене на начин уобичајен у срединама настањеним германским племенима, посебно Гепидима и Лангобардима, који су у то време живели на југу Карпатске котлине (Гепиди у Срему и Банату, са друге стране Саве и Дунава, Лангобарди нешто даље према Западу) – кат. бр. 456, 457. Овакви или слични фрагменти (неки су украшени техником

углачавања орнамената, такође типичном за германске средине) потичу из великих камених зграда попут Објекта I-IV или VI, али и из Објекта II и V, или из сонди. Контекст налаза дела ових посуда, поред осталог, у слоју гаражи над подом (кат. бр. 455 са остацима гаражи на посуди, из слоја пожара/рушења), недвосмислено говори о томе да су и оне чиниле део некадашњег покућства становника Градине. За сада се само може поновити питање: да ли су те посуде припадале господару, власнику „резиденције“, или његовој послузи?

Један број налаза би се могао сврстати у луксузне предмете, попут сребрне игле опточене златним лимом, украшене бисером, пронађене испод Објекта I-IV (Сл. 40, кат. бр. 24),⁵⁰ сребрне нарукнице из Објекта VI (кат. бр. 66) или копче са оковом из Базилике „D“ (Сл. 35, кат. бр. 81). Одређену драгоценост представљали су привесци од олова пресвученог калајем и од карнеола (кат. бр. 31, 33). Поред тога, присутна је имитација драгог или полудрагог камена у стаклу (кат. бр. 72). Посматрани у свом контексту, ови налази иду у прилог претпоставки да се међу становницима некадашњег града налазио и један имућнији слој који је живео у великим зградама зиданим од камена у које су (из разлога престижа?) уграђиване обрађене сполије из римског доба, иако на рустичан начин. Из њих уједно потиче велики број амфора, што сведочи и о потребама за робом из удаљенијих крајева, коју су припадници поменутог слоја задовољавали, негујући и даље или опонашајући одређене медитеранске традиције.

У целини посматран, репертоар покретних налаза сасвим се уклапа у познате облике рановизантијске материјалне културе на Балкану (Царичин град, Гамзиград, утврђења у околини Новог Пазара, кастели на дунавском лимесу и др.), својствене пре свега аутохтоном романском

[47] Bjelajac, 1990; Јанковић, 1983; Popović, 1999; Popović, Bikić, 2009.

[48] Bjelajac, 1996, типови XXVII, XX, XXI, XXVI.

[49] Уп. Bjelajac, 1996; Bikić, Ivanišević, 2012.

[50] У одређивању врсте материјала, посебно бисера, помогла је проф. др Сузана Ерић са Рударско-геолошког факултета у Београду (Лабораторија за скенирајућу електронску микроскопију). У анализама је узела учешћа и мр Милица Марић Стојановић (Народни музеј у Београду). Захваљујем им на љубазној помоћи.

становништву (види горе). Но, као и данас, тако се ни тада употребни предмети нису могли везивати искључиво за једну етничку групу, иако су неки, статистички и у смислу радионичког порекла за поједине међу њима могли, према распрострањености или бројности, бити типични (у већој мери заступљени него у другим срединама, чиме још увек немају својства етничких „маркера“). Посебно је лако, примера ради, издвојити део материјалне културе новодосељених номада азијског порекла који следе сасвим друге радионичке традиције (кинеске или централноазијске). За тадашњу „Европу“ то су биле праве новине. Упркос томе, процес акултурације појединаца или група пореклом из Барбарикума познат је у раносредњовековној археологији. Његова брзина, ако се покрене, зависи од околности (једна, две или више генерација). Поменути процес налаже велику опрезност приликом етничке атрибуције предмета материјалне културе која је, стриктно гледајући, немогућа са становишта сериозне науке. Чак се и у ретким случајевима документованог самоопредељења одређене особе не сме заборавити на појаву етничке мимикрије. Примери из новије историје, уз сву нужну резерву, то потврђују (попут Цинцара), као што показују и начин на који се конструкција новог идентитета може спровести. Са друге стране, ако се у обзир узму време и контекст налаза, као и поређење археолошких са антрополошким налазима (вештачки деформисане дечије лобање), тешко се може пренебрегнути присуство припадника германских племена међу становницима некадашњег града. На повремено постављано питање о њиховом уделу у укупној популацији археологија, нажалост, не може дати одговор, управо услед процеса акултурације и асимилације. Он, поред осталог, подразумева напуштање првобитног начина облачења и начина живота уопште, па самим тим и употребу нових функционалних делова одеће (фибула, копчи и сл. – органски делови одеће археолозима готово никад не стоје на располагању за реконструкцију

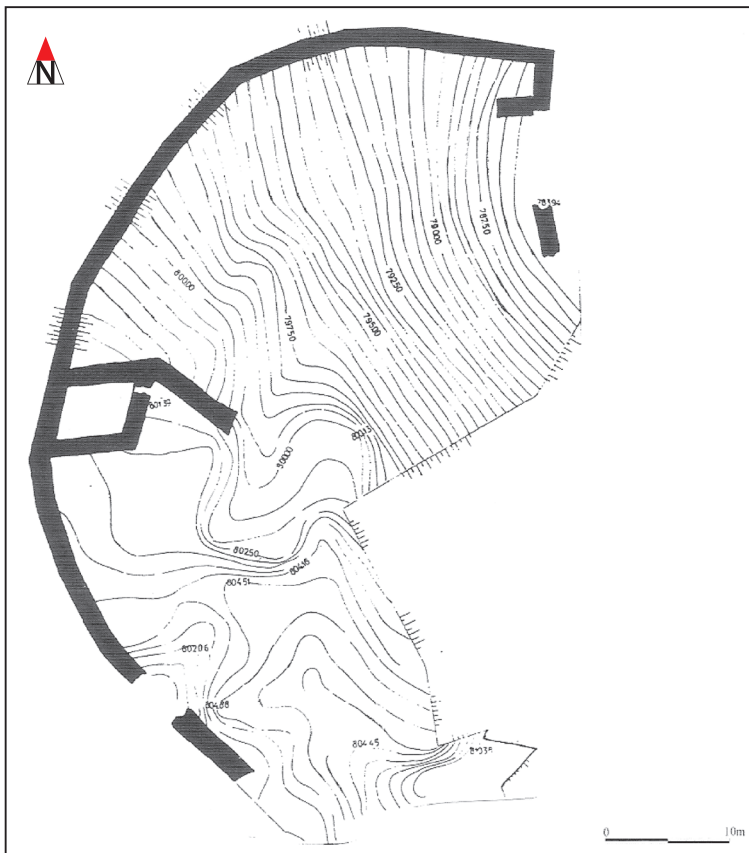
начина облачења или „ношње“ у етнографском смислу)⁵¹ и осталих предмета (грнчарије, покућства...). Зато су статистичко бројање и механичко поређење броја типичних аутохтоних и варварских предмета ирелевантни, уколико би се на тај начин желело спровести поређење броја припадника поменутих популација.⁵² Одговори на питања попут поменутог леже ван граница археологије и налазе се у домену спекулација, а понекад и псеудоархеологије. Укратко, присуство припадника германских племена индицирано је и у другим рановизантијским утврђеним комплексима у Илирику VI века (дунавски лимес, долина Велике Мораве, Царичин град итд.) и може се објаснити на више начина. Пре свега се ради о федератима или плаћеницима у византијској војсци који су се на територију Царства населили са својим породицама (деформисане дечије лобање, функционални делови одеће типични за жене), било у мирнодопским околностима било као избеглице (попут Гепида након њиховог пораза од Лангобарда и Авара 567. године). Да ли су се међу становницима града налазили и припадници других народа и раса (Источно римско царство било је полиетничко) за сада се не може знати, али такву могућност никако не би требало искључити (Романи, Грци/Ромеји, Јермени, Сиријци, Африканци итд.). У то време писани извори већ помињу и Словене као византијске војнике, а неке од њих и са високим официрским чиновима.

*

Након више од 30 година археолошких ископавања и истраживања, у којима су удела узели и припадници других струка, стечен је почетни увид у слику једног рановизантијског града на северу Илирика VI века. Највероватније основан у време импозантне градитељске активности и обнове Романитета на северу Балкана, спроведене

[51] Милинковић, 2004, 185-195.

[52] Уп. Ivanišević, 2012, 59-60.



од стране цара Јустинијана I (527–565), град није имао дуг век трајања – до краја истог столећа или до почетка – прве половине наредног, када је био уништен у пожару који је захватио све његове четврти. Судбина становника остаје непозната. Одсуство предмета од племенитих метала или њихов мали број можда су последица бекства или покушаја бекства са најдрагоценијом имовином (могуће и одвођења у ропство) на ону страну Дунава и Саве или пљачке. Помињање индиције (оставе и др.) дозвољавају могућност останка мањег броја аутохтоног живља које се задржавало међу рушевинама или у околини свог некадашњег пребивалишта.

Тек када се у широком ископу буду открили знатни делови града, биће могуће реалне претпоставке о броју његових становника, док у овом

тренутку то могу бити само спекулације. Градови су тада, са изузетком метропола попут Константинопоља, Тесалонике или Антиохије, углавном били мали, посебно у овом делу Царства. У сваком случају, не треба полазити од броја становника већег од хиљаду или две, у сасвим грубој и хипотетичкој процени.

Отворено остаје и питање да ли је у граду столовао епископ. Да је сачуван његов назив, на њега би се лакше могло одговорити, као и на то којој од провинција је припадао (Мезији Прими или Далмацији или некој другој), ако у време VI века на северу Илирика уопште може бити речи о класичној подели на провинције. Бројност цркава, опрема неких од њих, као и близина већих грађевина са резиденцијалним карактером у њиховој близини, теоретски дозвољавају могућност присуства епископа, док постојање крстионице у Базилици „С“ само по себи то не подразумева. Овоме у прилог би у извесном смислу ишло и окружење Градине сачињено од мањих утврђених, истовремених насеља (Сл. 5, Сл. 41-44). У време

док је град живео, број хришћана је већ био знатан, самим тим и број рођених у тој вери. Технички гледано, епископи без презбитера не би били у стању да крштавају толики број људи. Поред тога, као што је то уочио Милоје Васић, недостају одговарајући печати (види прилог М. Васића о ископавањима Градине у овом каталогу). Остаје неразјашњено и то да ли наговештено присуство Германа у популацији указује на различите конфесионалне групе међу хришћанским живљем на овом месту (Аријанци?), с обзиром да се то по остацима цркава не може одгонетнути.⁵³ Уосталом, и аутохтони живаљ је могао бити подељен по конфесионалној основи. Стрпљивим прикупљањем и анализом налаза, у интердисциплинарном приступу, као и применом савремених метода у наставку истраживања, поузданије ће

[53] Bockmann, 2014, 201-218.

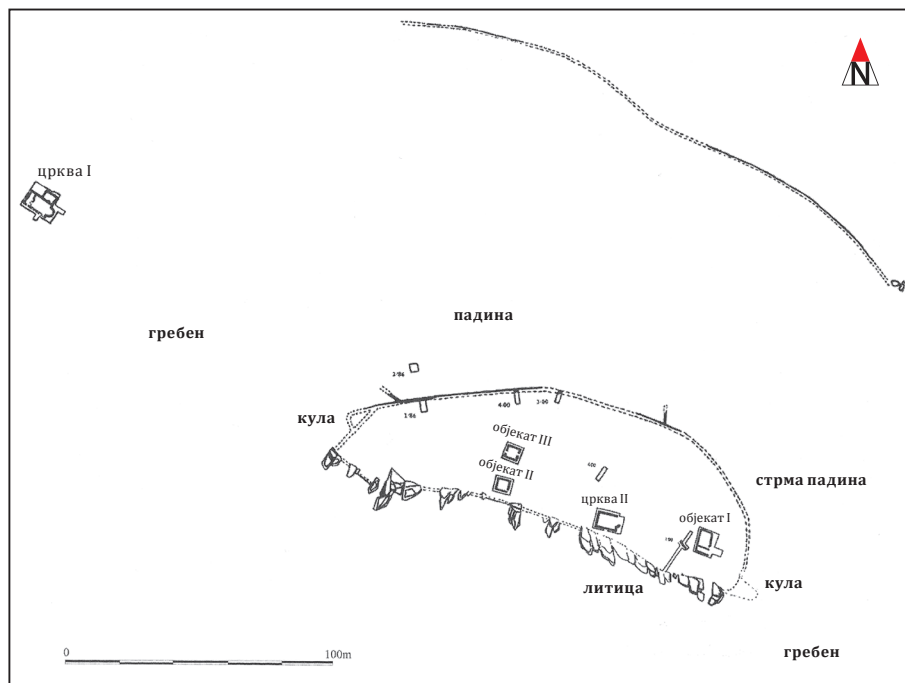
моћи да се одговори на ова питања.

Градина на Јелици је током досадашњих истраживања показала неколико особености у односу на друге истовремене центре у ширем региону. Једна од њих се огледа у рустичности њене архитектуре, комбинованој са имитацијом вишег стандарда живота у романским, односно ромејским срединама (масивни, али сразмерно груби зидови без малтерног премаза, углавном ни са унутрашње стране). Ипак, та архитектура је таква остала до краја, до пожара, без накнадних преградњи које се везују за процес

„дезинтеграције и рурализације“ - преградњи постојећих простора у мање, у лошијој техници и без других облика негација претходних структура, тако типичних за Царичин Град, Хераклеју Линкестис, Сирмијум и многе друге градове тог времена – њих на Јелици нема. Напротив, на више места је уочљива реализација потребе за повећаним простором на природан начин (спољне доградње код Објекта I, проширење Базилике „А“, доградња припрате у случају Базилике „В“ и др.). Ова појава указује на просперитет и могуће увећање броја становника, али не тако што би они у једном тренутку масовно из околних села продрли у град, своје заштите ради. На јеличкој Градини изгледа да таквих нових становника није било. Разлог за издвојеност утврђеног центра у односу на његову околину (?), на овај начин, требало би потражити и у саставу његовог становништва. Популација се, као што је показано, највећим делом служила предметима материјалне културе типичним за аутохтоно становништво (акултурација у одређеном

степену?), али су спорадично присутни и предмети израђени на начин типичан за средине настањене германским племенима. Уз то, евидентирано је вештачко деформисање лобања новорођенчади, обичај једно време присутан код појединих Германа, под хунским утицајем.

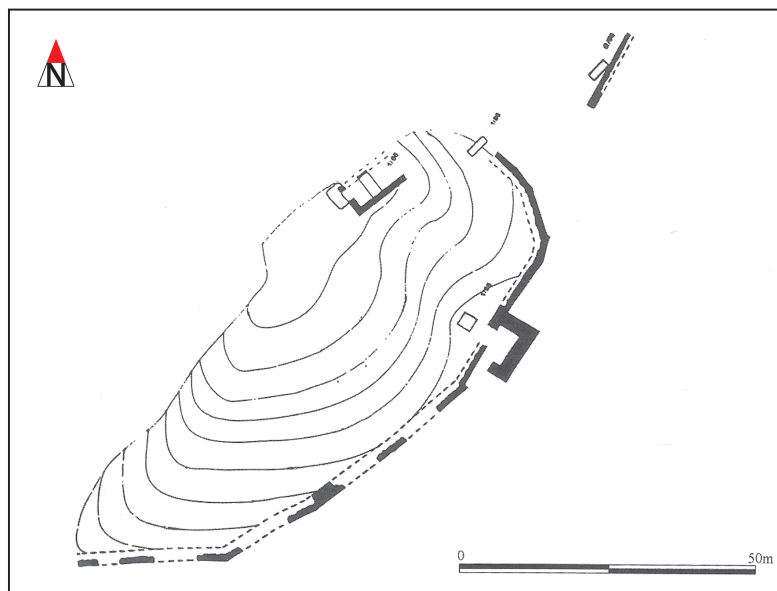
Особеност Градине на Јелици лежи и у томе што је она након извесног времена, за разлику од неких других насеља (попут Царичиног града), поново насељена. Готово једини трагови овог насељавања су уломци керамичких посуда, уз један мањи број других налаза, сломљених делова плоча од олтарске преграде Базилике „С“ преобликованих у жрвњеве (кат. бр. 507, уп. и кат. бр. 506). Овде би требало поменути и накнадно подигнут бедем, зидан примитивном техником, али ипак од камена везаног малтером беле боје, иако без правилних лица. Он је обухватао само делове Горњег града, док су тада остаци старијих, рановизантијских бедема и кула сигурно још увек могли да пруже извесну заштиту. Назначен је на Сл. 6, 12 и 14 (у оквиру сонде 2/14).



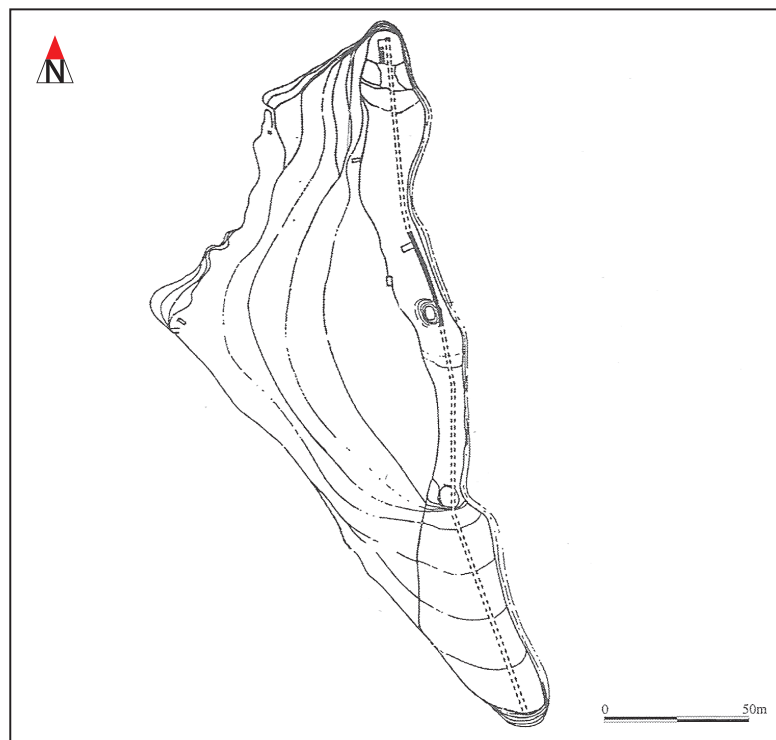
Сл. 42: Лис-Ћава, скица основе | Fig. 42: Lis-Čava, plan (sketch)

Када је датовање керамике у питању, мишљења аутора који су се дотакли ове материје се донекле разликују, што не би требало да чуди, ако се узме у обзир да одговарајућих налаза код нас, посебно у областима јужно од Саве и Дунава, још увек нема много и да се, нажалост, углавном не располаже средствима за анализе уз помоћ природних наука које би омогућиле прецизније датовање. На овом месту ће, поред осталих, бити наведени налази Весне Бикић, и то као прелиминарни, с обзиром да је систематска обрада керамичких налаза још у току. Морамо се подсетити на накнадно укопане покојнике из припрате Базилике „D“, на чијим костима су констатовани трагови паљења, обичаја који су, поред још неких племена, практиковали Словени пре преласка на хришћанство.

Налази раносредњовековне грнчарије били су концентрисани на простору Горњег града и то у унутар појединих просторија рановизантијских објеката, где су махом били измешани са рановизантијском и, у мањој мери, праисторијском керамиком.⁵⁴ Материјал у највећем проценту чине огњишни лонци, уз слабу појаву вршника и црепуља. Лонци и вршници су обликовани на ручном грнчарском витлу, а црепуље без употребе витла. Међу лонцима, који су разноврсни у погледу профилације и орнаментике, уочавају се с једне стране нека архаична решења, а с друге и детаљи који упућују на значајнију керамичку специјализацију како у обликовном, тако и у декоративном погледу. Међутим, неколико



Сл. 43: Вича-Стојковића градина, основа
Fig. 43: Viča-Stojkovića gradina, plan



Сл. 44: Вучковица-Градина, скица основе
Fig. 44: Vučkovića-Gradina, plan (sketch)

[54] Булић, 2003; Милинковић, 2010, 203-206.

керамичких целина (пре свега у Објектима V, VIII, IX и X) нуди могућност ближег сагледавања раносредњовековног насеобинског хоризонта. До сада обрађен керамички материјал и прелиминарна анализа контекста у којима се посуде јављају упућују на тежишно датовање у крај VIII и нарочито IX век (кат. бр. 500-505). У том смислу посебно су значајни и спорадични налази уломака црвене глачане керамике бугарске провенијенције.

Слично интерпретацији „германске“ керамике, овде се углавном може говорити о облицима типичним за средине насељене Словенима. За један број „архаично“ израђених посуда, гнетењем, мора се оставити могућност и ранијег датовања, чак и то, да потичу из позне продукције преосталог аутохтоног живља (кат. бр. 497-499). Наставак истраживања омогућиће проверу могућности и ранијег поновног насељавања,⁵⁵ а питања о етничкој припадности корисника ових посуда и жрвњева (Срби или други) мораће још да причекају на одговор, уз примедбу да се Срби у то време, генерално, углавном лоцирају јужније и западније. Но, нека историји, до сада нејединственој по овом питању, буде понуђен први корак, а не форензичком тумачењу остатака материјалне културе коју

је могао да користи било ко, иако то јесте посао археолога. Само, тај позив захтева време, стрпљење, објективност и уздржаност, као и лишеност потребе за исхитреним закључцима, да би једном постигнут резултат био трајно добро свих нас.

*

Сва досадашња сазнања, као и питања која су ископавања Градине покренула, сведоче о овом налазишту као једном од кључева за разумевање касне антике, времена сеобе народа и раног средњег века на Балкану. Ако истраживања рановизантијског периода у Србији буду напредовала бар оним темпом као и током последњих 30 година, можемо се надати битно другачијој слици него што је она којом тренутно располажемо, а то допушта оптимизам. Он би у случају Градине био још заснованији када би се у њеним зидинама препознао стварно постојећи споменички ресурс, у поређењу са неким другим земљама, у не пребогатој баштини Србије, посебно Драгачева.⁵⁶ Уз помоћ археологије ово се стање може променити набоље, на Јелици, у њеном прелепом природном окружењу, готово истом као што је било оно које је изазвало одушевљење код пионира српске археологије, др Јанка Шафарика, 1865. године.

[55] Милинковић, 2010, 203-206, са напоменом 328.

[56] Милинковић, 2011б, 14-19.

Архитектонска пластика и живопис са Градине на Јелици

Остаци утврђеног насеља на планини Јелици данас се са пуним правом сматрају једним од најзначајнијих споменика рановизантијске епохе на простору Балканског полуострва. Археолошки локалитет Градина на Јелици је, уз Царичин град (Прва Јустинијана?), један од ретких примера рановизантијског урбанизма који се на простору северног Илирика развијао у сплету специфичних утицаја провинције и престонице, античког културног наслеђа, процеса християнизације и тешког времена сеобе народа. Вишедеценијским научним истраживањима светло дана угледали су бројни остаци архитектуре и читав низ археолошких артефаката који на себи својствен начин дочаравају различите аспекте живота на овом простору током шестог и почетком седмог века.⁵⁷ Међу бројним налазима посебно место припада остацима декоративне архитектонске пластике и живописа који ће кроз каталожке јединице у даљем тексту бити укратко коментарисани. Реч је о карактеристичним деловима архитектонског украса из профаних и сакралних објеката који својим контекстом, орнаментиком, обликом, степеном очуваности, техником и материјалом израде омогућавају функционално, а у неким случајевима и релативно хронолошко опредељење.

Архитектонска пластика профаних објеката

Неке од до сада откривених структура профане намене могу се, не само захваљујући остацима архитектуре, већ посебно на основу њима припадајуће камене пластике, сматрати објектима репрезентативног карактера. Такав је пре свих Објекат I чији се остаци налазе унутар посебно утврђене и брањене градске четврти, на доминантном простору при врху локалитета (Горњи град, уп. Сл. 12, 14). Он је заједно са Објектом IV, највероватније, чинио архитектонску целину која је могла бити у некој вези са оближњом Базиликом „Е“. Овакву претпоставку донекле потврђује и налаз конзоле декорисане уклесаним равнокраким крстом (кат. бр. 472) који корисника(е) овог објекта доводи у одређену везу са хришћанском вером. Место декорисања и начин коришћења конзоле могао би указивати и на апотропејски карактер крста на овом архитектонском елементу. Унутар Објекта I и у простору између Објеката I и IV пронађено је чак педесетак уломака камене пластике, од којих већину чине фрагменти стабала кружног пресека, различитих величина и прстенасто проширеног врха. Ипак, ка овом Објекту највећу пажњу привлаче два фрагментована капитела касно-коринтског типа који на средини једне од благо конкавних страна абакуса, уместо цвета, имају полукружне испусте исклесане у виду фрагментарно очуване мушке (кат. бр. 468), односно женске (кат. бр. 469, Сл. 16) главе. Корпа капитела са женским ликом је у висини уста исечена и преобликована у кружни ехинус чији пречник одговара

[57] Милинковић, 2010, са старијом литературом; уп. и Милинковић, 2015, 143-190.

кружном пречнику врха једног од фрагментарно очуваних стабала нађених на истом месту. О томе да су јелички градитељи доступним стаблима стубова прилагођавали сполије коришћене за израду капитела сведочи и примерак са мушким ликом код кога траг сечења показује да је поступак истоветног преобликовања започет, али није спроведен до краја, те је корпа капитела украшена акантусовим лишћем остала фрагментарно очувана. Уметничку вредност поменути капители у највећој мери црпе из снажног и сугестивног израза приказаних људских ликова који унеколико подсећају на античке театарске маске. Узоре и аналогне примере фигуралних капитела са људским ликом из царског и касноантичког периода римске уметности, налазимо махом у западним провинцијама Римског царства⁵⁸ али и на простору Балканског полуострва, где је ова врста капитела констатована у Гамзиграду (*Romuliana, Dacia Ripensis*),⁵⁹ у региону Софије (*Serdica, Dacia Mediterranea*) и широм Бугарске (*Moesia Secunda*)⁶⁰, као и на више места у Македонији (*Macedonia Secunda*).⁶¹

Стубић правоугаоног (кат. бр. 475) и импост капител трапезоидног пресека (кат. бр. 480) делови су прозорске конструкције неког од зидова са западне стране Објекта I.

Украшени и посебно обрађени елементи конструктивног склопа потичу, осим из Објекта I (IV), такође и из Објеката V, VI и VIII. О изгледу прозорског окна сведоче и две сполије из Објекта V које су претесане у стуб допрозорник (кат. бр. 478), односно трапезоидно обрађени капител (кат. бр. 479) за који би се, према траговима раније рељефне обраде могло рећи да је био део фриза из римског периода. О пореклу јеличких сполија можда најречитије говори један мали уломак из истог објекта, на коме је у плитком рељефу квалитетне израде приказана палмета (кат. бр. 473). Потпуно идентично израђене палмете красе фриз пронађен у оквиру гробљанске култне грађевине из III века, са археолошког локалитета у Бељини крај

Чачка.⁶² Стуб из Објекта VI, који је највероватније, такође искоришћен у конструкцији прозорског окна (кат. бр. 477), још једна је сполија из римског периода. Овај пут, реч је о споменику за који се исто може претпоставити да потиче из остатка античког насеља на месту данашњег Чачка. Посебно је интересантан грубо обрађени уломак парапетне плоче од пешчара пронађен у Објекту VIII (кат. бр. 489).⁶³ Наиме, то је угаони фрагмент плутеја за који се према материјалу израде и начину декорације може рећи да је припадао олтарској прегради Базилике „С“ из VI века. Овај фрагмент је са спољне стране донекле заобљен а у средини перфориран, да би тако, као камен погодне структуре, био искоришћен у функцији жрвња. Оваква секундарна употреба би се према стратиграфском положају и контексту налаза могла оквирно датovati у време VII–IX века. Требало би поменути и то да је до сада само у Објекту VIII потврђено да су, међу зградама световне намене, унутрашњи зидови једним делом били малтерисани, док су на неким комадима малтера уочени и трагови црвене боје.⁶⁴ Да ли присуство црвене боје овде наговештава сликани украс просторије (мање вероватно, с обзиром да недостају уломци осликаног малтера у одговарајућем броју) или је реч о неком другачијем значењу, остаје непознато.

Архијекџонска њласџика и живоџис сакралних објекатџа

Остаци камене декоративне пластике сачувани су у Базилици „А“ и у већој мери у Базилици „С“, где су пронађени и делови зидног живописа који је у slabим траговима и фрагментарним налазима посведочен и у Базилици „D“. У осталим сакралним грађевинама овакви налази у потпуности недостају, што је само делимично последица стања истражености и степена очуваности споменика. Ипак би требало напоменути да су зидови северног брода Базилике „А“ били омалтерисани и окречени белом бојом.

[58] Mercklin, 1962.

[59] Срејовић, 1983, 88, кат. бр. 34.

[60] Dimitrov, 2012, 165-172, Fig. 1, 4 и посебно нап. бр. 13.

[61] Лилчић, 2002, 52, 896, 907–909, 1052.

[62] Дмитровић, Радичевић, 2009, 11, кат. бр. 137.

[63] Милинковић, 2011а, 64, Т. IV/1.

[64] Милинковић, 2015, 161.

Према својој намени елементи декоративне архитектонске пластике цркава могу се поделити у две основне групе: елементе конструктивног склопа и делове литургијских инсталација.

Археолошким истраживањима Базилике „А“ констатоване су две фазе изградње. Старију грађевинску фазу репрезентују архитектонски остаци цркве коју су чинили само наос и полукружна апсида на његовом источном делу, док је у другој фази грађевина проширена у тробродну базилику са нартексом на западу и са три обострано полукружне апсиде на источној страни. Док би се према аналогијама плана, као и на основу гробних налаза, проширење и обнова Базилике „А“ могли приписати времену шестог века, прецизније хронолошко одређење старије сакралне структуре је епиграфским налазима из презбитеријума само донекле наговештено. Ради се, наиме, о фрагментованим латинским натписима уклесаним у камену који према својим палеографским карактеристикама припадају времену четвртог, односно петог века (кат. бр. 496), и уместо одговора отварају низ нових питања, између осталог и у вези са хронолошким оквиром коришћења и разлогом изградње првобитне сакралне структуре на овом месту (види прилог Снежане Ферјанчић у овом каталогу). У Базилици „А“ су, осим дела парапетне плоче и два уломка мањих стубића кружног пресека, од литургијских инсталација откривени још и омалтерисани темељни ров олтарске преграде у коме су пронађени уломци рељефно декорисаног парапетног стуба (кат. бр. 481). На основу положаја држача плутеја, односно жлеба исклесаног само са једне стране, овај стуб се може одредити као крајњи угаони носач олтарске преграде. Са предње стране декорисан је представом стабла винове лозе са гроздовима и лишћем бршљана. Комбинација чокота винове лозе са лишћем бршљана није тако чест мотив, а у скоро идентичној иконографској изведби срећемо га у Гамзиграду (*Romuliana*), као рељефни украс корпе капитела датованог у V век.⁶⁵ Лист винове лозе и бршљана су вероватно приказани заједно и на фрагментарно очуваној

декорацији једне парапетне плоче из цркве у Бреговини која је датована у VI век.⁶⁶ Рељефни украс парапетног стуба Базилике „А“ се изразом и израдом декоративног мотива издваја од осталих малобројних налаза ове врсте из касноантичког, односно рановизантијског периода насеља. Један од таквих налаза био је део конструктивног склопа цркве, тачније стуб-допрозорник прозорског оквира (кат. бр. 476), који је са једне стране украшен урезаном представом тзв. латинског крста са крацима на чијим се крајевима налазе проширења у виду троуглова. Представа крста, која својом једноставношћу одаје снажан утисак, дело је домаћег или пак неког путујућег клесара који је могао бити упознат са аналогним представама пронађеним на простору римске провинције Далмације, а које су најчешће датоване у VI век.⁶⁷ Као такав, овај стубић би се могао приписати другој грађевинској фази цркве.

Најбројнији налази камене декоративне пластике потичу из Базилике „С“ која се налази унутар градских зидина, у северозападном делу Северног подграђа. Базилику су чинили наос, полукружна апсида на источном и једноделни нартекс на западном крају, као и анекси са јужне и северне стране, западног и источног дела цркве. Крстообразни базен за крштавање (*piscina*), који северозападни анекс цркве „С“ одређује као крстионицу (*baptisterium*), не потврђује, већ само отвара могућност да је на Градини као централном месту ширег региона у неком тренутку столовао и епископ, јер су у то време (VI век) обред крштења већ увелико вршили и презбитери. Ако имамо у виду релативно скромне економске могућности јеличких задужбинара, присуство епископа би у одређеној мери могло бити наговештено и посебно израженом декорацијом ове базилике.

Архитектонска пластика која је чинила део конструктивног склопа цркве представљена је различитим елементима: стуб-довратник, база, стабла, један капител и још један мањи уломак капитела. Сполија из римског периода (вотивна

[65] Чанак Медић, 1978, 136, Сл. 119.

[66] Jeremić, 2004, 127, Fig. 24f.

[67] Vučić, 2003, 199f., Sl. 1a, 6.

ара конзуларног бенефицијара)⁶⁸ у VI веку је исечена и претесана да би у Базилици „С“ послужила највероватније као стуб-довратник (кат. бр. 474). Исечена и тесањем преобликована сполија је и база стуба (кат. бр. 465) која је посведочена само једним примерком са масивном квадратном плинтом и кружним постолем, на коме је очуван део натписа на латинском језику који открива да је реч о делу вотивне аре посвећене римској богињи Дијани.⁶⁹ Пронађено је и у целини очувано стабло стуба (178 cm) од мермера или кристаластог кречњака бело-плавичастих тонова (кат. бр. 466) који као материјал није запажен у ширем подручју археолошког локалитета,⁷⁰ те се може претпоставити да се ради о импорту. За разлику од тога, преломљено стабло стуба израђено од брече црвенкастих тонова (кат. бр. 467) и највероватније потиче из оближњег мајдана у атару села Граб, где се слична бреча и данас експлоатише. Судећи по овоме, може се закључити да су стабла стубова на Градину делом импортована а делом израђивана на лицу места, и то треба приметити, сасвим коректно.⁷¹ На сличан закључак упућују базе и капители који су, као сполије, на Јелици накнадно обрађивани и прилагођавани димензијама раније већ припремљених стабала.⁷² Такав је случај и са капителом (кат. бр. 470) који је још једна римска сполија са на једној страни фрагментарно очуваним рељефним украсом у виду фриза акантусовог лишћа и мотива плетенице са малим кружним апликацијама у средини преплета.⁷³ Фрагменто-

вани четворолисни коринтски капител, украшен мотивом акантусовог лишћа (кат. бр. 471) мањих је димензија од претходног и као такав могао би се означити као елемент неког мањег конструктивног склопа у оквиру базилике, можда циборијума. Сличне декорације и величине су и два потпуно очувана капитела из крстообразне цркве у Царичином граду⁷⁴ за које се такође може претпоставити да су могли бити део конструктивног склопа циборијума, односно капители балдахина. Крајње стилизована декорација и обрада ових капитела опредељена је као рад провинцијских мајстора, што би се такође могло рећи и за јелички капител, с тим да су код њега режњеви акантусовог листа моделовани у већој мери натуралистички и са нешто више пажње и умећа приликом израде.

Сви делови литургијских инсталација израђени су од две врсте локалног камена – пешчара и брече. Сачувани су један стуб олтарске преграде правоугаоног пресека, декорисан профилисаним оквиром (кат. бр. 482), један цео (кат. бр. 483) и делови два мања стуба кружног пресека који су могли бити делови горње конструкције септума (кат. бр. 484), део масивног стуба правоугаоног пресека који је могао служити као монолитни постамент часне трпезе (кат. бр. 490), као и фрагменти неколико парпетних плоча украшених мотивима распрострањеним широм Царства, а карактеристичним за пети и шести век.⁷⁵

У каталогу су приказане четири различито декорисане парпетне плоче, од којих су три у потпуности, или добрим делом, могле бити реконструисане.⁷⁶ Оне су обострано декорисане истим или различитим украсима и симболима. Четврта плоча представљена је мањим фрагментом украшеним карактеристичним мотивом који указује на још један (четврти) декоративни образац.

У првом случају, парпетна плоча је са обе стране украшена тзв. латинским крстом (крст са

[68] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 59, кат. бр. 13.

[69] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 42, кат. бр. 1.

[70] Петролошке анализе свих изложбених експоната архитектонске пластике извршио је проф. др Д. Миловановић са Рударско-геолошког факултета у Београду, коме овом приликом срдечно захваљујем на помоћи.

[71] С обзиром на доступност брече у близини локалитета стабло стуба од мермера можда би могло представљати модел по коме су стубови од брече израђивани у локалној радионици.

[72] Иста пракса примењена је и у Објекту I.

[73] Уломак камене пластике сасвим идентичне декорације (НМЧ, инв. бр. А II 262) пронађен је у гробљанској култној грађевини из трећег века на поменутом археолошком локалитету у Бељини код Чачка, што указује на то да се и овде ради о сполији донетој на Градину највероватније баш из рушевина ове античке грађевине, где су археолошка истраживања изнедрила богат и разноврстан архитектонски украсни опус у камену. Уп. Дмитровић, Радичевић, 2009, 11, кат. бр. 136.

[74] Ivanišević, 2008, 153, кат. бр. 23f.

[75] Николајевић Стојковић, 1957, 31, 44, 46, 58, Сл. 156, 160, 163.

[76] Рестаурацију камене пластике извршила је Мина Јовић, доцент Академије примењених уметности у Београду, којој за заједнички рад и велико залагање током реконструкције изложбених експоната овом приликом срдечно захваљујем.

дужим вертикалним краком) унутар централног поља и профилисаног оквира (кат. бр. 486). Краци крста на крајевима имају карактеристична троугаона проширења. Код друге плоче се са једне стране, у средини, налази мали једнакокраки крст са троугаоно проширеним крацима (тзв. малтешки крст) који је смештен између два троугла унутар вишеструко профилисаног оквира, док другу страну краси тзв. грчки крст (једнакокраки крст) у клипеусу (кат. бр. 485). Иако само парцијално очувана, и трећа плоча пружа довољно елемената за реконструкцију, откривајући нам трећу комбинацију мотива. Са једне од страна су се, у угловима унутар профилисаног оквира, налазила четири троугаона поља украшена флоралним орнаментом, док је између њих био ромб са капљичастим угловима као централни мотив плоче (кат. бр. 487). Иако унутрашњост ромбоидног поља није очувана, на основу аналогича би се могло претпоставити да је она такође била декорисана.⁷⁷ Другу страну плоче је, као и у претходном случају, красио крст у клипеусу. Фрагмент украшен листом бршљана, чији се врх налази непосредно испод троугаоног проширења доњег крака крста, представљао би четврти тип украса парапетних плоча са Јелице (кат. бр. 488). Бројни упоредни примери указују да је реч о декоративном обрасцу у коме два латинска крста фланкирају централни мотив који је најчешће кружног облика и у коме се

често налази мотив осмокраког крста, флорални или зооморфни мотиви.⁷⁸ Овај централни клипеус је са доње стране украшен преплетом трака које се завршавају управо у виду листа бршљана испод доњег крака оба крста.

*

Иако су остаци сликане декорације пронађени у траговима и на неким од зидова презбитеријума, југоисточног анекса и наоса цркве, најбоље очуване и *in situ* пронађене осликане површине потичу из северозападног анекса, тј. крстионице.⁷⁹ Остаци сликане декорације очувани у доњим зонама западног и јужног зида били су украшени идентичним мотивом и то правоугаоним пољем зелене боје уоквиреним широком жућкасто-окер бордуром чији црвенкасто-браон орнамент подражава жиличасту структуру декоративног камена, најчешће мермера (Сл. 26; кат. бр. 491 и 493). При дну бочних зидова западног улаза у баптистеријум је са истим бојама изведен мотив који такође имитира структуру мермера (кат. бр. 492). Сликана декорација на овај начин представља заправо имитацију скупцене мермерне оплате рађене у техници *opus sectile*,⁸⁰ што је пракса која је током V и VI века запажена широм Царства.⁸¹

Остаци сликане декорације очувани су још и унутар олтарског простора цркве „D“ и то на северном делу источног зида *in situ*, као и на бројним фрагментима пронађеним у шуту. На осликаној зидној површини се може уочити бордура црвене боје којом је уоквирено правоугаоно поље, као и мањи трагови плаве боје (Сл. 34). На једном од фрагмената препознаје се латинично

[77] На овако декорисаним парапетним плочама се у централном ромбу најчешће налазе мањи ромбови а у средини крст или флорални орнамент, док су у троугаоним пољима обично приказани флорални или зооморфни мотиви, као и њихова комбинација. Овај, по свему судећи оријентални мотив, био је у локалним варијантама распрострањен широм Балканског полуострва и области северног Јадрана: Vuoga, 2016, 240, Fig. 5-7. Осим на парапетним плочама, овај декоративни образац је веома чест мотив, пре свега сликане зидне декорације, али и мозаичког подног украса ранохришћанских кулних објеката. Између осталог, ово илуструје и једно квадратно поље у оквиру мозаичког пода насталог крајем IV века у централном делу наоса епископске базилике у Стобима: <http://4.bp.blogspot.com/-DPApmyijols/Vlf8vaY7fYI/AAAAAAAAATqg/aH0uG4nUUGQ/s1600/Stobi%2BMakedonien%2BMosaik%2B2.jpg> (погледано 30. 12. 2016), као и слична представа мозаичког пода поликонхалне цркве из VI века у селу Лин у Албанији: <http://pog2011.files.wordpress.com/2011/10/muzeum3.jpg> (погледано 30. 12. 2016). У оба случаја унутрашњост ромба краси кантарос из кога израста винова лоза, док су у угловима приказани голубови, односно симболичне хералдичке представе са зооморфним елементима.

[78] Један од примера овакве декорације из околине је парапетна плоча из Бреговине, данас у Народном музеју у Лесковцу: Jeremić, 2004, 129, Fig. 24f.

[79] Станојловић, 1990, 75-77.

[80] Неке од карактеристичних и данас још очуваних примера овакве мермерне оплате видети код Sulser, Clausen, 1978, 128-132. Abb. 116-122.

[81] Примери сликане имитације мермерне оплате су у ближем окружењу констатовани у Аустрији: Pillinger, 1994, 231-240; Zimmermann, 1995, 9-22; Бугарској: Pillinger, Popova, Zimmermann, 1999, 17, Nr. 5; Македонији: Aleksova, 1986, 19; и Грчкој: Pelekanidis, 1977, 82-84. Abb. 11-13.

слово беле боје (можда „b“), као и део још једног слова у другом реду натписа⁸².

* * *

Пракса коришћење сполија, која у великој мери карактерише градитељство рановизантијске епохе, у јеличком насељу долази до посебног изражаја како у профаним, тако и у сакралним објектима. Иако је уметничка вредност сполија занемаривана у корист њихове употребне вредности, може се рећи да су овакви предмети ипак посматрани и уграђивани као украсни и репрезентативни делови конструктивног склопа. Погодност претходне обраде, квалитет материјала, као и његова декоративност, били су довољан разлог напорног транспорта ових споменика са античких локалитета на простору данашњег Чачка и околине (Бељина), имајући у виду висинску разлику од око 600 метара. Сем стубова од мермера и брече, све сполије и остали елементи конструктивног склопа профаних и сакралних објеката израђени су од ситнозрног, беличастог кречњака са великим

процентом фосила, док су делови литургијских инсталација у Базилици „С“ израђени од пешчара и брече.⁸³ По обради рељефног орнамента може се распознати рад најмање три различита мајстора-клесара. Рељефни украс парпетних плоча Базилике „С“ понавља познате и у VI веку често репродуковане мотиве, а својом грубом израдом указује на локалног мајстора. То исто би се могло рећи и за декорацију стуба-допрозорника из Базилике „А“, док би се рељеф стубића канцела са представом винове лозе могао означити као дело већег уметничког домета. Као такво оно би, можда, могло имплицирати и ранији датум израде.

Заједно са наведеним аналогијама, декоративни мотиви камене пластике и живописа са Градине на Јелици сведоче о јединству иконографских образаца ранохришћанске уметности VI века. Тиме су ови споменици својеврсно сведочанство интензивних културних струјања и веза између Далмације, Македоније и Константинопоља у време комплексних односа Римско-византијског царства и тзв. варварских народа на простору северног Илирика.

[82] Милинковић, 2015, 178, Т. III/3.

[83] Према проф. Д. Миловановићу, обе врсте стена су по геолошкој грађи запажене у ширем подручју локалитета.

Коментар новца нађеног на Градини на Јелици

Ископавања рановизантијског града на Јелици нису дала обилан нумизматички материјал, што није сасвим неуобичајено, нарочито за насеља градинског типа. Па ипак, и овако сужен узорак новца даје слику оптицаја. Већина новца нађена је у самом граду и то на „акропољу“ (Горњем граду), што је и разумљиво, али и у Доњем граду (Северном подграђу) код Базилике „С“ (кат. бр. 421, 422) и у Објекту VI (кат. бр. 414, 417). Неки примерци су нађени и код Базилика „В“ (кат. бр. 426) и „Д“ (кат. бр. 427).

Прво што се опажа приликом анализе новца јесте постојање две групе налаза. Једна припада времену римског царства, а друга периоду ране Византије. Један комад припада ковању императора Хадријана (117–138. година), а кован је у Риму (кат. бр. 409). Комад је веома излизан због дуге циркулације. По свом пречнику од 3,2 cm и тежини од 22,05 gr одговара рановизантијским фолисима. Већ је М. Милинковић у својој монографији нагласио да се овај комад уклапа у фолисе из периода између 538. и 565. године⁸⁴, па је из тог разлога могао да се користи и у граду на Јелици током периода ране Византије. Следећа два примерка припадају антонинијанима императора Галијена (кат. бр. 410) и Проба (кат. бр. 411). Требало би имати у виду да оба припадају времену јаке инфлације када су велике количине овог новца преправиле и провинције на Балкану. Сличне примерке налазимо и у слојевима IV-V века на већем броју касноримских локалитета.

Слична је ситуација и с новцем кованим у IV веку за време Лицинија (кат. бр. 412), Констанција II (кат. бр. 413, 414), Валентинијана I (кат. бр. 416) и Валенса (кат. бр. 417-419), као и Грацијана (кат. бр. 420). И ови примерци припадају великим, делом инфлаторним емисијама IV века и лако су могли да буду пронађени током рановизантијске обраде земље на рушевинама касноантичких агломерација. Такве агломерације постојале су у подножју Јелице као што су Бељина (локалитет Јанковина) или сам данашњи Чачак, премда на самој планини Јелици није констатован касноантички слој. Тешко је одго-
нетнути да ли је овај римски новац, због свог пречника и тежине близак рановизантијском ситном новцу, био употребљен у новчаним трансакцијама у то време⁸⁵ у граду на Јелици када је недостајао ситан новац за плаћање свакодневних потреба или је сакупљан ради претапања и коришћења тако добијене бронзе за друге намене. О претапању нам делимично говори и један неодређен комад (кат. бр. 428). Није искључено ни то да су се током рановизантијског периода у граду на Јелици одвијала оба процеса. Најбољи пример коришћења римског новца у друге сврхе је опсечена мајорина Јулијана Апостате која је према садашњој тежини од 4,14 gr могла да одговара тегу за мерење финих метала (*exagia solidi*) (кат. бр. 415, 434).

[84] Милинковић, 2010, 62.

[85] Слично тумачи и Милинковић (2010, 62), позивајући се на В. Поповића. Уп. Поповић, 1980, 126-128; Поповић, 1985, 47.

Другу групу чини новац кован у периоду од Јустина I до Јустина II.⁸⁶ Од златног новца до нас су дошли солид Јустинијана I (кат. бр. 424) и солид Јустина II (кат. бр. 426).⁸⁷ У ковању бронзаног новца нађен је фолис Јустина I (кат. бр. 422), а заступљени су и мањи номинали од фолиса: пентанумион Јустина I (кат. бр. 421) и полуфолиси Јустинијана I (кат. бр. 423) и Јустина II (кат. бр. 425, 427). Овакав оптицај не одудара од опште слике налаза новца на рановизантијским локалитетима.⁸⁸ Појава солида може се довести у везу с војним јединицама које су добијале плату у златном новцу, а делови ових јединица свакако су били стационирани у граду на Јелици и околним утврђењима.

Карактеристично је да је Јустинијанов полуфолис кован 538/539, а солид у широком распону између 542. и 565. године (могуће је да је солид са Јелице кован и ближе 542. години). Дакле, између ових ковања и полуфолиса Јустина II из 566/567. године постоји хијатус. Ако бисмо из анализе и изузели Јустинијанов солид, његово ковање се на Јелици завршава око 540. године, управо у време

када је Балкан погодила велика провала Кутригура.⁸⁹ Она вероватно није директно погодила град на Јелици, али општа несигурност која се огледа у бројним оставама на централном Балкану свакако је допринела тежем дотоку новца, а можда и неким економским проблемима.

Према налазу полуфолиса у Базилици „D“ (кат. бр. 427), крај циркулације новца на Градини на Јелици падао би у 569/570. годину. У односу на историјска збивања на Балкану овај датум ништа не значи, јер је велики продор Авара уследио тек 582. године. Можемо помишљати на неку монетарну кризу и општу деградацију привредних активности крајем VI века. Није искључена ни могућност да је у тим временима римски новац почео да се користи у свакодневном оптицају.⁹⁰ Можда ће даља ископавања Градине изнедрити нове нумизматичке налазе који ће јасније осветлити тачно време завршетка рановизантијског живота у овом граду. Према досадашњим нумизматичким налазима свако нагађање било би хипотетично и спекулативно.

[86] У околини Чачка, у Остри, на локалитету Соколица нађен је фолис Анастасија I.

[87] Приликом ископавањима на локалитету Лишка Ђава нађен је солид Јустинијана I.

[88] Иванишевић, Радић, 2006, 22-27.

[89] Иванишевић, Радић, 2006, 34 (са старијом литературом).

[90] У том погледу занимљиво је да је у Објекту I нађен полуфолис Јустина II на коти 841.43, а на приближно истој коти (841.63), у сонди 5/96 која је релативно близу, нађен је нумус Констанција II.

Епиграфски споменици са Градине на Јелици

Градина на планини Јелици код Чачка убраја се међу најзначајније рановизантијске локалитете на тлу Србије и Балканског полуострва. Утврђено насеље вероватно је изграђено у првој половини VI века, у оквиру Јустинијанове обнове постојећих и изградње нових фортификација и градова на простору Илирика.⁹¹ На Градини су, почевши од друге половине XIX века, пронађена двадесет три епиграфска споменика.⁹² Иако је углавном реч о фрагментима, њихов значај лежи у томе што осветљавају поједине аспекте историје Чачка и околине у римско доба.

Први епиграфски споменик откривен на Градини на Јелици био је један жртвеник посвећен богињи Дијани. Пронашао га је и преписао Сретен Протић, писар Среза драгачевског, 1843. године. Јанко Шафарик је 1865. године на свом археолошком путовању посетио Градину, али поменути натпис није успео да пронађе. Претпоставио је да су га однели сељаци да би га употребили приликом изградње неке куће. Натпис је данас познат на основу Протићевог преписа, који се чува у Архиву САНУ (кат. бр. 1),⁹³ и Шафариковог цртежа начињеног према поменутом препису.⁹⁴ На Градини на Јелици пронађен је још један жртвеник Дијани, посвећен

за здравље неког Максима (кат. бр. 494). Прецизна година није позната. Једино се зна да је до 1958. године служио као праг у кући Петра Шипетића у селу Граб. Потом је пренет у Народни музеј Чачак где се и данас чува.⁹⁵

Већина епиграфских споменика на Градини на Јелици откривена је у току систематских археолошких истраживања локалитета током последњих деценија XX и прве деценије XXI столећа. Највећу групу чини петнаест фрагмената различитих облика и димензија из цркве „А“. Они су пронађени 1986. године, у северном делу презбитеријума, у слоју шута, изнад субструкције пода.⁹⁶ Можда им треба придружити још један одломак који је са Градине пренет у Народни музеј Чачак.⁹⁷ Два епиграфска споменика пронађена су током археолошких истраживања цркве „С“. Један жртвеник откривен је 1988. године у пролазу источног зида, заједно са уломцима црквеног намештаја (кат. бр. 495). Пошто је исечен због секундарне употребе, име божанства није сачувано, као ни име дедиканта нити назив легије у којој је служио као конзуларски бенефицијар.⁹⁸ Одломак другог жртвеника, посвећеног богињи Дијани (касније прерађен у базу за стуб) (кат. бр. 465), пронађен

[91] О Градини на Јелици упоредити: Milinković, 2001, 71-133; Милинковић, 2010.

[92] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 1, 3, 4, 13, 21, 24, 25, 27-36, 38-43.

[93] Архив САНУ бр. 9068.

[94] Шафарик, 1941-48, 264-265.

[95] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 3.

[96] Милинковић, 1986а, 52; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 25, 27-29, 31-35, 38-43.

[97] Милинковић, 1986а, 52; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 24.

[98] Милинковић, 1988, 69; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 13.

је 1994. године, у шуту источно од олтарског простора цркве „С“.⁹⁹ Археолошка истраживања на Градини из 2007. године изнела су на светлост дана одломке три натписа откривена у шуту објекта VI.¹⁰⁰ Сви епиграфски споменици пронађени током систематских истраживања Градине на Јелици данас се чувају у Народном музеју у Чачку.

Већину епиграфских споменика са Градине на Јелици није могуће прецизно датовати. У неким случајевима време њиховог настанка може се приближно одредити на основу облика слова или података у самим текстовима. Једини прецизно датовани споменик јесте одломак натписа од беличастог кречњака из Објекта VI, нађен 2007. године.¹⁰¹ У другом и трећем реду била су уклесана имена конзула Максима и Албина. Марко Нумије Сенекион Албин и Марко Лелије Максим Емилијан вршили су дужност епонимних конзула 227. године.¹⁰²

Када је реч о датовању епиграфских споменика са Градине на Јелици, посебну целину чини петнаест одломака из цркве „А“.¹⁰³ Судећи према палеографским одликама, они припадају периоду позног Римског царства. Поједина слова карактеристична су за латинске натписе настале после друге половине или краја III века. То су:

- слово А, са сломљеном попречном цртом, које се јавља крајем III или почетком IV века, среће се и на хришћанским натписима IV и V века;
- слово G, са другом цртом спуштеном косо надолу, посведочено је и на хришћанским натписима IV и V века;
- слово М, чије су друга и трећа црта спојене изнад доње линије реда, јавља се од друге половине III века;

- слово N, чија друга црта полази косо надолу нешто ниже од врха прве, карактеристично је и за хришћанске натписе;
- незнатно издужено слово О такође је карактеристично за хришћанске натписе;
- слово R, чија је друга црта затворена у горњој трећини вертикалне хасте, а трећа црта је врло дуга и косо спуштена надолу, такође је карактеристично за хришћанске натписе;
- слово V, чије су косе црте при дну спојене изнад доње линије реда, такође је карактеристично за хришћанске натписе.¹⁰⁴

Описани облици слова указују да би фрагменте из цркве „А“ требало датовати у IV или V век, те да је вероватно реч о одломцима хришћанских натписа.

У случају два жртвеника посвећена богињи Дијани могуће је одредити само *terminus post quem*, тј. време после кога су морали настати. Први споменик, који је Ј. Шафарик 1865. године тражио на локалитету (кат. бр. 1), посветио је Тит Статије Криспин, декурион коњаника друге кохорте Делмата (*cohors II Delmatarum*).¹⁰⁵ Ова јединица је основана 169. или 170. године, на самом почетку маркоманских ратова Марка Аурелија. Римском царству, пре свега провинцијама на средњем и доњем току Дунава и на Балканском полуострву, али и северној Италији, претила је опасност од варварских племена (Квада, Маркомана, Јазига и Костобока), а избила је и епидемија куге која је десетковала војне јединице. Марко Аурелије је због тога предузео опсежне мере за јачање војске и борбу против варвара. Оне су подразумевале и регрутацију латрона, тј. разбојника из Дарданије и Далмације.¹⁰⁶ Међу јединицама које су тада основане била је и друга кохорта Делмата, посведочена на жртвенику са Градине. Због тога га треба датовати у време после 169. или 170. године. Владавину Марка Аурелија (160–181. године) требало би узети и као

[99] Милинковић, 1995, 53, Т. IV а; Ферјанчић, 1995, 181; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 1.

[100] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 21, 30, 36.

[101] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 21. Читање натписа ревидирала је и поправила Лома, 2008, 190–192.

[102] Лома, 2008, 192.

[103] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 25, 27–29, 31–35, 38–43.

[104] О облицима слова упоредити: Петровић, 1975, 110–120. За хришћанску палеографију упоредити: Kaufmann, 1917, 453–455.

[105] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 4.

[106] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 16.

terminus post quem за датовање Дијаниног жртвеника који се од 1958. године чува у Народном музеју у Чачку.¹⁰⁷ На то указује царско гентилно име *Aurelius* које носе дедиканти овог споменика. Оно је у Далмацији пре владавине претпоследњег цара династије Антонина посведочено само једном, док је у каснијем периоду изузетно често.¹⁰⁸

Одломци епиграфских споменика са Градине на Јелици осветљавају поједине аспекте историје Чачка и околине у римско доба. Ова област припадала је Далмацији и налазила се на самој граници са Горњом Мезијом. По свој прилици је улазила у састав територије муниципијума *Malvesiatium* који се идентификује са Висибабом код Пожеге, југозападно од Чачка.¹⁰⁹ Епиграфски споменици са Градине на Јелици пружају податке о саставу војне посаде поменуте пограничне области на истоку Далмације. На њима су посведочени један помоћни одред и један конзуларски бенефицијар. Помоћни одред је већ поменута друга кохорта Делмата, чији је декурион Тит Статије Криспин подигао жртвеник посвећен Дијани.¹¹⁰ Ова јединица је од друге половине II века чинила посаду пограничне станице која се налазила у Чачку или околини. Ту је могла бити доведена већ за време владе Марка Аурелија, после 170. године, када је заједно са првом кохортом Делмата (*cohors I Delmatarum*) градила бедеме Салоне.¹¹¹ На Градини је пронађен и један жртвеник чији је дедикант био конзуларски бенефицијар. Његово име, име божанства и назив легије у којој је служио нису сачувани, јер је споменик, као што смо већ напоменули, исечен због секундарне употребе (кат. бр. 495).¹¹² Гентилно име нашег војника, од кога су сачувана само слова VL, могло је гласити *Iulius* или *Ulpus*. Од назива легије сачуван

је само први број – X. У питању би могла бити легија *XI Claudia*, стационирана у Дуросторуму у Доњој Мезији, јер су њени бенефицијари посведочени и на другим натписима из Чачка и околине.¹¹³ У обзир долазе и панонске легије *X Gemina* (из Виндобоне) и *XIV Gemina* (из Карнунтума) које су редовно слале бенефицијаре на службу у Далмацију. Задачи конзуларских бенефицијара стационираних у области Чачка били су разнолики. Вероватно су имали полицијске дужности у оквиру којих су надгледали и прикупљање пореза и аноне која се у III веку убирала од провинцијског становништва за снабдевање војске. У њиховој надлежности биле су и деонице путева који су се укрштали у области Чачка. Долину Западне Мораве пратила је саобраћајница која је повезивала руднике сребра у Домавији са једним од најзначајнијих путева у балканским провинцијама – долином Велике Мораве. Од ње су се у самом Чачку или околини одвајала два крака. Један је водио на север, ка рудницима на Руднику и Космају, а други на југ, преко Јелице, ка Ивањици. Конзуларски бенефицијари стационирани у области Чачка надгледали су поменуте деонице, старајући се о безбедности саобраћаја.¹¹⁴

Епиграфски споменици са Градине на Јелици сведоче и о римским култовима поштованим у области Чачка и, посредно, о економској историји источне Далмације. На локалитету су до сада пронађена три жртвеника посвећена богињи Дијани. Један, о коме је већ било речи, подигао је Тит Статије Криспин, декурион друге кохорте Делмата (кат. бр. 1).¹¹⁵ Други жртвеник су за здравље свог рођака Максима посветили Аурелије Виктор, Аурелије Мемор и Аурелије Паулин (кат. бр. 494).¹¹⁶ Име дедиканта трећег споменика није у

[107] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 3.

[108] Alföldy, 1969, 47.

[109] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 11-12.

[110] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 4.

[111] *CIL* III 1979, 8655=6374.

[112] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 13.

[113] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 2, 7.

[114] О војној посади Чачка и околине у римско доба упоредити: Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 15-18; о путевима упоредити: Васић, 1986, 27; Ферјанчић, 1995, 179-180; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 18.

[115] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 4.

[116] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 3.

потпуности сачувано. Гентилно име је гласило Клаудије, а когномен *Niger, Nigellius* или *Nigellio* (кат. бр. 465).¹¹⁷ Споменицима са Јелице требало би додати још два жртвеника посвећена богињи Дијани. Један је нађен у самом Чачку,¹¹⁸ а други у његовој околини, можда баш на Јелици.¹¹⁹ Узети заједно, они указују на постојање римских рудника у овој области. Дијана, чији је култ био изузетно раширен у Далмацији, често је поштована у рудничким ревирима. Рудари у мајданима сребра сматрали су је симболом овог племенитог метала, јер је била повезана са месецом. Неки су у њој видели и божанство слично Мајци Земљи (*Terra Mater*), заштитници и покровитељки рудара. Требало би напоменути да су трагови старог рударства откривени у подножју Јелице, у селу Горачићи. На ову средњовековну делатност у широј околини Чачка указују налази и топоними у области Такова, долини Дреновице и на северним обронцима Осоја. Могуће је да су ови рудокопи експлоатисани и у римско доба.¹²⁰

Један споменик са Градине на Јелици сведочи о становништву пограничне области око Чачка. Реч је о жртвенику који су, како смо већ напоменули, Дијани посветили Аурелије Виктор, Аурелије Мемор и Аурелије Паулин, за здравље свог рођака Максима (кат. бр. 494).¹²¹ Максим је по свој прилици припадао домаћем становништву Далмације. На то указује име његовог оца *Scenocalus* које се сврстава у илирски, прецизније, делматски ономастикон.¹²² Судаћи према именској формули, састављеној од личног имена и патронимика у генитиву (*Maximus Scenocali*), Максим није имао римска грађанска права.¹²³

За историју Градине на Јелици нарочито је занимљив један од одломака пронађених у цркви „А“. Реч је о фрагменту чији текст, распоређен у четири реда, гласи (кат. бр. 496):

[- - -]IC+[- - -]
[- - -]+STRVITA[- - -]
[- - -]NOMINE [- - -]
[- - -]++[- - -]

Текст је могуће реконструисати на неколико начина. Овде ћемо скренути пажњу на два предлога. Други и трећи ред могли су гласити: [- - - co]nstruita (!) [in] nomine do[mini ?]. Друга могућност би била: [aede]m struit a [fundamentis | in] nomine do[mini] или [basilica]m struit a [fundamentis | in] nomine do[mini]. Предложене допуне указују да овај фрагмент можда сведочи о изградњи цркве „А“ на Градини.¹²⁴

Поред фрагмената хришћанских епиграфских споменика са Градине на Јелици, нађених у цркви „А“, нарочиту пажњу би требало посветити и једном култном предмету. Реч је о сребрној кутијици, тј. реликвијару у облику саркофага са поклопцем (Сл. 4). Пронађен је током 30-их година XX века, према сведоку догађаја на простору Базилике „D“ (чије је ископавање због тога и започело). Тачно место налаза ипак није познато.¹²⁵ На предњој страни реликвијара читамо следећи натпис у два реда: *S(an) c(t)i Ietri (!) s(an)c(t)i Pauii (!) / s(an)c(t)i Iohanni*.¹²⁶ Име Св. Петра је написано као *Ietri*, а име Св. Павла као *Pauui*. Реликвијар са именима тројице Христових апостола по свој прилици припада епохи позне антике. На то указује слово А са изломљеном попречном цртом које се на натписима суседне Горње Мезије јавља од IV до VI века.¹²⁷ А. и Ј. Шашел су реликвијар

[117] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 1.

[118] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 9.

[119] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 2.

[120] О рударству у области Чачка види: Симић, 1951, 34, 225, 303; Васић, 1986, 29-30; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 19.

[121] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 3.

[122] Mayer, 1957, 313; Katičić, 1963, 274; Alföldy, 1969, 289.

[123] Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 21.

[124] Ferjančić, 1995, 183, fr. 1; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, кат. бр. 43.

[125] Nikolajević, 1978, 686; Milinković, 1995, 239; Milinković, 2002, 105.

[126] Вулић, 1941-1948а, 252, бр. 493; Šašel, 1986, бр. 1486 са читањем *Ietri* уместо *Ietri* у првом реду. На реликвијару се јасно види да је прво слово светитељевог имена I.

[127] Петровић, 1975, 64.

датовали у V век.¹²⁸ Реликвијар са Градине на Јелици има своју аналогију на територији данашње Србије. Сличан реликвијар у облику минијатурног саркофага, од сребрног лима, додуше без натписа, откривен је у околини Ниша.¹²⁹

Почевши од друге половине XIX века, на Градини на Јелици пронађена су двадесет три епиграфска споменика. У мањем броју случајева

реч је о појединачним налазима, док је већи број натписа откривен током систематских археолошких истраживања локалитета у последњим деценијама XX и првој деценији XXI века. Иако фрагментарни, епиграфски споменици са Градине сведоче о историји Чачка и околине у римско доба, пружајући податке о војној посади, економском животу, култовима и становништву.

[128] Šašel, 1986, br. 1486.

[129] Nikolajević, 1978, 687; Milinković, 1995, 239; Milinković, 2002, 105.

Допринос истраживања Градине на Јелици проучавањима ране Византије у Србији

Омиљено излетиште становника Чачка, планина Јелица и место Градина на литици окренутој Чачку и Западној Морави, одавно је будило машту и мештана и путника. Преко путописаца и истраживача из XIX века, а посебно Јанка Шафарика и Феликса Каница, овај локалитет се нашао и у стручној археолошкој литератури. Пажњу је привлачила и Каницова скица утврђења на Градини на којој су бедем и зидови унутар њега приказани налик на паукову мрежу (Сл. 3).

Срећна околност је била да су Археолошки институт и Народни музеј из Чачка на конкурс код Регионалне заједнице науке у Краљеву добили пројекат *Римски градови на територији Чачка и Краљева*. Тако су из тог пројекта 1984. године издвојена средства и за мање сондажне радове на Градини.¹³⁰ Већ су прве сонде дале неочекиване резултате и могло се наслутити да се под великом шумом крију необично значајни археолошки налази. И поред вандалског разграђивања бедема због насипања пута педесетих година XX века, главни корпус налазишта остао је прилично добро очуван. Иако и овај пројекат прате уобичајени финансијски проблеми, Михаило Милинковић је ископавањима после 1984. године успео да добром стратегијом обухвати најважније тачке овог насеља, што омогућава да Градину већ сада

сагледамо као једно од важнијих рановизантијских налазишта на територији данашње Србије.

У свом основном плану Градина не одудара битно од евидентираних рановизантијских планинских насебина (Сл. 6, 13). Код свих њих бедем Горњег града обухвата највишу коту локалитета и у њему су вероватно живела важна службена лица: епископ (ако постоји епископија), војни заповедник с војном јединицом (ако је посреди чисто војно утврђење), а можда и поседник имања. Око Горњег града формирају се Доњи град или подграђа која су у највећем броју ових насебина могла имати и карактер прибежишта где су се у случају неке опасности склањали сељаци са стоком из оближњих села која су припадала или гравитирала утврђењу. У многим су нађене и цркве, обично једна у мањим или две у нешто већим насебинама (Сл. 42).

Иако и код археолошки истраживаних тврђава не могу да се утврде сасвим прецизне димензије, поготову димензије подграђа, највећи њихов број је испод величине Градине на Јелици и она са својих за сада констатованих 22 хектара спада у највећа планинска утврђења у Србији. Градина и по генералном плану и по црквама изван бедема подграђа умногоме подсећа на Царичин град, иако с њим не може да се мери по урбанизму и луксузним архитектонским украсима (подни мозаици у црквама, богато клесани капители стубова). Она би по нађеном покретном материјалу, архитектонским објектима и украсима на њима

[130] Руководилац пројекта Милоје Васић поверио је вођење радова на Градини на Јелици Михаилу Милинковићу, тада асистенту у Археолошком институту.

најпре могла да представља административни и економски центар једне регије.

Да бисмо јасније сагледали слику рановизантијских насеља вратићемо се закључцима које је изнео Михаило Милинковић.¹³¹ Поново анализирајући Прокопијев текст *О грађевинама* (*De aedificiis*), Милинковић напомиње да се у њему помиње укупно 654 утврђења на читавом Балканском полуострву. До сада евидентирани и делом истражене тврђаве у балканским провинцијама знатно премашују овај број, а само је на територији данашње Србије констатовано 200 утврђења.¹³² Анализирањем мапа на странама 223 и 224¹³³ може се издвојити неколико категорија насеобина. Њих би требало схватити условно, само као систематизацију неких појава које се јављају већ од III века, а не као хијерархијски ред.

Пре свега, то би били римски градови који су наставили да живе, попут Сирмијума (Сремска Митровица), Сингидунума (Београд), Виминацијума (Костолац), Наисуса (Ниш) и Улпијане (Липљан код Грачанице). Живот у њима био је много скученији него у IV веку, али још увек са неким сачуваним урбаним карактеристикама, иако су стамбени објекти у њима много немарније зидани, а и покретни археолошки материјал је сиромашан. Некрополе су често смештене унутар старих бедема или поред цркава у самом граду. Овде бисмо могли да убројимо и рановизантијско насеље у Ромулијани (Гамзиград) или у Тимакум Минусу (Равна код Књажевца).¹³⁴

Другу категорију би чинила дунавска погранична утврђења настала на темељима римских каструма, кастела или осматрачница (*speculum*).

[131] Милинковић, 2010, 222.

[132] Милинковић, 2010, 236/7 и карта на сл. 284. Тај број је у порасту, из године у годину.

[133] Милинковић, 2010, 224, сл. 282- 283. Уп. и новију карту (Сл. 7 у овом каталогу).

[134] О рановизантијским градовима видети синтетски рад Liebeschuetz, 2008, 207 и даље. М. Милинковић, 2010, 222, помиње и категорију насеља у низини као што су Маскаре (близу споја Западне и Јужне Мораве).

У њима су и даље били стационирани одреди пограничне војске (*limitanei*) који су обрађивали имања око утврђења као и у IV и V веку.¹³⁵

Трећу категорију чинила би планинска утврђења саграђена почетком VI века која су вероватно била део пограничног појаса одбране на „савском лимесу“ и која су евидентирана пре свега на планини Цер и у Подрињу, а која су контролисала Мачву и Јадар.

Четврту категорију чинила би планинска насеља која су утврђена и већином подигнута тек у VI веку. Слободно можемо констатовати да их у овом тренутку највише има у југозападној Србији (око Новог Пазара), сливу Велике Мораве (Западна Морава, Ибар, Јужна Морава и сама Велика Морава) и долини Тимока. Можда је ово само последица боље истражености појединих региона или је то ипак био смишљен економски и стратешки потез власти у Константинопољу и провинцијске администрације који су сматрали да су ти предели најбезбеднији за насељавање и наставак какве-такве производње која би омогућила плаћање пореза и снабдевање војске. На основу наших досадашњих знања није увек могуће јасно раздвојити функције ових утврђења. Не узимајући у обзир град *Iustiniana Prima* (Царичин град) као царско и архиепископско седиште, тешко је одредити која су од ових насеобина чисто војна утврђења која су бранила комуникације и руднике, а која су била утврђена села. Можда су она која су настала на темељима римских или касноантичких планинских насеља (Врсенице или Рас код Новог Пазара) имала војни стратешки значај. У другима, пак, која су била на знатним висинама (између 500 и 1500 метара), вероватно су гајени неки пољопривредни производи и стока којима је требало опскрбити војне јединице и чиновнике, а и анализа оног релативно малог броја нађених

[135] М. Витби пише да су лимитани добијали парче земље коју су обрађивали да би се издржавали, али су и они који су командовали елитним јединицама добијали имања на којима су становали док нису у активној служби (ратовима, походима итд.). Уп. Whitby, 2008, 307.

предмета у утврђењима показује да се то становништво првенствено бавило земљорадњом и сточарством. Сасвим је сигурно да толика количина утврђених насеља није могла бити само војног карактера, поготово што се у то време не може рачунати с толиким бројем војника који би били у њима стационирани.¹³⁶ Није искључено да су неки локалитети, нарочито богатији, као што су они у околини Царичиног града, могли бити утврђени замкови богатих велепоседника.

Градина на Јелици у том погледу даје делимичан одговор. Иако још увек нису откривене улице које би повезивале Северно и Јужно подграђе и „акропољ“ (Горњи град) и које би сведочиле о урбанизму Градине, значајан број откривених кућа (неке стамбене а неке економске) и пет базилика (од којих су три изван досада констатованих бедема подграђа) говоре о регионалном значају овог места. Није искључено да су и Базилике „А“ и „D“ припадале подграђима чији бедеми још нису откривени, а можда су имале одбрамбени систем од земљаних бедема, палисада и ровова. Вероватно би се детаљним истраживањем на овим просторима констатовале и зидане зграде, али је исто тако могуће да су овде, а и у подграђима у оквиру бедема, биле саграђене и куће од слабог материјала (брвнаре, бондручаре). И Базилика „В“ је, иначе окружена гробљем, могла припадати неком засеоку или субурбиуму. Још увек нема довољно доказа да је на Градини постојала епископија, јер нису нађени ни натписи ни печати који би потврђивали овај статус. Ипак, организација Горњег града указује да је овде столовала значајна личност уз Базилику „Е“. Можда о присуству неке мање војне посаде или само неког војног часника задуженог за одржавање реда говоре налази солида Јустинијана I и Јустина II. Археолошки материјал, као поликандилиони и стаклене светиљке који су нађени у цивилним објектима, застакљени прозори и остаци канализације, говори о вишем стандарду

[136] О сеоским насељима и утврђеним селима уп. Ward-Perkins, 2008, 327 и даље; Милинковић, 2010, 227.

становника Градине. Но, неки полупроизводи од кости и рогова или метална згура упућују на занатске делатности, док пољопривредни алат и сточне клепетуше указују на бављење једног дела становника Градине пољопривредом и сточарством. Све поменуто одговарало би административном, трговачком и произвођачком центру. Можда је овде, како помишља Михаило Милинковић, било и свето место око кога су се скупљали ходочасници.¹³⁷ Није искључено да су Градини гравитирала насеља у Вичи, Остри, Лису, а која су могла бити утврђена села (Сл. 5, 41-44).

Посебну пажњу привлачи податак да су у базиликама у овом граду откривени гробови.¹³⁸ Градина је и овде дала важне резултате, јер се управо на њој истражују рановизантијске некрополе, што је код нас врло редак случај. Притом се делимично може издвојити популација којој покојници припадају. Тако је, поред поменутог примера из Базилике „А“, у и око Базилике „В“ остеолошка анализа показала да се у откривеном делу некрополе у појединим гробовима ради о германској популацији, а и археолошки материјал је то потврдио. Овде су, поред мушкараца, сахрањени и жене и деца. У малом броју јављају се германски делови одеће и опреме и керамика и у објектима у оквиру бедема, поред преовлађујућег чисто ромејског материјала. У овом тренутку тешко је одговорити на питање колика је била та германска популација и којим тачно племенима ови дошљаци припадају, а и када су приспели у Градину. Не можемо улазити ни у дискусију да ли су Германи овде доведени као војска федерата или као радна снага, али њихово присуство је сигурно.

Ми немамо јасне податке у писаним изворима како је функционисала управа у балканским провинцијама; такви подаци не постоје ни за друге

[137] Милинковић, 2010, 236.

[138] Антрополошка анализа још није завршена, али је за сада сигурно да у Базилици „А“ постоји дечији скелет с намерно деформисаном главом (усмено обавештење М. Милинковића, на коме му захваљујем).

провинције ромејског царства, осим Египта.¹³⁹ Јустинијана Прима је била изграђена као царски град и центар велике регије, али су осим ње морали да буду подигнути и градови типа Градине на Јелици, као мањи провинцијски центри, без оних права која су наследили некадашњи касноантички градови, али ипак с важним црквеним и административним функцијама.¹⁴⁰ Пример Градине на Јелици можда указује на систем груписања мањих утврђених планинских села око већег центра. Ово је

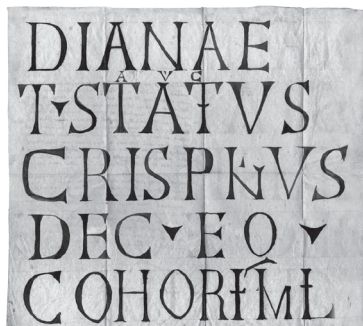
свакако тема за размишљање, али и путоказ колико су важна археолошка ископавања уколико хоћемо да докучимо систем власти и социјалне структуре ране Византије. Због тога је, у овом часу, значај Градине на Јелици немерљив. Иако већ давно започета, истраживања су обухватила мали део овог пространог налазишта. То даје наду да ће у даљим, много интензивнијим радовима овај град дати прецизније одговоре на наша лутања у непознатом простору рановизантијског живота на Балкану.

[139] За управу у Египту уп. Ward-Perkins, 2008, 319.

[140] Liebeschuetz, 2008, 207. и даље.

КАТАЛОГ НАЛАЗА

ИСТОРИЈАТ ИСТРАЖИВАЊА



1. Вотивни натпис богиње Дијане, препис из 1843. године

Тома Живановић, Натпис на камену на Јелици планини, Београд 8. октобар 1852. године
АСАНУ, Бр. 9068

Начелник Попечитељства унутрашњих дела Тома Живановић намеравао је да због открића једног римског натписа на Јелици опише развалине на врху планине, али су га снежне падавине у октобру 1852. године спречиле да изађе на локалитет. Натпис са римског жртвеника богиње Дијане, откривен 1843. године, добио је од писара среза Драгачевског Сретена Протића. Препис натписа представља један од најстаријих примера интересовања за проучавање старина у обновљеној српској држави. Чува се у Архиву САНУ у Београду.

Записник осме редовне седнице Друштва српске словесности одржане у Београду 9. октобра 1852. године

АСАНУ, Друштво српске словесности Београд

Председник Друштва српске словесности, попечитељ Лазар Арсенијевић Бата-Лака „послао је Друштву књижевни дар у верном снимку римског надписа изрезаног на каменитим развалинама Дианиног храма налазећим се на скоро највишем вр[х]у Јелице планине на два сата од Чачка удаљеном.“

Библиографија: Крестић-Станић, 2011, 477; Бојовић, 2014, 35-38.

РБ

Вотивни натпис:

Непозната врста камена и димензије; Градина на Јелици, 1843. година; изгубљен.

Датовање: III век

Текст натписа гласи: *Dianae | Aug(ustae) | T(itus) Stat<i>us | Crispinus | 5 dec(urio) eq(uitum) | coh(oris) II mil(liariae)*. („Дијани узвишеној, Тит Статије Криспин, декурион коњаника кохорте друге од хиљаду војника“).

Библиографија: CIL III 8335 (=6320); Шафарик, 1941–48, 264–265 (цртеж); Holder, 2000, 215; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 46, кат. бр. 4; Милинковић, 2010, 14; Милинковић, Шпехар, 2014, 8.

СФ

ПРАИСТОРИЈСКИ ПЕРИОД



2. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 4,6 x 5,2 x 0,4 cm; Објекат IV, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: позни енеолит

Фрагмент ручно рађене амфоре левкастог врата украшене низом троугластих отисака испод обода. Тамномрке је боје, пригличане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 3/15; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 83, кат. бр. 1.

АБ



3. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 4,6 x 2,4 x 0,5 cm; Објекат I - просторија „а“, Горњи град, 1996. година, Народни музеј Чачак.

Датовање: позни енеолит

Фрагмент коничне шупље стопе ручно рађене посуде, са кружном перфорацијом, украшен низовима јамичастих удубљења. Црвеномрке је боје, пригличане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 4/10; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 83, кат. бр. 2.

АБ



4. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 2,7 x 3,6 x 0,5 cm; Објекат IV, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: позни енеолит

Фрагмент трбуха ручно рађене посуде украшен низом мањих отисака у облику ластиног репа испод којег се налазе паралелне вертикалне изломљене линије начињене урезивањем. Мрке је боје, пригличане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 4/11; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 83, кат. бр. 3.

АБ



5. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 3,2 x 5,2 x 0,4 cm; Објекат IV, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: позни енеолит

Фрагмент трбуха ручно рађене посуде украшен урезаном хоризонталном линијом на рамену испод које се налазе паралелне хоризонталне таласасте линије начињене дубоким урезивањем. Тамномрке је боје, пригличане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 4/12; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 84, кат. бр. 4.

АБ



6. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 4,8 x 7,6 x 0,7 cm; Објекат IV, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: рано гвоздено доба

Фрагмент ручно рађене зделе увученог обода, са лучном дршком правоугаоног пресека, косо постављеном на обод. Дршка је украшена низовима тачкастих удубљења. Црне је боје, углачане површине, израђен од пречишћене земље.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 5/1; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 84, кат. бр. 5.

АБ



7. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 3,7 x 4,7 x 0,4 cm; Сонда 3/08, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: рано гвоздено доба

Фрагмент обода ручно рађене полулопасте шоље са лучном дршком овалног пресека која прелази обод посуде. Дршка је са спољне стране украшена паралелним плитким уздужним канелурама. Тамномрке је боје, пригачане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 5/7; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 84, кат. бр. 6.

АБ



8. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 8,2 x 5,9 x 6,5 cm (R 15,8 cm); Базилика „А“, Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: рано гвоздено доба

Фрагмент обода и трбуха ручно рађеног ниског пехара широког отвора украшен косим канелурама на трбуху. Корен дршке видљив на ободу, као и на трбуху. Тамномрке је боје, пригачане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 10/6; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 85, кат. бр. 7.

АБ



9. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 5,4 x 4,2 x 0,6 cm; Објекат VI - просторија „а“, Северно подграђе, 2006. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: рано гвоздено доба

Фрагмент трбуха ручно рађене посуде украшен паралелним плитким хоризонталним канелурама и пластичним вертикалним кратким ребром. Тамномрке је боје, пригачане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 6/1; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 85, кат. бр. 8.

АБ



10. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 5,6 x 6,7 x 0,7 cm; Базилика „А“ - северни део нартекса, 1986. година, Западно подграђе (?); Народни музеј Чачак.

Датовање: рано гвоздено доба

Фрагмент оштро профилисаног трбуха ручно рађене посуде украшен урезаним праволинијским орнаментима. На трбуху се налази пластично језичасто задебљање. Тамномрке је боје, пригlačане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 10/10; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 85, кат. бр. 9.

АБ



11. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 3,1 x 5,4 x 0,8 cm; Објекат VI, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: старије гвоздено доба

Фрагмент обода ручно рађене полулопасте зделе украшен паралелним плитким хоризонталним канелурама и низом повезаних утиснутих S мотива испод обода, док је обод са горње стране украшен низом повезаних S мотива и шрафираним троугловима изведеним техником урезивања. Сивомрке је боје, пригlačане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 6/14; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, кат. бр. 10.

АБ



12. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 5,6 x 5,8 x 0,5 cm; Објекат VI - просторија „а“, Северно подграђе, 2006. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: старије гвоздено доба

Фрагмент обода ручно рађене полулопасте зделе украшен паралелним плитким хоризонталним канелурама и низом повезаних утиснутих S мотива испод обода, док је обод са горње стране украшен низом повезаних S мотива и шрафираним троугловима изведеним техником урезивања. Сивомрке је боје, пригlačане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 7/4; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 86, кат. бр. 11.

АБ



13. Фрагмент посуде

Керамика, рађено руком; димензије: 5,9 x 6,1 x 0,6 cm; Објекат VI - просторија „а“, Северно подграђе, 2006. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: старије гвоздено доба

Фрагмент врата и рамена ручно рађене амфоре украшен вертикалним низом повезаних урезаних шрафираних малтешких крстова. Црне је боје, пригlačане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 8/7; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 86, кат. бр. 12.

АБ



14. Фрагмент посуде

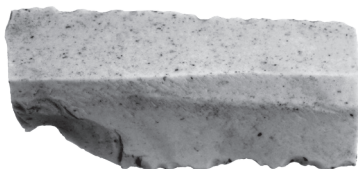
Керамика, рађено руком; димензије: 3,3 x 1,1 x 0,9 cm; Базилика „Д“, Западно подграђе (?), 2008. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: позна фаза старијег гвозденог доба (гвоздено доба III)

Фрагмент косо или хоризонтално постављене лучне дршке приближно кружног пресека (припада некој посуди израђеној на витлу). Тамномрке је боје, углачане површине, израђен од земље помешане са песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 10/14; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 87, кат. бр. 15.

АБ



15. Ножич од окресаног камена

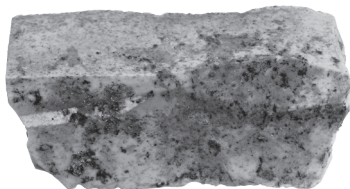
Окресани камен; димензије: 2,8 x 1,3 x 0,4 cm, Базилика „В“, ареал некрополе, 1987. година; Народни музеј Чачак, Ц 73/87.

Датовање: праисторијски период

Сечиво на ламели трапезоидног пресека израђено од окресаног камена беж боје. Обе ивице су секундарно ретуширане.

Библиографија: Непубликовано.

АБ



16. Алатка од окресаног камена

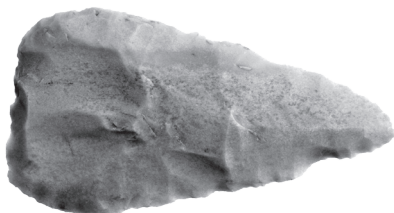
Окресани камен; димензије: 3,6 x 2 x 0,6 cm, Сонда 3/14, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 32/15.

Датовање: праисторијски период

Комбинована алатка – сечиво и стругач на ламели, беж боје, троугаоног пресека.

Библиографија: Непубликовано.

АБ



17. Пројектил

Камен, окресивање; димензије: 5,2 x 2,6 x 0,7 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 20/15.

Датовање: позни енеолит

Троугласти пројектил са равном базом, бифацијално обрађен. Начињен је од камена беж боје хомогене структуре.

Библиографија: Непубликовано.

АБ



18. Језгро

Камен, окресивање; димензије: 4,9 x 3,3 x 2,4 cm; Објекат VIII, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 145/08.

Датовање: гвоздено доба

Језгро од окресаног полупровидног камена са делимично очуваним кортексом, чија је горња половина беличасте, док је доња тамноцрвене боје. Са свих страна су видљиви негативи од одбијених ламела и одбитака различитих димензија.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 9/14; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 88, кат. бр. 16.

АБ



19. Предмет непознате намене

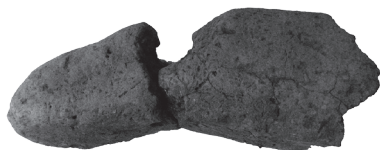
Керамика, рађено руком; димензије: 4,3 x 4,4 x 0,8 cm; Базилика „А“ - западни део средњег брода, 1987. година, Западно подграђе (?), Народни музеј Чачак.

Датовање: позни енеолит или рано гвоздено доба

Керамички кружни плочасти предмет, тзв. *жешон*. Мркоцрвене је боје, грубе површине, израђен од земље помешане са крупнијим песком.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 9/11; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 88, кат. бр. 17.

АБ



20. Фрагментован предмет непознате намене

Керамика, рађено руком; димензије: 12,8 x 4,4 x 3,6 cm; Објекат IV, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак.

Датовање: позни енеолит или рано гвоздено доба

Фрагментован предмет у облику животињског рога израђен од печене земље са примесом у виду каменчића. Има окер мрку боју и грубе је површине.

Библиографија: Булатовић, 2011, сл. 9/12; Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 88, кат. бр. 18.

АБ



21. Палета

Камен, глачање; димензије: 16,5 x 8,9 x 2,4 cm; Сонда 1/12, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, Ц 136/12.

Датовање: позни енеолит или рано гвоздено доба

Камена палета правоугаоног облика са ниско уздигнутим ивицама израђена од црвенкастог пешчара хетерогене структуре.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 13-16, 89, кат. бр. 19.

АБ

РИМСКИ ПЕРИОД



22. Фибула

Бронза, бакар, ливење, искуцавање; димензије: 3,1 x 2,1 x 0,3 cm; Објекат VI, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, Ц 15/07.

Датовање: крај III – прва половина IV века

Фрагментована лучна „Т“ фибула са зглобним механизмом за закопчавање. Очувани су део тракастог, неорнаментисаног лука и цилиндрично обликована глава која носи осовину. На почетку лука, изнад главе, налази се мање задебљање које представља део тзв. луковице.

Библиографија: Милинковић, 2010, 28, Сл. 9-3; Милинковић, Шпехар, 2014, 93, кат. бр. 20.

МР



23. Фибула

Бронза, ливење са проламањем, урезивање; димензије: 3,2 x 3 x 0,3 cm; Сонда 1/00, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, А II/151, Ц 27/00.

Датовање: III век до средине/друге половине IV века

Плочаста кружна фибула украшена проламањем симетричних перфорација у виду пелти и труба, тако да је у позитиву добијен орнамент трозупца или кадуцеја. Руб лука декорисан је ситним, косим урезима. На полеђини фибуле налази се попречни држач игле са кукицом, док сама игла није очувана.

Библиографија: Милинковић, 2010, 28, Сл. 9-2; Petković, 2010, kat. br. 969, T. XXXI/10; Милинковић, Шпехар, 2014, 93, кат. бр. 21.

МР

РАНОВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД

РАНОВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД

Накит и функционални делови одеће



24. Укосница

Сребро, злато, бисер, искуцавање; димензије: дужина 7,7 cm, пречник тела 0,3 cm, пречник главе 0,45 cm, тежина 2,10 g; Сонда 3/14 (испод Објекта I-IV), Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, А II/500, Ц 185/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Луксузна сребрна игла благо повијеног тела највероватније коришћена као укосница. У горњем делу је опточена златним лимом, а на врху се завршава перфорираним бисером, постављеним на стањени горњи завршетак игле. Веома је добро очувана.

Библиографија: Милинковић, 2015, 153-155, Сл. 103-106, Т. IV/1.

МР



25. Укосница

Бронза, ливење; димензије: дужина 7,5 cm, пречник тела 0,2 cm, пречник главе 0,7 cm; Објекат VI, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/441, Ц 304/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Бронзана, благо повијена игла са лоптастом главом, танког пресека тела, која је служила као укосница. Понекад су укоснице и гардеробне игле могле заменити улоге.

Библиографија: Милинковић, 2010, 135, Сл. 165; Милинковић, Шпехар, 2014, 97, кат. бр. 22.

МР



26. Наушница

Бронза, ливење или извлачење, савијање; димензије: 2,7 x 2 x 0,2 cm; Сонда 1/14, Јужно подграђе (ареал капије), 2016. година; Народни музеј Чачак, А II/501, Ц 72/16.

Датовање: VI – почетак VII века

Наушница од бронзане жице, отворених и стањених крајева који се преклапају. Са бочне стране налази се кукица која је вероватно служила за качење висећег украсног привеска.

Библиографија: Непубликовано.

МР



27. Наушница

Бронза, ливење или извлачење, савијање; димензије: 2,7 x 1,9 x 0,2 cm; Објекат VI - просторија „с“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/446, Ц 420/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Наушница од бронзане жице са већом петљом на доњем делу. Крајеви наушнице су отворени и преклопљени један преко другог.

Библиографија: Милинковић, 2010, 138-139, Сл. 172; Милинковић, Шпехар, 2014, 98, кат. бр. 25.

МР



28. Наушница

Бакар, ливење, извлачење, савијање; димензије: пречник 2,3 cm, дебљина карике 0,2 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/409, Ц 35/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Бронзана наушница у виду алке неправилног кружног пресека са отвореним крајевима који су увијени један у други.

Библиографија: Милинковић, 2010, 138, Сл. 171; Милинковић, Шпехар, 2014, 97, кат. бр. 24.

ВВ



29. Наушнице

Бронза, ливење, извлачење, савијање; димензије: пречник 2,3 и 2,6 cm, дебљина карике 0,1cm; Базилика „В“ – дечији гроб бр. 4, ареал некрополе, 1987. година; Народни музеј Чачак, А II/299, Ц 16/87, Ц 17/87.

Датовање: VI – почетак VII века

Две бронзана наушнице у виду тање алке кружног пресека на чијем се једном крају налази мала петља.

Библиографија: Милинковић, 2010, 196, 197, Сл. 267, 269; Милинковић, Шпехар, 2014, 97, кат. бр. 23.

ВВ



30. Наушница

Бронза, ливење или извлачење, савијање; димензије: приближно 4,8 x 3,5 x 0,3 cm; Сонда 1/14, Јужно подграђе (ареал капије), 2016. година; Народни музеј Чачак, А II/502, Ц 117/16.

Датовање: VI – почетак VII века

Нешто већа, деформисана наушница од бронзана жице неправилног пресека. Један крај је стањен и зашиљен, док се на супротном налази петља повијена на спољашњу страну.

Библиографија: Непубликовано.

МР



31. Привезак – капсула, део огрлице

Олово, калај, ливење, лемљење (?); димензије: дужина 3,1 cm, обим 1,1 cm, висина са петљом 1,9 cm; Објекат VIII, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, А II/427, Ц 133/10.

Датовање: VI – прва половина VII века

Цилиндрична, у средишњем делу благо спљоштена капсула од олова, пресвучена калајем, донекле оштећена. Површина привеска украшена је псеудогранулацијом и мањим пластичним испупчењима од којих су нека распоређена у виду супротстављених троуглова, нека у паралелним, попречним низовима, док је један број дат у виду крстастог распореда. Уже бочне стране капсуле су конично-хемисферично испупчене, са мањим дугметастим завршецима окруженим „гранулама“ у крстастом распореду. На средишту горње стране налази се повијена канелована петља за качење на огрлицу у склопу које је овај привезак био ношен.

Овакви и слични привесци, понекад израђени од злата, могли су служити као капсуле за амулете још у паганско време.

Библиографија: Милинковић, 2011, 67; Milinković, 2013, 36-37; Милинковић, Шпехар 2014, 99, кат. бр. 28.

ММ



32. Привезак од стакла

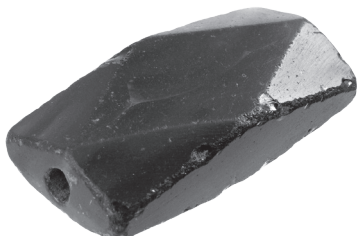
Стакло, ливење, бојење, сечење, перфорирање; димензије: 2 x 0,5 cm; Базилика „В“ – дечији гроб бр. 6, ареал некрополе, 1987. година; Народни музеј Чачак, А II/328, Ц 67/87.

Датовање: VI – почетак VII века

Благо повијен привезак цевастог облика, од плавичастог стакла, са неправилним правоугаоним пресеком. Подужно је перфориран, при чему је и перфорација повијена према облику привеска. Највероватније је ношен око врата, с обзиром да је пронађен поред лобање скелета.

Библиографија: Милинковић, 1988, 67, Т. VI; Milinković, 2002, 116, Abb. 32/8; Милинковић, 2010, 196, Сл. 268-269; Милинковић, Шпехар, 2014, 98, кат. бр. 26.

ММ



33. Привезак од карнеола (део огрлице ?)

Карнеол, брушење/фасетирање, перфорирање; димензије: 4 x 2 x 1 cm; Објекат IX (проширење сонде 3/08), Горњи град, 2011. година; Народни музеј Чачак, А II/429, Ц 25/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Привезак у облику издуженог полиедра тамноцрвене боје, са фасетираним странама. Предмет је подужно перфориран, приближно по средишту. Пречник перфорације је на једном крају већи од другог. На ивицама су приметна мања оштећења, трагови употребе. Вероватно део огрлице.

Библиографија: Милинковић, 2011, 68-69, Сл. 19, Т. III/5; Милинковић, Шпехар, 2014, 98, кат. бр. 27; Милинковић, 2015, 156, Т. IV/2.

ММ



34. Привезак (зуб медведа, амулет ?)

Зуб медведа, перфорирање, глачање; димензије: 7,3 x 2 x 1,3 cm; Сонда 11/95, Горњи град, 1995. година; Народни музеј Чачак, А II/286, Ц 36/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Пробушен медвеђи зуб углачане површине који је имао намену привеска, можда амулета.

Библиографија: Милинковић, 2010, 82, Сл. 67; Милинковић, Шпехар, 2014, 99, кат. бр. 29.

МР



35. Фибула

Бронза, ливење, урезивање, пунцирање; димензије: 3,7 x 2,7 x 0,2 cm; Објекат IX, Горњи град, 2011. година; Народни музеј Чачак, А II/428, Ц 17/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Плочаста фибула у облику крста са проширеним крацима. Наспрамни краци су једнаки, орнаментисани на крајевима широким линеарним урезима и назубљеним орнаментом у виду троуглова. Површина фибуле декорисана је са једанаест концентричних кругова, при чему се нешто већи кругови са пунцираном тачком у средини налазе у приближно крстастом распореду, док су око њих распоређени мањи. Два кружна орнамента на средишњем делу фибуле само су делом утиснута. Механизам за закопчавање на полеђини није очуван.

Библиографија: Милинковић, 2011, 69, Сл. 20, Т. III/2; Милинковић, Шпехар, 2014, 101, кат. бр. 36; Милинковић, 2015, 156, Т. III/4.

МР



36. Фибула

Бронза, гвожђе, ливење са проламањем, пунцирање, урезивање, стакло; димензије: 3,5 x 3,4 x 0,3 cm; Базилика „А“ - гроб бр. 10 (?), Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак, А II/77, Ц 19а/86.

Датовање: VI – почетак VII века

Плочаста ромбоидна фибула израђена начином уобичајеним за германске средине, декорисана са четири пара наспрамно распоређених стилизованих глава птица грабљивица које се међусобно додирују повијеним кљуновима. На место очију постављена су кружна лежишта за уметке од прозирног стакла, од којих су само неки остали сачувани. Средишњи део фибуле чини кружно поље оивичено неправилним двоструким низом пунцираних троуглова. У централном пољу је изведен асиметрични крстолики орнамент са кружним лежиштем за стакло. Механизам за закопчавање није очуван, али се према кородираним траговима на задњој страни фибуле закључује да је био од гвожђа.

Библиографија: Милинковић, 1986, 53-54, Т. XVII/4; Milinković, 1995, 242, Abb. 15 d; Milinković, 2002, 113, Abb. 32/10; Милинковић, 2010, 191-192, Сл. 261/1, Т. XII/7; Милинковић, Шпехар, 2014, 101, кат. бр. 35; Милинковић, 2015, 184, Сл. 129.

МР



37. Фибула

Бронза, гвожђе, ливење, савијање, перфорирање, урезивање, пунцирање; димензије: дужина фибуле 5,4 cm, висина стопе 1,5 cm, ширина лука 0,7 cm, ширина горњег дела стопе 0,5 cm, дебљина лука/стопе око 0,3 cm; Објект VIII - просторија „b“, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, А II/423, Ц 42/10.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Лучна фибула са посувраћеном стопом и псеудообмотајем којој недостају механизам за закопчавање и игла. На споју лука и стопе налази се једно ојачање и девет пластичних ребара који имитирају намотаје жице, док су на задњем делу горње стране стопе формирана још два ребра. Средишњи део високо извијеног плочастог лука декорисан је стилизованом представом људског лика уоквиреном правоугаоним пољем око кога су, мање-више правилно, распоређена четири мања концентрична круга. На глави фибуле налазе се отвор кроз који је била провучена гвоздена осовина са опругом и полиедарско проширење за блокирање опруге. Олучасти држач за иглу налази се са доње стране стопе.

Библиографија: Милинковић, 2011, 66, Сл. 10-11, Т. III/1a-1b; Милинковић, Шпехар, 2014, 102, кат. бр. 38; Милинковић, 2015, 160, Сл. 114, Т. IV/3.

МР



38. Део фибуле

Бронза, ливење, перфорирање, урезивање, пунцирање; димензије: очувана дужина 3 cm, ширина лука 0,9 cm, дебљина 0,3 cm; Објект V - просторија „a“, Горњи град, 2002. година; Народни музеј Чачак, Ц 24/02.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Фрагментована фибула од које су очувани већи део лука и глава са дугметасти проширењем за блокирање опруге. Припада типу лучних фибула са посувраћеном стопом и псеудообмотајем. На луку је орнамент сачињен од једне дубље линије и два низа плитко утиснутих тачкастих орнамената који формирају мотив бадемастог облика уз чије крајеве се налазе по два пунцирана кружића.

Библиографија: Милинковић, 2010, 83, Сл. 73, 286.

МР



39. Фибула

Бронза, ливење, савијање, перфорирање, урезивање; димензије: дужина фибуле 4,7 cm, висина стопе 1,3 cm, ширина лука 0,7 cm, ширина горњег дела стопе 0,5 cm, дебљина лука/стопе око 0,3 cm; Сонда 4/13, Јужно подграђе, 2013. година; Народни музеј Чачак, А II/436, Ц 71/13.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Лучна фибула са посувраћеном стопом и обмотајем без механизма за закопчавање и игле. Кратак лук фибуле, полукружног пресека, орнаментисан је са две паралелне линије у средишњем делу и по две кратке косе линије уз ивице. На оба краја лука и горњег дела стопе урезане су по две, односно три попречне линије, тако да су између њих формирана пластична ребра. Олучасти држач за иглу повезан је помоћу три навоја са кореном лука. На глави фибуле се налази отвор за провлачење осовине са опругом, уз дугметасто проширење (за блокирање опруге).

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 102, кат. бр. 37; Милинковић, 2015, Сл. 166, Т. IV/4.

МР



40. Фибула

Гвожђе, ковање, савијање, урезивање; димензије: дужина фибуле 4,8 cm, висина стопе 1 cm, ширина лука 0,7 cm, ширина горњег дела стопе 0,8 cm, дебљина лука/стопе око 0,2 cm; Сонда 1/14 - проширење, Јужно подграђе (ареал капије), 2015. година; Народни музеј Чачак, А II/503, Ц 59/15.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Добро очувана гвоздена фибула са посувраћеном стопом и обмотајем. Тракасти лук и трапезоидно проширена стопа украшени су густим, попречним урезаним линијама. Олучасти држач за иглу повезан је помоћу три навоја са кореном лука. На глави фибуле се налази попречна греда са механизмом за затварање чији су крајеви ојачани ваљкастим додацима. Са предње стране фибуле је тзв. рог за блокирање опруге.

Библиографија: Непубликовано.

МР



41. Фибула

Гвожђе, ковање, савијање, урезивање, пунцирање; димензије: дужина фибуле 6,1 cm, висина стопе 1,1 cm, ширина лука 0,7 cm, ширина горњег дела стопе 0,9 cm, дебљина лука/стопе око 0,2 cm; Сонда 3/14, Горњи град (испод објекта I-IV), 2015. година; Народни музеј Чачак, А II/504, Ц 42/15.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Гвоздена фибула са посувраћеном стопом и обмотајем, делимично оштећена. На тракастом луку изведен је украс начињен од низа пунцираних ситних „Х“ мотива између две подужно урезане линије. Исти орнамент се налази и на горњем делу трапезоидно проширене стопе. Између корена лука и стопе се налазе два навоја. Глава фибуле носи осовину са опругом за коју је повезана очувана игла.

Библиографија: Непубликовано.

МР



42. Фибула

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: дужина фибуле 6,6 cm, ширина лука и стопе 0,6-0,7 cm, дебљина 0,2 cm; Сонда 2/12, Јужно подграђе, 2012. година; Народни музеј Чачак, Ц 80/12.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Фрагментована лучна фибула са посувраћеном стопом и обмотајем (?). Недостају доњи део стопе, намотаји жице и механизам за закопчавање са иглом. Глава фибуле моделована је у виду извијене петље. На корену лука, поред места где су највероватније били намотаји, урезане су две линије које праве „Х“ мотив. Стопа је доста оштећена.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 103, кат. бр. 40.

МР



43. Фибула

Гвожђе, бакар*, ковање, урезивање, тауширање; димензије: дужина фибуле 3,5 cm, ширина лука 0,4 cm, дебљина 0,2 cm; Сонда 1/14 - гроб 1/14 (ареал капије Јужног подграђа), 2014. година; Народни музеј Чачак, Ц 167/14.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Мања фрагментована фибула од гвожђа. Недостају доњи део стопе, обмотаји и игла. Лук и горњи део стопе украшени су косим, густо распоређеним линеарним урезима у којима су, пре конзервације, били видљиви трагови жица од бакра. На глави су делимично очувани механизам за затварање и две куглице од бакра.

Библиографија: Милинковић, 2015, 166-167, Сл. 117.

МР



44. Фибула

Гвожђе, месинг, ковање, тауширање; димензије: дужина фибуле 4,2 cm, ширина лука 0,7 cm, дебљина 0,4 cm; Сонда 1/14 - проширење, Јужно подграђе (ареал капије), 2015. година; Народни музеј Чачак, А II/505, Ц 41/15.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Фрагментована гвоздена фибула са посувраћеном стопом и обмотајем (?) којој недостају игла и држач са доње стране стопе. Лук је орнаментисан са две подужне и више косих, симетрично распоређених жица од месинга, док се на горњој страни стопе налази неколико очуваних, попречно уметнутих жица. На глави фибуле се налази механизам за закопчавање сачињен од попречне греде на чија су оба краја фиксирана приближно полиедарска проширења од исте легуре као и украсне жице на луку и стопи. Још једно слично проширење, које је служило за блокирање опруге, налази се на предњем делу главе.

Библиографија: Непубликовано.

МР



45. Фибула

Гвожђе, месинг, ковање, савијање, искуцавање, тауширање, пунцирање, урезивање; димензије: очувана дужина фибуле 6,2 cm, ширина лука 1,15 cm, ширина горњег дела стопе 1,3 cm, дебљина лука/стопе око 0, 2 cm; Сонда 5/02, Северно подграђе, 2002. година; Народни музеј Чачак, А II/149, Ц 9/02.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Лучна фибула са посувраћеном стопом и обмотајем којој недостају игла и држач игле са доње стране стопе. Плочасто обликован лук и горњи део стопе повезани су једном уском траком око које се налазе четири намотаја жице. Стопа је декорисана уметањем танке месингане жице уз рубове, са ситним украсом попут астрагала. Уз унутрашње стране жице налазе се низови пунцираних удубљења. Украс на луку је оштећен. Крајеви осовине са опругом завршавају се куглицама од месинга, а на горњем делу је куглица начињена од истог материјала.

Библиографија: Милинковић, 2010, 143-144, Сл. 179, Т. XII/8; Милинковић, Шпехар, 2014, 102, кат. бр. 39.

МР

* Анализу метала за каталожне бројеве 43-46 извршила је „XRF“ методом мр Татјана Трипковић (Републички завод за заштиту споменика културе у Београду), посредством мр Милице Марић Стојановић (Народни музеј у Београду).

46. Фибула

Гвожђе, месинг, ковање, искуцавање, савијање, тауширање, облагање легуrom; димензије: дужина фибуле 7,3 cm, висина стопе 1,8 cm, ширина лука 1,3 cm, ширина горњег дела стопе 0,8 cm, дебљина лука/стопе 0,4 - 0,5 cm; Сонда 1/14, Јужно подграђе (ареал капије), 2015. година; Народни музеј Чачак, А II/506, Ц 12/15.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Добро очувана гвоздена фибула са посувраћеном стопом и обмотајем. Широки лук је орнаментисан са две подужне и четири групе од по три косе, симетрично распоређене жице од бакарне легуре. Изражено дугачка стопа орнаментисана је са седам попречно уметнутих жица. Будући да се између распоређених жица на луку и стопи налазе трагови метала сличне боје, могло би се претпоставити да је горња површина фибуле готово у потпуности била прекривена танким слојем месинга.

На суженом делу који повезује лук и горњи део стопе причвршћена су три навоја помоћу којих се доњи део стопе везује за фибулу. Глава носи осовину са опругом на чијим крајевима је фиксирано по једно ваљкасто проширење. Још једна куглица исте величине је на предњој страни. За механизам главе фибуле причвршћена је очувана игла чије је лежиште у олучастом држачу са доње стране стопе.

Библиографија: Непубликовано.

МР



47. Игла за одећу

Бронза, ливење, урезивање, перфорирање, ковање, увијање; димензије: дужина 11,2 cm, пречник 0,6 cm, дужина ланца 13,4 cm; Објекат I - просторија „а“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/145, Ц 23/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Гардеробна игла кружног пресека са зашиљеним крајем. Горња половина је обликована низом астрагала, који се завршавају плочасто раскуцаном, искошено постављеном полукружном главом. Испод астрагала између и изнад њих, налазе се једноставни хоризонтални урези. Кроз средину игле провучен је ланчић од карика у облику слова S који се завршава плочасто проширеном кукицом за качење. Кукица је са горње стране украшена паралелно постављеним хоризонталним и урезима у виду укрштених линија.

Библиографија: Милинковић, 2001, 132; Милинковић, 2010, 60, Сл. 286, Т. XIII/1; Милинковић, Шпехар, 2014, 106, кат. бр. 49.

ВВ



48. Игла за одећу

Бронза, ливење, ковање, пунцирање, урезивање; димензије: 12,2 x 0,6 x 0,2 cm; Објекат I - просторија „d“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/146, Ц 162/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Игла правоугаоног пресека која се у горњем делу плочасто шири. Сам врх игле је повијен и кружно раскуцан, док је њен доњи крај је сужен. На проширеном делу игла је орнаментисана сплетом пунцираних полукружних мотива распоређених један наспрам другог. Проширење је обострано обликовано са по три симетрично распоређена лучна изреза. Испод повијеног горњег дела игла је украшена линеарним урезима.

Библиографија: Милинковић, 2001, 127, Т. III/2; Милинковић, Шпехар, 2014, 106, кат. бр. 51.

ВВ



49. Игла за одећу

Бронза, ливење, ковање, урезивање; димензије: дужина 11,8 cm; пречник 0,5 cm, проширење ископа Објекта I - Објекат IV, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/336, Ц 189/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Бронзана игла кружног пресека која се у доњем делу завршава зашиљено, док је у горњем делу задебљана. Према прелазу ка глави игла је повијена и украшена једноставним хоризонталним и косим линеарним урезима.

Библиографија: Милинковић, 2001, 130 - 132, Т. III/3.

ВВ





50. Игла за одећу

Бронза, ливење, ковање, урезивање, стаклена паста; димензије: дужина 11,2 cm, пречник тела 0,6 cm, пречник главе 0,9 cm; Објекат VI - просторија „а“, Северно подграђе, 2006. година; Народни музеј Чачак, А II/340, Ц 95/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Бронзана игла за одећу. Горњи део игле је правоугаоно проширен, правоугаоног пресека, врх је искошен и раскуцан у виду мање кружне плочице. Доњи део игле је повијен и зашиљен, са кружним пресеком. На три стране проширеног горњег дела налази се по један вертикални низ са четири лежишта за уметке од стаклене пасте плаве или жућкасте боје. Очувана су четири таква уметка. Простор непосредно изнад и испод проширења на игли украшен је хоризонталним ребрима и урезима, као и једним астрагалом.

Библиографија: Милинковић, 2010, 134, Сл. 163, Т. XIII/3, Милинковић, Шпехар, 2014, 106, кат. бр. 50. ВВ



51. Игла за одећу

Гвожђе, ковање; димензије: 9,3 x 0,4 cm; проширење Сонде 1/14, Јужно подграђе (ареал капије), 2015. година; Народни музеј Чачак, А II/507, Ц 54/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Игла за одећу мањих димензија од гвоздене шипке кружног пресека која се према доњем благо повијеном делу зашиљено завршава. Горњи крај је задебљан и завршен мањом искошеном раскуцаном плочицом.

Библиографија: Непубликовано.
ВВ



52. Игла за одећу

Гвожђе, ковање; димензије: дужина 10,7 cm, пречник 0,6 cm, ширина главе 1,2cm; Објекат VI - подрумска просторија, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/508, Ц 63/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена игла начињена од шипке кружног пресека која се у доњем делу шиљато завршава, док је у горњем трапезоидно раскуцана. Оштећена је и повијена у доњем делу.

Библиографија: Милинковић, 2010, 135, Сл. 164.
ВВ



53. Игла за одећу

Гвожђе, ковање; димензије: дужина 8,6 cm, пречник 0,4 cm; Сонда 1/10, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, А II/509, Ц 107/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Игла за одећу начињена од шипке ваљкастог облика која се у доњем делу шпицасто завршава, док је у горњем незнатно задебљана. Повијена је у средишњем делу.

Библиографија: Милинковић, 2011, 71, Т. III/3.
ВВ



54. Игла за одећу

Гвожђе, ковање; димензије: дужина 10,5 cm, пречник 0,4 cm; Сонда 2/96 - продужетак, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/510, Ц 211/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Игла за одећу од гвоздене шипке ваљкастог пресека која је у горњем делу незнатно задебљана. Приближно у средњем делу игла се повија и шпицасто завршава.

Библиографија: Милинковић, 2001, 130 - 132, Т. III/4.

ВВ



55. Игла за одећу

Гвожђе, ковање; димензије: 9,7 x 0,4 cm; Објект VIII - северни улаз у просторију „с“, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, А II/511, Ц 152/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Једноставна фрагментована и благо повијена гвоздена игла за одећу или алатка (шило) начињена од шипке кружног пресека зашиљена на крају, док јој је врх незнатно задебљан.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



56. Игла за одећу

Гвожђе, ковање; димензије: дужина 11,3 cm, пречник 0,6 cm; Сонда 5/96, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/512, Ц 199/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Благо повијена гардеробна игла начињена од шипке кружног пресека која се у доњем делу завршава зашиљено, док је у горњем незнатно задебљана.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



57. Игла за одећу (?)

Гвожђе, ковање; димензије: дужина 10,2 cm, дебелина 0,4 cm; Објект I - просторија „а“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/513, Ц 59/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена игла за одећу (?) једноставног облика, неправилног пресека, благо повијена према горњем незнатно задебљаном крају, док се на другом крају завршава зашиљено.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



58. Игла за одећу (?)

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: дужина 12 cm, пречник 0,8 cm, ширина главе 0,6 cm; Објекат VIII - северни сегмент, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/514, Ц 261/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Игла за одећу (?), у доњем повијеном, одломљеном и зашиљеном (?) делу неправилног кружног пресека. Игла се према глави плочасто шири, овде са правоугаоним пресеком, док је сама глава оштећена. На проширеном плочастом делу на обе стране налазе се линеарни орнаменти у виду комбинације хоризонталних паралелних и укрштених урезаних линија.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



59. Игла за одећу (?)

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: дужина 13,1 x 1,5 cm; Сонда 1/15, зона споја Горњег града и Јужног подграђа, 2015. година; Народни музеј Чачак, А II/515, Ц 129/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Игла за одећу (?) начињена од шипке неправилног кружног и у горњем делу правоугаоног пресека која се на доњем крају шпицасто завршава, док се према глави плочасто шири. Глава је пљоснато раскуцана и ромбично моделована. На плочастом делу, према прелазу ка телу игле, уочава се орнамент у виду једноставних хоризонталних уреза.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



60. Стилус – игла за одећу (?)

Гвожђе, ковање; димензије: дужина 10,9 cm, дебљина тела 0,5 cm, ширина главе 0,9 cm; Јужно од Базилике „В“, ареал некрополе, 1987. година; Народни музеј Чачак, А II/516, Ц 86/87.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени стилус (писаљка) или игла за одећу са телом неправилног кружног пресека. Према горњем крају тело се благо шири, па поново сужава ка плочасто раскуцаној трапезоидно проширеној глави. Други крај је зашиљен.

Библиографија: Милинковић, 1989, 68, Т. VI.

ВВ



61. Стилус - игла за одећу (?)

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: дужина 13,3 cm, пречник 0,6 cm, ширина главе 1 cm; Сонда 2/95, Северно подграђе, 1995. година; Народни музеј Чачак, А II/422, Ц 6/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Игла израђена од гвоздене шипке кружног пресека која се у доњем делу шпицасто завршава, док је у горњем задебљана и украшена једноставним попречним урезима. Глава је трапезоидно раскуцана и повијена (оштећење?).

Библиографија: Милинковић 2001, 129, 131, Т. II/1.

ВВ



62. Стилус – игла за одећу (?)

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: дужина 9,6 cm, дебљина тела 0,4 cm; Објекат I - пролаз између просторија „с“ и „d“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/516, Ц 105/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Делимично оштећен гвоздени стилус или гардеробна игла кружног пресека. Горњи део тела је задебљан и након мање профилације прелази у плочасто раскуцано проширење, док је други крај зашиљен.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



63. Наруквица

Бронза, ливење, искуцавање, урезивање; димензије: 6 x 5,6 x 0,3 cm; Објекат VI - просторија „d“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/417, Ц 212/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Отворена наруквица правоугаоног пресека. Према крајевима наруквице распоређени су ситни хоризонтални урези, док су незнатно проширени и раскуцани крајеви декорисани косим урезаним линијама.

Библиографија: Милинковић, 2010, 137-138, Сл. 170, Т. XIII/6; Милинковић, Шпехар, 2014, 100, кат. бр. 31.

МР



64. Наруквица

Бронза, ливење, искуцавање, урезивање, пунцирање; димензије: 5,5 x 5,2 x 0,2 cm; Базилика „А“ - дечији гроб бр. 6, Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак, А II/76, Ц 17a/86.

Датовање: VI – почетак VII века

Наруквица правоугаоног пресека и отворених крајева. На једном крају се налази плочасто, кружно проширење украшено концентричним орнаментом са пунцираном тачком у средини, док други крај није сачуван.

Библиографија: Милинковић, 1986, 53, Т. XVII/1; Milinković, 1995, 242, Abb. 15 a; Milinković, 2002, 111, Abb. 32/5; Милинковић, 2010, 191, Сл. 261, Т. XII/5; Милинковић, Шпехар, 2014, 99, кат. бр. 30.

МР



65. Наруквица

Гвожђе, ковање, тордирање; димензије: 6 x 5,3 x 0,3 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, А II/517, Ц 194/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Наруквица тордираног тела и отворених преклопљених крајева који су оштећени (?). Могуће је да су били проширени.

Библиографија: Непубликовано.

МР



66. Наруквица

Сребро, ливење, урезивање; димензије: 4,6 x 4,1 x 0,3 cm, тежина 4,50 g; Објекат VI - централни сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/415, Ц 174/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Наруквица кружног пресека и отворених, равно завршених крајева. При крајевима је декорисана са по две групе попречних уреза између којих је изведен развучен цик-цак орнамент.

Библиографија: Милинковић, 2010, 137, Сл. 169, Т. XIII/7; Милинковић, Шпехар, 2014, 100, кат. бр. 32. МР



67. Наруквица

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: 5 x 4 x 0,4 cm; уз ивицу млађег бедема (југозападно од проширења сонде 3/08), Горњи град, 2011. година; Народни музеј Чачак, А II/518, Ц 151/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментована гвоздена наруквица или алка отворених крајева (?), елипсоидног облика и кружног пресека. Ближе једном од сачуваних крајева налази се неколико неправилних попречних уреза. Библиографија: Непубликовано.

МР



68. Део наруквице

Стакло; димензије: 1,9 x 0,8 x 0,5 cm; Сонда 2/14, Објекат IV, Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, Ц 5/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент наруквице од црног стакла, приближно полуелипсастог пресека. Унутрашња страна је равна.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



69. Прстен

Бронза, ливење, пунцирање; димензије: унутрашњи пречник 1,9 cm, ширина главе 0,7 cm; Објекат V - просторија „а“, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, А II/338, Ц 41/00.

Датовање: VI – почетак VII века

Бронзани прстен са тракастом алком која се шири у плочасту главу украшену са шест пунцираних приближно симетрично распоређених кругова са тачком у средини.

Библиографија: Милинковић, 2010, стр. 243, Сл. 286; Милинковић, Шпехар, 2014, 101, кат. бр. 34. ВВ



70. Прстен

Бронза, ливење; димензије: унутрашњи пречник 1,4 cm, дебљина алке 0,1 cm; Објекат I - просторија „f“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/288, Ц 222/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи бронзани прстен (дечји?) са кариком кружног пресека и задебљаном главом.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 286; Милинковић, Шпехар, 2014, 100, кат. бр. 33.

ВВ



71. Прстен, радионички отпад (?)

Врх парожка јелењег рога, одсецање, урезивање, глачање; димензије: спољашњи пречник 2,97 cm, унутрашњи пречник 2,37 cm, ширина: 0,85 cm; Објекат VI - просторија „d“, Северно подграђе, 2011. година; Народни музеј Чачак, Ц 26/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Парожак јелењег рога прстенасте форме, углачан са једне стране, док се са супротне уочавају груби трагови настали приликом попречног одсецања (тестерисање). Предмет је украшен са 17 урезаних кружића са тачком у средини, у линеарном распореду. Није до краја обрађен. Можда представља радионички отпад, уколико је до пуцања прстена дошло током израде.

Библиографија: Милинковић, 2011, 71-72, Т. III/4.

НМ



72. Уметак

Стакло, брушење; димензије: 2,6 x 2,5 x 0,5 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, А II/402, Ц 11/07.

Датовање: касноантички-рановизантијски период

Кружни украсни стаклени уметак (украш фибуле у виду имитације драгог камена?) са искошеном стањеном ивицом. Оквир је од љубичастог, а већи унутрашњи део од сивкасто-плавог стакла.

Библиографија: Милинковић, 2010, 28, Сл. 9-1; Милинковић, Шпехар, 2014, 103, кат. бр. 41.

МР



73. Копча

Бронза, ливење, савијање; димензије: 3,2 x 2,3 x 0,5 cm, дужина трна 2,8 cm; Сонда 1/15, зона споја Горњег града и Јужног подграђа, 2016. година; Народни музеј Чачак, А II/519, Ц 24/16.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Мања копча у облику слова „D“ са штитасто обликованом базом трна, повијеног супротног краја. Део алке за који је прикачен трн помоћу петље је стањен, док је остатак масиван.

Библиографија: Непубликовано.

МР



74. Копча

Бронза, ливење, савијање; димензије: 2,3 x 2 x 0,6 cm, дужина трна 2,6 cm; Базилика „А“ - гроб мушкарца бр. 7, Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак, А II/79, Ц 176/86.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Мања масивна копча срцоликог облика са штитасти обликованом базом трна, повијеног супротног краја. Део алке за који је прикачен трн помоћу петље је стањен, док је предњи део на који належа крај трна проширен.

Библиографија: Милинковић, 1986, 53, Т. XVII/2; Milinković, 1995, 242, Abb. 15 b; Milinković, 2002, 111, Abb. 32/6; Милинковић, 2010, 191, Сл. 261, Т. XII/4; Милинковић, Шпехар, 2014, 104, кат. бр. 43. МР



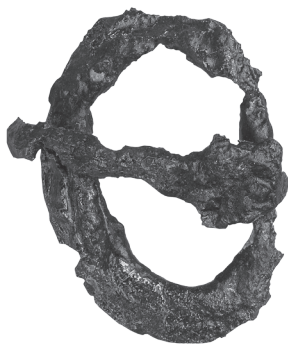
75. Копча

Бронза, ливење; димензије: 2,8 x 1,8 x 0,5 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, А II/404, Ц 74/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Мања копча у облику слова „D“ којој недостаје трн. Масивна алка је кружног/полукружног пресека, стањена на делу намењеном за причвршћивање трна.

Библиографија: Милинковић, 2010, 136, Сл. 167; Милинковић, Шпехар, 2014, 104, кат. бр. 44. МР



76. Копча

Гвожђе, ковање, савијање; димензије: 3,5 x 2,5 x 0,3 cm, дужина трна 3 cm; Сонда 3/08, јужни део, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 272/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Копча у облику слова „D“. На суженом делу алке прикачен је трн са проширеном базом чији повијени крај належа на супротни, шири део алке.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 286. МР



77. Копча

Гвожђе, ковање, савијање; димензије: 4,2 x 2,5 x 0,5 cm, дужина трна 3, 2 cm; Сонда 5/96, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 207/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментована копча бубрежастог облика са улегнућем за трн на предњој страни. Сужени део алке који је носио трн углавном недостаје. Трн са савијеном петљом за качење на једном крају повијен је на супротном који належа на алку.

Библиографија: Milinković, 2002, Abb. 15/4; Милинковић, 2010, Сл. 286. МР



78. Копча

Бронза, ливење, искуцавање, перфорирање, савијање; димензије: 6,5 x 3 x 0,5 cm, дужина трна 4 cm; Објекат II, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/310, Ц 123/96.

Датовање: друга половина VI - прва половина VII века

Копча правоугаоног облика типа „Јаси Ада“. Алка је начињена од шипке кружног пресека на коју је фиксиран савијени део четвороугаоног пресека. Трн копче је у горњем делу плочасто проширен, док је крај повијен преко алке.

Библиографија: Milinković, 2002, 87, Abb. 15/3; Милинковић, 2010, 72, Сл. 286, Т. XII/6; Bugarski, 2012, 240, Fig. 4/1; Милинковић, Шпехар, 2014, 105, кат. бр. 46.

МР



79. Копча

Бронза, ливење са проламањем, урезивање, пунцирање; димензије: 4,6 x 3 x 0,3 cm; Објекат V (? - предмет не потиче са документованих археолошких ископавања); 1995. година; Народни музеј Чачак, А II/283, Ц 83/95.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Копча типа „Сучидава“ састављена од изједна ливене правоугаоне алке са лежиштем за трн и штитастог окова. Трн није очуван. Техником проламања на окову су изведени мотиви полумесеца и крста заобљених кракова, са чије се обе стране налазе по четири пунцирана кружића са тачком у средини, у приближно симетричном распореду. Оков се завршава дугметасти задебљањем. Копча на полеђини има три ушице за причвршћивање на кожни ремен.

Библиографија: Milinković, 2002, Abb. 15/5; Милинковић, 2010, 82-83, Сл. 286, Т. XII/3; Милинковић, Шпехар 2014, 104, кат. бр. 45.

МР



80. Копча

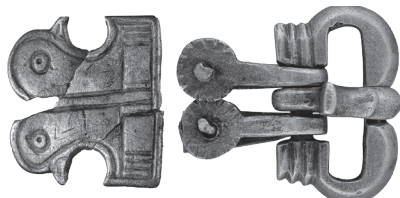
Бронза, ливење са проламањем; димензије: 3,1 x 2,3 x 0,2 cm, дужина трна 1,7 cm; Објекат VI - просторија „д“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/447, Ц 417/08.

Датовање: друга половина VI - прва половина/средина VII века

Мања једноделна копча коју чине овална алка и оков штитастог облика. Са бочних страна благи усек и конкавно удубљење наглашавају прелазак од алке ка окову. На полеђини се налазе две ушице за причвршћивање на кожную подлогу. Копча показује знатне трагове употребе (излизаност).

Библиографија: Милинковић, 2010, 136-137, Сл. 168, Т. XII/2; Милинковић, Шпехар, 2014, 105, кат. бр. 47.

МР



81. Копча са засебним оковом

Легура сребра, ливење, урезивање, закивање; димензије копче: 3,2 x 3,2 x 0,7 cm; димензије окова: 2,5 x 2,8 x 0,9 cm; тежина копче 18,50 g; тежина украсног окова 5 g; Базилика „D“, нартекс - гроб. бр. 6, набачај костију, Западно подграђе (?), 2006. година; Народни музеј Чачак, А II/400, Ц 17/06, Ц 26/06.

Датовање: друга половина VI – почетак VII века

Појасна копча са два мања и једним већим украсним оковом. Поседује масивну алку бубрежастог облика са седласто обликованим трном. Задња страна алке је, око базе трна, украшена једноставним мањим пластичним ребрима. За исту страну причвршћена су два мања окова чији су крајеви кружног облика, плочасти, са урезима на рубовима. Кружни окови су заковицама били причвршћени за кожни део појаса. Одвојен од копче је њен украсни оков на коме су представљене две спојене главе голуба које гледају у различитим правцима. Овај део окова је делом фрагментован. На полеђини поседује ушицу за упуштање у кожни део појаса и у свом саставу има нешто мање сребра него сама копча.

Библиографија: Милинковић, 2011, 184; Милинковић, Шпехар, 2014, 103, кат. бр. 42.

ММ



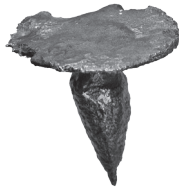
82. Језичак за појас

Бронза, искуцавање на матрици; димензије: дужина 6,6 cm, ширина 2,3 cm, дебљина 0,03 cm; Сонда 1/12, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, А II/433, Ц 5/12.

Датовање: крај VI – почетак VII века

Језичак за појас израђен уз помоћ матрице и „пресовања“, односно искуцавања, са перфорацијом према крају који се причвршћивао за кожни део појаса. Украшен је особеном орнаментиком која је у ранијој литератури тумачена као клански знак (тамга). По томе овај језичак припада типу *Маршиновка*, раширеном од средње Азије до Италије. Делимично је фрагментован.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 105, кат. бр. 48; Милинковић 2015, 156-158, Сл. 111. ММ



83. Заковица

Гвожђе, ковање, димензије: 1,3 x 0,4 cm, ширина главе 1,2 cm; Базилика „D“ - јужни брод, гроб бр. 27, Западно подграђе (?), 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/284, Ц 40/08.

Датовање: VI – почетак VII века

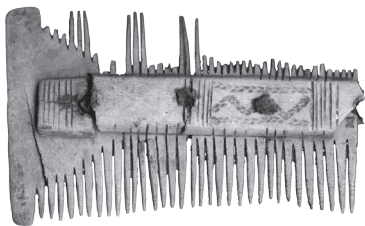
Гвоздена заковица за обућу (?) пронађена испод пете покојника, са стањеном (некада кружном) плочастом главом и купастим врхом. Спој врха и главе је стањен ради бољег причвршћивања заковице.

Библиографија: Милинковић, 2010, 184, Сл. 250.

ВВ

РАНОВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД

Предмети од кости, рога и слоноваче



84. Чешаљ

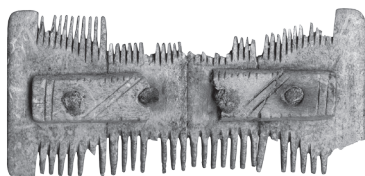
Рог јелена*, гвожђе, резање, урезивање, утискивање, закивање; димензије: 7,9 x 5 x 1,3 cm; Објекат V - просторија „а“, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, А II/284, Ц 69/00.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован двореди троделни чешаљ правоугаоног облика са, на једној страни шире, на другој уже распоређеним зупцима. Сачувана је једна равна бочна страна. Оплате чешља су правоугаоне, једна је декорисана, док су сачувана три гвоздена закивка којима су биле причвршћене за средишњи део. Декорација је изведена урезивањем по шест паралелних линија на приближно једнаким размацама, формирајући орнаментална поља, и краћих линија на ивицама оплате. У једном пољу се налази утиснут орнамент двоструких пунцираних троуглова у виду два низа и, између њих, у виду цик-цак линије. Оплате су глачане.

Библиографија: Милинковић, 2010, 83, Т. XIV/12; Милинковић, Шпехар, 2014, 109, кат. бр. 57.

ЉП



85. Чешаљ

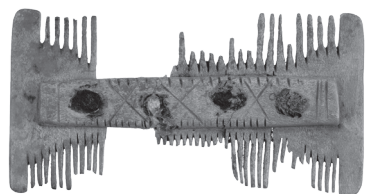
Рог јелена, гвожђе, бронза, резање, глачање, урезивање, закивање; димензије: 7,5 x 3,6 x 1 cm; Сонда 2/97, траса северног бедема Горњег града, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/285, Ц 152/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Оштећен двореди троделни чешаљ са равним краћим странама и зупцима који су са једне стране гушће, са друге ређе размештени. Коштана ојачања правоугаоног облика причвршћена су са четири закивка од којих су три од гвожђа, а један од бронзе. Ојачања су украшена паровима линеарних уреза постављених наизменично усправно и косо, као и низом кратких уреза уз дуже ивице ојачања.

Библиографија: Milinković, 2001, 120, Abb. 35/3; Милинковић, Шпехар, 2014, 109, кат. бр. 56.

ЉП



86. Чешаљ

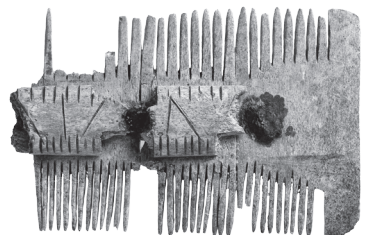
Рог јелена, гвожђе, резање, урезивање, закивање; димензије: 7,8 x 4,1 x 1 cm; Објекат VIII - просторија „с“, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, А II/520, Ц 163/12 и 164/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован двореди троделни чешаљ са зупцима распоређеним са једне стране ређе, а са друге гушће, глачаних површина. Подужна ребра су првобитно била причвршћена са четири гвоздена закивка од којих су три сачувана. Централни део једног ребра недостаје, а оба су била декорисана урезаним линеарним орнаментима. На краћим крајевима ребара налазе се два или више паралелних хоризонталних уреза који на средини формирају три мотива у облику укрштених линија. Уз дуже ивице урезани су низови краћих хоризонталних линија које и овде одговарају распореду зубаца.

Библиографија: Непубликовано.

ЉП



87. Чешаљ

Рог јелена, гвожђе, резање, урезивање, закивање; димензије: 6,1 x 4 x 1,1 cm; Објекат VIII - северни сегмент, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/420, Ц 260/08.

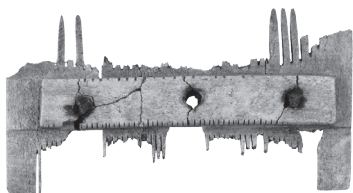
Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован двореди троделни чешаљ са равним краћим странама и зупцима гушће распоређеним са једне, а ређе са друге стране. Сачувана су два гвоздена кородирана закивка којима су била причвршћена правоугаона ојачања. Ојачања су се налазила у централном делу орнаментисана вертикално и косо постављеним линеарним урезима, а по дужим ивицама низом узастопних краћих уреза, према распореду зубаца.

Библиографија: Милинковић, 2010, 90, Сл. 82; Милинковић, Шпехар, 2014, 110, кат. бр. 59.

ЉП

* Одређивање врсте сировине извршио је Немања Марковић, М.А., истраживач-сарадник Археолошког института у Београду.



88. Чешаљ

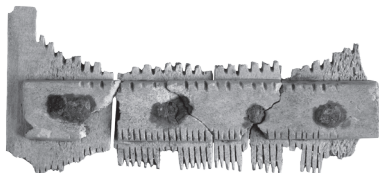
Рог јелена, гвожђе, резање, урезивање, закивање; димензије: 7,8 x 4,1 x 0,9 cm; Објекат VI - просторија „d“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 192/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментовани двореди троделни чешаљ са равним краћим ивицама и зупцима који су са једне стране гушће, а са друге ређе распоређени. Подужна ребра су правоугаоног облика, украшена једноставним линеарним урезима на ивицама, у размацама који одговарају распореду зубаца. Била су причвршћена помоћу три гвоздена закивка од којих један недостаје.

Библиографија: Милинковић, 2010, 132, Сл. 156.

ЉП



89. Чешаљ

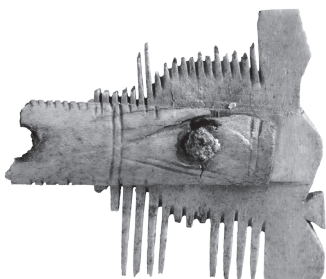
Рог јелена, гвожђе, резање, урезивање, закивање; димензије: 8,2 x 3,7 x 1,1 cm; Објекат VIII - просторија „b“, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, Ц 150/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован двореди троделни чешаљ са делимично сачуваном краћом равном страном и зупцима са једне стране ређе, а са друге гушће распоређеним. Правоугаона подужна ребра причвршћена су са четири гвоздена закивка. Украшен је кратким паралелним урезима на дужим ивицама оба ребра који прате распоред зубаца.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 110, кат. бр. 58.

ЉП



90. Део чешља

Рог јелена, гвожђе, резање, урезивање, закивање; димензије: 4 x 3,5 x 1,2 cm; Сонда 3/08 – северни продужетак, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 247/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Уломак дворедог троделног чешља са профилисаним краћом страном и зупцима са једне стране ређе, са друге гушће распоређеним. Сачуван је један гвоздени закивак којим су била причвршћена подужна правоугаона ребра. Орнамент је изведен на ребрима урезивањем парова вертикалних и косих линија, као и кратких линија на ивицама дужих страна ребара, у размацама који одговарају распореду зубаца.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 286.

ЉП



91. Делови чешља

Рог јелена, резање, урезивање; димензије: 5,4 x 2,5 x 0,3 cm; димензије протома: 4,2 x 2,7 x 0,3 cm и 4,2 x 1,8 x 0,3 cm; Објекат I - просторија „h“, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/521, Ц 110/97.

Датовање: касноантички - рановизантијски период

Скуп фрагмената чешља са коњским протомима и вероватно његове футроле, са видним траговима горења. На једном фрагменту сачуван је гвоздени закивак. Већина фрагмената је једнострано декорисана линеарним урезима у различитим правцима, концентричним полукруговима и круговима са тачком у средини, док су делови коњских протома декорисани двострано и симетрично, низовима кругова са тачком у средини, и овде постављених између по две паралелне урезане линије.

Библиографија: Милинковић, 2001, 84, Abb. 11; Милинковић, Шпехар, 2014, 110, кат. бр. 60.

ЉП



92. Затварач торбице

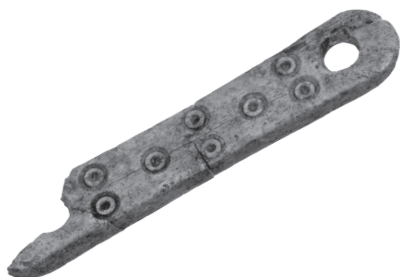
Кост, резање, перфорирање, урезивање; димензије: 7,6 x 1,4 x 0,3 cm; Базилика „Е“ - рака гроба бр. 2, слој помешан са шутом, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/282, Ц 186/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Затварач торбице издуженог облика, правоугаоног попречног пресека, чији су крајеви заобљени, стањени и перфорирани. Типичан урезан орнамент концентричних кругова са тачком у средини налази се на предњој страни и организован је у две групе од четири, два вертикално, два хоризонтално постављена, уз перфорације, и једну од пет на средини. Површина затварача је пригачана, а на перфорацијама се могу уочити трагови употребе од провлачења врпце.

Библиографија: Непубликовано.

ЉП



93. Затварач торбице

Кост, резање, перфорирање, урезивање; димензије: 6,6 x 1,3 x 0,4 cm; продужетак сонде 5/96, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/522, Ц 68/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован затварач торбице издуженог облика и правоугаоног пресека са заобљеним и истањеним ужим крајевима на којима су првобитно биле перфорације. Обе веће површине предмета су равне и гачане, а предња је украшена урезаним круговима са тачком, распоређеним наизменично у паровима и појединачно.

Библиографија: Milinković, 2001, Abb. 35/4.

ЉП



94. Затварач торбице

Кост, резање, перфорирање, урезивање; димензије: 8,1 x 1,9 x 0,4 cm; Објекат II, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/330, Ц 66/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован затварач торбице приближно правоугаоног облика са заобљеним ужим странама. Задња страна је пригачана и неорнаментисана, а на предњој су урезана четири неправилно распоређена круга са тачком у средини. Једна од две несиметрично распоређене перфорације је делимично очувана, док је друга цела, са видљивим траговима употребе од провлачења врпце којом је торбица била причвршћена за затварач.

Библиографија: Milinković, 2001, Abb. 35/5; Милинковић, Шпехар, 2014, 108, кат. бр. 52.

ЉП



95. Затварач торбице

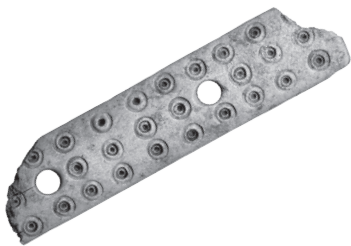
Рог јелена, резање, перфорирање, урезивање; димензије: 11,9 x 1,3 x 0,4 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/150, Ц 28/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Затварач торбице издуженог облика са заобљеним крајим и идентично профилисаним дужим странама. Поседује двоструке перфорације на крајевима, са траговима излизаности од провлачења врпце. Дуже стране су, између перфорација, симетрично засецање тако да је на преосталом делу формирана орнаментика од наизменичних неправилних октогона и супротстављених троуглова преклопљених тако да образују облик пешчаног сата. Задња страна је равна и гачана, док је предња украшена низом урезаних кругова са тачком у средини.

Библиографија: Milinković, 2001, 102, Abb. 23/2; Милинковић, 2010, 153-154, Сл. 195, Т. XIV/9; Милинковић, Шпехар, 2014, 108, кат. бр. 53.

ЉП



96. Затварач торбице

Рог јелена, резање, перфорирање, урезивање; димензије: 10,8 x 2,6 x 0,5 cm; Објекат I - просторија „а“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II 279, Ц 61/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Делимично оштећен затварач торбице у облику правоугаоника са једном делимично сачуваном крајом бочном страном. Задња страна предмета је равна, делом конкавна и необрађена, а предња је благо испупчена, украшена густо распоређеним урезаним концентричним круговима са тачком, организованим у три реда, и глачана. Има две перфорације на чијим су унутрашњим странама видљиви трагови излизаности од провлачења врпце.

Библиографија: Milinković, 2001, Abb. 35/10; Милинковић, Шпехар, 2014, 108, кат. бр. 54.

ЉП



97. Затварач торбице

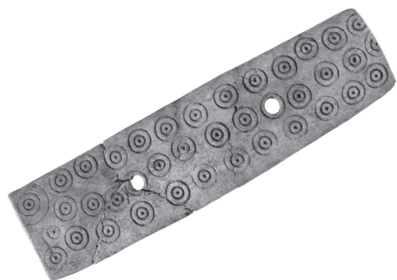
Рог јелена; резање, перфорирање, урезивање, димензије: 11,4 x 3,1 x 0,6 cm; Објекат I, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/318, Ц 207/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Делимично оштећен затварач торбице приближно правоугаоног облика са приближно равним крајим бочним странама. Задња страна је благо конкавна и неорнаментисана, док је предња нешто испупчена, декорисана и глачана. Читава површина је подељена паровима хоризонталних линеарних уреза на два ужа рубна поља на дужим странама, употпуњена кратким паралелним попречним урезима груписаним и распоређеним у неједнаким размацима. Средишње поље је двоструким вертикалним урезима подељено на шест поља украшених различитим комбинацијама двоструких полукругова и мањих кругова са тачком у средини. Поседује две кружне перфорације за провлачење врпце којом је торбица била причвршћена.

Библиографија: Милинковић, 2010, 57, Т. XIV/10; Милинковић, Шпехар, 2014, 109, кат. бр. 55.

ЉП



98. Затварач торбице

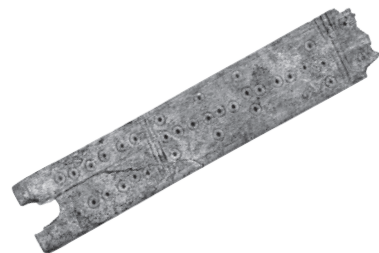
Рог јелена, резање, перфорирање, урезивање; димензије: 14,3 x 3,8 x 0,5 cm; Објекат VI – средишњи сегмент, Северно подграђе, 2008. године; Народни музеј Чачак, А II/523, Ц 209/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Благо извитоперен коштани затварач торбице приближно правоугаоног облика. Предња страна је благо испупчена, док је задња благо конкавна. Обе су декорисане, посебно предња. Декорација је изведена урезивањем концентричних кругова са тачком у средини. На предњој страни орнамент је изведен видно пажљивије где су густо постављени кругови распоређени у три неправилна реда, док је на задњој страни урезан мањи број већих троструких концентричних кругова са тачком у средини. Две перфорације, на којима се виде трагови углачавања од врпце, такође су заокружене линеарним урезима.

Библиографија: Милинковић, 2010, 133, Сл. 159-160.

ЉП



99. Затварач торбице

Рог јелена, резање, перфорирање, урезивање; димензије 7,2 x 1,4 x 0,2 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, А II/524, Ц 199/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован затварач торбице у виду танке правоугаоне плочице са једном делимично сачуваном перфорацијом за провлачење врпце. Задња страна је равна, недекорисана, док је предња украшена урезаним орнаментима. Очувана су два орнаментална поља међусобно одељена троструким вертикалним урезима, испуњена мотивом кружића са тачком у средини, и то поређаним у два паралелна низа у пољу ближем перфорацији, а у другом пољу формирају хоризонтални низ, понегде употпуњен са још по два кружића, тако да чине вертикалне низове од по три. Уз једну дужу ивицу налази се хоризонтална урезана линија. На предмету су уочљиви трагови глачања, као и трагови горења.

Библиографија: Непубликовано.

ЉП



100. Дршка

Кост, резање, урезивање; димензије: дужина 6,3 cm, пречник 0,9 cm; Објекат I - просторија „е“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/525, Ц 254/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментована дршка кружног пресека, глачане и од употребе излизане површине. На горњем крају украшена је са најмање четири низа ситних и крупнијих концентричних кругова са тачком у средини, одвојених са по три паралелне линије.

Библиографија: Milinković, 2001, Abb. 35/12; Милинковић, Шпехар, 2014, 112, кат. бр. 64.

ЉП



101. Предмет неутврђене намене

Рог јелена, исецање, перфорирање, урезивање; димензије: 5,1 x 3,3 x 2,5 cm; Објекат VI - просторија „d“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/422, Ц 411/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован али сразмерно добро очуван предмет непознате намене (можда везан за ткање), цилиндричног облика, елипсоидног пресека. Поседује правилан жлеб правоугаоног пресека на једној страни, док је на другој неправилна, приближно кружна перфорација. На рубовима предмета налазе се по три урезане паралелне линије, док је средишњи простор подељен са по две, односно три линије на три неједнака поља. Два ужа поља украшена су низовима кругова са тачком, а централно је декорисано косим линијама које образују ромбове на чијим теменима се по правилу налазе кружићи са тачком.

Библиографија: Милинковић, 2010, 133, Сл. 162, Т. XIV/11; Милинковић, Шпехар, 2014, 111, кат. бр. 61.

ЉП



102. Предмет неутврђене намене

Рог јелена, сечење, перфорирање, урезивање; димензије: 6 x 2,4 x 2,4 cm; Сонда 2/97, траса северног бедема Горњег града, 1997. године; Народни музеј Чачак, А II/281, Ц 177/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Предмет неутврђене намене цилиндричног облика, приближно елипсоидног пресека са равним ужим странама и жлебом на једној страни, на који се наставља правилна кружна перфорација. Уз ивице предмета урезане су по три линије, док су шире површине подељене на четири неједнака орнаментална поља. У два мања налази се по један мотив укрштених линија сачињен од по три коса уреза, а два већа поља подељена су по дијагонали са по три косе линије. Испод жлеба, на обе уже стране предмета, налази се по пет мањих паралелних хоризонталних уреза.

Библиографија: Milinković, 2001, Abb. 35/13; Милинковић, Шпехар, 2014, 111, кат. бр. 63.

ЉП



103. Предмет неутврђене намене

Рог јелена, исецање, перфорирање, урезивање; димензије: 5,5 x 2,6 x 2,6 x 2,4 cm; Сонда 2/96 - продужетак, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/280, Ц 72/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Делимично фрагментован предмет неодређене намене, ваљкастог облика, неправилног кружног пресека, са попречним жлебом са једне и перфорацијом са друге стране. Спољашња површина је украшена урезаним линеарним орнаментима и то тако да је хоризонталним линијама подељена на три поља од којих су два ивична скоро једнаких ширина, док је средње уже. Два поља су декорисана различитим комбинацијама косих и вертикалних линија и концентричних кружића са тачком у средини, а на трећем се налази неправилан мрежаста орнамент од немарно урезаних линија у различитим правцима.

Библиографија: Milinković, 2001, Abb. 35/14; Милинковић, Шпехар, 2014, 111, кат. бр. 62.

ЉП



104. Предмет неутврђене намене

Рог јелена, сечење, перфорирање, урезивање; димензије: 5,4 x 2,6 x 2,2 cm; Сонда 1/15, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, А II/526, Ц 70/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Предмет неутврђене намене, цилиндричног облика, готово шестоугаоног попречног пресека. Са једне стране налази се жлеб на који се наставља перфорација по дужој оси предмета. Орнамент је на ширим странама изведен урезивањем у виду троуглова испуњених неправилно распоређеним круговима са тачком у средини. Испод жлеба се на обе уже стране налазе укрштене урезане косе линије, а изнад перфориране стране линеарна бордура.

Библиографија: Непубликовано.

ЉП



105. Предмет неутврђене намене

Рог јелена, резање, перфорирање, урезивање; димензије: 5,6 x 2,1 x 1,8 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, А II/527, Ц 137/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Предмет неутврђене намене приближно ваљкастог облика, неправилног осмоугаоног пресека. По дужој оси, на једној страни се налази жлеб, а на другој кружни отвор. На двема ширим површинама налази се урезани линеарни орнамент у виду три шестоугла са двоструким и троструким страницама, неједнаких величина, подељених двома дијагоналама у по два унакрсна троугла, и два ромба са по једним кружићем са тачком у средини. На ужим странама, испод жлеба, урезане су три пута по две паралелне краће линије у неједнаким размацима. Површине предмета су глачане. Видљиви су трагови горења, као и остаци корозије од неког гвозденог предмета депонованог уз њега.

Библиографија: Непубликовано.

ЉП



106. Део оплате (?)

Слоновача, сечење, глачање, урезивање; димензије: 2,5 x 1,9 x 0,3 cm; Објекат I - просторија „d“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 139/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент оплате (?) од слоноваче углачаних површина. Са унутрашње стране се налази задебљање које сужава отвор. На једној ивици се налазе три линеарна уреза у виду концентричних кругова који уоквирују кружни отвор. Предмет можда није довршен.

Библиографија: Milinković, 2001, Abb. 35/16; Милинковић, Шпехар, 2014, 112, кат. бр. 65.

ЉП



107. Део оплате (?) или радионички отпад

Рог јелена, сечење, глачање; димензије: 2,6 x 4,1 x 0,4 cm; Објекат I - проширење, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 206/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментована оплата од рога јелена неправилног елипсоидног пресека, заглачаних површина. На ивицама су видљиви трагови сечења. По свој прилици реч је о радионичком отпаду (?).

Библиографија: Milinković, 2001, Abb. 35/15.

ЉП



108. Део оплате (?)

Рог јелена, резање, урезивање; димензије: 3,2 x 1,9 x 0,6 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 72/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент оплате (?) полукружног пресека са видљивим траговима горења. Декорација је пажљиво изведена урезивањем на предњем очуваном крају. По три паралелне линије са две стране уоквирују поље испуњено комбинацијом већих и мањих делом концентричних кругова са тачком у средини.

Библиографија: Милинковић, 2010, 133, Сл. 161.

ЉП



109. Полуфабрикат од рога

Врх парошка јелењег рога, резање, урезивање, перфорирање; димензије: дужина 14,6 cm, пречник 2,13 cm; Сонда 1/14, Јужно подграђе (ареал капије), 2014. година; Народни музеј Чачак, Ц 210/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Врх парошка јелењег рога са траговима обраде. Врх је одломљен, док је на супротном ширем крају попречно одсечен резањем. Изнад места одсецања налази се кружна перфорација преко које се простира плићи жлеб настао урезивањем.

Библиографија: Непубликовано.

НМ



110. Полуфабрикат од рога

Рог јелена, резање; димензије: дужина: 7,3 cm, дебљина: 2,6 cm; Објекат I - просторија „a“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 103/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Делимично обрађени врх рога, глачане површине са траговима сечења и издубљивања на ширем крају.

Библиографија: Milinković, 2001, Abb. 35/7.

ЉП



111. Полуфабрикат од рога

Рог јелена, резање; димензије: дужина 7,2 cm, дебљина: 1,7 cm; Сонда 3/96, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/387, Ц 141/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Равно исечени врх рога делимично углачане површине. Издубљен је, а при ширем крају уочавају се трагови одсецања (стањивање).

Библиографија: Milinković, 2001, Abb. 35/6; Милинковић, Шпехар, 2014, 112, кат. бр. 66.

ЉП



112. Полуфабрикат од рога

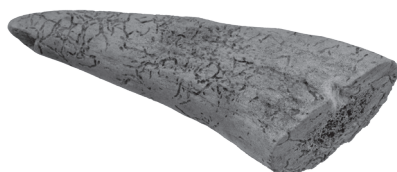
Рог јелена, сечење; димензије: дужина 5,2 cm, дебљина 1,7 cm; Сонда 5/95, траса западног бедема Горњег града, 1995. година; Народни музеј Чачак, А II/382, Ц 9/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Врх рога са траговима сечења на широј страни, углачане површине и издубљен.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 113, кат. бр. 69.

ЉП



113. Полуфабрикат или радионички отпад

Парожак јелењег рога, одсецање; димензије: дужина 8,3 cm, дебљина 3,2 cm; Базилика „А“ - јужни брод, Западно подграђе (?), 1987. година; Народни музеј Чачак, Ц 6/87.

Датовање: VI – почетак VII века

Парожак јелењег рога са равно одсеченом широм страном.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 113, кат. бр. 68.

НМ



114. Полуфабрикат или радионички отпад

Парожак јелењег рога, одсецање, засецање, глачање (?); димензије: дужина 8,7 cm, дебљина 3 cm; Базилика „А“ - западни део северног брода, Западно подграђе (?), 1986. година, Народни музеј Чачак, Ц 14/86.

Датовање: VI – почетак VII века

Парожак јелењег рога са равно одсеченом широм страном.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 113, кат. бр. 67.

НМ



115. Радионички отпад

Рог говечета, резање; димензије: дужина 8,8 cm, дебљина 3,3 cm; Сонда 1/15, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 121/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Оштећен врх шупљег рога необрађене површине са видљивим траговима сечења на широј страни (на два места).

Библиографија: Непубликовано.

ЉП



116. Радионички отпад (?) - рог јелена

Парожак јелењег рога, одсецање; димензије: дужина 4,59 cm, ширина 3,10 cm, дебљина 1,80 cm; Проширење сонде 1/14, Јужно подграђе (ареал капије), 2015 година; Народни музеј Чачак, Ц 100/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Део из базе чеоног парошка јелењег рога косо претестерисан са обе стране. Могуће да је у питању радионички отпад.

Библиографија: Непубликовано.

НМ



117. Полуфабрикат или радионички отпад (?)

Стабло са делом круне рога срндаћа, засецање; димензије: дужина 11,4 cm, пречник 1,5 cm; Објекат VI - просторија „d“, Северно подграђе, 2011. година; Народни музеј Чачак, Ц 78/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Рог срндаћа са стаблом и делом круне. У бази стабла изнад руже коси уочљиви су трагови засецања и одсецања настали масивнијим сечивом, као што је секира. Парошци на врху круне су поломљени.

Библиографија: Непубликовано.

НМ



118. Полуфабрикат (?)

Рог јелена, одсецање, засецање; димензије: дужина 15,2 cm, пречник 4,7 cm; Објекат V - проширење ископа, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, Ц 45/00.

Датовање: VI – почетак VII века

Рог јелена, део стабла и круне са два парошка у облику алфабетног слова „Y“. Стабло и парошци одсечени су косим засецањем - тесањем.

Библиографија: Милинковић, 2010, 83, Сл. 71.

НМ



119. Сировина рожине

Рог јелена; димензије: приближна дужина 88 cm, ширина базе рога 8,3 cm; Објекат VI - просторија „с“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 342/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Одбачен рог одраслог јелена: ружа са делом стабла, три фрагмента стабла и три фрагментована парошка. Сви припадају једном рогу. Осим три мања засека, нема трагова радионичке обраде, те се може претпоставити да је рог депонован као сировина.

Библиографија: Милинковић, 2010, 129.

НМ



120. Сировина рожине

Рог јелена, одсецање; димензије: дужина 26,7 cm, пречник 3,5 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 10/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Одбачен рог младог јелена старости око две године. Чеони парожак је косо одсечен тесањем. Стабло је при врху косо преломљено.

Библиографија: Непубликовано.

НМ



121. Зуб дивље свиње

Зуб мужјака дивље свиње; димензије: дужина 13,2 cm, ширина 0,79 cm; Објекат VIII - северни сегмент, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 135/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Доњи леви очњак мужјака дивље свиње, повијен, неправилног троугластог попречног пресека. На врху круне се уочавају трагови од трења горњег левог очњака.

Библиографија: Непубликовано.

НМ



122. Зуб дивље свиње

Зуб мужјака дивље свиње; димензије: дужина 11,5 cm, ширина 1,9 cm; Сонда 9/95, траса југоисточног бедема Горњег града, 1995. година; Народни музеј Чачак, Ц 35/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Доњи леви очњак мужјака дивље свиње, повијеног облика и приближно троугластог попречног пресека. На врху круне се уочавају трагови од трења горњег левог очњака.

Библиографија: Непубликовано.

НМ



123. Зуб домаће свиње

Зуб мужјака домаће свиње; димензије: дужина 11,5 cm, ширина 1,9 cm; Сонда 11/95 (Објекат V), Горњи град, 1995. година; Народни музеј Чачак, Ц 67/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Доњи леви очњак мужјака домаће свиње, повијеног облика и приближно троугластог попречног пресека. На врху круне се уочавају трагови од трења горњег левог очњака.

Библиографија: Непубликовано.

НМ



124. Зуб домаће свиње

Зуб мужјака домаће свиње; димензије: дужина 7,27 cm, ширина 1,4 cm; Сонда 11/95, (Објекат V), Горњи град, 1995. година; Народни музеј Чачак, Ц 73/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Доњи леви очњак мужјака домаће свиње, повијен, приближно троугластог попречног пресека. На врху круне се уочавају трагови од трења горњег левог очњака.

Библиографија: Непубликовано.

НМ



125. Зуб домаће свиње

Зуб мужјака домаће свиње; димензије: дужина 7,8 cm; Сонда 11/95 (Објекат V), Горњи град, 1995. година; Народни музеј Чачак, Ц 79/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Доњи леви очњак мужјака домаће свиње, поломљен уздужно, повијеног облика. На врху круне се уочавају трагови од трења горњег левог очњака.

Библиографија: Непубликовано.

НМ

РАНОВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД

Опрема грађевина



126. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 20,1 x 0,9 cm, ширина главе 1,8 cm; Базилика „С“ - северозападна просторија, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, Ц 34/88.

Датовање: VI – почетак VII века

Масивни гвоздени клин са плочастом главом. Тело је правоугаоног пресека, док је горњи део клина повијен.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



127. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 20 x 1 cm; Базилика „D“ - североисточни сегмент, Западно подграђе (?), 2005. година; Народни музеј Чачак, Ц 8/05.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени масивни клин са телом правоугаоног пресека. На горњем крају тела клина је савијено попут куке.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



128. Клин

Гвожђе, ковање, перфорирање; димензије: 15 x 1,5 x 0,8 cm; уз спољно лице западног бедема Горњег града; 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 146/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени клин правоугаоног пресека са тракасто раскуцаном перфорираном главом, накнадно оштећеном.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 290, Милинковић, Шпехар, 2014, 116, кат. бр. 74.

ВВ



129. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 16,5 x 1 cm, ширина главе 2 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, Ц 66/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени већи клин са телом правоугаоног пресека и стањеном повијеном главом.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



130. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 11,3 x 1 cm, ширина главе 1 cm; Сонда 13/95, на траси источног бедема Горњег града, 1995. година; Народни музеј Чачак, Ц 44/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени повијени клин са телом правоугаоног пресека и посувраћеном стањеном главом.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



131. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 8,6 x 1 cm, ширина главе 1,3 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, Ц 10/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени клин мањих димензија, правоугаоног пресека и са повијеном стањеном главом на горњем проширеном делу.

Библиографија: Милинковић, 1995, Т. VII/4, Милинковић, 2010, 157, Сл. 210.

ВВ



132. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 10,7 x 0,7 cm, пречник главе 1 cm; Сонда 1/14, Јужно подграђе (ареал капије), 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 51/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи повијени гвоздени клин са телом четвороугаоног пресека и савијеном главом.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



133. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 8,6 x 0,6 cm, пречник главе 1,5 cm; Сонда 3/96, Базилика „Е“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 164/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени мањи клин са телом четвороугаоног пресека и повијеном, стањеном главом.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



134. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 13,9 x 0,8 cm, ширина главе 2 cm; Сонда 2/08, Базилика „D“, јужни брод, Западно подграђе (?), 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 31/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени клин са телом правоугаоног пресека и стањеном, приближно кружном плочастом главом.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



135. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 10,4 x 0,8 cm, ширина главе 1,3 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, Ц 13/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени клин са телом правоугаоног пресека и плочастом главом.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



136. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 9,7 x 0,7 cm, ширина главе 1,5 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, Ц 21/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени клин са телом правоугаоног пресека и стањеном плочастом главом.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



137. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 11,6 x 0,7 x 0,6 cm; Базилика „С“ - јужни део олтарског простора, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, Ц 3/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Повијени гвоздени клин четвороугаоног пресека са плочасто раскуцаном главом.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 115, кат. бр. 72.

ВВ



138. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 6,9 x 0,6 cm, ширина главе 1,2 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/376, Ц 5/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи повијени гвоздени клин правоугаоног пресека са плочастом главом.

Библиографија: Милинковић, 1995, Т. VIII/9; Милинковић, 2010, 156, Сл. 209.

ВВ



139. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: дужина 6,9 cm, пречник главе 1 cm, ширина тела 0,2-0,5 cm; Базилика „А“ - западни део средњег брода, Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак, Ц 19/86.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи гвоздени клин са телом правоугаоног пресека и плочасто раскуцаном главом.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 115, кат. бр. 70.

ВВ



140. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 17,7 x 1,1 cm, ширина главе 2,5 cm; Сонда 13/95, на траси источног бедема Горњег града, 1995. година; Народни музеј Чачак, А II/304, Ц 65/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Већи гвоздени клин правоугаоног пресека са вертикално раскуцаном плочастом главом, приближно трапезног облика на проширеном крају.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



141. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 16 x 1 x 0,7 cm; Сонда 13/95, на траси источног бедема Горњег града, 1995. година; Народни музеј Чачак, Ц 43/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Већи гвоздени клин правоугаоног пресека са вертикално раскуцаном плочастом главом.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 116, кат. бр. 73.

ВВ



142. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 16,3 x 0,6 cm, пречник главе 1,2 cm; Сонда 1/14, Јужно подграђе (ареал капије), 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 5/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени клин са издуженим телом четвороугаоног пресека и неправилном ромбоидном главом, повијен на доњем крају.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



143. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 10,5 x 0,8 x 0,5 cm; Објекат VIII - просторија „а“, Горњи град, 2013. година; Народни музеј Чачак, Ц 2/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени клин издуженог тела правоугаоног пресека са главом у виду зарубљене пирамиде, повијен на доњем крају.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 116, кат. бр. 75.

ВВ



144. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 11,5 x 0,7 cm, пречник главе 1 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 45/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени клин са телом четвороугаоног пресека и плитким жлебовима, истакнутом неправилном ромбоидном главом, повијен при доњем зашиљеном крају.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



145. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 9,9 x 0,7cm, пречник главе 1,2 cm; Објекат VI - средишњи сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 211/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени клин са телом четвороугаоног пресека и главом у виду зарубљене пирамиде, повијен на доњем крају.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



146. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 5,8 x 0,7 cm, ширина главе 1,1 cm; Објекат VI, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 394/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи гвоздени клин четвороугаоног пресека са троугаоно моделованом главом.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



147. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 4,5 x 0,5 cm, пречник главе 0,9 cm; Базилика „D“ - јужни брод, спољно лице, Западно подграђе (?), 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 146/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Мали гвоздени клин са телом правоугаоног пресека и главом попут неправилне зарубљене пирамиде.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



148. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 4,2 x 0,4 cm, пречник главе 0,9 cm; Објекат VI - средишњи сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 256/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Мали гвоздени клин са телом правоугаоног пресека и главом налик зарубљеној пирамиди.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



149. Клин

Гвожђе, ковање; димензије: 2,8 x 0,3 cm, пречник главе 0,7 cm; Сонда 3/13, Јужно подграђе, 2013. година; Народни музеј Чачак, Ц 47/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи гвоздени клин, неправилног пресека тела, са главом у виду зарубљене пирамиде.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 115, кат. бр. 71.

ВВ



150. Кламфа

Гвожђе, ковање; димензије: 11,5 x 3,5 x 0,7 cm; Објекат VI - подрумска просторија, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 60/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Већа кламфа правоугаоног пресека начињена од гвожђа квалитетније израде.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



151. Кламфа

Гвожђе, ковање; димензије: 8,9 x 3,5 x 0,5 cm; Сонда 1/15, зона спајања Горњег града и Јужног подграђа, 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 110/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена кламфа са телом правоугаоно-тракастог пресека.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



152. Кламфа

Гвожђе, ковање; димензије: 8,3 x 2,5 x 0,7 cm; Објекат VI - средишњи сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 253/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Кламфа начињена од гвоздене траке пресавијене на крајевима.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



153. Кламфа

Гвожђе, ковање; димензије: 7,8 x 2,8 x 0,7 cm; Сонда 3/96, Базилика „Е“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 164/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена кламфа са телом правоугаоног пресека (недостаје један зубац).

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



154. Кламфа

Гвожђе, ковање; димензије: 6,3 x 3,2 x 0,6 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, Ц 140/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Мања гвоздена кламфа са телом правоугаоног пресека.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



155. Кламфа

Гвожђе, ковање; димензије: 6 x 3 x 0,5 cm; Базилика „В“ - југоисточни сегмент, ареал некрополе, 1987. година; Народни музеј Чачак, Ц 46/87.

Датовање: VI – почетак VII века

Мања гвоздена кламфа са телом четвороугаоног пресека.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 117, кат. бр. 76.

ВВ



156. Кламфа

Гвожђе, ковање; димензије: 7,6 x 3,5 x 0,4 cm; Сонда 5/96, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 202/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Мања гвоздена кламфа са телом правоугаоног пресека.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



157. Кламфа

Гвожђе, ковање; димензије: 3,3 x 0,8 x 0,1 cm; Сонда 4/88, Северно подграђе; 1988. година; Народни музеј Чачак, Ц 1/88.

Датовање: VI – почетак VII века

Мања оштећена гвоздена кламфа тракастог пресека.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 117, кат. бр. 77.

ВВ



158. Кламфа (?)

Гвожђе, ковање, тордирање; димензије: 7,9 x 2,9 x 0,5 cm; Објекат VI - средишњи сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 176/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена кламфа (или ручка?) са тордираним средишњим делом и тракастим зупцима на крајевима, неједнаке дужине.

Библиографија: Милинковић, 2010, 120, Сл. 123.

ВВ



159. Кламфа (?)

Гвожђе, ковање, тордирање; димензије: 7,6 x 3,2 x 0,5 cm; Објекат VI - средишњи део, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 194/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Оштећена гвоздена кламфа (или ручка?) у средишњем делу тордирана, на крајевима правоугаоног тракастог пресека.

Библиографија: Милинковић, 2010, 120, Сл. 124.

ВВ



160. Кламфа (?)

Гвожђе, ковање, тордирање; димензије: 9 x 3,1 x 0,4 cm; Објекат VI - јужни део, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 25/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена кламфа (или ручка?) тордирана у средишњем делу. Повијени зупци, од којих је један оштећен, правоугаоног су, тракастог пресека.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



161. Предмет неодређене намене

Гвожђе, ковање; димензије: 20 x 4 x 0,9 cm, 10,8 x 2,5 x 0,8 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, Ц 22/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени предмет правоугаоног попречног пресека који се на ужем крају завршава у виду петље, док је на другом савијен под углом нешто оштријим од правог. Кроз петљу је био провучен клин неправилног попречног пресека са повијеним крајевима, плочасто раскуцаном главом и шиљатим завршетком. Намена предмета није прецизно одређена (можда првобитно носач за камен), у секундарној употреби.

Библиографија: Милинковић, 2010, 115, Сл. 115, Милинковић, Шпехар, 2014, 125, кат. бр. 100.

ВВ



162. Шарка

Гвожђе, ковање, перфорирање; димензије: 16,8 x 3,3 x 2 cm; Објекат VI - средишњи сегмент, Северно подграђе, 2008. година, Народни музеј Чачак, А II/420, Ц 250/08.

Датовање: VI – почетак VII века

За гвоздену осовину кружног пресека са раскуцаним крајевима причвршћена су петљама отворених крајева три плочаста листолика дебља гвоздена окова која су на супротним шпицастим крајевима незнатно посувраћена. Окови су на својим најширим деловима квадратно перфорирани.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 118, кат. бр. 79.

ВВ



163. Баглама

Гвожђе, ковање; димензије: 23 x 3,1 x 0,5 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/380, Ц 26/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Троделна баглама која се састоји од централног ромбоидног плочастог дела завршеног са две под различитим угловима постављене алке на дужим крајевима. За њих су причвршћене расцепка тракастог пресека и издужена затворена повијена алка која се на једном крају кружно, а на другом правоугаоно завршава.

Библиографија: Милинковић, 2010, 153, Сл. 210; Милинковић, Шпехар, 2014, 118, кат. бр. 80.

ВВ



164. Баглама

Гвожђе, ковање; димензије: 24,4 x 1,6 x 0,6 cm; Базилика „С“ - Сонда 3/88, Северно подграђе, 1988. година, Народни музеј Чачак, А II/379, Ц 52/88.

Датовање: VI – почетак VII века

Троделна баглама која се састоји од централне тракасте шипке завршене са две отворене петље на дужим крајевима. За њих су причвршћени мања расцепка тракастог пресека и, преко једног кружног отвора, издужени тракасти гвоздени оков (?) који се на другом крају завршава клином за фиксирање.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 118, кат. бр. 81.

ВВ



165. Баглама

Гвожђе, ковање; димензије: 16,6 x 2 x 1,9 cm; Објекат VI - средишњи део, Северно подграђе, 2008. година, Народни музеј Чачак, Ц 13/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Троделна баглама која се састоји од шипке правоугаоног пресека у централном делу, а која се завршава са две алке. За њих су причвршћене једна расцепка тракастог пресека и издужена затворена овална алка.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



166. Алка

Гвожђе, ковање; димензије: 1,2 x 0,6 cm, пречник 10,5 cm; Базилика „С“ - сонда 3/88, поремећена остава из североисточног анекса, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, Ц 13/88.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена алка правоугаоног пресека са спојеним крајевима.

Библиографија: Милинковић, 1988, 72-73, Т. XII.

МлМл



167. Алка

Гвожђе, ковање; димензије: 1,8 x 0,7 cm, пречник 9 cm; Базилика „С“ - сонда 3/88, поремећена остава из североисточног анекса, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, Ц 14/88.

Датовање: VI – почетак VII века

Алка правоугаоног пресека са спојеним крајевима.

Библиографија: Милинковић, 1988, 72-73, Т. XII.

МлМл



168. Алка

Гвожђе, ковање; димензије: 4,4 x 0,6 cm; Базилика „С“ - сонда 3/88, поремећена остава из североисточног анекса, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, Ц 11/88.

Датовање: VI – почетак VII века

Мања гвоздена приближно кружна алка начињена од шипке неправилног пресека.

Библиографија: Милинковић, 1988, 72-73, Т. XII.

ВВ



169. Алка

Гвожђе, ковање; димензије: 5,2 x 0,4 cm; Базилика „С“ - сонда 3/88, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, Ц 63/88.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена алка овалног облика израђена од шипке кружног пресека.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



170. Алка

Гвожђе, ковање; димензије: 3,8 x 0,3 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, Ц 119/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Мања гвоздена алка отворених крајева, неодређене намене, начињена од шипке кружног пресека.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



171. Алка са клином

Гвожђе, ковање; димензије алке: 5,3 x 1,6 x 0,8 cm; димензије клина: 2,2 x 0,5 x 1,5 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2010. година; Народни музеј Чачак, Ц 190/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Масивна гвоздена алка правоугаоног пресека, перфорирана на месту тракастог проширења. Кроз алку је провучен мањи клин са раскуцаном главом.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



172. Алка са расцепком

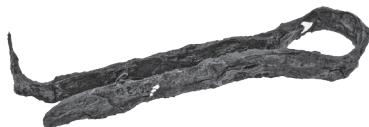
Гвожђе, ливење, ковање; димензије алке: 6,4 x 0,7 x 0,4 cm; димензије расцепке: 5,9 x 0,5 x 0,5 cm; Базилика „С“ - сонда 3/88, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, Ц 28/88.

Датовање: VI – почетак VII века

Већа елипсоидна гвоздена алка са расцепком која је омчастим делом провучена кроз алку. Алка и расцепка начињене су од шипки правоугаоног пресека.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



173. Расцепка

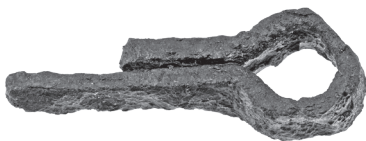
Гвожђе, ковање; димензије: 7,3 x 0,7 x 0,2 cm; Сонда 3/08, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 306/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена расцепка начињена од шипке издуженог правоугаоног пресека и једним очуваним посувраћеним крајем.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



174. Расцепка

Гвожђе, ковање; димензије: 4,6 x 0,3 x 0,9 cm; Базилика „Е“ - наос, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 229/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена расцепка начињена од шипке издуженог правоугаоног пресека.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



175. Двострука алка

Бронза, ливење; димензије: 4,2 x 1,9 x 0,5 cm; Објекат VI - подрумска просторија, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 39/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Алка састављена од две под приближно правим углом спојене алке различитих димензија (можда део система за качење поликанделона-полијелеја).

Библиографија: Милинковић, 2010, стр. 124, Сл. 135.

ВВ



176. Кука

Гвожђе, ковање, тордирање; димензије: 16,8 x 1,9 x 0,6 cm; Објекат VI - просторија „с“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 350/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена издужена тордирана шипка са две мање куке на крајевима, од којих једна недостаје. Вероватно кука за качење поликанделона-полијелеја.

Библиографија: Милинковић, 2010, 126, Сл. 139.

ВВ



177. Поликанделон-полијелеј

Бронза, ливење са проламањем, ковање; димензије: пречник 24,6 cm, дебљина око 5 cm, висина (са куком за качење) 34,5 cm; Објекат VI - подрумска просторија, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, А II/297, Ц 9/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Диск је био окачен за куку помоћу три бронзана ланчића спојена при врху двоструком алком (уп. кат. бр. 175). Наменен је да носи седам кандила, шест у рубној зони, у правилном кружном распореду, и једно у средишту. Кандила (највероватније стаклена) била су смештена у кружне отворе, са широм страном у горњем делу. Спољни држачи повезани су радијалним крацима са средишњим. Између њих је постављен двоструки украсни низ стилизованих љиљана или пупољака.

Поред бронзаног диска и оригиналних делова ланчића који су се могли спојити, у близини самог полијелеја пронађена је кородирана, слабије очувана гвоздена кука за качење, могуће тордирана. Библиографија: Милинковић, 2010, 124, Сл. 132-134, Т. XIV/2; Милинковић, Шпехар, 2014, 119, кат. бр. 82.

ММ



178. Ручка (део поликанделона-полијелеја)

Бронза, ливење, ковање; димензије: дужина 13,8 cm, ширина 1,7 cm, пречник држача 4,1 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, А II/403, Ц 50/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Ручка у облику извијене траке неједнаке ширине - држач кандила, део поликанделона-полијелеја са приближно кружним отвором. Поликанделон је поседовао неколико таквих ручки радијално распоређених око централног обруча. За средишњи обруч полијелеја ручка била је причвршћена са два закивка, док је један затварао отвор држача кандила.

Библиографија: Милинковић, 2010, 124-125, Сл. 136, Т. XIV/3; Милинковић, Шпехар, 2014, 119, кат. бр. 83.

ММ



179. Два дела поликанделона-полијелеја

Бронза, бакар, ливење са проламањем, ковање; пречник поликанделона је приближно 18 cm, пречник држача 3,9 - 4,2 cm, дебљина 0,4 - 0,5 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/410, Ц 43/08, Ц 58/08.

Датовање: VI – VI – почетак VII века

Два дела полијелеја који се могу спојити, са приближно кружним држачима за кандила. Поликанделон се могао расклопити на више делова. Према реконструисаном пречнику могао је имати шест кружних држача за кандила, уколико се њихов број није повећавао додавањем сегмената. Крајеви појединачних делова поликанделона били су плочасто истањени и перфорирани. У једну од перфорација се потом уметао мали бакарни клин, потпуно је заптивајући. Издигнути део овог клина улазио је у перфорацију на крају другог сегмента. Тако су делови полијелеја били међусобно повезани. Качени су за ушице од увијених бакарних жица провучених кроз посебне отворе. За ушице су се причвршћивали ланци о којима је поликанделон висио.

Библиографија: Милинковић, 2010, 125, Сл. 137-138, Т. XIV/4; Милинковић, Шпехар, 2014, 119, кат. бр. 84.

ММ



180. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 20 x 7 cm, дебљина дршке 0,3 cm, дебљина савијеног дела 0,5 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 29/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Велики кључ са дршком издуженог правоугаоног пресека која се на горњем крају завршава петљом за качење. Доњи део кључа је у виду шипке која прелази у издужени крак савијен под правим углом на коме су распоређена три велика, ракласта зупца.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 288.

МР



181. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 19,5 x 4,5 cm, дебљина дршке 0,4 cm, дебљина савијеног дела 0,6 cm; Базилика „D“- североисточни сегмент, Западно подграђе (?), 2005. година; Народни музеј Чачак, Ц 17/05.

Датовање: VI – почетак VII века

Велики кључ са дршком издуженог правоугаоног пресека која се на врху благо сужава и завршава листoliko обликованим проширењем са отвором за качење. Дршка је на једном месту оштећена. Доњи део кључа је у облику шипке која прелази у издужени крак савијен под правим углом на коме су распоређена три велика, ракласта зупца.

Библиографија: Милинковић, 2010, 186, Сл. 253.

МР



182. Кључ

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: 25,5 x 5,5 cm, дебљина дршке 0,4 cm, дебљина савијеног дела 0,7 cm; Базилика „D“ - Западно подграђе (?), 2005. година; Народни музеј Чачак, А II/528, Ц 17a/05.

Датовање: VI – почетак VII века

Велики кључ са дршком издуженог правоугаоног пресека која се на врху завршава листоликим проширењем са отвором за качење. Једна страна дршке је у средишњем делу украшена ситним, урезаним мрежастим мотивом. Дуже рубне стране краси урезана цик-цак линија. Доњи део кључа је у облику шипке која прелази у издужени крак савијен под правим углом на коме су распоређена три велика, ракљасти зупца.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 288.

МР



183. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 19 x 6,5 cm, дебљина дршке 0,3 cm, дебљина савијеног дела 0,5 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 340/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Велики кључ са дршком издуженог правоугаоног пресека која се на врху завршава листоликим проширењем са отвором за качење. Доњи део кључа је у облику шипке која прелази у издужени крак савијен под правим углом на коме су распоређена четири велика, ракљасти зупца, с тим да је један готово у потпуности оштећен.

Библиографија: Милинковић, 2010, 121, Сл. 126, 288.

МР



184. Кључ

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: 18,4 x 7 cm, дебљина дршке 0,4 cm, дебљина савијеног дела 0,5 cm; Објекат I - проширење ископа уз југозападни зид грађевине, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 83/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Велики кључ са дршком плочасто-троугаоног пресека која се завршава листоликим, делимично оштећеним проширењем са отвором за качење. Једна страна дршке је декорисана урезаним троугаоним и ромбоидним орнаментима. Доњи део кључа прелази у издужени крак савијен под правим углом на коме се налази перфорација око које су распоређена три зупца ракљастиг облика.

Библиографија: Milinković, 2002, Abb. 12/1; Милинковић, 2010, 56, Сл. 31; Милинковић, Шпехар, 2014, 122, кат. бр. 93.

МР



185. Кључ

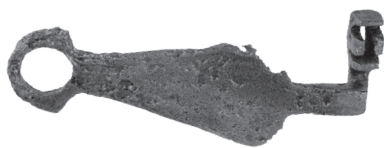
Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: 14,2 x 2,8 cm, дебљина дршке 0,2 cm, дебљина савијеног дела 0,5 cm; Сонда 3/08 – проширење, Горњи град, 2011. година; Народни музеј Чачак, А II/430, Ц 100/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Кључ са дршком издуженог правоугаоног пресека која се у доњем делу шири, а на врху благо сужава и завршава троугаоно обликованим проширењем са отвором за качење. На супротном, савијеном крају кључа формирана су три зупца за покретање механизма браве. Са једне стране дршка је орнаментисана хоризонталним и косим линеарним урезима.

Библиографија: Милинковић, 2011, 68, Т. I/2; Милинковић, Шпехар, 2014, 123, кат. бр. 96.

МР



186. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 11,5 x 3,3 cm, дебелина дршке 0,4 cm, дебелина савијеног дела 0,9 cm; Сонда 5/02, Северно подграђе, 2002. година; Народни музеј Чачак, А II/399, Ц 15/02.

Датовање: VI – почетак VII века

Кључ са дршком издуженог правоугаоног пресека која се у доњем делу шири, а на врху благо сужава и завршава великом алком за качење. На супротном крају кључа је савијени крак на коме је формиран правоугаони отвор око кога су распоређена четири зупца за покретање механизма браве.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 288; Милинковић, Шпехар, 2014, 123, кат. бр. 94.

МР



187. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 8,5 x 2 cm, дебелина дршке 0,15 cm, дебелина савијеног дела 0,5 cm; Објекат VI - просторија „а“, Северно подграђе, 2006. година; Народни музеј Чачак, Ц 51/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Кључ са дршком издуженог правоугаоног пресека која је лучно извијена (деформисана). На једном крају је листoliko проширење са перфорацијом за качење. На супротном, савијеном крају кључа формирана су три кратка зупца за покретање механизма браве.

Библиографија: Непубликовано.

МР



188. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 13,5 x 2,5 cm, дебелина дршке 0,4 cm, дебелина савијеног дела 0,6 cm; Објекат I - просторија „h“, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 22/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Кључ са дршком благо проширеног доњег дела и отвором за качење на врху. На савијеном делу кључа налазе се три или четири зупца за покретање механизма браве који су веома оштећени.

Библиографија: Milinković, 2002, Abb. 37/3; Милинковић, Шпехар, 2014, 122, кат. бр. 91.

МР



189. Кључ

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: 10,7 x 3 cm, дебелина дршке 0,3 - 0,5 cm, дебелина савијеног дела 0,5 cm; Објекат VI - просторија „d“, Северно подграђе, 2011. година; Народни музеј Чачак, А II/392, Ц 12/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Кључ са дршком плочасто-троугаоног пресека која се на једном крају завршава проширењем са отвором за качење. На супротном, савијеном крају кључа, формирана су четири зупца за покретање механизма браве од којих су два правоугаона, док су друга два наспрамно постављена зупца троугаоног облика. Једна страна дршке је декорисана косим урезима у виду мотива рибе кости, као и паралелним урезаним линијама.

Библиографија: Милинковић, 2011, 72, Сл. 22, Т. I/3.

МР



190. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 10,2 x 2 cm, дебљина дршке 0,4 cm, дебљина савијеног дела 0,6 cm; Сонда 5/96, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 249/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Кључ са уском дршком издуженог правоугаоног пресека. Горњи део се завршава петљом за качење. Доњи део је у виду шипке која прелази у издужени крак савијен под правим углом због покретања механизма браве. Веома је оштећен.

Библиографија: Milinković, 2002, Abb. 15/1.

МР



191. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 12 x 1,4 cm, дебљина дршке 0,3 cm, дебљина савијеног дела 0,5 cm; Сонда 1/15, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 90/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Кључ са дршком издуженог правоугаоног пресека која се на врху сужава и завршава петљом за качење. Доњи део кључа прелази у крак савијен под правим углом због покретања механизма браве. Зупци нису очувани.

Библиографија: Непубликовано.

МР



192. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 10,8 x 2 cm, дебљина дршке 0,4, дебљина савијеног дела 0,2 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, Ц 39/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Кључ са уском дршком издуженог правоугаоног пресека која се завршава петљом за качење. На супротном крају дршка прелази у ваљкасто обликовани шупљи део, савијен улево, који је служио за покретање механизма браве. Услед оштећености предмета није познато како је тај механизам изгледао у целисти.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 289.

МР



193. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 8,5 x 2,5 cm, дебљина дршке 0,3 cm, дебљина савијеног дела 0,5 cm; Објекат VI - средишњи део, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 239/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Кључ са уском дршком издуженог правоугаоног пресека која је на врху савијена у петљу за качење. На супротној страни дршка се наставља у савијени крак за покретање механизма браве, где се налазе три зупца.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 288; Милинковић, Шпехар, 2014, 123, кат. бр. 95.

МР

194. Кључ

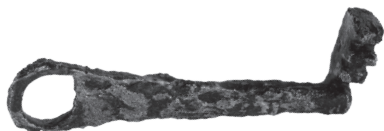
Гвожђе, ковање; димензије: 6,7 x 1,8 cm, дебљина дршке 0,3cm, дебљина савијеног дела 0,6 cm; Сонда 4/13, Јужно подграђе, 2013. година; Народни музеј Чачак, Ц 75/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Кључ са уском дршком издуженог правоугаоног пресека која се на врху завршава кружном алком за качење. На супротном, савијеном крају кључа постављена су три зупца за покретање механизма браве.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 124, кат. бр. 97.

МР



195. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 11,4 x 4,4 cm, дебљина дршке 0,2 cm, дебљина шипкастог дела 0,5 cm; Сонда 4/13, Јужно подграђе, 2013. година; Народни музеј Чачак, А II/440, Ц 104/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован кључ коме недостаје горњи део дршке са алком за качење. Очувани део дршке је издуженог правоугаоног пресека. Доњи део кључа је обликован у виду шипке приближно квадратног ртног пресека која се рачва у два полукружно савијена крака за покретање механизма браве.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 124, кат. бр. 98.

МР



196. Кључ

Гвожђе, ковање; димензије: 4,1 x 2,4 cm, дебљина алке 0,3 cm, дебљина дршке кључа 0,5 cm; Објекат VI - просторија „а“, Северно подграђе, 2006. година; Народни музеј Чачак, А II/418, Ц 63/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Минијатурни кључ са већом прстенастом алком за коју је био причвршћен тако да се могао окретати око алке и носити као прстен. Дршка кључа је ваљкасто обликована и завршава се правоугаоним проширењем за покретање механизма браве, без зубаца.

Библиографија: Милинковић, 2010, 121, Сл. 125; Милинковић, Шпехар, 2014, 124, кат. бр. 99.

МР



197. Кључ (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 9,3 x 2,5 cm, дебљина дршке 0,2 - 0,5 cm; Објекат VIII – северни сегмент, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 139/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Кључ (?) са дршком издуженог правоугаоног пресека, делимично оштећеном, која на једном крају има отвор за качење, док се на другом се сужава и равно завршава. Механизам за покретање браве је у виду танке елипсоидне петље оштећене на једном делу.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 289.

МР





198. Оков браве са механизмом за закључавање

Гвожђе, бакарни лим*, ковање, пресвлачење; димензије окова: 7,7 x 6,8 x 1,7 cm; димензије друга два дела: 5,9 x 1,4 cm и 2,8 x 2,5cm; Сонда 5/96 – продужетак, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 40/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Оков браве четвороугаоног облика делимично очуваних бочних страница. У сва четири угла распоређене су кружне перфорације, док је у средишту постављен издужени прорез који највероватније представља отвор за кључ. Очувана су још два дела механизма браве од којих су на једном сачувани трагови пресвлачења бакарним лимом.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 289; Милинковић, Шпехар, 2014, 120, кат. бр. 86.

МР



199. Оков браве

Гвожђе, ковање; димензије: 9 x 7 x 0,2 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, Ц 3/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован оков браве са две правоугаоне перфорације постављене у „Г“ распореду. Уз ивице се налази и неколико ситних кружних отвора.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 289.

МР



200. Оков браве

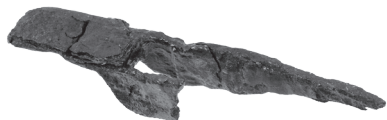
Гвожђе, ковање; димензије: 7,2 x 6 x 0,2 cm; Објекат III, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 227/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован оков браве са две правоугаоне и једном кружном перфорацијом.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 120, кат. бр. 87.

МР



201. Механизам браве

Гвожђе, ковање; димензије: 8,9 x 1,6 cm; Објекат VI - источни сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 41/08.

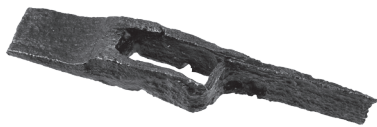
Датовање: VI – почетак VII века

Део механизма браве који у средишњем делу има оштећен правоугаони отвор.

Библиографија: Непубликовано.

МР

* Анализу метала „XRF“ методом извршила је мр Татјана Трипковић (Републички завод за заштиту споменика културе у Београду), посредством мр Милице Марић Стојановић (Народни музеј у Београду).



202. Механизам браве

Гвожђе, ковање; димензије: 7,2 x 1,2 cm; Објекат VI - западни сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 129/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Део механизма браве са већим правоугаоним отвором на средини.

Библиографија: Милинковић, 2010, 121, Сл. 128; Милинковић, Шпехар, 2014, 121, кат. бр. 88. МР



203. Механизам за затварање

Бронза, искуцавање, перфорирање, урезивање, пунцирање; димензије: 3,6 x 1,7 x 0,05 cm; Објекат I - просторија „h“, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 62/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Механизам за затварање кутије од танког бронзаног лима. На повијеном крају се налазе шарнир и перфорација. Супротни, оштећени крај има калотасто испупчење на коме се такође налази перфорација. Дуж обе стране тракастог тела изведен је по један линеарни урез, а око калотастог испупчења се, у троугаоном распореду, налазе три кружића са тачком у средини.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 121, кат. бр. 89.

МР



204. Механизам за затварање

Бронза, искуцавање, перфорирање, урезивање; димензије: 4,8 x 1,2 x 0,05 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, Ц 37/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Делимично оштећен механизам за затварање кутије од танког бронзаног лима. Састоји се из равног тракастог дела који се завршава шарниром и перфорацијом и кружног, благо испупченог проширења на коме се налазе концентрични урези са једним отвором у средини.

Библиографија: Милинковић, 2010, 122, Сл. 130.

МР



205. Катанац

Гвожђе, ковање; димензије: 8 x 7,2 cm; дужина ланца око 45cm, дебљина карике 0,5cm; Базилика „С“ - из поремећене оставе у североисточном анексу, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, А II/73, Ц 15/88.

Датовање: крај VI – почетак VII века

Цилиндрични катанац са три ојачавајућа прстена обруча и ланцем. На предњој страни катанца распоређена су три закивка уз ивице, у троугаоном распореду. Између два закивка постављен је један правоугаони отвор, а још један, нешто већи, налази се у средишњем делу. На задњој страни катанца причвршћен је ланац састављен од једне кружне, седам елипсоидних и једне карике увучених страница која формира облик „осмице“.

Библиографија: Милинковић, 1988, 72-73, Т. XII, XIII; Milinković, 2002, 102, Abb. 27/2; Милинковић, 2010, 153, Сл. 193-194; Милинковић, Шпехар, 2014, 120, кат. бр. 85.

МР



206. Оков

Гвожђе, ковање, перфорирање; димензије: 8 x 2,1 x 3,1 cm; Сонда 1/10, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, Ц 84/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментовани двоструки оков од кога је очувана једна страна у виду издуженог шестоугаоника који је са другим оковом био спојен са два мања клина.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



207. Оков

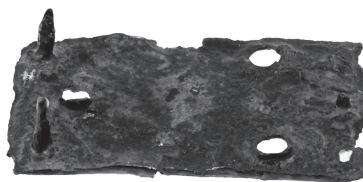
Гвожђе, ковање, перфорирање; димензије: 6,7 x 2 x 1,6 cm; Сонда 1/10, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, Ц 129/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Оков у виду издуженог шестоугаоника са кружним перфорацијама на угловима краћих страна и једним очуваним краћим клином за причвршћивање, савијен.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



208. Оков

Гвожђе, ковање, перфорирање; димензије: 6,1 x 3,4 x 1,3 cm; Објекат VIII - просторија „b“, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, Ц 136/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени оков од тањег правоугаоног лима са две, односно једном заковицом на краћим странама. На окову се налазе три кружне веће, троугаоно распоређене перфорације. Једна од дужих ивица је повијена.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



209. Фрагментован оков (?)

Гвожђе, ковање, перфорирање; димензије: 13,7 x 5 x 0,3 cm; Објекат VIII - просторија „a“, Горњи град, 2011. година, Народни музеј Чачак, Ц 159/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Двокраки део окова са правоугаоном, кружно перфорираном плочицом.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



210. Оков (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 11,1 x 2,9 x 0,6 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, Ц 7/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Део гвоздене шипке (?) правоугаоног облика и пресека чији је један крај пресавијен. На том делу се налази перфорација овалног облика. Оба краја предмета су одломљена.

Библиографија: Милинковић, 2010, 153, Сл. 206.

МлМл



211. Оков

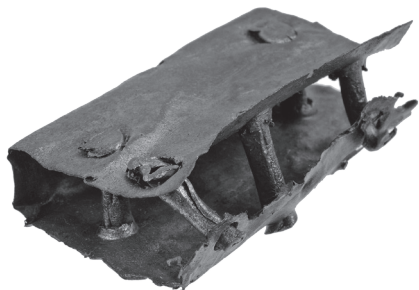
Бронза, ковање; димензије: 13,1 x 2,6 x 0,1 cm; Сонда 9/95, траса југоисточног бедема Горњег града, 1995. година; Народни музеј Чачак, А II/278, 27/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Оков у виду мање бронзане плоче издуженог облика која је у средини кружно проширена, док се на крајевима сужава. На оба краја, као и на средини, налазе се по две кружне перфорације за закивке.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 117, кат. бр. 78.

ВВ



212. Оков

Бронза, ковање, перфорирање; димензије: 5,5 x 3,1 x 1,1 cm; Објекат I - просторија „d“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/331, Ц 140/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Оков од тањег правоугаоног пресавијеног лима чије су стране везане са пет бронзаних закивака, са раскуцаним крајевима.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



213. Оков

Бронза, ковање, искуцавање перфорирање; димензије: 4 x 2,8 x 0,7 cm; Објекат II, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/375, Ц 6/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Бронзани оков начињен од тањег правоугаоног пресавијеног лима чији су завршеци ужих страна били везани са две заковице које недостају. Једна страна окова је украшена искуцавањем мањих линеарно распоређених испупчења. Овом техником је обрубљена ивица окова, унутар чије површине су једнаким начином на два места утиснути орнаменти у виду укрштених линија.

Библиографија: Милинковић, 2010, 72, Сл. 52.

ВВ



214. Оков

Бронза, ковање, перфорирање; димензије: 4,3 x 1,9 x 0,4 cm; Сонда 2/14 (испод Објекта IV), Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, Ц 13/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Бронзани оков мањих димензија у виду тањег правоугаоног пресавијеног лима чије су дуже стране везане са четири бронзане заковице, са раскуцаним крајевима.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



215. Фрагментовани делови окова

Бронза, ковање, перфорирање; димензије: 3,8 x 1,9 x 1,3 cm, 4,1 x 2,3 x 1,3 cm; Објекат II, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 68/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Делови два слично формирана бронзана окова у виду тањег правоугаоног пресавијеног лима чије су стране везане са по две заковице са раскуцаним крајевима. Очуване су три бронзане заковице.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



216. Жрвањ

Камен, клесање, глачање; димензије: пречник 38,4 cm, дебљина 5,8 cm; Објекат I - уз југозападни зид, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/395, Ц 90/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Плочасти жрвањ приближно кружног облика са округлим отвором за осовину у средини, од беличастог зрнастог камена.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 127, кат. бр. 108.

ВВ



217. Жрвањ

Камен, клесање, глачање; димензије: пречник 40,3 cm, дебљина 7,3 cm; Сонда 9/95, траса југоисточног бедема Горњег града, 1995. година; Народни музеј Чачак, А II/383, Ц 26/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Плочасти жрвањ приближно кружног облика са округлим отвором за осовину у средишту.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 128, кат. бр. 109.

ВВ



218. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 22,5 cm, висина 15 cm; Базилика „А“ - уз спољни зид апсиде, Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак, А II/80.

Датовање: VI – почетак VII века

Посуда од камена коничног, изнутра глачаног, споља огрубљеног рецепијента. Дуж обода и у његовој висини, са спољашње стране, наспрамно су постављене четири дршке полукружног попречног пресека од којих је једна издубљена у виду изливника.

Библиографија: Милинковић, 1986, 53, Т. VII; Милинковић, 2010, 190, Сл. 259.

ВВ



219. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 22,8 cm, висина 17 cm; Базилика „А“ - уз спољни зид апсиде, Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак, А II /81.

Датовање: VI – почетак VII века

Камена посуда равног дна и равног, делимично фрагментованог обода, коничног, изнутра глачаног, споља донекле огрубљеног рецепијента. Дуж обода, у његовој висини, са спољне стране су наспрамно постављене четири масивне дршке приближно правоугаоног попречног пресека, од којих је једна издубљена, као изливник.

Библиографија: Милинковић, 1986, 53, Т. VII; Милинковић, 2010, 190, Сл. 259.

ВВ



220. Мортаријум

Камен, клесање и глачање; димензије: спољни пречник 20,8 cm, висина 13,4 cm; Базилика „А“ - уз спољни зид апсиде, Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак, А II/82.

Датовање: VI – почетак VII века

Полулоптаста посуда од камена, равног обода, благо заобљеног дна, изнутра глачаног, споља грубље обрађеног рецепијента. Дуж обода, са спољашње стране, пластично су моделоване четири наспрамно постављене дршке полукружног попречног пресека, од којих је једна издубљена у виду изливника.

Библиографија: Милинковић, 1986, 53, Т. VII; Милинковић, 2010, 190, Сл. 259.

ВВ



221. Мортаријум

Камен, клесање; димензије: спољни пречник 35 cm, висина 25 cm; Базилика „А“ - уз спољни зид апсиде, Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак, А II/83.

Датовање: VI – почетак VII века

Камена посуда са коничним рецепијентом, равног дна и обода, косих, споља огрубљених страна. У нивоу обода налазе се дршке од којих је на једној формиран изливник. Површина обода је око дршки украшена са по две урезане левкасто постављене паралелне линије.

Библиографија: Милинковић, 1986, 53, Т. VII; Милинковић, 2010, 190, Сл. 259.

ВВ



222. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 26,1 cm, висина 16,4 cm; случајан налаз, поклон Милоша Зимоњића Музеју у Чачку; Народни музеј Чачак, А II/84.

Датовање: VI – почетак VII века

Конична посуда, благо закошених зидова, равног дна и обода, са четири плочасте дршке од којих је једна формирана као изливник.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



223. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 37 cm, висина 26,5 cm; сонда 8/95, Горњи град, 1995. година; Народни музеј Чачак, Ц 52/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Оштећени мортаријум са благо хемисферичним рецепијентом, глачане унутрашње стране дна, споља огрубљен. Очуване су две плочасте дршке од којих је једна моделована у изливник, док је друга орнаментисана полукружним линијама. Обод је раван, са траговима горења.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



224. Мортаријум

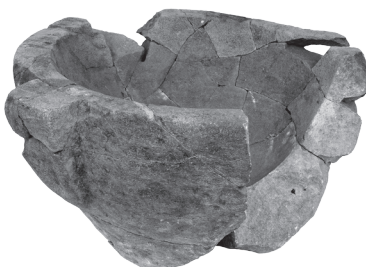
Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 34 cm, висина 19,5 cm; Објекат I - просторија „f“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 194/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Оштећени мортаријум са приближно коничним рецепијентом, углачаном доњом зоном унутрашњости, грубље спољашњости. Очувана је една плочаста дршка. Обод и дно су равни.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



225. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: пречник 40 cm, висина 19 cm; Објекат I - просторија „d“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 126/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментовани мортаријум са полулоптастим рецепијентом, углачане унутрашњости и грубље спољашњости, равним ободом и две плочасте дршке од којих је једна, формирана као изливник, само делом очувана.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



226. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 21 cm, висина 16,7 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, Ц 71/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Оштећени мортаријум са полулоптасто-коничним рецепијентом, углачаним равним дном, грубље обрађеном спољашњошћу, равним глачаним ободом и четири плочасте дршке од којих недостаје она са изливником.

Библиографија: Милинковић, 2010, 127, Сл. 140.

ВВ



227. Мортаријум

Камен, клесање, димензије: пречник 28 cm, висина 16,7 cm; Објекат III, Горњи град, 1997. година, Народни музеј Чачак, Ц 181/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Мортаријум са полулоптастим рецепијентом, равним дном, огрубљеном спољашњошћу, равним ободом и четири полукружне дршке од којих је на једној у равни обода формиран изливник.

Библиографија: Милинковић, 2010, 74-75, Сл. 58; Милинковић, Шпехар, 2014, 128, кат. бр. 111.

ВВ



228. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 27,3 cm, висина 18 cm; Објекат VIII - просторија „b“, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/408, П 8/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Мортаријум са полулоптастим рецепијентом и квадратно обликованом горњом страном, равним, глачаним дном, огрубљеном спољашњошћу. На једном од углова равнoг обода формиран је плитки изливник.

Библиографија: Милинковић, 2010, 90, сл. 81; Милинковић, Шпехар, 2014, 129, кат. бр. 113.

ВВ



229. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 30 cm, висина 18,7 cm; Објекат VI - средишњи део, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/407, П 2/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Мортаријум са полулоптасто-коничним рецепијентом, равним пригладаним ободом и дном, огрубљене спољашњости и унутрашњом пригладаном страном, као и четири плочасте дршке од којих је на једној у равни обода формиран изливник.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 128, кат. бр. 110.

ВВ



230. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 32 cm, висина 22 cm; Сонда 1/97 - на траси источног бедема Горњег града, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/393, Ц 31/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Мортаријум полулоптасто-коничног рецепијента, огрубљене спољашњости, равног глачаног обода и унутрашњости, као и четири испупчене дршке од којих је на једној у висини обода формиран изливник. Дно је пробушено. На посуди су видљиви трагови горења.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 129, кат. бр. 112.

ВВ



231. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 42 cm, висина 20 cm; уз спољни јужни зид Објекта VI (уз унутрашње лице северног бедема Горњег града), 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/405, П 9/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Масивни мортаријум са приближно коничним рецепијентом, равним пригачаним спољним дном, грубље обрађене спољашњости, равним пригачаним ободом и пригачаним унутрашњим дном.

Библиографија: Милинковић, 2010, 127, Сл. 141.

ВВ



232. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 41 cm, висина 26 cm; уз спољни јужни зид Објекта VI (уз унутрашње лице северног бедема Горњег града), 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/529, П 10/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Мортаријум сразмерно великих димензија, конично-полулоптастог рецепијента, са грубо обрађеном спољашњом и глачаном унутрашњом површином, равним глачаним ободом и четири дршке правоугаоног попречног пресека, од којих једна недостаје. На једној дршци, већој од остале две, у равни обода формиран је нешто већи и дубљи изливник ради лакшег коришћења посуде.

Библиографија: Милинковић, 2010, 128, Сл. 142.

ВВ



233. Мортаријум

Камен, клесање, глачање; димензије: спољни пречник 34,5 cm, висина 18 cm; сонда 1/09, јужно подграђе, ареал капије, 2009. година; Народни музеј Чачак, А II/530, П 1/09.

Датовање: VI – почетак VII века

Мортаријум приближно коничног рецепијента, равног дна, огрубљене спољашњости, равног глачаног обода и унутрашњости, као и четири плочасте масивне дршке од којих је на једној у равни обода формиран изливник.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



234. Тучак - пистилум

Камен, клесање, глачање; димензије: 10,6 x 4,7 cm; Објекат I - просторија „h“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/437, Ц 275/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Камени тучак за мрвљење - дробљење у мортаријуму, ваљкастог облика, са једним ужим крајем. Библиографија: Непубликовано.

ВВ



235. Тоцило

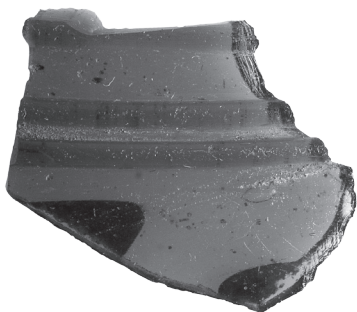
Камен, тесање, глачање; димензије: пречник 33 x 29 x 5,5 cm, пречник отвора 4,5 cm; Објекат VIII - североисточни део зграде, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, А II/315, П 3/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Тоцило за оштрење приближно овалног облика са четвороугаоним отвором за осовину. Радна површина је углачана, као и једна од бочних страна, али само делимично. Израђен од зеленкастог пешчара.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



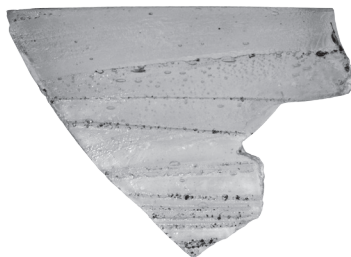
236. Део пехара

Стакло, техника слободног дувања, аплицирање; димензије: 2,1 x 1,7 x 0,1 cm; Објекат VIII - западни сегмент, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 106/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент пехара са аплицираним дебљим хоризонталним нитима. Израђен од плавог стакла. Библиографија: Križanac, 2009, 271, no. 26, fig. 7:3; Милинковић, 2010, 249, Сл. 292.

АГ



237. Део пехара

Стакло, техника слободног дувања, брушење; димензије: 3,1 x 2,4 x 0,1 cm, пречник обода 8 cm; Сонда 1/14, Јужно подграђе (ареал капије), 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 4/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент задебљаног обода пехара од светлозеленог стакла. Посуда је испод обода украшена хоризонтално и искошено постављеним урезаним линијама.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



238. Део боце (?)

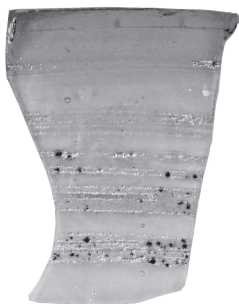
Стакло, техника слободног дувања, брушење; димензије: 2,3 x 2,2 x 0,1 cm, пречник обода 6 cm; Објекат V - просторија „b“, Горњи град, 2006. година; Народни музеј Чачак, Ц 66/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент увученог обода и врата боце (?) од светложутог стакла, са танким хоризонталним линијама са спољне стране.

Библиографија: Križanac, 2009, 269, no. 12, fig. 5:1.

АГ



239. Део пехара

Стакло, техника слободног дувања, брушење; димензије: 7,7 x 5,7 x 0,2 cm, пречник обода 7 cm; Објекат VI - просторија „D“, Северно подграђе, 2011. година; Народни музеј Чачак, Ц 120/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент задебљаног обода пехара од светложутог стакла са паралелним хоризонталним урезаним линијама.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



240. Део пехара

Стакло, техника слободног дувања, аплицирање; димензије: 5,3 x 3 x 0,2 cm, пречник обода 5 cm; Објекат VI - подрумска просторија, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 80/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент обода и реципијента пехара од светлозеленог стакла, украшен хоризонталним жлебовима, према ободу светлоплаве боје, испод којих се налази аплицирана тамноплава приближно елипсоидна капљица.

Библиографија: Križanac, 2009, 271, no. 24, fig. 7:1; Милинковић, 2010, 249, Сл. 292.

АГ



241. Део пехара

Стакло, техника слободног дувања; димензије: пречник обода 7 cm; Сонда 2/07, Објекат VI, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, Ц 41/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент задебљаног обода пехара од светложутог стакла.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



242. Део стаклене посуде

Стакло, техника слободног дувања, аплицирања; димензије: 0,95 x 0,8 x 0,15 cm; Сонда 1/09, Горњи град (ареал Горње капије), 2009. година; Народни музеј Чачак, Ц 9/09.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент трбуха посуде од прозирног стакла украшеног аплицираним тамноцрвеним стакленим тракама.

Библиографија: Križanac, 2009, fig. 13:1.

АГ



243. Део пехара

Стакло, техника слободног дувања; димензије: 3,4 x 2,2 x 0,01 cm; Објекат VI - просторија „d“, Северно подграђе, 2011. година; Народни музеј Чачак, Ц 85/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент реципијента пехара од беличастог стакла са млечнобелим урезаним повијеним тракама и испупчењем.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



244. Део лампе

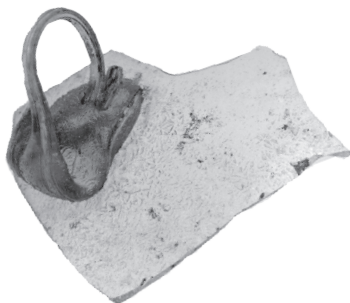
Стакло, техника слободног дувања, савијање, аплицирање; димензије: 3,9 x 3,1 x 0,1 cm, дебљина дршке 0,4 cm; јужно од Базилике „B“, ареал некрополе, 1987. година; Народни музеј Чачак, Ц 104/87.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент лампе са прстенастим ободом пресека и аплицираном коленастом дршком која полази од обода. Израђена од маслинастозеленкастог стакла.

Библиографија: Гавриловић, 1988, 97, кат. 19, T1/1; Милинковић, Шпехар, 2014, 132, кат. бр. 124.

АГ



245. Део лампе

Стакло, техника слободног дувања, савијање, аплицирање; димензије: 4,4 x 3,3 x 0,1 cm, дебљина дршке 0,2 cm; Базилика „A“ - средњи део северног брода, Западно подграђе (?), 1987. година; Народни музеј Чачак, Ц 93/87.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент лампе са очуваним трбухом и аплицираном дршком у виду петље. Израђена од стакла светлозелене боје, танких зидова.

Библиографија: Гавриловић, 1988, 96, кат. 1; T1/2; Križanac, 2009, 274, no. 45, fig. 11:3; Милинковић, Шпехар, 2014, 132, кат. бр. 123.

АГ



246. Делови лампе

Стакло, техника слободног дувања; димензије: пречник обода 7 cm, дебљина дршке 0,3 cm; Објекат VIII - западни сегмент, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 275/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментована лампа (једна посуда?) са очуваним ободом и дршком од зеленкастог стакла.

Библиографија: Милинковић, 2010, 249, Сл. 292.

АГ



247. Део лампе

Стакло, техника слободног дувања; димензије: 3,7 x 2,4 x 0,15 cm; Објекат V, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, Ц 53/00.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент лампе - кандила са очуваним капљичастим дном. Израђен од маслинастозеленог стакла.

Библиографија: Križanac, 2009, 274, no. 43, fig. 11:1.

АГ



248. Део лампе

Стакло, техника слободног дувања; димензије: 1,3 x 0,7 cm; Базилика „D“ - сонда 2/08, Западно подграђе (?), 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 66/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент капљичасто обликованог дна лампе - кандила од светлоцрвенкастог стакла.

Библиографија: Križanac, 2009, 274, no. 44, fig. 11:2; Милинковић, 2010, 249, Сл. 292.

АГ



249. Део лампе

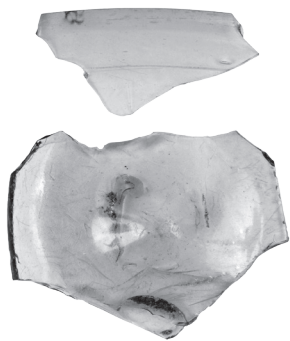
Стакло, техника слободног дувања; димензије: 3,9 x 2 x 0,2 cm; Објекат VIII - западни сегмент, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 318/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент заобљеног издуженог дна лампе од светлосзеленог стакла.

Библиографија: Križanac, 2009, 273, no. 36, fig. 9:4; Милинковић, 2010, 249, Сл. 292.

АГ



250. Делови стаклене посуде

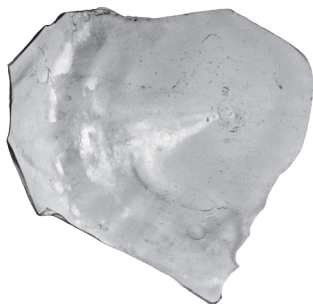
Стакло, техника слободног дувања; димензије: 4,5 x 3,4 x 0,2 cm, пречник обода 11 cm, висина дна 0,7 cm; Објекат VIII – средишњи сегмент, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, Ц 76/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Посуда (чаша, једна посуда?) коничног задебљаног обода, конкавног дна од стакла светложеленкасте боје. Украшена при ободу са две урезане хоризонталне линије.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



251. Део пехара (?)

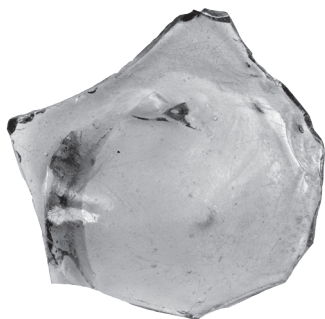
Стакло, техника слободног дувања; димензије: 4,5 x 4,3 x 0,1 cm, висина дна 1,2 cm; Објекат VI - западни сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 130/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент пехара (?) конкавног дна од светложутог стакла. На уломку су уочљиви трагови који наговештавају рељефну обраду посуде.

Библиографија: Милинковић, 2010, 249, Сл. 292.

АГ



252. Део пехара (?)

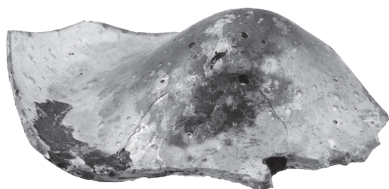
Стакло, техника слободног дувања; димензије: 3,7 x 3,9 x 0,2 cm, висина увученог дна 0,8 cm; Објекат VI - западни сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 82/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент пехара или чаше конкавног дна од светложеленог стакла.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



253. Део чаше

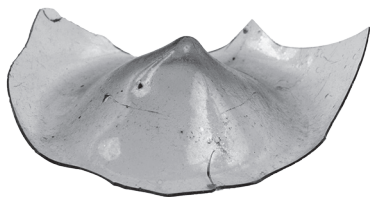
Стакло, техника слободног дувања; димензије: 4,8 x 3,4 x 0,2 cm, висина дна 1,2 cm; Објекат I - просторија „а“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 112/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент чаше са конкавним дном зеленкасте боје.

Библиографија: Križanac, 2009, 274, no. 51, fig. 12:5; Милинковић, 2010, 249, Сл. 242; Милинковић, Шпехар, 2014, 131, кат. бр. 120.

АГ



254. Део пехара (?)

Стакло, техника слободног дувања; димензије: 5,1 x 4,4 x 0,1 cm, висина дна 1,4 cm, пречник дна 4 cm, Сонда 1/12, јужни део, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, Ц 15/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент пехара или чаше са конкавним дном зеленкасте боје.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



255. Део пехара са стопом

Стакло, техника слободног дувања; димензије: пречник дна 4 cm, дебљина фрагмента 0,3-0,4 cm; Објекат I - просторија „D“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 173/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент благо удубљене прстенасте кружне, у ободу шупље стопе пехара од маслинастозеленог стакла.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 132, кат. бр. 122.

АГ



256. Део пехара са стопом

Стакло, техника слободног дувања; димензије: 4,2 x 2,5 x 0,2 cm, висина дна 0,9 cm; Сонда 1/96, траса западног бедема Јужног подграђа, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 12/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент прстенасте у ободу шупље, благо конкавне стопе пехара од жутог стакла.

Библиографија: Križanac, 2009, 272, по. 32, fig. 8:6; Милинковић, 2010, 248, Сл. 291.

АГ



257. Део пехара са стопом

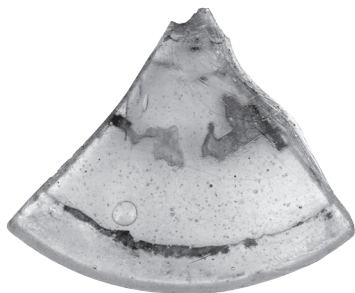
Стакло, техника слободног дувања; димензије: пречник стопе 4 cm, дебљина фрагмента 0,25 cm; проширење сонде 3/08 (Објекат IX), Горњи град, 2011. година; Народни музеј Чачак, Ц 4/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментована кружна стопа пехара са прстенастим цевастим рубом од маслинастозеленог стакла.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



258. Део пехара са стопом

Стакло, техника слободног дувања; димензије: пречник дна 5 cm, дебљина фрагмента 0,3 cm; Објекат VI - просторија „с“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 373/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментована кружна стопа пехара са прстенастим цевастим рубом од плавичасто-зеленкастог стакла.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



259. Део пехара са стопом

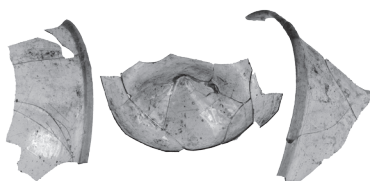
Стакло, техника слободног дувања; димензије: пречник стопе 4,5 cm, висина очуваног реципијента 3,1 cm, дебљина тела пехара 0,1 cm; Објекат VIII - западни сегмент, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 108/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментовани пехар на стопи са делимично очуваним плићим реципијентом и кружном прстенастом стопом од светлозеленкастог стакла.

Библиографија: Križanac, 2009, 271, 29, fig. 8:3; Милинковић, 2010, 249, Т. XIV/8; Милинковић, Шпехар, 2014, 132, кат. бр. 121.

АГ



260. Делови чаше

Стакло, техника слободног дувања; димензије: пречник обода 9 cm, висина дна 1,4 cm, дебљина реципијента 0,1 cm; Објекат VIII - просторија „b“, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, Ц 140/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментована чаша са очуваним разгранутим ободом и конкавном дном од стакла зеленкасте боје.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 131, кат. бр. 118.

АГ



261. Делови стаклене посуде

Стакло, техника слободног дувања; димензије: 5,8 x 3,4 x 0,1 cm, 4,2 x 3,8 x 0,1 cm, 2,1 x 1,6 x 0,1 cm; Објекат VI - просторија „с“, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 357/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Три фрагмента конкавног дна и пет фрагмента трбуха посуде. Сви су израђени од светлозеле-ног стакла.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



262. Лампа

Керамика, у калупу; димензије: дужина 8,3 cm, ширина 6,2 cm, висина 3 cm; Објекат VI - просторија „b“, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/411, Ц 44/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Лампа овалног облика са низовима ситних бобичастих украса на диску. Припада тзв. *малоазијском* типу.

Библиографија: Милинковић, 2010, Т. XV/8; Милинковић, Шпехар, 2014, 133, кат. бр. 125.

ВБ



263. Бронзани реципијент неодређене намене

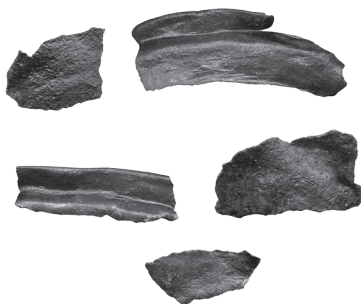
Бронза, ливење, искуцавање; димензије: висина 2,80 cm, ширина 3,40 cm; Горњи град, ископ за темељ конзерваторске баракe (западно до Објекта V), 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/316, Ц 132/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Бронзани реципијент по облику налик минијатурном котлу, са две спољне ушице за качење на нивоу обода и малим дугметастих завршетком на средини испупченог дна. Фрагментован, неодређене намене (лампа, кандило?).

Библиографија: Милинковић, 2010, 55, Сл. 30; Милинковић, Шпехар, 2014, 130, кат. бр. 117.

ММ



264. Делови бронзане посуде (?)

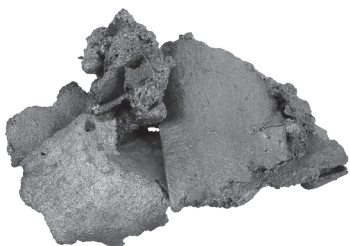
Бронза, ливење (?), ковање; димензије: 3,8 x 2,2 x 0,05 cm; Објекат I - просторија „a“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 62/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Делови обода и трбуха посуде (?) начињене од тањег бронзаног лима. Обод је разгранут на споља и заравњен превијањем ивице лима ка унутра.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



265. Истопљени и слепљени делови бронзане посуде (?)

Бронза, ливење, ковање; димензије: 9,5 x 6 x 3,8 cm; Објекат I – просторија „h“, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 49/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Грудва делимично истопљених, изломљених и слепљених делова дебљег бронзаног лима. На његовим појединим фрагментима уочавају се уломци са повијеним и заравњеним ободом што указује да је највероватније реч о деловима бронзане посуде, вероватно спремљеним за даљу обраду (претапање?).

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



266. Део бронзане посуде (?)

Бронза, ливење, урезивање; димензије: 4,9 x 2,5 x 0,1 cm; Објекат VIII - западни сегмент, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 118/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Дебљи бронзани лим орнаментисан паралелним сноповима урезаних линија постављеним у једнаким размацима. Највероватније део посуде.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



267. Дршка бронзане посуде – крчага (?)

Бронза, ливење; димензије: 3,7 x 2,7 x 0,15 cm; Сонда 1/00, Јужно подграђе, 2000. година; Народни музеј Чачак, А II/339, Ц 18/00.

Датовање: VI – почетак VII века

Дршка бронзане посуде листоликог облика, правоугаоног пресека, благо повијена. Врх је извијен у облику обрнутог слова „S”.

Библиографија: Милинковић, 2010, 83, Сл. 72; Милинковић, Шпехар, 2014, 130, кат. бр. 115.

АГ



268. Дршка патере

Бронза, ливење; димензије: 17,2 x 2,2-5,5 x 0,2-0,3 cm; Објекат I - просторија „b”, Горњи град, 1985. година; Народни музеј Чачак, А II/298, Ц 1/85.

Датовање: VI – почетак VII века

Дршка патере са полукружним крајем, издуженог правоугаоног пресека и лепезастим проширењем у корену дршке.

Библиографија: Милинковић, 2010, 54-55; Милинковић, Шпехар, 2014, 130, кат. бр. 116.

АГ



269. Дршка ведрице

Гвожђе, ковање; димензије: 15,1 x 0,9 x 0,5 cm; Сонда 1/15, зона спајања Горњег града и Јужног подграђа, 2016. година; Народни музеј Чачак, Ц 5/16.

Датовање: VI – почетак VII века

Дршка ведрице лучно извијена, правоугаоног пресека, са полуотвореним, нагоре повијеним крајевима за качење.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



270. Дршка ведрице

Гвожђе, ковање; димензије: 17,5 x 0,7 x 0,3 cm; Сонда 2/97, траса северног бедема Горњег града, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 148/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Дршка ведрице лучно извијена, правоугаоног пресека, са отвореним, некада нагоре повијеним крајевима за качење.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 129, кат. бр. 114.

АГ



271. Гвоздени обруч

Гвожђе, ковање; димензије: пречник 19,5 cm, ширина 0,6 cm, дебљина 0,3 cm; Објекат I - просторија „h“, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 15/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Оков дрвене ведрице у виду уже, кружне, секундарно деформисане гвоздене траке, приближно троугаоног попречног пресека.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



272. Фрагмент прозорског стакла

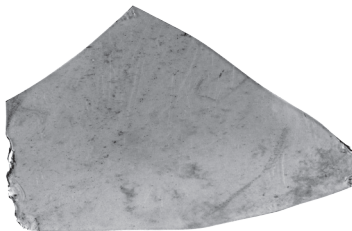
Стакло, ливење; димензије: 5,4 x 5,3 x 0,15 cm; проширење сонде 3/08 (уз Објекат IX), Горњи град, 2011. година; Народни музеј Чачак, Ц 103/11.

Датовање: VI- почетак VII века

Фрагмент равног прозорског стакла маслинастозеленкасте боје са очуваном заобљеном ивицом. Велика концентрација мехурића ваздуха.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



273. Фрагмент прозорског стакла

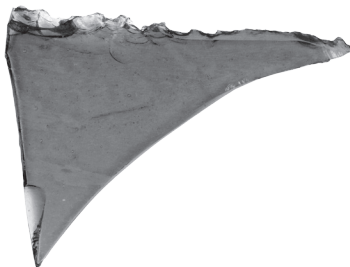
Стакло, ливење; димензије: 7,1 x 4,5 x 0,1 cm; Сонда 2/14 (Објекат IV), Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, Ц 16/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент равног прозорског стакла маслинастозеленкасте боје.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



274. Фрагмент прозорског стаклао

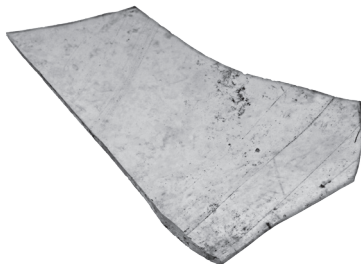
Стакло, ливење; димензије: 5,3 x 4 x 0,2 cm; површинско праћење спољног зида западног бедема у горњем делу Градине; 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 22/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент прозорског стакла рецкасте ивице, маслинастозелене боје.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



275. Фрагмент прозорског стакла

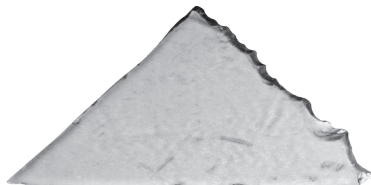
Стакло, ливење; димензије: 7,7 x 5,7 x 0,2 cm; Објекат VI - просторија „D“, Северно подграђе, 2011. година; Народни музеј Чачак, Ц 14/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент равног прозорског стакла светлозелене боје са очуваном заобљеном ивицом. Као и код других сличних уломака и унутар овог су приметни мехурићи ваздуха.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 126, кат. бр. 103.

АГ



276. Фрагмент прозорског стакла

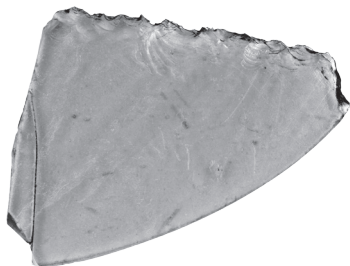
Стакло, ливење; димензије: 3,7 x 2,7 x 0,15 cm; Сонда 1/00, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, Ц 20/00.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент равног прозорског стакла рецкасте ивице.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



277. Фрагмент прозорског стакла

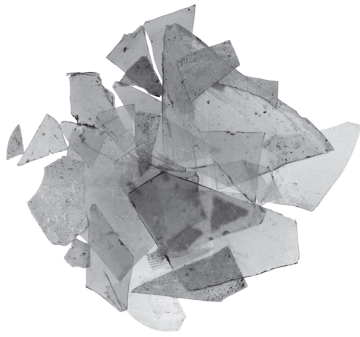
Стакло, ливење; димензије: 4,9 x 3,4 x 0,2 cm; Базилика „D“ - западни део, Западно подграђе (?), 2006. година; Народни музеј Чачак, Ц 19/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент равног прозорског стакла рецкасте ивице.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



278. Фрагменти прозорског стакла

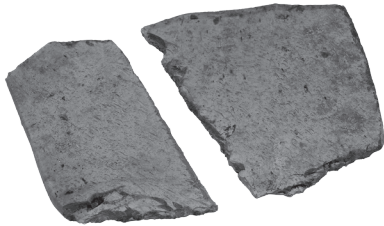
Стакло, ливење; димензије: од 1,1 x 0,4 x 0,1 cm до 11,9 x 10 x 0,2 cm; Објекат VI - просторија „а“, Северно подграђе, 2006. година; Народни музеј Чачак, Ц 45/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Тридесет и један фрагмент равног прозорског стакла, различитих боја (зеленкаста, жућкаста, беличаста), и иридираног. Један фрагменат има очувану заобљену ивицу.

Библиографија: Križanac, 2009, no. 60, fig. 14:3.

АГ



279. Два уломка прозорског стакла

Стакло, ливење; димензије: 5,8 x 4,7 x 0,3 cm, 5,9 x 3 x 0,3 cm; Објекат IX, Горњи град, 2011. година; Народни музеј Чачак, Ц 153/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Два фрагмента равног прозорског стакла маслинастозеленкасте боје од којих један има очувану заобљену ивицу.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 126, кат. бр. 104.

АГ



280. Фрагмент прозорског стакла

Стакло, ливење; димензије: 1,5 x 1,8 x 0,15 cm, 7 x 4,5 x 0,3 cm; Објекат X, Горњи град, 2013. година; Народни музеј Чачак, Ц 22/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент прозорског стакла жућкасто-зеленкасте боје са сачуваном заобљеном ивицом.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 126, кат. бр. 105.

АГ



281. Фрагмент прозорског стакла

Стакло, ливење; димензије: 4,1 x 2,5 x 0,2 cm; Сонда 1/12, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, Ц 171/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент прозорског стакла маслинастозеленкасте боје, деформисан од горења.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



282. Фрагмент прозорског стакла

Стакло, ливење; димензије: 3 x 2,6 x 0,3 cm, 5,9 x 3 x 0,2 cm; Сонда 1/12, проширење 2, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, Ц 61/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент прозорског стакла маслинастозеленкасте боје са очуваном заобљеном ивицом, деформисан од горења.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



283. Фрагмент прозорског стакла

Стакло, ливење; димензије: 3,4 x 2,3 x 0,3 cm, 5,9 x 3 x 0,2 cm; Сонда 1/12, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, Ц 62/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент прозорског стакла маслинастозеленкасте боје, извитоперен од горења.

Библиографија: Непубликовано.

АГ



284. Звоно

Бронза, гвожђе, ливење, ковање, урезивање; димензије: пречник 14,2 cm, висина 12,3 cm; Базилика „С“ - североисточни анекс, поремећена остава; 1988. година, Северно подграђе; Народни музеј Чачак, А II/72, Ц 12/88.

Датовање: VI или почетак VII века

Звоно полулоптастог облика на чијем се врху налази петљасто изведен завршетак приближно правоугаоног облика и заобљених ивица, са неправилно кружним отвором за качење. На горњој страни петље „Х“ урезима и пунцираном тачком обележено је њено средиште, тако да је звоно „центрирано“, највероватније ради боље резонанце и даљег распрострањања звука. Уколико се о овоме водило рачуна звоно је морало бити окачено тако да виси слободно. Са унутрашње стране, а испод поменуте ушице за качење, било је причвршћено клатно од гвоздене ваљкасте шипке која се у горњем делу сужава и завршава у виду отворене полукружне петље неправилног облика. Тачна намена звона није утврђена.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 28/1; Милинковић, 2010, 153, Сл. 191-192; Милинковић, Шпехар, 2014, 138, кат. бр. 137.

ММ



285. Звоно

Бронза, ливење; димензије: висина 5,6 cm, ширина 3,8 cm; Базилика „Б“, Горњи град, 1996. година, Народни музеј Чачак, А II/306, Ц 150/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Мање звоно глатке, неукрашене површине, на врху благо зарубљених крајева. На горњем ужом делу налази се попречно постављен отвор за качење неправилног кружног облика. Недостаје клатно.

Библиографија: Милинковић, 2010, 96, Сл. 88; Милинковић, Шпехар, 2014, 139, кат. бр. 138.

ДР



286. Звоно

Бронза, гвожђе, ливење, ковање, урезивање; димензије: висина 4,6 cm, ширина 4,5 cm; Сонда 3/08 - проширење 1, Горњи град, 2008. година, Народни музеј Чачак, А II/416, Ц 207/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Мање звоно са благо разгнутим крајевима, профилисано урезаним линијама. На горњем ужем делу налази се плочица са кружном перфорацијом за качење у којој је остао део клина. Недостаје клатно.

Библиографија: Милинковић, 2010, 96, Сл. 89; Милинковић, Шпехар, 2014, 139, кат. бр. 139.

ДР

РАНОВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД

Алат и прибор



287. Будак

Гвожђе, ковање; димензије: 22,6 x 9 x 4 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/90, Ц 16/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Будак са повијеном сечивом, од горе трапезоидног издуженог облика са лучним ивицама и рвном оштрицом у сачуваном делу. Бочне стране ушице су приближно правоугаоног облика и правоугаоног пресека. На задњој страни кружног отвора за насађивање налази се чекићаст додатак правоугаоног пресека.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 28/12; Милинковић, 2010, 153, Сл. 210; Милинковић, Шпехар, 2014, 135, кат. бр. 127.

МлМл



288. Будак

Гвожђе, ковање; димензије: 17,1 x 15,5 x 3,3 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/91, Ц 19/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи будак са благо повијеним сечивом, од горе трапезоидног облика и лучним ивицама. Обе бочне стране кружног отвора за дршку су ромбоидног облика. На задњој страни ушице налази се чекићасто ојачање правоугаоног облика. Равна оштрица алатке је делимично оштећена.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 28/9; Милинковић, 2010, 153, Сл. 210; Милинковић, Шпехар, 2014, 135, кат. бр. 128.

МлМл



289. Будак

Гвожђе, ковање; димензије: 17,7 x 4,8 x 1 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/448, Ц 17/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Будак са благо повијеним сечивом, са горње стране приближно трапезоидног облика, заобљених ивица и лучном оштрицом. Ужи део, између трапезоидног сечива и кружног отвора за насађивање дршке је правоугаоног облика и пресека. Истог пресека је и сечиво. На задњој страни кружног отвора налази се благо раскуцано чекићасто ојачање правоугаоног облика, са донекле заобљеним ивицама.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 28/3; Милинковић, 2010, 153, Сл. 199; Милинковић, Шпехар, 2014, 135, кат. бр. 126.

МлМл



290. Лист мотике

Гвожђе, ковање; димензије: 18,4 x 12,3 x 1 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/139, Ц 12/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Лист мотике неправилног, приближно овалног облика и заобљене оштрице. Супротни крај сечива је задебљан, оштећен и благо повијен.

Библиографија: Милинковић, 2010, 153, Сл. 210.

МлМл



291. Косир

Гвожђе, ковање; димензије: 34,8 x 3,5 x 0,5 cm; Сонда 5/96 - проширење, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/332, Ц 54/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Косир при врху благо искривљеног и под готово правим углом повијеног сечива, троугаоног пресека. Доњи део сечива прераста у трн за насађивање дршке, правоугаоног пресека, који је повијен при крају.

Библиографија: Milinković, 2002, 122, Abb 38/1.

МлМл



292. Косир

Гвожђе, ковање, димензије: 34 x 3,6 x 0,7 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/85, Ц 25/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Косир са полукружним сечивом троугаоног пресека које је у горњем делу савијено готово под правим углом. Доњи део сечива прераста у тулац за насађивање кружног пресека на коме је очуван отвор за клин приближно овалног облика.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 27/11; Милинковић, 2010, 153, Сл. 209; Милинковић, Шпехар, 2014, 136, кат. бр. 130.

МлМл



293. Косир

Гвожђе, ковање; димензије: 27,6 x 5,5 x 0,3 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/140, Ц 21/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Косир са лучно извијеним сечивом и делимично оштећеном оштрицом. Главно сечиво је троугаоног пресека. На тупој страни, ближе тулцу, налази се још једно сечиво трапезоидног облика, такође троугаоног пресека. Доњи део алатке чини тулац за насађивање дршке кружног пресека.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 27/8; Милинковић, 2010, 153, Сл. 197; Милинковић, Шпехар, 2014, 136, кат. бр. 131.

МлМл



294. Виноградарски нож (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 15,9 x 1,1 x 0,4 cm; Објекат I - просторија „d“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/308, Ц 93/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи косир - виноградарски нож (?) лучно повијеног сечива. Оштрица и врх су оштећени. Дршка је правоугаоног пресека и знатно је дужа у односу на сечиво. Доњи крај дршке се завршава у виду кружне петље за качење.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 37/1; Милинковић, 2010, 56, Сл. 32; Милинковић, Шпехар, 2014, 137, кат. бр. 132.

МлМл



295. Део сечива косе (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 18,7 x 2,4 x 0,7 cm; Објект VIII - просторија „b“, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, Ц 174/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Део лучно повијеног сечива косе (?) троугаоног попречног пресека, одломљеног врха и оштећене оштрице.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



296. Срп

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: 36,3 x 3,1 x 0,5 cm; Базилика „С“ – југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, Ц 9/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Срп са дужом лучно повијеном оштрицом троугаоног пресека, чија је задња ивица благо повијена нагоре. Издужени врх српа, правоугаоног пресека, благо је повијен. Са друге стране оштрице, налази се три правоугаоног попречног пресека са кружном перфорацијом у горњем делу. Врх трна је повијен под правим углом. Оштрица предмета је делимично оштећена. На деловима оштрице уочавају се коси урези, трагови назубљености.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 27/11; Милинковић, 2010, 153, Сл. 197; Милинковић, Шпехар, 2014, 136, кат. бр. 129.

МлМл



297. Део сечива српа (?)

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: 15,9 x 2,4 x 0,3 cm; Сонда 11/95 (Објект V), Горњи град, 1995. година; Народни музеј Чачак, Ц 63/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Део сечива троугаоног пресека коме већи крај недостаје, док други (врх алатке) прелази у издужен завршетак правоугаоног пресека. На оштрици се уочавају коси урези, трагови назубљености. Задња страна лучно повијеног сечива благо је повијена нагоре.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



298. Брус

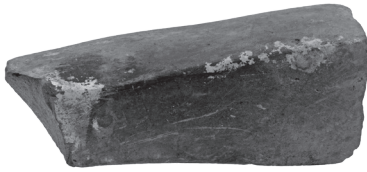
Камен, клесање, глачање; димензије: 14 x 7,8 x 4,5 cm; Објект I - просторија „a“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 57/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Брус приближно полукружног облика и заобљених ивица начињен од ситнозрног камена светлосиве/мрке боје.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



299. Брус

Камен, клесање, глачање; димензије: 10 x 3,9 x 2,7 cm; Базилика „А“ - нартекс, Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак, Ц 9/86.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован брус од светлосивог/мрког ситнозрнастог камена неправилног облика и приближно трапезоидног пресека са равно углачаним странама, осим једне.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



300. Брус

Камен, клесање, глачање; димензије: 13,1 x 5,8 x 3,9 cm; Објекат III - западни део, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 169/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован брус тамносиве боје, неправилног облика и пресека, начињен од ситнозрног камена.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



301. Брус

Камен, клесање, глачање; димензије: 13,7 x 2 x 1,6 cm; Објекат VIII - просторија „а“, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, А II/435, Ц 163/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Брус неправилног облика и пресека, заглачаних површина и заобљених ивица, начињен од ситнозрног камена светлоррке боје. На широј страни се налазе два уреза настала приликом оштрења сечива, од којих је један дубљи и шири. Део бруса је поломљен.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 148, кат. бр. 167.

МлМл



302. Брус

Камен, клесање, глачање; димензије: 13,1 x 3,7 x 3,3 cm; Сонда 1/15, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 67/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Брус неправилног облика и пресека са равним заглачаним странама начињен од ситнозрног камена мркосиве боје. На површини се уочавају трагови уреза насталих приликом оштрења сечива.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



303. Брус

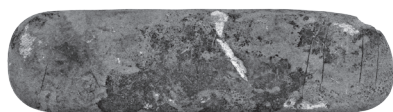
Камен, клесање, глачање; димензије: 11,5 x 3,7 x 1,5 cm; Објекат X, Горњи град, 2013. година; Народни музеј Чачак, Ц 74/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Брус неправилног облика и пресека начињен од ситнозрног камена светлосиве боје.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



304. Брус

Камен, клесање, глачање; димензије: 7,1 x 1,9 x 0,8 cm; Објекат I - просторија „е“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/391, Ц 272/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи брус неправилног овалног облика и приближно овалног пресека, заглачаних површина и заобљених ивица, начињен од ситнозрног камена сивомрке боје. На једној од широких страна уочавају се урези настали приликом оштрења сечива.

Библиографија: Милинковић, 2010, 57, Сл. 35; Милинковић, Шпехар, 2014, 148, кат. бр. 165.

МлМл



305. Брус

Камен, клесање, глачање; димензије: 8,4 x 5,7 x 1,6 cm; Објекат I - проширење ископа, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 210/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован брус неправилног облика и пресека, заглачаних површина и заобљених ивица, начињен од ситнозрног камена сивомрке боје.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 148, кат. бр. 166.

МлМл



306. Звоно - клепетуша

Гвожђе, ковање; димензије: висина 9,7 cm, ширина 8,5 cm; Сонда 2/96 - продужетак, Горњи град, 1997. година, Народни музеј Чачак, А II/530, Ц 94/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Звоно (клетуша) нагризено корозијом. На горњој ужој и благо заобљеној страни остала су сачувана два наспрамно постављена отвора, део система за качење. Клатно недостаје.

Библиографија: Милинковић, 2010, 75, Сл. 60.

ДР



307. Секира

Гвожђе, ковање; димензије: 19,4 x 8,2 x 4,1 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/88, Ц 20/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Секира са благо повијеним трапезоидним сечивом и у односу на горњу ивицу сечива нешто ниже постављеним отвором за насађивање дршке, неправилног елипсоидног облика. Иза отвора се налази равна задња страна која је у доњем делу кратко продужена низ држаље.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 28/2; Милинковић, 2010, 153, Сл. 210; Милинковић, Шпехар, 2014, 137, кат. бр. 133.

МлМл



308. Део сечива секире (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 6,8 x 2,4 x 0,4 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, Ц 8/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментовано трапезоидно сечиво, највероватније секире, правоугаоног пресека и благо заобљене оштрице. Део сечива недостаје.

Библиографија: Милинковић, 2010, 153, Сл. 200.

МлМл



309. Тесла

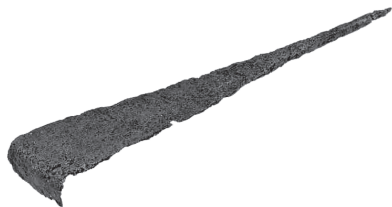
Гвожђе, ковање; димензије: 12 x 3,4 x 1,8 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/530, Ц 15/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Тесла са благо повијеним сечивом трапезоидног облика, равне оштрице и неправилног елипсоидног отвора за насађивање дршке. Његова бочна страна је приближно ромбоидног облика. Иза отвора се налази мање ојачање правоугаоног облика и пресека.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 28/7; Милинковић, 2010, 153, Сл. 198; Милинковић, Шпехар, 2014, 137, кат. бр. 134.

МлМл



310. Стругач

Гвожђе, ковање; димензије: 16,7 x 4,1 x 0,3 cm; Сонда 11/95 (Објект V), Горњи град, 1995. година; Народни музеј Чачак, А II/303, Ц 62/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени стругач са сечивом трапезоидног облика и правоугаоног пресека које је савијено под углом од 45°. Оштрица алатке је равна, а крајеви исте оштећени. Дршка стругача је неправилног правоугаоног пресека. Њен крај се завршава у виду трна за насађивање у дршку.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



311. Стругач

Гвожђе, ковање; димензије: 15 x 2,5 x 0,2 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/531, Ц 13/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Стругач са сечивом трапезоидног облика и правоугаоног пресека са крајем који је савијен под приближно правим углом. Оштрица алатке је равна. Сечиво прераста у трн за насађивање дршке.

Библиографија: Милинковић, 2010, 153, Сл. 203.

МлМл



312. Стругач

Гвожђе, ковање; димензије: 9,5 x 2 x 0,9 cm; Сонда 2/13 - продужетак, Јужно подграђе, 2013. година; Народни музеј Чачак, Ц 26/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Стругач лучног сечива чије стране прелазе у два паралелна трна за насађивање дршке приближно правоугаоног пресека. Један трн је поломљен, док је оштрица стругача видно оштећена.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



313. Стругач

Гвожђе, ковање; димензије: 9,5 x 1,8 x 0,3 cm; Сонда 2/96 - продужетак, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 73/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Стругач лучног сечива чије стране прелазе у два паралелна фрагментована трна за насађивање дршке неправилног правоугаоног пресека.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



314. Стругач - алатка за обраду коже (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 5,9 x 5,6 x 0,5 cm; Објекат VIII - просторија „b“, Горњи град, 2010 година; Народни музеј Чачак, Ц 175/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Стругач са оштећеном лучно повијеном оштрицом. На оштрици се виде зупци првобитно троугаоног облика од којих су неки такође оштећени. Трн алатке се наставља на сечиво, правоугаоног је пресека и повијен је под приближно правим углом.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 140, кат. бр. 141.

МлМл



315. Стругач - алатка за обраду коже (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 5,6 x 6,8 x 0,5 cm; Сонда 1/15, зона споја Горњег града и Јужног подграђа, 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 105/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Стругач са лучно изведеном оштрицом у оквиру које се налазе мањи зупци троугаоног облика. На средини тупог дела алатке налази се трн трапезоидног облика и правоугаоног пресека чији је врх повијен под правим углом.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



316. Стругач

Гвожђе, ковање; димензије: 18,6 x 3,6 x 1,2 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/ 86, Ц 24/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Стругач са сечивом и тулцем за насађивање. Оштрица алатке је благо лучно извијена. Крајеви сечива су зашиљени и повијени нагоре. На средишњем делу сечива вертикално је постављен тулац кружног пресека са перфорираним отвором. Горњи део тулца је делимично оштећен.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 27/6; Милинковић, 2010, 153, Сл. 209; Милинковић, Шпехар, 2014, 139, кат. бр. 140.

МлМл



317. Стругач

Гвожђе, ковање; димензије: 49 x 2 x 0,5 cm; Горњи град - укуп за темељ конзерваторске баракe; 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/396, Ц 99/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Већи гвоздени стругач са сечивом троугаоног пресека. Једна страна сечива се завршава лучно надолу под приближним углом од 45°, одакле се наставља повијен трн за насађивање дршке. Супротни крај сечива прераста у трн правоугаоног пресека чији је врх савијен под приближно правим углом.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 138, кат. бр. 135.

МлМл



318. Длето (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 9,1 x 1,3 x 0,3 cm; Објекат VI - средишњи део, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 401/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Мања гвоздена алатка, можда длето за финије радове, са телом правоугаоног пресека у горњем ширем делу. Глава алатке се завршава у облику петље. Доњи део алатке прераста у мање сечиво са оштећеном оштрицом.

Библиографија: Милинковић, 2010, 130, Сл. 149.

МлМл



319. Део длета

Гвожђе, ковање; димензије: 7,2 x 2,1 x 1,2 cm; Сонда 1/06, Јужно подграђе, уз спољну страну бедема подграђа, 2006. година; Народни музеј Чачак, Ц 11/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Део гвозденог длета неправилног пресека. Један крај алатке се завршава у виду благо повијеног сечива, док други недостаје.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



320. Длето

Гвожђе, ковање; димензије: 10,1 x 0,8 x 0,4 cm; Објекат VIII - просторија „а“, Горњи град, 2013. година; Народни музеј Чачак, Ц 1/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Деформисано гвоздено длето неправилног правоугаоног пресека. Један крај алатке је косо засечен, док други чини сечиво равне оштрице повијено надоле.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 138, кат. бр. 136.

МлМл



321. Длето

Гвожђе, ковање; димензије: 11,8 x 0,6 x 0,3 cm; Објекат VIII - просторија „а“, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, Ц 114/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Мање длето чији је један део правоугаоног пресека, са ужим искуцаним крајем у виду равне оштрице. Други део алатке је шири од претходног, али се при оштећеном крају постепено сужава.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



322. Нож посебне намене (кожарски нож ?)

Гвожђе, ковање; димензије: 22 x 2,1 x 0,3 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, Ц 127/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Донекле оштећен благо повијен кожарски нож (?) са такође благо повијеном оштрицом. Прелаз горње ивице дршке у сечиво је раван, а доњи под косином. Дршка је неправилног пресека и завршава се у виду раширеног плочастог надоле савијеног краја са равном оштрицом.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл

323. Нож посебне намене (кожарски нож ?)

Гвожђе, ковање; димензије: 18,7 x 1,9 x 0,4 cm; Сонда 1/97, на траси источног бедема Горњег града, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/314, Ц 8/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Кожарски нож (?) ископан од квалитетног гвожђа, радионички повијеног сечива троугаоног пресека. Прелаз горње ивице дршке у сечиво је равано, а доњи лучно изведен. Пресек дршке ножа је правоугаон. Њен крај прераста у плочасто раскуцану, на доле повијену оштрицу, лепезасто проширену у односу на дршку.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



324. Нож посебне намене (кожарски нож ?)

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: 11,9 x 1,2 x 0,3 cm; Објекат VIII – зона западног пролаза у просторији „с“, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, Ц 157/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Делимично фрагментован кожарски нож (?) са благо повијеним сечивом и незнатно повијеном оштрицом. Прелаз дршке неправилног пресека у сечиво на доњој страни је под углом док је на горњој раван. Крај дршке недостаје, али је сачуван почетак њеног проширења. Са обе стране сечива се према прелазу дршке у оштрицу налази по један мотив концентричних кругова са тачком у средини.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 140, кат. бр. 142.

МлМл



325. Нож посебне намене (кожарски нож ?)

Гвожђе, ковање; димензије: 12,1 x 1,5 x 0,2 cm; Објекат V, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, Ц 13/00.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени нож са благо деформисаним и првобитно повијеним сечивом троугаоног пресека, одломљеног врха и видно оштећене оштрице. Прелаз дршке у сечиво је раван у горњем делу. Дршка ножа је правоугаоног пресека са одломљеним крајем повијеним нагоре.

Библиографија: Милинковић, 2010, 83, Сл. 70.

МлМл



326. Нож посебне намене (кожарски нож ?)

Гвожђе, ковање, урезивање (?); димензије: 14,5 x 1,9 x 1,2 cm; Сонда 1/09, северно проширење, Горњи град, 2009. година; Народни музеј Чачак, А II/532, Ц 15/09.

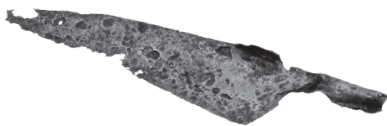
Датовање: VI – почетак VII века

Кожарски нож (?) са сасвим благо повијеним сечивом, оштећене оштрице. Врх ножа је савијен под правим углом. Прелаз горње ивице дршке у сечиво је равно изведен, док је доњи изведен под косином. На једној страни се називу мањи линеарни урези. Дршка је правоугаоног пресека и издуженог трапезоидног облика, чији је крај благо савијен нагоре и одломљен.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл





327. Нож посебне намене (кожарски нож ?)

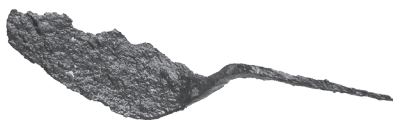
Гвожђе, ковање; димензије: 19,5 x 3,9 x 0,3 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, А II/533, Ц 24/07

Датовање: VI – почетак VII века

Кожарски нож са ширим сечивом и оштрицом савијеном на једну страну. Горња страна сечива је благо лучно повијена. На њој се, на делу ближем дршци, налази мање неправилно плочасто проширење постављено под правим углом у односу на сечиво. Врх ножа је оштећен, док је дршка обликована попут повијеног окова, без сачуване доње стране. Прелаз сечива у поменућу дршку је на горњем делу раван.

Библиографија: Милинковић, 2010, 129, Сл. 148.

МлМл



328. Мистрија

Гвожђе, ковање; димензије: 21,6 x 5 x 0,2 cm; Сонда 2/96 – продужетак, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II /334, Ц 81/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Мистрија са плочасто изведеном, неправилно овалном радном површином, оштећеног врха. Трн за насађивање је правоугаоног попречног пресека. Он се након савијања под приближно правим углом спаја са плочастим делом мистрије.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 38/3; Милинковић, 2010, 75, Сл. 59; Милинковић, Шпехар, 2014, 145, кат. бр. 156.

МлМл



329. Висак (?)

Олово, ливење, бушење; димензије: 3,1 x 3,2 cm; тежина 175 g; Објекат II, Горњи град, 1996. година. Народни музеј Чачак, А II/307, Ц 69/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Оловни висак (?) у облику купе заобљеног врха на чијој се површини виде урези (трагови употребе), од којих је један, у горњој половини предмета знатно дубљи и шири од осталих. Предмет има кружне отворе постављене приближно на средини горњег и доњег дела, с обзиром да је по дужини пробушен. Отвор на ширем делу је нешто већег пречника.

Библиографија: Милинковић, 2010, 72, Сл. 56.

МлМл



330. Маказе

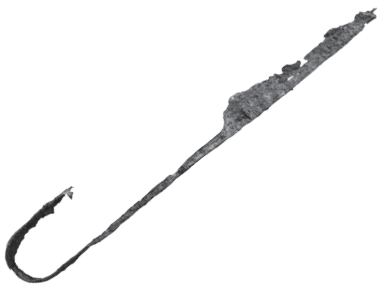
Гвожђе, ковање; димензије: 32,5 x 7,2 x 0,9 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/87, Ц 22/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Једноделне маказе са раздвојеним сечивима. Обе благо ка унутра заривљене оштрице су оштећене. Прелаз еластичних дршки у сечива је са унутрашње стране изведен под косином, док је на спољашњој раван. Обе дршке су правоугаоног пресека. Спој ручки је шири и тракасто раскуцан.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb. 28/10; Милинковић, 2010, 153, Сл. 210; Милинковић, Шпехар, 2014, 140, кат. бр. 143.

МлМл



331. Део маказа

Гвожђе, ковање; димензије: 27,6 x 3,8 x 0,2 cm; Објекат I - просторија „h“, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 3/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Део једноделних маказа са једним очуваним сечивом и дршком неправилног правоугаоног пресека. Оштрица маказа је оштећена. Прелаз горње ивице дршке у сечиво је раван, а доњи под косином. Доњи део дршке прелази у раскуцан крај тракастог облика и повијен је нагоре.

Библиографија: Милинковић, 2010, 56, Сл. 33.

МлМл



332. Део маказа

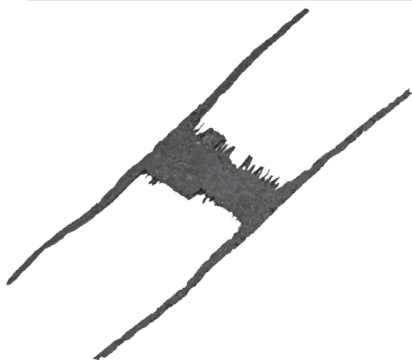
Гвожђе, ковање, перфорирање; димензије: 11,6 x 3,1 x 0,6; Објекат IX, Горњи град, 2011. година, Народни музеј Чачак, Ц 125/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Дршка - део маказа са сачуваним телом неједнаког пресека који код зглоба прераста у правоугаони. Сачувани део дршке се завршава отвореном петљом за држање, док је други савијен, са сачуваним делом перфорације за мању шипку која је спајала обе дршке.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



333. Гребено

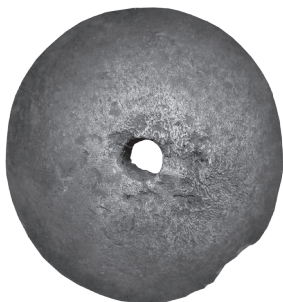
Гвожђе, ковање; димензије: 32,5 x 7,2 x 0,9 cm; Базилика „С“ - североисточни анекс, поремећена остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/75, Ц 16/88.

Датовање: VI – почетак VII века

Двострано гребено за чешљање вуне са паралелим благо деформисаним дршкама неправилног правоугаоног пресека. Између дршки, на средини се налази правоугаона плоча са фрагментованим зупцима, сачуваним само у својим доњим деловима. Зупци су са једне стране гушће, а са друге ређе распоређени.

Библиографија: Милинковић, 1988, Т. XII; Milinković, 2002, 102; Милинковић, 2010, 153; Милинковић, Шпехар, 2014, 141, кат. бр. 144.

МлМл



334. Пршљенак

Кост младог говечета, глава фемура, резање, перфорирање; димензије: пречник 3,8 cm, висина 1,8 cm; Објекат II, Горњи град, 1996. година, Народни музеј Чачак, А II/287, Ц 14/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Коштани пршљенак сивомрке боје приближно хемисферичног облика, са кружним отвором у средини. Приметни су трагови горења.

Библиографија: Milinković, 2001, 122, Abb. 35/17; Милинковић, 2010, 72, Сл. 53.

ДР



335. Пршљенак

Кост, резање, токарење, урезивање; димензије: висина: 1,3 cm, пречник ширег дела: 3,4 cm, пречник ужег дела: 2,1 cm; Објекат I - проширење ископа, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/148, Ц 208/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Пршљенак са кружним отвором у средини, глачаних површина. На ширем дискоидном делу урезани су концентрични кругови на горњој и доњој страни, као и бочно. Урези се налазе и на доњем ужем, ваљкастом делу.

Библиографија: Milinković, 2001, Abb. 35/18; Милинковић, Шпехар, 2014, 141, кат. бр. 145.

ЉП



336. Пршљенак

Керамика, печење, перфорирање; димензије: пречник 5,4 cm, висина 0,9 cm; Објекат VI - средишњи део, Северно подграђе, 2008. година, Народни музеј Чачак, Ц 5/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Плочасти керамички пршљенак приближно кружног облика, црвене боје, са кружним отвором у средини, израђен од дела опеке или црепа.

Библиографија: Милинковић, 2010, 128, Сл. 145.

ДР



337. Пршљенак

Керамика, печење, перфорирање; димензије: пречник 3,5 cm, висина 1,5 cm; Сонда 1/12, јужни део, Горњи град, 2012. година, Народни музеј Чачак, Ц 21/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Плочасти керамички пршљенак округлог облика, светломрке боје, са кружним отвором у средини.

Библиографија: Непубликовано.

ДР



338. Пршљенак

Керамика, печење, перфорирање; димензије: пречник 2,9 cm, висина 1,5 cm; Објекат IV (сонда 2/14), Горњи град, 2014. година, Народни музеј Чачак, Ц 14/14.

Датовање: VI – почетак VII века ?

Плочасти пршљенак неправилног кружног облика, светломрке боје, са кружним отвором у средини.

Библиографија: Непубликовано.

ДР



339. Пршљенак

Керамика, печење, перфорирање; димензије: пречник 3,3 cm, висина 2,2 cm; Објекат I - IV, Горњи град, 1997. година, Народни музеј Чачак, А II/337, Ц 228/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Керамички пршљенак неправилног лоптастог облика, сивомрке боје, са кружним отвором у средини.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 141, кат. бр. 146.

ДР



340. Пршљенак

Керамика, печење, перфорирање; димензије: пречник 3,3 cm, висина 1,15 cm; Објекат V - просторија „а“, Горњи град, 2000. година, Народни музеј Чачак, А II/398, Ц 59/00.

Датовање: VI – почетак VII века

Керамички пршљенак плочастог облика, искошених страна и благо заобљених ивица, са кружним отвором у средини.

Библиографија: Милинковић, 2010, 83, Сл. 69; Милинковић, Шпехар, 2014, 142, кат. бр. 147.

ДР



341. Пршљенак

Керамика, печење, перфорирање; димензије: пречник 2,3 cm, висина 1,65 cm; Сонда 1/12, северни део, Горњи град, 2012. година, Народни музеј Чачак, Ц 4/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Керамички пршљенак биконичног облика, са кружним отвором у средини. Једна страна је мрке, а друга црвенкасте боје.

Библиографија: Непубликовано.

ДР



342. Пршљенак

Камен, класање (?), перфорирање; димензије: пречник 3,1 cm, висина 1,8 cm; Објекат IV - сонда 2/14, Горњи град, 2014. година, Народни музеј Чачак, Ц 174/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Камени пршљенак плочастог облика, заобљених ивица, смеђе боје, са кружним отвором у средини.

Библиографија: Непубликовано.

ДР



343. Пршљенак

Камен, клесање (?), перфорирање; димензије: пречник 3,4 cm, висина 0,7 cm; Објекат VI - просторија „а“, Северно подграђе, 2006. година, Народни музеј Чачак, Ц 44/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Делимично оштећен камени пршљенак плочастог округлог облика, светлоокер боје, са кружним отвором у средини. На обе стране је украшен концентричним круговима.

Библиографија: Милинковић, 2010, 128, Сл. 144.

ДР



344. Пршљенак

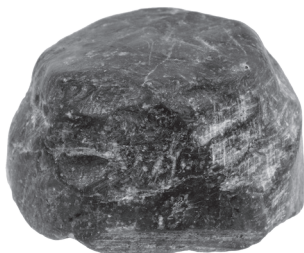
Камен, клесање (?), урезивање, перфорирање, полирање; димензије: пречник 2,2 cm, висина 1,7 cm; Објекат X, Горњи град, 2013. година, Народни музеј Чачак, А II/438, Ц 78/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Камени пршљенак ваљкастог облика, у једној половини светлосмеђе, у другој сиве боје, са кружним отвором у средини. На светлијој страни је украшен паралелним урезаним линијама.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 142, кат. бр. 148.

ДР



345. Полуфабрикат од камена – недовршени пршљенак (?)

Камен, клесање, глачање (?); димензије: 3,3 x 2 cm; Сонда 3/08, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 1/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Полуфабрикат од камена светломрке боје, највероватније пршљенка за вретено у изради. Предмет има приближно кружне, неправилно засечене стране од којих је доња шира. На појединим деловима полуфабриката виде се трагови уреза сечива.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



346. Пршљенак

Олово, ливење, перфорирање; димензије: пречник 2,3 cm, висина 0,55 cm; Објекат VI - просторија „с“, Северно подграђе, 2008. година, Народни музеј Чачак, Ц 353/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Оловни пршљенак плочастог неправилно округлог облика, сиве боје, са кружним отвором у средини.

Библиографија: Милинковић, 2010, 128, Сл. 146.

ДР



347. Пршљенак

Олово, ливење, перфорирање; димензије: пречник 1,8 cm, висина 0,7 cm; Објекат VIII - североисточни део, Горњи град, 2012. година, Народни музеј Чачак, А II/534, Ц 49/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Оловни пршљенак округлог ваљкастог облика, сивомрке боје, са кружним отвором у средини.

Библиографија: Непубликовано.

ДР



348. Пршљенак

Олово, ливење, перфорирање; димензије: пречник 2,7 cm, висина 0,7 cm; Сонда 2/96 - проширење, Горњи град, 1997. година, Народни музеј Чачак, А II/535, Ц 142/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Оловни пршљенак плочастог округлог облика и искошених ивица, црне боје, са кружним отвором у средини. Поред њега се налази једно мање удубљење приближно кружног облика.

Библиографија: Непубликовано.

ДР



349. Игла за шивење

Кост (?), резање, глачање, перфорирање; димензије: 6,5 x 0,4 x 0,2 cm; Објекат VIII - просторија „а“, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/421, Ц 348/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Коштана (?) игла неправилног пресека са проширеном главом и шиљатим доњим крајем. На глави се налази овална ушица за провлачење конца. Приметни су трагови горења.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 143, кат бр. 151.

МлМл



350. Игла за шивење

Кост (?), резање, глачање; димензије: 7,6 x 0,5 x 0,3 cm; Сонда 1/14 - проширење, Јужно подграђе, ареал капије, 2015. година; Народни музеј Чачак, А II/536, Ц 74/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Коштана игла углачане површине, зашиљена на оба краја. На глави се налази вертикално постављена ушица за провлачење конца.

Библиографија: Непубликовано.

МР



351. Део игле

Кост (?), резање, глачање; димензије 2,4 x 0,2 cm; Базилика "А" - западни део северног брода, Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак, Ц 16/86.

Датовање: VI – почетак VII века

Поломљен врх коштане игле кружног пресека. Тачна намена игле се не може утврдити.

Библиографија: Милинковић, 2001, 131, Т. II/5.

МлМл



352. Део разбоја

Кост, резање, глачање, перфорирање; димензије: 6,3 x 1,4 x 0,5 cm; Сонда 3/13, Јужно подграђе, 2013. година; Народни музеј Чачак, Ц 60/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован разводник нити начињен од издужене коштане плочице правоугаоног пресека са пет кружних перфорација, од који је једна делимично сачувана. Кружне перфорације су скоро једнаких димензија, равномерно и праволинијски распоређене. Краћа ивица коштане плочице је делом равна, а делом заобљена.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 143, кат. бр. 150.

МлМл



353. Део разбоја

Кост, резање, глачање, перфорирање; димензије: 5,8 x 1,9 x 0,5 cm; Објекат VIII - северни сегмент, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 240/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован део разбоја – разводник нити правоугаоног облика и пресека. Ивице на очуваном крају су заобљене. На разводнику се налази пет равномерно распоређених кружних перфорација готово једнаких димензија од којих је једна делимично сачувана.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



354. Део разбоја

Рог јелена, резање, глачање, перфорирање; димензије: 3,3 x 1,1 x 0,4 cm; Објекат VIII - просторија „с“, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, Ц 135/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Део разбоја - разводник нити приближно правоугаоног облика и пресека. Супротан крај је делом равно засечен. На разводнику се налазе четири кружне равномерно распоређене перфорације од којих је једна делимично сачувана. Могуће је да је предмет горео.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл

355. Део разбоја

Рог јелена, резање, глачање, перфорирање; димензије: 6,9 x 1 x 0,4 cm; Објекат I - просторија „f“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/390, Ц 257/96.

Датовање: VI – почетак VII века



Фрагментовани разводник нити начињен од правоугаоне коштане плочице правоугаоног пресека са дванаест кружних перфорација од којих је једна делимично сачувана. Кружне перфорације су скоро једнаких димензија, равномерно и праволинијски распоређене. Очуване ивице коштане плочице су заобљене. Приметни су трагови горења.

Библиографија: Milinković, 2002, 102, Abb, 35/11; Милинковић, 2010, 58, Сл. 37; Милинковић, Шпехар, 2014, 142, кат бр. 149.

МлМл

356. Тег за разбој

Керамика, гњетење, бушење; димензије: 8,2 x 5,9 x 2,9 cm; Сонда 3/96, Базилика „Е“, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 135/96.

Датовање: VI – почетак VII века



Керамички тег за разбој у облику купе удубљеног врха, светлије сивомрке боје, на чијој се површини виде трагови горења. Тег је ради качења при врху пробушен.

Библиографија: Милинковић, 2010, 96, Сл. 87.

МлМл

357. Ливачка кашика (?)

Гвожђе, ковање, тордирање; димензије: 35,1 x 3,8 x 0,6 cm; Објекат I - просторија „h“, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 23/97.

Датовање: VI – почетак VII века



Гвоздена кашика са дужом тордираном дршком чији је крај поломљен (највероватније је био петљасто изведен). На супротном делу, ближе калотастом реципијенту, дршка је плочасто раскуцана. Већи део реципијента је поломљен и оштећен.

Библиографија: Милинковић, 2010, 56, Сл. 34.

МлМл

358. Ливачка посуда (?)

Керамика, руком рађено; димензије: дужина 25 cm, ширина 22,5 cm, висина 8,6 cm; Објекат III, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/345.

Датовање: VI – почетак VII века



Реципијент издуженог овалног облика, дебелих зидова и са малим изливником, заобљеног дна.

Библиографија: Милинковић, 2010, 75, Т. XVI/4; Милинковић, Шпехар, 2014, 144, кат. бр. 153.

ВБ



359. Нож

Гвожђе, ковање; димензије: 11,6 x 1,1 x 0,2 cm; Објекат VIII, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/537, Ц 162/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи нож издуженог сечива са сачуваним усадником, кован од квалитетнијег гвожђа. Горња тупа страна је равна, док је доња са сечивом.

Библиографија: Непубликовано.

ДР



360. Нож

Гвожђе, ковање; димензије: 13,5 x 1,3 x 0,2 cm; Објекат VIII - просторија „b“, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, Ц 100/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Нож издуженог сечива, оштећеног корозијом, са кратким усадником. Горња страна је тупа и равна, а доња са сечивом.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 146, кат. бр. 161.

ДР



361. Нож

Гвожђе, ковање, димензије: 15 x 1,7 x 0,3 cm; Објекат VI - западни сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 380/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Нож издуженог сечива и равне горње тупе стране, оштећен корозијом, са сачуваним усадником. Дуж једне стране се налазе два паралелна уреза.

Библиографија: Непубликовано.

ДР



362. Нож

Гвожђе, ковање; димензије: 15,5 x 1,8 x 0,3 cm; Сонда 1/12, јужни део, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, Ц 29/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Нож издуженог сечива са делимично сачуваним усадником и оштећеног корозијом. Дуж једне стране сечива се налази жлеб. Горња страна је тупа и равна, а доња са сечивом.

Библиографија: Непубликовано.

ДР

363. Нож

Гвожђе, ковање; димензије: 16 x 1,7 x 0,2 cm; Објекат I - просторија „f“, Горњи град, 1996. година, Народни музеј Чачак, А II/312, Ц 212/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Нож издуженог сечива оштећеног корозијом, са сачуваним трном за усађивање. Дуж једне стране сечива налази се жлеб. Горња тупа страна је благо повијена, а доња са оштрицом.

Библиографија: Непубликовано.

ДР



364. Нож

Гвожђе, ковање; димензије: 12,3 x 1,0 x 0,25 cm; Сонда 2/96 - источно проширење 2, Горњи град, 1997. година, Народни музеј Чачак, Ц 115/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Нож издуженог сечива оштећеног корозијом са сачуваним дужим усадником. Горња страна сечива је тупа и равна, а доња са сечивом.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 146, кат. бр. 160.

ДР



365. Нож

Гвожђе, ковање; димензије: 13,3 x 1,2 x 0,2 cm; Сонда 1/06, унутар Јужног подграђа, 2006. година; Народни музеј Чачак, Ц 8/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Нож издуженог сечива оштећеног корозијом, са сачуваним усадником, благо савијен. Горња страна је тупа и равна, а доња са сечивом.

Библиографија: Непубликовано.

ДР



366. Нож

Гвожђе, ковање, димензије: 11,6 x 1,3 x 0,2 cm; из јаме поред капије Јужног подграђа (сонда 1/14), 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 99/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Нож са оштрицом на доњој страни сечива, док је горња благо повијена и тупа. Фиксирао се за дршку уз помоћ трна за усађивање.

Библиографија: Непубликовано.

ММ





367. Нож

Гвожђе, ковање; димензије: укупна дужина 29,9 cm, дужина дршке 13,3 cm, дужина сечива 16,6 cm, ширине 2,6 cm; Објекат IX, Горњи град, 2011. година, Народни музеј Чачак, Ц 147/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Већи нож са делимично сачуваном куком/омчом за качење на почетку дуже дршке. Горња страна је већим делом тупа и равна, али се сужава према зашиљеном крају, док је доња са оштрицом.

Библиографија: Милинковић, 2011, 68, Сл. 17, Т. I/1, Милинковић, Шпехар, 2014, 147, кат. бр. 162. ДР



368. Нож

Гвожђе, ковање; димензије: 13,4 x 1,2 x 0,2 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, А II/431, Ц 15/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Нож са оштрицом на доњој страни, док је горња равна и тупа. Нож поседује трн за усађивање.

Библиографија: Непубликовано.

ДР



369. Удица

Гвожђе, ковање; димензије: дужина 9,7 cm, ширина 0,7 x 0,5 cm, Сонда 3/14, Горњи град, 2014. година, Народни музеј Чачак, Ц 221/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Већа удица са телом правоугаоног пресека, са повратном куком.

Библиографија: Милинковић, 2015, 265, Т. VI/4.

ДР



370. Удица

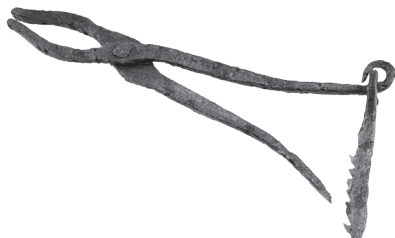
Гвожђе, ковање; димензије: дужина 7,6 cm, ширина 0,54 x 0,54 cm; Објекат VIII - просторија „а“, Горњи град, 2014. година, Народни музеј Чачак, А II/426, Ц 87/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Већа гвоздена удица са телом правоугаоног пресека, са повратном куком. Врат је према свом несачуваном крају плочасто раскуцан.

Библиографија: Милинковић, 2011, 66, Т. II/1, Милинковић, Шпехар, 2014, 143, кат. бр. 152.

ДР



371. Клешта

Гвожђе, ковање; димензије: 20,5 x 10,1 x 0,6 cm; Објекат VI - западни сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/435, Ц 173/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Клешта начињена од две шипке правоугаоног пресека које се у горњем делу међусобно спајају уз помоћ осовине. Један крај шипке се завршава петљасти, на њему је причвршћен назубљени граничник, такође петљом. На граничнику се налази шест уреза који су служили за регулисање опсега отварања клешта.

Библиографија: Милинковић, 2010, 129, Сл. 147; Милинковић, Шпехар, 2014, 144, кат. бр. 154.

МлМл



372. Машице

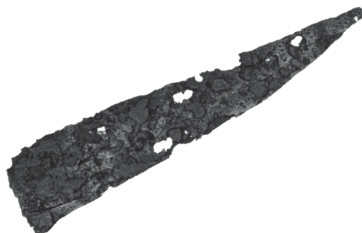
Гвожђе, ковање; димензије: 19,8 x 1,3 x 0,2 cm; Базилика „D“, Западно подграђе (?), 2005. година; Народни музеј Чачак, А II/414, Ц 13/05.

Датовање: VI – почетак VII века

Машеце са тракастим, савијеним краковима трапезоидног облика и издуженог неправилног правоугаоног пресека. Један крак је поломљен. Горњи део машица је формиран у виду петље чији облик подсећа на слово „Ω“. Доњи, проширени и на крајевима заобљени делови кракова машица су раздвојени.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 144, кат. бр. 155.

МлМл



373. Део машица (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 10 x 2,1 x 0,2, cm; Сонда 1/15, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак Ц 65/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени крак мањих машица (?) трапезоидног облика и правоугаоног пресека. Горњи, поломљени део крака је повијен.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



374. Гвоздена шипка – полуга (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 15,7 x 2,3 x 0,6 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, Ц 11/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментована гвоздена шипка издуженог облика и приближно правоугаоног пресека. Један крај је заобљен.

Библиографија: Милинковић, 2010, 152-154, Сл. 205.

МлМл



375. Алатка неодређене намене

Гвожђе, ковање; димензије: 1,4 x 0,5 x 12,9 cm, пречник 5 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/141, Ц 27/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена алатка која се састоји од кружне алке (оков за дрвену дршку) и шипке правоугаоног пресека. Тракаста шипка је спојена са алком. На супротном крају шипке налазе се два паралелна зупца од којих је један благо повијен.

Библиографија: Милинковић, 2010, 153, Сл. 210.

МлМл



376. Алатка неодређене намене

Гвожђе, ковање; димензије: 15,3 x 1 x 0,8 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, остава, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/538, Ц 23/89.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена алатка непознате намене (?) са телом састављеним од две раздвојене, приближно паралелне шипке правоугаоног пресека чији крајеви престају у по један трн такође правоугаоног пресека. Они су савијени под приближно правим углом. Врхови оба трна, од којих је један делимично оштећен, зашиљени су и повијени под правим углом.

Библиографија: Милинковић, 2010, 153, Сл. 204.

МлМл



377. Алатка неодређене намене

Гвожђе, ковање; димензије: 14,7 x 2,7 x 0,3 cm; Сонда 1/15, зона спајања Горњег града и Јужног подграђа, 2015. година; Народни музеја Чачак, Ц 109/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена алатка са телом издуженог приближно правоугаоног облика и правоугаоног пресека. Глава алатке је обликована у виду омче, док је супротни крај, плочасто раскуцан, највероватније чинио сечиво са равно изведеном оштрицом.

Библиографија: Непубликовано.

МлМл



378. Алатка за урезивање орнамената (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 11,7 x 1,7 x 0,9 cm; Сонда 3/13, Јужно подграђе, 2013. година; Народни музеј Чачак, Ц 48/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена алатка начињена од мање шипке правоугаоног попречног пресека. Један крај алатке је стањен, док је други завршен раскуцаним проширењем и са три зашиљена дела.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 147, кат. бр. 163.

МлМл



379. Стилус (?)

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: дужина 14 cm, највећи пречник тела 0,6 cm; Сонда 1/15, Горњи град, 2016. година; Народни музеј Чачак, А II/374, Ц 80/16.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена игла у функцији стилуса (писаљке) или гардеробне игле. Горњи плочасто раскуцан део је трапезоидно проширен (за брисање написаног?), незнатно оштећен, док је супротан крај зашиљен (за писање?). На месту највећег задебљања игле, ближе врху, налази се урезан украс сачињен од два појаса попречних уреза између којих се налазе косо изведени линеарни урези.

Библиографија: Непубликовано.

МР



380. Стилус (?)

Гвожђе, ковање; димензије: дужина 8,1 cm, пречник 0,5 cm; Сонда 5/96, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/389, Ц 238/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментована гвоздена писаљка (?) израђена од шипке кружног пресека која је у горњем делу проширена. Изнад проширења се налази плочасто раскуцан трапезоидан горњи крај, док је игла на супротној страни одломљена.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 145, кат. 157.

ВВ



381. Пинцета

Гвожђе, ковање, савијање; димензије: 4,4 x 1,1 x 0,6 cm; Сонда 2/06, Северно подграђе, Народни музеј Чачак, А II/539, Ц 14/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Пинцета са завршетком у облику омче и два крака за хватање, при крајевима благо повијена ка унутра.

Библиографија: Непубликовано.

ММ



382. Слитак

Олово, ливење; димензије: дужина 19,7 cm, ширина 2,1 cm, дебљина 1,8 cm, тежина 548,9 g; Базилика „С“ - поремећена остава у североисточном анексу, 1988. година, Северно подграђе, Народни музеј Чачак, А II/346, Ц 09/88.

Датовање: VI – почетак VII века

Издужени оловни слитак неправилног полукружног пресека.

Библиографија: Милинковић, 2010, 153; Милинковић, Шпехар, 2014, 166, кат. бр. 213.

ВВ



383. Слитак

Олово, ливење; димензије: дужина 19 cm, ширина 1,6 cm, дебљина 1,5 cm, тежина 411 g; Базилика „С“ - поремећена остава у североисточном анексу, 1988. година, Северно подграђе, Народни музеј Чачак, А II/346, Ц 10/88.

Датовање: VI – почетак VII века

Издужени оловни слитак неправилно полукружног пресека.

Библиографија: Милинковић, 2010, 153; Милинковић, Шпехар, 2014, 167, кат. бр. 214.

ВВ



384. Бронзани лим – радионички отпад (?)

Бронза, ковање; димензије: 17,5 x 2,7 x 0,1 cm; Објекат II, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 96/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Лучно савијена трака бронзаног лима неједнаке ширине и неодређене намене (радионички отпад?).

Библиографија: Непубликовано.

ВВ

РАНОВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД

Оружје и опрема ратника



385. Врх стреле

Гвожђе, ковање; димензије: 7,2 x 1,1 x 0,4 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, А II/540, Ц 219/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Тробриди врх стреле са дугачким трном за насађивање кружног пресека и мањом масивном главом.

Библиографија: Милинковић, 2015, 155, Сл. 108.

ДГ



386. Врх стреле

Гвожђе, ковање, урезивање; димензије: 9,3 x 1,2 x 0,4 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, Ц 184/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Тробриди врх стреле са трном за насађивање кружног пресека, на коме се налази низ мањих углавном попречних уреза ради бољег причвршћивања за дрвени део стреле. Завршетак врха стреле недостаје, док су широки и оштри бридови делимично оштећени. Прелаз бодила у трн је изведен сужењем које је правоугаоно засечено. Сужење је на месту преласка у бридове конкавно изведено.

Библиографија: Милинковић, 2015, 155, Сл. 108.

ДГ



387. Врх стреле

Гвожђе, ковање, перфорирање; димензије: 9,6 x 0,9 x 0,9 cm; Објекат V - просторија „b“, Горњи град, 2006. година; Народни музеј Чачак, А II/405, Ц 36/06.

Датовање: VI – почетак VII века

Издужени тробриди врх стреле. Тулац за насађивање неправилног је кружног пресека, а на његовом почетку налази се кружна перфорација за закивак.

Библиографија: Милинковић, 2010, 85-86, Сл. 75; Милинковић, Шпехар, 2014, 154, кат. бр. 180.

ДГ



388. Врх стреле

Гвожђе, ковање; димензије: 6,1 x 1,5 x 0,9 cm; Сонда 2/14, Објекат IV, Горњи град, 2014. година; Народни музеј Чачак, Ц 1/14.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментован врх стреле са тулцем за насађивање кружног пресека. Бодило је пљоснато, а ивице су већим делом оштећене.

Библиографија: Непубликовано.

ДГ



389. Врх стреле

Гвожђе, ковање; димензије: 7,8 x 1 x 2 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, Ц 43/15.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени врх стреле са размакнути крацима и тулцем за насађивање.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



390. Врх стреле или мањег копља (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 10,6 x 1,6 x 0,7 cm; Базилика „С“ Датовање: VI – почетак VII века средњи јужни „анекс“, Северно подграђе, 1994. година; Народни музеј Чачак, А II/381, Ц 6/94.

Датовање: VI – почетак VII века

Врх четворостране стреле или мањег копља правоугаоног пресека са тулцем за насађивање коме су крајеви проширени и раздвојени, али и делимично оштећени.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 153, кат. бр. 177.

ДГ



391. Врх копља (?)

Гвожђе, ковање, перфорирање (?); димензије: 8,5 x 1,6 x 0,1 cm; Објекат VIII Датовање: VI – почетак VII века просторија а2, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, А II/541, Ц 104/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Врх копља за лов (?) кружног пресека који се благо сужава ка заобљеном – затупљеном крају. На супротној страни се налази траг перфорације (?) за клин-закивак.

Библиографија: Непубликовано.

ДГ



392. Врх копља

Гвожђе, ковање; димензије: 14,3 x 2,2 x 0,5 cm; Сонда 11/95 (Објекат V), Горњи град, 1995. година; Народни музеј Чачак, А II/302, Ц 31/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи врх копља са прелазом за тулац (?). Врх бодила недостаје, док су његове ивице оштећене.

Библиографија: Милинковић, 2010, Сл. 293; Милинковић, Шпехар, 2014, 152, кат. бр. 176.

ДГ



393. Врх копља

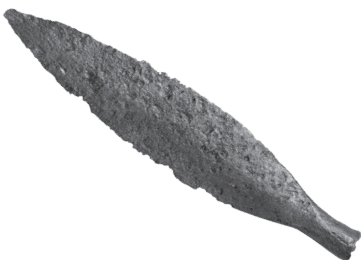
Гвожђе, ковање; димензије: 17,4 x 1,9 x 1 cm; Сонда 5/96, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/388, Ц 192/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Врх копља са тулцем за насађивање и оштећеним ивицама бодила ромбоидног пресека, са наглашеним средишњим бридом.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 152, кат. бр. 175.

ДГ



394. Врх копља

Гвожђе, ковање; димензије: 25,2 x 4,9 x 1,9 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/412, Ц 59/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Врх копља са тулцем за насађивање кружног пресека. Бодило незнатно оштећених ивица има облик ловоровог листа са највећом ширином на средини, одакле се симетрично сужава у зашиљени врх, док на супротној страни прелаз у тулац.

Библиографија: Милинковић, 2010, 131, Сл. 153, Сл. 293; Милинковић, Шпехар, 2014, 152, кат. бр. 174.

ДГ



395. Чизмица копља

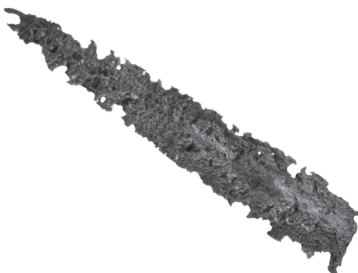
Гвожђе, ковање, перфорирање (?); димензије: 9,1 x 3,4 x 0,2 cm; Објекат II, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Ц 97/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Оштећена чизмица копља (оков задњег дела дршке) са благо закривљеним зашиљеним завршетком, могуће са перфорацијом за причвршћивање. Усадник - тулац чизмице неправилног је кружног пресека.

Библиографија: Непубликовано.

ДГ



396. Део бодежа - мача (?)

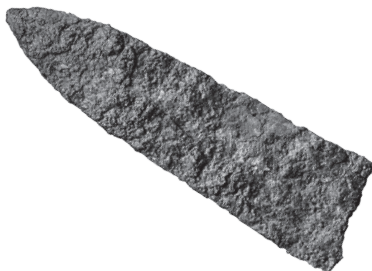
Гвожђе, ковање; димензије: 15,2 x 2,7 x 0,3 cm; Објекат VI - средишњи део, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 208/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Врх двосеклог бодежа - мача (?) са оштећеним оштрицама и наглашеним бридом по средини сечива.

Библиографија: Милинковић, 2010, 132, Сл. 155, 293.

ДГ



397. Део бодежа - мача (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 10,5 x 3 x 0,4 cm; Објекат I-IV - уз спољно лице југоисточног зида просторије „g“, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Ц 37/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Врх двосеклог бодежа – мача (?).

Библиографија: Милинковић, 2010, 61, Сл. 43.

ДГ



398. Део бодежа - сакса (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 4,8 x 4,1 x 0,6 cm; Објекат I, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, Ц 72/00.

Датовање: VI – почетак VII века

Врх једносеклог бодежа - кратког мача (?) са заобљеном оштрицом и горњом равном ивицом.

Библиографија: Милинковић, 2010, 61, Сл. 44.

ДГ



399. Оков дршке мача

Бронза, ковање, перфорирање; димензије: 4,9 x 2 x 0,3 cm; Објекат VI - просторија „d“, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/542, Ц 302/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Бронзани оков овалног облика од дршке мача (спате). У централном делу се налази благо испупчење у виду зарубљене пирамиде, а на крајевима окова по један кружни отвор за закивке.

Библиографија: Милинковић, 2010, 132, Сл. 154, Милинковић, Шпехар, 2014, 151, кат. бр. 171.

ДГ



400. Део окова каније (?)

Бронза, ковање, урезивање, перфорирање; димензије: 7,6 x 0,9 x 0,1 cm; Сонда 3/13, Јужно подграђе, 2013 година; Народни музеј Чачак, Ц 50/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Део окова каније мача (?) од танког олучасто савијеног бронзаног лима који је на једном крају стањен и украшен паралелним попречно постављеним једноставним линеарним урезима. Према овом крају се налазе и две кружне перфорације за закивке.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 151, кат. бр. 173.

ДГ



401. Оков каније ножа

Бронзани лим, ковање, перфорирање; димензије: 2,7 x 1,8 x 0,5 cm; Објекат I - просторија „d“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/311, Ц 169/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Бронзани оков каније ножа приближно потковичастог облика и олучастог пресека. Крајеви окова су проширени. При крајевима се налазе по два мања наспрамно постављена кружна отвора.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 151, кат. бр. 172.

ДГ



402. Ухобран

Гвожђе, ковање, перфорирање; димензије: 11,1 x 8 x 0,2 cm; Објекат I - просторија „a“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/387, Ц 81/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени ухобран шлема, од дебљег споља испученог, према унутра удубљеног гвозденог лима. Углови на доњем крају ухобрана су косо засечени, горња ивица је оштећена, док су уз дуже ивице очувана по два кружна отвора за причвршћивање поставе.

Библиографија: Милинковић, 2010, 61-62, Сл. 42, Милинковић, Шпехар, 2014, 150, кат. бр. 168.

ДГ



403. Делови оклопа

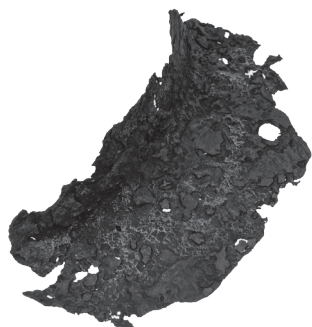
Гвожђе, ковање, савијање, перфорирање; димензије дужих ламела: дужина 9,3 cm, ширина 1,4 cm, дебљина 0,1 cm; димензије краћих ламела: дужина 7,2 cm, ширина 1,7 cm, дебљина 0,1 cm; спољни пречник карика 0,7 cm; Објекат X, Горњи град, 2013. година. Народни музеј Чачак, А II/543, Ц 31/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментовани ламеларни оклоп израђен од танких правоугаоних гвоздених плочица. Плочице или ламеле које делом имају зарубљене углове перфориране су у различитом распореду и међусобно повезане у хоризонталне редове, у вертикалном положају. На овај начин међусобно повезани низови су потом пришивани за кожную поставу која се уочава у траговима. Уз ламеле су нађени и делови оклопа начињени од уплетених карика.

Библиографија: Милинковић, Шпехар 2014, 150, кат. бр. 169.

ВВ



404. Део умба (?)

Гвожђе, ковање, перфорирање (?); димензије: 8,5 x 4,5 x 0,1 cm; Објекат VIII, Горњи град, североисточни део зграде, 2012. година; Народни музеј Чачак, Ц 51/12.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени фрагментовани предмет налик рубном делу умба, гвозденог средишњег дела штита. Предмет је коничног облика, док је (перфорирана ?) база постављена под приближно правим углом у односу на истурени део.

Библиографија: Непубликовано.

ВВ



405. Део умба (?)

Гвожђе, ковање; димензије: 10,5 x 4,8 x 0,6 cm; Сонда 3/08, јужни део, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 320/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздени фрагментовани предмет налик умбу. Коничног је облика са рубом који је под оштрим углом постављен у односу на испупчени (?) део.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 150, кат. бр. 170.

ДГ



406. Коњске жвале

Гвожђе, ковање, димензије: 19,2 x 2,4 x 0,6 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, А II/406, Ц 5/07.

Датовање: VI – почетак VII века

Коњске жвале начињене од две шипке неједнаких димензија и кружног пресека које су спојене петљама. Крајеви шипки поседују по два спојена отвора неједнаке величине. Већи отвор је неправилног кружног, а мањи овалног облика. Могуће да је у питању опрема ратника.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 154, кат. бр. 182.

ДГ



407. Део коњских жвала

Гвожђе, ковање, димензије: 10,8 x 2,2 x 0,7 cm; Базилика „А“ - северни брод, Западно подграђе (?), 1987. година; Народни музеј Чачак, А II/377, Ц 110/87.

Датовање: VI – почетак VII века

Део коњских жвала са телом кружног пресека. Један крај предмета се завршава мањом кружном ушницом која је оштећена, док други поседује две кружне ушице различитих димензија које су међусобно спојене. Кроз мању је провучена алка неправилног облика чији се дужи крајеви међусобно додирују. Могуће да је у питању опрема ратника.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 154, кат. бр. 181.

ДГ



408. Псалија

Гвожђе, ковање, перфорирање, димензије: 12,2 x 6 x 0,5 cm; Сонда 4/13, Јужно подграђе, 2013. година; Народни музеј Чачак, А II/439, Ц 81/13.

Датовање: VI – почетак VII века

Псалија начињена од шипке правоугаоног пресека у оквиру које је очуван један повијени крај са лоптастим завршетком. Други крај предмета је поломљен (?). На средини се налази отвор трапезоидног облика кроз који су провучена два покретна окова за кајасе. Окови поседују паралелне раскуцане краке који су међусобно спојени са по два закивка. Могуће да је у питању опрема ратника.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 155, кат. бр. 183; Милинковић, 2015, 166, Т. VI/3.

ДГ

РАНОВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД

Новац и мерни инструменти



409. Сестерциј Хадријана

Бронза, ковање; R = 3,2 cm, T = 22,05 g; Објекат I, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Н 599, Ц 82/97.

Хадријан ? (117-138. година). Ковница Рим.

Аверс и реверс су тако излизани да се само назире портрет који би могао бити Хадријанов.

Неодређен

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 157, кат. бр. 184.

МВ



410. Антонинијан Галијена

Бронза, ковање; R = 2,4 cm; Објекат VIII - просторија „b“, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, Н 600, Ц 123/10.

260-268. година. Неодређена ковница.

Аверс: Gallienus aug. Наго попрсје окренуто надесно. На глави круна са зрацима.

Реверс: IOVI CO[...]. Нејасна представа Јупитера.

Неодређен

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 157, кат. бр. 185.

МВ



411. Антонинијан Проба

Бронза, ковање; R = 3,1 cm; Сонда 1/00, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, Н 601, Ц 1/00. 276-282. година. Неодређена ковница.

Аверс: Imp C Probus p f aug. Попрсје у оклопу окренуто налево. Император на десном рамену носи укошено копље. На глави круна од зракова.

Реверс: [SOLI INVICTO]. Сол стоји у квадриги. Коњи галопирају окренути налево.

Неодређен

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 157, кат. бр. 186.

МВ



412. Фолис Лицинија I

Бронза, ковање; R = 2,5-3 cm; Сонда 12/95, Јужно подграђе, зона споја са Горњим градом, 1995. година; Народни музеј Чачак, Н 602, Ц 59/95.

312-315. година. Ковница Сисција.

Аверс: Imp Lic Licinius p f aug. Наго попрсје окренуто надесно. На глави ловоров венац.

Реверс: IOVI CON - SERVATORI AVGG NN. Јупитер стоји окренут налево, ослоњен на скиптар. У десној руци држи Викториолу на кугли која му пружа венац. Лево крај ногу орао с венцем. У пољу десно: В; у одсечку: SIS.

Библиографија: RIC VII, p. 423, no. 4; Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 158, кат. бр. 187.

МВ



413. Нумус Констанција II

Бронза, ковање; R = 1,8 cm; Сонда 5/96, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Н 603, Ц 197/96.

330-335. година. Неодређена ковница.

Аверс: Fl Iul Constantius nob c. Попрсје у оклопу окренуто надесно. На глави дијадема.

Реверс: GLOR – IA EXERC – ITUS. Два војника стоје приказана спреда, а између себе држе два војничка знака. Одсечак нечитак.

Неодређен

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 158, кат. бр. 188.

МВ



414. Нумус Констанција II

Бронза, ковање; R = 1,7 cm; Објекат VI - просторија „а“, Северно подграђе, 2006. година; Народни музеј Чачак, Н 604, Ц 81/06.

355-361. година. Неодређена ковница.

Аверс: Dn Constan – tius p f aug. Попрсје у оклопу, огрнуто палудаментом, окренуто надесно. На глави бисерна дијадема.

Реверс: [FEL TEMP - REPARATIO]. Пали коњаник у пољу окренут улево. Изнад њега, у десном пољу, император се спрема да га прободу копљем. Одсечак нечитак.

Неодређен

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 158, кат. бр. 189.

МВ



415. Мајорина Јулијана

Бронза, ковање; димензије: 1,7 x 1,8 x 0,2 cm, T= 4,14 g; Сонда 2/12, Јужно подграђе, уз јужни бедем, 2012. година; Народни музеј Чачак, АП/434, Ц 81/12.

361-363. година. Неодређена ковница.

Аверс: [Dn Iulianu]s p [f aug]. Попрсје у оклопу, огрнуто палудаментом, окренуто надесно. Лице брадато. На глави бисерна дијадема.

Реверс: [SEC]V[RITAS REIPVB]. Бик окренут надесно. Изнад њега се види једна звезда.

Неодређен. Комад је опсечен тако да подсећа на квадратни тег (уп. кат. бр. 434).

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 159, кат. бр. 190.

МВ



416. Нумус Валентинијана I

Бронза, ковање; R = 1,8 cm; Сонда 3/08, северни продужетак, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Н 605, Ц 230/08.

364-375. година. Неодређена ковница.

Аверс: Dn Valentini – [anus p f aug]. Попрсје у оклопу, огрнуто палудаментом, окренуто надесно. На глави бисерна дијадема.

Реверс: [GLORIA RO - MANORUM]. Император приказан спреда, искорачио налево. Десном руком вуче заробљеника за косу, а левом држи лабарум.

Неодређен

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 159, кат. бр. 191.

МВ



417. Нумус Валенса

Бронза, ковање; R = 1,8 cm; Објекат VI - просторија „d“, Северно подграђе, 2011. година; Народни музеј Чачак, Н 606, Ц 49/11.

364-375. година. Неодређена ковница.

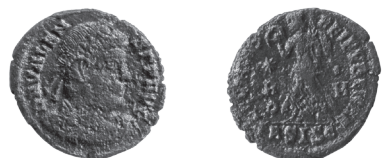
Аверс: Dn Valen – sp f aug. Попрсје у оклопу, огрнуто палудаментом, окренуто надесно. На глави бисерна дијадема.

Реверс: [GLORIA RO - MANORUM]. Император приказан спреда, искорачио налево. Десном руком вуче заробљеника за косу, а левом држи лабарум.

Неодређен; пробушен.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 159, кат. бр. 192.

МВ



418. Нумус Валенса

Бронза, ковање; R = 1,8 cm; Сонда 1/96, Јужно подграђе, 1996. година; Народни музеј Чачак, Н 607, Ц 53/96.

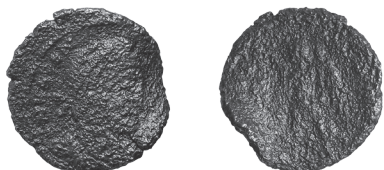
364-375. година. Ковница Сисција.

Аверс: Dn Valen – s p f aug. Попрсје у оклопу, огрнуто палудаментом, окренуто надесно. На глави бисерна дијадема.

Реверс: SECVRITAS – REIPVBLICAE. Секуритас корача окренута налево. У десној руци држи венац. У пољу лево: *RO; у пољу десно: •M; у одсечку: ASISC.

Библиографија: LRBC II, 1384; Милинковић, Шпехар, 2014, 160, кат. бр. 193.

МВ



419. Нумус Валенса

Бронза, ковање; R = 1,7 cm; Сонда 3/08, северни део, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, Н 608, Ц 269/08.

364-375. година. Неодређена ковница.

Аверс: Dn Valen – [s p f aug]. Попрсје у оклопу, огрнуто палудаментом, окренуто надесно. На глави бисерна дијадема.

Реверс: [SECVRITAS – REIPVBLICAE]. Секуритас корача окренута налево. У десној руци држи венац.

Неодређен

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 160, кат. бр. 194.

МВ



420. Нумус Грацијана

Бронза, ковање; R = 1,5 cm; траса Јужног бедема Горњег града; 2009. година; Народни музеј Чачак, Н 609, Ц 5/09.

367-375. година. Ковница Тесалоника.

Аверс: Dn gat[ia]nus p f aug. Попрсје у оклопу, огрнуто палудаментом, окренуто надесно. На глави бисерна дијадема.

Реверс: GLORIA RO – MANORUM. Император приказан спреда, искорачио налево. Десном руком вуче заробљеника за косу, а левом држи лабарум. У пољу лево: A; десно: христогорам; у одсечку: TES

Библиографија: LRBC II, 1755; Милинковић, Шпехар, 2014, 160, кат. бр. 195.

МВ



421. Пентанумион Јустина I

Бронза, ковање; R = 1,5 cm; Базилика „С“ – средњи јужни „анекс“, Северно подграђе, 1994. година; Народни музеј Чачак, Н 610, Ц 21/94.

522-527. година. Ковница Константинопољ.

Аверс: [Dn Iusti – nus p r aug]. Попрсје у оклопу, огрнуто палудаментом, окренуто надесно. На глави дијадема.

Реверс: У средини: христограм; у пољу лево: В; десно: Є.

Библиографија: DOC 21b; MIBE 32; Милинковић, Шпехар, 2014, 161, кат. бр. 196.

МВ



422. Фолис Јустина I

Бронза, ковање; R = 3,1 cm, сонда 1/15, Горњи град, 2015. година, Народни музеј Чачак, Н 611, Ц 80/15.

522-527. година. Ковница Константинопољ.

Ав. IUSTI-/NUS/ PP AVG. Попрсје надесно; носи дијадему, оклоп и палудаментум.

Реверс: М; изнад крст; испод А. У пољу лево звезда, у пољу десно крст.

522-527. година.

Библиографија: DOC 9a; непубликовано.

МВ



423. Полуфолис Јустинијана I

Бронза, ковање; R = 3,0 cm; Сонда 3/08, проширење (Објекат IX), Горњи град, 2011. година; Народни музеј Чачак, Н 612, Ц 81/11.

538/539. Ковница Константинопољ.

Аверс: Dn Iustini –anus [p raug]. Попрсје приказано спреда у оклопу. У десној руци држи глоб с крстом, а у левој штит с представом коњаника окренутог надесно који копљем пробада непријатеља. На глави шлем и дијадема.

Реверс: У средини велико слово К, изнад њега крст. У пољу лево: А/Н/Н/О; у пољу десно: XII; у одсечку А.

Библиографија: MIB I, 96; Милинковић, Шпехар, 2014, 161, кат. бр. 198.

МВ



424. Салид Јустинијана I

Злато; ковање; R = 2,0 - 2,1 cm; случајан налаз; Градина на Јелици; Народни музеј Чачак, Н 598.

542-565. година. Ковница Константинопољ.

Аверс: Dn Iustini –anus [p raug]. Попрсје приказано спреда у оклопу. У десној руци држи глоб с крстом, а у левој штит с представом коњаника окренутог надесно који копљем пробада непријатеља. На глави шлем и дијадема.

Реверс: VICTORI –A AVCCC I. Крилата Викторија, у хитону, стоји приказана спреда. Десном руком држи дугачак крст у виду христограма, а левом глоб на коме је дугачак крст. У одсечку: /* // CONOB.

Библиографија: DOC 95; MIBE 7; Милинковић, Шпехар, 2014, 161, кат. бр. 197.

МВ



425. Полуфолис Јустина II

Бронза, ковање; R = 2,1 cm; Објекат I - просторија „f“, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, Н 613, Ц 1/97.

566/567. година. Ковница Солун.

Аверс: Dn Iu[stij] – nus pp aug. На престолу с наслоним седе Јустин II (приказан спреда, лево) и Софија (десно, с нимбом). Носе круне и дугу одећу. Цар десном руком држи глоб с крстом, а царица скиптар с крстом.

Реверс: У средини велико слово К, изнад њега крст. У пољу лево: A/N/N/O; у пољу десно: II. у одсечку: TЄS.

Библиографија: DOC 62; MIB II, 68b; Милинковић, Шпехар, 2014, 162, кат. бр. 199.

МВ



426. Солид Јустина II

Злато; ковање; R = 2,0 - 2,1 cm; случајан налаз код спољашње стране северозападнoг угла гробнице на свод, код Базилике „В“, ареал некрополе; Народни музеј Чачак, Н 52.

567-578. година. Ковница Константинопољ.

Аверс: Dn I – usti – nus pp [aug]. Попрсје приказано спреда у оклопу. У десној руци држи Викториолу окренуту надесно која из десне руке пружа венац императору. Он у левој руци држи штит с представом коњаника окренутог надесно који копљем пробада непријатеља. На глави шлем и дијадема.

Реверс: VICTORI – [A AV]CCC A. Персонификација Костантинопоља, приказана спреда, седи на столици без наслона. Десна потколеница је нага, а преко бутине је пребачен део драперије од огртача. Глава окренута надесно, на њој шлем. Десном руком држи копље (или скиптар), а левом глоб с дугачким крстом. У одсечку: CONOB.

Библиографија: DOC 4a; MIB II, 4; Милинковић, Шпехар, 2014, 162, кат. бр. 200.

МВ



427. Полуфолис Јустина II

Бронза, ковање; R = 2,1 cm; Базилика „D“ - југозападни угао главног брода, Западно подграђе (?), 2006. година; Народни музеј Чачак, Н 614, Ц 1/06.

569/570. година. Ковница Солун.

Аверс: Dn Iu[stij] – nus pp aug. На престолу с наслоним седе, приказани спреда, Јустин II (лево) и Софија (десно). Изнад њих нимб. Носе круне и дугу одећу. Цар десном руком држи глоб с крстом, а царица скиптар с крстом.

Реверс: У средини велико слово К, изнад њега крст. У пољу лево: A/N/N/O; у пољу десно: Δ; у одсечку: TЄS.

Библиографија: DOC 65; MIB II, 70a; Милинковић, Шпехар, 2014, 162, кат. бр. 201.

МВ



428. Новац

Бронза, ковање; R = 1,4 cm; Сонда 3/08 - северни продужетак, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Н 615, Ц 266/08.

Неодређен

Аверс: Излизан. На њему се местимично налазе заземљене капљице истопљене бронзе.

Реверс: Излизан. Опажа се коњ с коњаником како корача окренут надесно.

Није могуће одредити период коме овај комад новца припада.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 163, кат. бр. 202.

МВ



429. Делови ваге за прецизно мерење

Бронза, ливење, ковање; димензије: дужина 14,1 cm, R таса = 3,4 cm; Објекат I - просторија „а“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/147, Ц 115/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Делови ваге за прецизно мерења (новчарска, златарска), ручка и фрагментован тас (тас са леве стране није оригиналан део ваге из Објекта I, већ потиче из суседног ископа као део ваге истог типа) са покретним језичком. Крајеви дршке су благо профилисани и завршавају се ушицама за качење тасова. Прецизне ваге су се користиле у златарству, али и приликом мењања, односно утврђивања ваљаности новца.

Библиографија: Милинковић, 2010, 60; Милинковић, Шпехар, 2014, 164, кат. бр. 205.

ММ



430. Тас, део ваге за прецизно мерење

Бронза, ковање, урезивање, перфорирање; димензије: R = 3,8 cm; Објекат I - просторија „г“, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/333, Ц 57/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Тас, део ваге за прецизно мерење, украшен са по две кружне, паралелно урезане линије. Три мање перфорације за качење таса налазе се у његовим рубним зонама, у правилном распореду, док се једна додатна налази у средишту.

Библиографија: Милинковић, 2010, 60, Сл. 39; Милинковић, Шпехар, 2014, 164, кат. бр. 206.

ММ



431. Тас, део ваге за прецизно мерење

Бронза, ковање, перфорирање; димензије: R = 3,6 cm; Објекат VI - источни сегмент, Северно подграђе, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/413, Ц 93/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Тас, део ваге за прецизно мерење. У рубној зони се, у правилном распореду, налазе три перфорације за качење.

Библиографија: Милинковић, 2010, 130, Сл. 151; Милинковић, Шпехар, 2014, 164, кат. бр. 207.

ММ



432. Тер

Бронза, ливење, пунктирање, урезивање; димензије: 1,40 x 1,30 x 0,25 cm; тежина 4.04 g; Сонда 13/95, на траси источног бедема Горњег града, 1995. година; Народни музеј Чачак, А II/152, Ц 71/95.

Датовање: VI – почетак VII века

Тер правоугаоног, скоро квадратног облика, са тежином која приближно одговара тежини солида од 4,44 g (*exagium* - контролни тер, првобитно за златан новац). На једној страни тега налази се урезано слово N у обрнутом положају, као и тринаест тачкастих удубљења.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 165, кат. бр. 208.

ММ



433. Тер

Бронза, ливење; Објекат IX, Горњи град, 2011. година; димензије: 1,8 x 2,3 cm; тежина 54,48 g; Народни музеј Чачак, А II/432, Ц 148/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Тер у облику срубљене сфере, са две равне стране у чијем средишту се налази по једно тачкасто удубљење. Тежина приближно одговара тежини две унце (2 x 27,778 g).

Библиографија: Милинковић, 2011, 68; Милинковић, Шпехар, 2014, 165, кат. бр. 209.

ММ



434. Тер

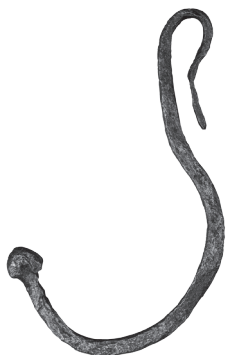
Бронза, ковање; димензије: 1,7 x 1,8 x 0,2 cm; Т= 4,14 g; Сонда 2/12, Јужно подграђе, 2012. година; Народни музеј Чачак, А II/434, Ц 81/12.

Датовање: 361-363. година, новац цара Јулијана опсечен у VI веку?

Уп. кат. бр. 415.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 165, кат. бр. 210.

ММ



435. Кука за кантар

Гвожђе, ковање; димензије: дужина 9,3 cm, дебљина 0,4 cm; Сонда 1/10, Горњи град, 2010. година; Народни музеј Чачак, А II/424, Ц 59/10.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена кука за кантар правоугаоног пресека тела. На горњем делу је петља за качење, а савијени део се завршава печуркасто обликованим проширењем.

Библиографија: Милинковић, 2011, 71, Т. II/2; Милинковић, Шпехар, 2014, 166, кат. бр. 212.

МР



436. Кука за кантар

Бронза, ливење; димензије: дужина 8,5 cm, дебљина 0,4 cm; Објекат I - просторија „а“ (? - предмет не потиче са документованих археолошких ископавања), Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/313, Ц 278/96.

Датовање: VI – почетак VII века

Бронзана кука за кантар заобљеног пресека тела. На врху се налази петља за качење, а савијени део је завршен мањим купастим проширењем.

Библиографија: Milinković, 2002, 84, Abb. 12/4; Милинковић, 2010, 61, сл. 41; Милинковић, Шпехар, 2014, кат. бр. 211.

МР



437. Кука за кантар

Гвожђе, ковање; димензије: дужина 7,2 cm, дебљина 0,4 cm; Објекат VI – просторија „с“, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, Ц 365/08.

Датовање: VI – почетак VII века

Гвоздена кука за кантар правоугаоног пресека тела. На горњем делу има петљу за качење, а савијени део се завршава печуркасто обликованим проширењем.

Библиографија: Милинковић, 2010, 130, Сл. 152.

МР

РАНОВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД

Керамика



438. Амфора

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 9 cm, висина 48,8 cm; Објекат VIII, Горњи град, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/296, А:134.

Датовање: VI – почетак VII века

Амфора издуженог овалног тела са неравномерно распоређеним ребрима, заобљеног дна. Рађена је од глине са примесама песка, црвене боје печења. Преко спољне површине местимично је сачуван беличасти премаз.

Библиографија: Милинковић, 2010, 88-90, Т. XV/6; Милинковић, Шпехар, 2014, 170, кат. бр. 218. ВБ



439. Амфора

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 5,5 cm, висина 44 cm; Базилика „Е“ - нартекс, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/342, А:407.

Датовање: VI – почетак VII века

Амфора типа *spatheion*, малих димензија, узаног грла, уског вретенастог тела, зашиљеног дна. Рађена је од глине са примесама ситног песка, црвене боје печења. Преко спољне површине је нанет беличасти премаз.

Библиографија: Милинковић, 2010, 97, Т. XV/1; Милинковић, Шпехар, 2014, 169, кат. бр. 215. ВБ



440. Амфора

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 6 cm, висина 37 cm; Објекат III, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/353, А:393а.

Датовање: VI – почетак VII века

Амфора типа *spatheion*, малих димензија, узаног грла, уског вретенастог тела, зашиљеног дна. Рађена је од глине са примесама ситног песка, црвене боје печења. Преко спољне површине је нанет беличасти премаз.

Библиографија: Милинковић, 2010, 76, Т. XV/2; Милинковић, Шпехар, 2014, 169, кат. бр. 216. ВБ



441. Амфора

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 7 cm, висина 39 cm; Објекат II, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/352, А:383а.

Датовање: VI – почетак VII века

Амфора типа *spatheion*, малих димензија, узаног грла, уског вретенастог тела, зашиљеног дна. Рађена је од глине са примесама ситног песка, бело-жућкасте боје печења. Преко спољне површине местимично је сачуван беличасти премаз.

Библиографија: Милинковић, 2010, 72, Т. XV/3; Милинковић, Шпехар, 2014, 169, кат. бр. 217. ВБ



442. Фрагментована амфора

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 5,2 cm, пречник дна 1,4 cm, очувана висина 24,6 cm, највећа ширина 5,8 cm; Објекат X, Горњи град, 2013. година; Народни музеј Чачак, А:231.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментована амфора типа *spatheion*, прстенастог обода, вретенастог тела и зашиљеног дна. Недостају доњи део трбуха и једна дршка. Израђена је од пречишћене глине, светлоцрвене боје печења. Преко спољашње површине је нанет премаз беличасте боје. На трбуху су видљиви и трагови црвене боје, као и трагови горења.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



443. Фрагментована амфора

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 6,3 cm, очувана висина 12,4 cm; Сонда 1/12, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, А:534.

Датовање: VI – почетак VII века

Амфора типа *spatheion*, прстенастог обода и цилиндричног врата са малом дршком. Недостају већи део трбуха, дно и једна дршка. Израђена је од пречишћене глине, црвене боје печења. Преко спољашње површине је нанет премаз беличасте боје. На посуди су видљиви трагови горења.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



444. Фрагментована амфора

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 5,9 cm, очувана висина око 25 cm, највећа ширина 9,8 cm; Сонда 8/95, Горњи град, 1995. година; Народни музеј Чачак, А:594.

Датовање: VI – почетак VII века

Амфора типа *spatheion*, прстенастог обода, цилиндричног врата и вретенастог тела. Посуди недостају мањи део врата, доњи део трбуха, дно и обе дршке. Израђена је од глине са примесама ситног песка. Боја печења је светлоцрвена. Преко спољашње површине је нанет премаз беличасте боје.

Библиографија: Milinković, 2002, 126, Сл. 40/1.

СИ



445. Фрагментована амфора

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 6 cm, пречник дна 2 cm, очувана висина 32,8 cm, највећа ширина 10,6; Сонда 1/14, Јужно подграђе, 2014-2016. година; Народни музеј Чачак, А:715.

Датовање: VI – почетак VII века

Амфора типа *spatheion*, прстенастог обода, вретенастог тела и зашиљеног дна. Недостаје доњи део трбуха. Израђена је од пречишћене глине са примесама песка, светлоцрвене боје печења. Преко спољашње површине нанет је премаз беличасте боје.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



446. Фрагментована амфора

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 5 cm, очувана висина око 26 cm; Сонда 8/95, Горњи град, 1995. година; Народни музеј Чачак, А: 595.

Датовање: VI – почетак VII века

Амфора благо заобљеног обода, приближно цилиндричног врата и вретенастог тела. Доњи део трбуха и дно недостају. Израђена је од пречишћене глине, црвене боје печење. Преко спољашње површине је нанет премаз жућкастобеле боје.

Библиографија: Milinković, 2002, 126, сл. 40/2.

СИ



447. Лонац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 12 cm, висина 28,9 cm; Објекат III, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/344, А:386.

Датовање: VI – почетак VII века

Лонац уског отвора, широког лоптастог тела и равног дна. Рађен је од глине са примесама песка, светлосиве боје печења. Преко спољне и унутрашње површине постоји маслинаста глазура.

Библиографија: Милинковић, 2010, 76, Т. XVI/7; Милинковић, Шпехар, 2014, 169, кат. бр. 219.

ВБ



448. Лонац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 12,5 cm, висина 35 cm, пречник дна 14,4 cm; Објекат VI, Северно подграђе, 2006. година; Народни музеј Чачак, А II/348, А:305.

Датовање: VI – почетак VII века

Лонац-питос узаног отвора, јајоликог тела и равног дна. Рађен је од глине са примесама песка и кречњака, неуједначене светлије смеђе боје печења. Дуж рецепијента се уочавају наизменично водоравни и таласасти урези.

Библиографија: Милинковић, 2010, 139, Т. XVI/1; Милинковић, Шпехар 2014, 170, кат. бр. 220.

ВБ



449. Лонац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 14 cm, висина 32,8 cm, пречник дна 12,3 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007-2008. година; Народни музеј Чачак, А II/544, А:306.

Датовање: VI – почетак VII века

Лонац равног обода, издуженог врата, приближно лоптастог тела и благо заобљеног дна. Израђен је од глине са примесама песка и кречњака, сиве боје печења. Преко спољашње и при ободу унутрашње површине нанета је глазура маслинасте боје. У горњем делу посуде налазе се три урезане приближно паралелне линије између којих је изведен орнамент валовнице.

Библиографија: Милинковић, 2015, 172, Т. V/2.

СИ



450. Лонац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 11 cm, висина 24,4 cm, пречник дна 14 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007-2008. година; Народни музеј Чачак, А II/545, А:304.

Датовање: VI – почетак VII века

Лонац деформисаног облика услед последица горења. Израђен је од глине са примесама песка и кречњака, мркоцрвене боје печења. Тело посуде је приближно лоптастог облика са благо заобљеним дном. Делом оштећен обод ненаглашено је разгнут ка споља, док је врат искошен. У горњем делу реципијента налазе се приближно паралелне канелуре испод којих је позиционирано ребро под којим су у мањим размацама урезане две приближно паралелне таласасте линије. Преко спољашње површине местимично је сачувана глазура маслинасте боје.

Библиографија: Милинковић, 2015, 172, Т. V/1.

СИ



451. Фрагментован лонац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 15 cm, пречник дна 10,5 cm; Објекат VI - просторија „b“, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, А:292.

Датовање: VI – почетак VII века

Делови лонца лоптастог облика и равног дна. Лонац је израђен од глине са примесама песка и кречњака, тамномрке боје печења. Обод посуде је разгнут ка споља, а на његовој унутрашњој страни налази се жлеб за прихватање поклопца. Површина горњег дела посуде је наребрена.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



452. Крчаг

Керамика, на витлу; димензије: пречник дна 5,6 cm, очувана висина 10,8 cm; Објекат VI - просторија „b“, 2007, 2008. година; Народни музеј Чачак, А II/546, А: 3036.

Датовање: крај VI – почетак VII века

Крчаг мањих димензија, уског врата и са једном дршком. Израђен је од глине са примесама песка и кречњака, црвене боје печења. Обод, део врата и дршка недостају. На спољашњој површини налази се глазура маслинасте боје. У горњем делу реципијента налазе се урезане, приближно хоризонтално постављене, по две паралелне линије распоређене у три појаса.

Библиографија: Милинковић, 2010, 138-139, Сл. 173, Т. XVI/5; Bjelajac, 1990, 180, Fig. 138, tip. VII/12, Pl. XVII/8.

СИ



453. Крчаг

Керамика, на витлу; димензије: пречник дна 6 cm, очувана висина 13,4 cm, највећа ширина 11,1 cm; Сонда 1/12, Горњи град, 2012. година; Народни музеј Чачак, А II/547, А: 537.

Датовање: крај VI – почетак VII века

Крчаг мањих димензија, уског врата са једном дршком и равног дна. Израђен је од глине са примесама песка, сиве боје печења. Обод, део врата и дршка недостају. На спољашњој површини налази се глазура маслинасте боје. На сачуваном делу врата налази се ребро. На посуди су видљиви трагови горења.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



454. Пехар

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 12,2 cm, висина 7 cm, пречник стопе 7 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, А II/548, Ц 44/15, А:842.

Датовање: VI – почетак VII века

Пехар хемисферичног облика реципијента на ниској, кружној и при дну проширеној стопи. Израђен је од глине са примесама песка и кречњака, тамносиве боје печења. Обод посуде је раван и благо профилисан ка споља.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



455. Фрагментован пехар

Керамика, на витлу; димензије: висина 8,5 cm; Објекат I, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А II/549, А:56.

Датовање: VI – почетак VII века

Део пехара рађеног од глине са примесама песка, сиве боје печења, са линеарним орнаментом изведеним глачањем. На врату се налазе усправне паралелне, а на телу равне укрштене линије које творе ромбоиде.

Библиографија: Милинковић, 2010, 63-65, Сл. 46, Т. XV/10; Милинковић, Шпехар, 2014, 171, кат. бр. 222.

ВБ



456. Фрагментован пехар

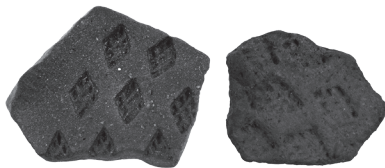
Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 6 cm, дужина 7,5 cm; Сонда 1/15, зона спајања Горњег града и Јужног подграђа, 2015. година; Народни музеј Чачак, А:944а.

Датовање: крај VI – почетак VII века

Пехар уског обода и торбастог облика реципијента. Дно и део при дну нису сачувани. Израђен је од пречишћене глине са додатком песка, сиве боје печења. Површина посуде је била углачана и украшена орнаментом изведеним печењем у облику четвороугла. Печење је извођено под углом.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



457. Делови посуда са печатним украсом

Керамика, на витлу; Објекти II, V, Горњи град, Народни музеј Чачак.

Датовање: VI – почетак VII века

Ситни делови посуда са мотивима изведеним печењем у виду ромбоида. Израђени на начин уобичајен у германским срединама.

Библиографија: Милинковић, 2010, 73, 85, Сл. 76, Т. XV/7; Милинковић, Шпехар, 2014, 171, кат. бр. 223.

ВБ



458. Тањир – део обода

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 26 cm, очувана висина 2,3 cm; Сонда 3/14, Горњи град, 2015. година; Народни музеј Чачак, В:350.

Датовање: VI - почетак VII века

Тањир израђен у техници "Red Slip". Обод је раван, прстенасто профилисан и на спољашњој страни орнаментисан у виду благих набора. Део трбуха и дно недостају. Израђен је од добро пречишћене глине, црвене боје печења.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



459. Поклопац

Керамика, на витлу; димензије: пречник спољног обода приближно 13 cm, пречник унутрашњег обода 9,4 cm, укупна висина 7,3 cm; Објекат VI - просторија „б“, Северно подграђе, 2008, 2010 и 2012. година; Народни музеј Чачак, А II/550, А:303а.

Датовање: VI – почетак VII века

Поклопац се састоји из два дела. Израђен је од глине са примесама песка и кречњака, црвенкастомрке боје печења. Горњи део, који се завршава дугметастом дршком, кружног је облика пречника од око 13 cm. Доњи део поклопца висок је око 2,5 cm, цилиндричног је облика и пречника 9,4 cm. Он је ужи од горњег дела и упуштао се у врат посуде.

Библиографија: Милинковић, 2010, 139, Сл. 174, Т. XV/5.

СИ



460. Поклопац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 12,5 cm, висина 8 cm; Објекат VI, Северно подграђе, 2006. година; Народни музеј Чачак, А II/347, А:300.

Датовање: VI – почетак VII века

Поклопац коничног облика са дугметастом дршком, рађен од глине са примесама песка, окер-црвенкасте боје печења.

Библиографија: Милинковић, 2010, 139, Т. XV/4; Милинковић, Шпехар 2014, 171, кат. бр. 221.

ВБ



461. Поклопац

Керамика, на витлу; димензије: очувана висина 7,3 cm, највећа ширина 11,6 cm; Сонда 2/14, Горњи град, 2014-2016. година; Народни музеј Чачак; А:743.

Датовање: VI – почетак VII века

Поклопац коничног облика са дугметастом дршком. Израђен је од глине са примесама песка и кречњака, мрке боје печења. Обод није сачуван. Површина је благо наребрена, а на дршци су видљиви урези настали након печења.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



462. Поклопац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 12 cm, висина 8,4 cm; Објекат I - просторија „а“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак; А:34.

Датовање: VI – почетак VII века

Поклопац коничног облика са дугметастом дршком. Израђен је од глине са примесама песка и кречњака, мрке боје печења.

Библиографија: Милинковић, 2010, Т. XVI/6.

СИ



463. Поклопац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 12,7 cm, висина 7,5 cm; Сонда 1/97, на траси источног бедема Горњег града, 1997. година; Народни музеј Чачак, А:629.

Датовање: VI – почетак VII века

Поклопац коничног облика са дугметастом дршком. Израђен је од глине са примесама песка, мрке боје печења.

Библиографија: Милинковић, 2010, Т. XVI/2.

СИ



464. Поклопац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 11cm, висина 6,3 cm, траса јужног бедема Горњег града, Горњи град, 2009. година, Народни музеј Чачак, А II/551, А:472а.

Датовање: VI – почетак VII века

Поклопац полукалотастог облика са дугметастом дршком, светлосиве боје. Рађен је од пречишћене глине.

Библиографија: Непубликовано.

БТ

РАНОВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД

Пластика и сликана зидна декорација



465. База стуба – фрагмент votivnog натписа

Ситнозрни фосилоносни кречњак; клесање; димензије: 52 x 43 x 27 cm, пречник кружног постоља 35 cm; Базилика „С“ - спољна страна апсиде, Северно подграђе, 1994. година; Народни музеј Чачак, А II/319, П 9/94.

Датовање: првобитно III век, употреба VI – почетак VII века

База стуба се састоји од квадратне плинте, доњег торуса и кружног постоља у чијем центру је издубљен жлеб за причвршћивање стабла стуба. На горњој површини базе очуван је део натписа на латинском језику који указује да је реч о сполији, односно фрагменту votивне аре посвећене римској богињи Дијани (види доле). Жртвеник је исечен, преобликован и секундарно употребљен као база за стуб.

Библиографија: Milinković 20026, 55, Abb. 6/1; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 42, кат. бр. 1; Милинковић, 2010, 149, Сл. 183; Милинковић, Шпехар, 2014, 177, кат. бр. 237.

МК

Фрагмент votивног натписа:

Текст натписа гласи: *Dianae [- -] / Cl(audius) Nige+[- -] - -]ATO[- -] - -*. („Дијани, Клаудије Нигер (?)...“).

Библиографија: Milinković, 1995, 234, Abb. 7, a; Ferjančić, 1995, 181; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић 2008, 42, кат. бр. 1.

СФ



466. Стабло стуба

Мермер или кристаласти кречњак, бело-плавичастих тонова; клесање; димензије: висина 180 cm, пречник доњег дела 35,5 cm, пречник горњег дела 29,5 cm; Базилика „С“ - североисточни анекс, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, А II/363, Ц 21 (картон бр. 46/88).

Датовање: VI – почетак VII века

Стабло стуба чији се кружни пресек, гледано од базе према капителу, равномерно сужава за 6 cm, са обе стране има прстенасто проширење дужине 9 cm при врху, односно 10 cm при дну стабла. На средини доње равне површине налази се и мали кружни жлеб за причвршћивање стабла са базом стуба.

Библиографија: Милинковић, 1988, 71, Т. X; Milinković, 1995, 241, Abb. 13/c; Milinković, 20026, 55, Abb. 6/2; Милинковић, 2010, 147-148, Сл. 186; Милинковић, Шпехар, 2014, 177, кат. бр. 238.

МК



467. Стабло стуба

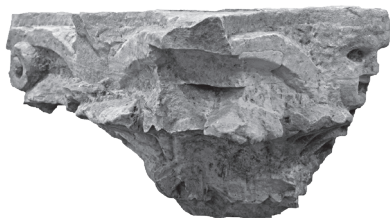
Бреча; клесање; димензије: висина 173 cm, пречник доњег проширеног дела 35 cm, пречник горњег проширеног дела 29 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/552, Ц 30 и Ц 31 (картони бр. 61-62/89).

Датовање: VI – почетак VII века

Стабло стуба чији се кружни пресек од базе према капителу сужава за 6cm, са обе стране има прстенасто проширење дужине 12 cm при врху, односно 14,5 cm при дну стабла. На средини обе равне површине налази се мали кружни жлеб за причвршћивање стабла са базом, односно капителом.

Библиографија: Непубликовано.

МК



468. Фигурални капител - сполија

Ситнозрни фосилоносни кречњак, тесање, клесање, траг сечења; димензије: 66 x 34 x 33 cm; Објекат I, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/357, П 2/97 и П 4/97.

Датовање: првобитно крај III – почетак V века, употреба VI – почетак VII века

Капител касно-коринтског типа са равном горњом површином абакуса четвороуганог облика који на угловима има троугаоно клесане, а по средини благо конкавних страна полукружне испусте. Испуст абакуса је на једном углу са обе стране украшен јонском волутом, док је један од очуваних средишњих испуста исклесан у виду главе мушкарца чије лице, делимично оштећеног носа, удубљених очију бадемастог облика и отворених уста, подсећа на античке театарске маске. На месту између носа и уста налази се траг започетог сечења корпе капитеља. На горњој површини калатоса испусти абакуса повезани су клесаним полулуковима, док је корпа украшена делимично очуваним орнаментом акантусовог лишћа. Доња површина капитеља је фрагментарно очувана. Библиографија: Milinković, 2002, 78, Abb. 9; Милинковић, 2002а, 354, Т. VI/1; Милинковић, 2010, 53, Сл. 28/1-2, Т. V/3; Милинковић, Шпехар, 2014, 174, кат. бр. 227.

МК



469. Фигурални капител - сполија

Ситнозрни фосилоносни кречњак, сечење, тесање, клесање; димензије: 65 x 57 x 18 cm; пречник базе 37 cm; Објекат I, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/98, П 3/97.

Датовање: првобитно крај III – почетак V века, употреба VI – почетак VII века

Капител касно-коринтског типа са оштећеном четвороугаоном плочом абакуса, украшеног полукружним испустима на средини бочних страна. Један од њих исклесан је у виду женске главе која подсећа на античке театарске маске. Доњи део лица (брада) је одсечен, док су нос и део образа оштећени. Женско лице са бадемастим очима и благо отвореним устима уоквирено је плетеницама косе са кружним завршецима који се изнад средине чела вертикално спајају. Увојци косе избачени су испред вела или капе која прекрива главу. Корпа капитеља је исечена и исклесана у виду кружног ехинуса.

Библиографија: Milinković, 2002, 80, Abb. 8/1; Милинковић, 2002а, 354, Т. V/1; Милинковић, 2010, 50-53, Сл. 27, Т. V/4; Милинковић, Шпехар, 2014, 174, кат. бр. 228.

МК



470. Капител

Ситнозрни фосилоносни кречњак, сечење, тесање, клесање; димензије: 71,5 x 38 x 23 cm, пречник ехинуса 30 cm; Базилика „С“, Северно подграђе, 1994. година; Народни музеј Чачак, А II/364, П 16/94.

Датовање: првобитно III век, употреба VI – почетак VII века

Архитектонски елемент који на једној страни има очувану рељефну декорацију старије грађевине у виду фриза акантусовог лишћа и мотива плетенице са малим кружним апликацијама у средини преплета. Током шестог века је исечен и преобликован у капител са два концентрична кружна испупчења која на једној од широких страна формирају двостепени, прстенасти ехинус. Да је заиста у питању капител сведочи пречник мањег прстена од 30 cm колико управо, у просеку, и износи пречник горњих, ужих страна стабала стубова базилике „С“.

Библиографија: Milinković, 1995, 234, Abb. 7/h; Milinković, 2002б, 55, Abb. 6/7; Милинковић, 2010, 149, Сл. 184; Милинковић, Шпехар, 2014, 178, кат. бр. 239.

МК



471. Капител (фрагмент)

Ситнозрни фосилоносни кречњак, клесање; димензије: 24,5 x 21 x 11 cm; Базилика „С“ - западни део наоса, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/365, Ц 55 (картон бр. 86/89).

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагмент четворолисног коринтског капитела коме је очуван како део горње површине са плитко профилисаним абакусом и полукружним испустом украшеним угластим мотивом, тако и део доње равне стране са кружним удубљењем за учвршћивање. Корпа капитела је на све четири стране била украшена симетрично постављеним листовима акантуса који се, прилепљени уз калатос, извијају према угловима абакуса. Сачувани су делови два листа чији се режњеви врховима додирују, тако да на спојевима формирају два троугаона и једно кружно удубљење.

Библиографија: Milinković, 1995, 234, Abb. 7/d; Милинковић, 1995а, 53, Т. IV/d; Milinković, 2002б, 55, Abb. 6/4; Милинковић, 2010, 150, Сл. 185; Милинковић, Шпехар, 2014, 178, кат. бр. 240.

МК



472. Конзола

Ситнозрни фосилоносни кречњак, клесање; димензије: 49,5 x 19,5 x 11,5 cm; Објекат I, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/356, П 14/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Правилно обрађен тесаник трапезоидног пресека са профилисаним ивицама на једној страни. На широј правоугаonoј страни уклесан је тзв. грчки крст, тј. равнокраки крст чији су краци дужине 10,5 cm, на крајевима благо троугаono проширени.

Библиографија: Milinković 2002, 81, Abb. 8/2; Милинковић 2002а, 354, Т. V/2; Милинковић 2010, 53; Милинковић, Шпехар, 2014, 173, кат. бр. 226.

МК



473. Уломак декоративног фриза

Ситнозрни фосилоносни кречњак, клесање; димензије: 16 x 14 cm; Објекат V, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, А II/358, П 3/00.

Датовање: првобитно III век, употреба VI – почетак VII века

Уломак декоративног фриза орнаментисан рељефним мотивом палмете квалитетне израде. Идентичне палмете, пронађене у Бељини крај Чачка, украшавају архитектонски украс култне гробљанске грађевине из III века (инв. бр. НМЧ А II 263), те се овај фрагмент може сматрати сполијом донетом са овог места.

Библиографија: Milinković, 2002, 90, Abb. 18/1; Дмитровић, Радичевић, 2009, 11, кат. бр. 137; Милинковић, 2010, 81, Сл. 65-66; Милинковић, Шпехар, 2014, 174, кат. бр. 229.

МК



474. Део стуба довратника - фрагмент вотивног натписа

Ситнозрни фосилоносни кречњак, сечење, тесање; димензије: 54 x 34,5 x 15 cm; Базилика „С“ - североисточни анекс, источни пролаз, 1988. година, Северно подграђе; Народни музеј Чачак, А II/320, Ц 4 (картон бр. 21/88), Уп. кат. бр. 495.

Датовање: првобитно III век, употреба VI – почетак VII века

Фрагмент споменика из римског периода са вишеструко профилисаним оквиром на доњем делу ужих страна и остацима натписа који указује да је реч о вотивној ари коју је посветио конзуларни бенефицијар легије (уп. кат. бр. 495). Жртвеник је у горњем делу преломљен и, у секундарној употреби, на бочним странама исечен. С обзиром на контекст налаза може се претпоставити да је употребљен у конструкцијском склопу пролаза.

Библиографија: Milinković, 2002б, 55; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 59, кат. бр. 13; Милинковић, 2010, 149; Милинковић, Шпехар, 2014, 177, кат. бр. 236.

МК



475. Део стуба допрозорника

Ситнозрни фосилоносни кречњак, тесање; димензије: 49,5 x 19,5 x 11,5 cm; Објекат I, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/354, П 19/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Стабло стуба допрозорника правоугаоног пресека састоји се од два дела која се спајају.

Библиографија: Milinković, 2002 81, Abb. 8/4; Милинковић, 2010, 53, Сл. 29; Милинковић, Шпехар, 2014, 173, кат. бр. 224.

МК



476. Стуб допрозорник

Ситнозрни фосилоносни кречњак, клесање; димензије: 56 x 19 (16,5 при врху) x 21 cm; димензије крста 30 x 13 cm; Базилика „А“ - јужни део нартекса, 1986. година, Западно подграђе (?); Народни музеј Чачак, А II/143.

Датовање: VI – почетак VII века

Тесаник издуженог правоугаоног облика и правоугаоног пресека са благим сужењем према врху. На једној од широк страна уклесан је крст са дужим вертикалним краком, тзв. латински крст. Краци крста завршавају се јасно дефинисаним проширењима у виду троугла.

Библиографија: Milinković, 1995, 241, Abb. 13/c; Milinković, 2002, 108, Abb. 31/4; Milinković, 2002b, 63, Abb. 11/3; Милинковић, 2010, 188, Сл. 256; Милинковић, Шпехар, 2014, 176, кат. бр. 234.

МК



477. Део стуба допрозорника - фрагмент вотивног натписа

Ситнозрни фосилоносни кречњак, тесање, клесање; димензије: 48 x 20 x 16 cm; Објекат VI, Северно подграђе, 2007. година; Народни музеј Чачак, А II/324.

Датовање: првобитно III век, употреба VI – почетак VII века

Стуб издуженог правоугаоног облика и правоугаоног пресека. Латински текст на горњем делу предње стране указује да је реч о сполији, жртвенику или надгробном споменику из римског периода (види доле) који је на јеличку Градину највероватније доспео из рушевина античког насеља на месту данашњег Чачка. Као сполија употребљен је у конструкцијском склопу прозорског оквира.

Библиографија: Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 73-74, кат. бр. 21; Милинковић, 2010, 106, Сл. 99; Милинковић, Шпехар, 2014, 175, кат. бр. 232.

МК

Фрагмент вотивног натписа:

Датовање: 227. године

Текст натписа гласи:] / Aur(elius) F+[- -] / l(ibens) p(osuit) Max[imo] / et Al[bino co(n)s(ulibus)] / Idibus [- -]. („Аурелије Ф. ., радо постави за конзулаша Максима и Албина, на иде . . .“).

Библиографија: Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 73-74, кат. бр. 21; Лома 2008, 191-192.

СФ



478. Стуб допрозорник

Ситнозрни фосилоносни кречњак, тесање; димензије: 100 x 26 x 14 cm; Објекат V, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, А II/359, П 4/00.

Датовање: VI – почетак VII века

Камени стуб издуженог правоугаоног облика и правоугаоног пресека, оштећен са једне стране.

Библиографија: Milinković, 2002, 90, Abb. 18/3; Милинковић, 2010, 81, Сл. 65; Милинковић, Шпехар, 2014, 175, кат. бр. 230.

МК



479. Капител

Ситнозрни фосилоносни кречњак, тесање; димензије: 46 x 28 x 15,5 cm; Објекат V, Горњи град, 2000. година; Народни музеј Чачак, А II/360, П 7/00.

Датовање: првобитно III век, употреба VI – почетак VII века

Фрагмент архитектонске камене пластике који би се, по једва приметним траговима некадашње рељефне орнаментике, такође могао сврстати у сполије. Комад је претесан и преобликован у капител неправилног трапезоидног облика који је употребљен у конструкцијском склопу прозора.

Библиографија: Milinković, 2002, 90, Abb. 18/2; Милинковић, 2010, 81, Сл. 65; Милинковић, Шпехар, 2014, 175, кат. бр. 231.

МК



480. Импост капител

Ситнозрни фосилоносни кречњак, тесање, клесање; димензије веће стране: 39 x 18,5 cm, димензије мање стране: 19,5 x 11,8 cm, висина 22 cm; Објекат I, Горњи град, 1997. година; Народни музеј Чачак, А II/355, П 20/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Импост капител прозорског стуба облика зарубљене пирамиде, трапезастог подужног пресека са профилисаним ивицама.

Библиографија: Milinković, 2002, 81, Abb. 8/4; Милинковић, 2010, 53, Сл. 29; Милинковић, Шпехар, 2014, 173, кат. бр. 225.

МК



481. Део стуба олтарске преграде

Ситнозрни фосилоносни кречњак, клесање; димензије: 22 x 17 x 14 cm; Базилика „А“ - средњи брод, малтерисани темељни ров олтарске преграде; 1987. година, Западно подграђе (?); Народни музеј Чачак, А II/362.

Датовање: IV - V век

Уломак стуба олтарске преграде – држач плутеја, правоугаоног облика и квадратног пресека. Жлеб за парпетну плочу, који се налази само са једне од бочних страна, као и равна површина друге стране, имплицирају могућност да се ради о крајњем стубићу септума. На чеоној површини украшен је рељефном представом мотива чокота винове лозе са гроздовима и лишћем бршљана.

Библиографија: Милинковић, 1988, 64-65, Т. III; Milinković, 1995, 241, Abb. 13/c; Milinković, 2002, 108, Abb. 31/2; Milinković, 2002b, 63, Abb. 11/1; Милинковић, 2010, 187, Сл. 254; Милинковић, Шпехар, 2014, 176, кат. бр. 235.

МК



482. Стуб олтарске преграде

Пешчар, клесање; димензије: 89,5 x 22 x 23 cm; Базилика „С“ - североисточни анекс, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, А II/366, Ц 13 (картон бр. 40/88).

Датовање: VI – почетак VII века

Стуб олтарске преграде квадратног пресека. Са предње и задње стране рељефно је украшен профилисаним правоугаоним оквиром са средишњом траком, док је на једној од бочних страна исклесан жлеб за учвршћивање парпетне плоче.

Библиографија: Милинковић, 1988, 71, Т. IX; Milinković, 1995, 234, Abb. 7/c; Милинковић, 1995а, 53, Т. IV/c; Milinković, 2002b, 55, Abb. 6/3; Милинковић, Шпехар, 2014, 178, кат. бр. 241.

МК



483. Део стуба олтарске преграде

Бреца, клесање; димензије: очувана висина 88,5 cm, пречник доњег дела 20 cm, пречник горњег дела 17,5 cm; жлеб са горње стране стуба има пречник 4 cm, а дубину 5 cm; Базилика „С“ - североисточни анекс, Северно подграђе, 1989, 1994. година; Народни музеј Чачак, А II/553, Ц 43/89, Ц 57/89, П 5/94 и П 8/94.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментовани стубић горњег дела олтарске преграде. Стабло стуба кружног пресека се од базе према капителу равномерно сужава за око 3 cm и завршава једноставном профилацијом. На средини горње равне површине налази се мали кружни жлеб за причвршћивање стабла са капителом. Стубић је са доње стране оштећен.

Библиографија: Непубликовано.

МК



484. Фрагменти стуба олтарске преграде

Бреца, клесање; димензије: 32,5 x 20 cm и 21 x 20 cm; кружни жлеб пречника 4 и дубине 5 cm; Базилика „С“ - југоисточни анекс, западно од крстионице и јужни брод, Северно подграђе, 1988/1989. и 1994. година; Народни музеј Чачак, А II/554, П 4/94.

Датовање: VI – почетак VII века

Два већа и један мањи фрагмент стубића олтарске преграде кружног попречног пресека. Са доње стране једног од њих очуван је кружни жлеб за причвршћивање стабла стуба са базом.

Библиографија: Непубликовано.

МК



485. Парапетна плоча

Пешчар; клесање; димензије: 90 x 84 x 9 cm; пречник клипеуса 44 cm; димензије крста у клипеусу: 35 x 33 cm; Базилика „С“ - сонда 3/88, североисточни део храма, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, А II/142, А II/368, Ц 5 и Ц 8 (картони бр. 26/88 и 27/88).

Датовање: VI – почетак VII века

Парапетна плоча правоугаоног облика. Централно поље, у коме се између врхова два троугла налази рељефно моделовани равнокраки крст са троугаоно проширеним крацима, уоквирено је рамом од седам пластично профилисаних трака. Са друге стране плутеја се унутар рама од две пластично профилисане траке налази веће централно поље у коме је приказан мотив крста у клипеусу. Краци крста су на крајевима благо троугаоно проширени.

Библиографија: Милинковић, 2010, 148-149, Сл. 182/1-2; Milinković, 2002, 55, Abb. 6/5; Milinković, 1995, 234, Abb. 7 e, f; Милинковић, 1988, 71, Т. XI; Милинковић, Шпехар, 2014, 179, кат. бр. 242, 244.

МК



486. Парапетна плоча

Пешчар, клесање; димензије: 68 x 84 x 9 cm; димензије крста: 38 x 21 cm. Базилика „С“ - северо-источни анекс, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, А II/367, Ц 3 и Ц 4 (картон бр. 20/88).

Датовање: VI – почетак VII века

Централно поље парапетне плоче је са обе стране уоквирено рамом од три пластично профилисане траке и украшено рељефном представом тзв. латинског крста, односно крста са дужим вертикалним краком. Сви краци крста су на крајевима благо троугаоно проширени.

Библиографија: Милинковић, 2010, 149, Сл. 186; Милинковић, 1988, 71, Т. XI; Милинковић, 1995, 53, Т. IV e, f, g; Milinković, 1995, 234, Abb. 7 e, f, g; Милинковић, Шпехар, 2014, 179, кат. бр. 243.

МК



487. Парапетна плоча – реконструкција

Пешчар, клесање; димензије: 115 x 85 x 9 cm; Базилика „С“ - источни део, Северно подграђе, 1988/1989. година; Народни музеј Чачак, Ц 7 (картон бр. 23/88), Ц 44 (картон бр. 75/89).

Датовање: VI – почетак VII века

Са једне од страна се у угловима унутар профилисаног оквира налазе четири троугаона поља украшена флоралним орнаментом (стилизовани цвет љиљана). Између троугаоних поља је приказан ромб са капљичастим угловима као централни мотив плоче. Унутрашњост ромбоидног поља, која је највероватније такође била рељефно декорисана, није очувана. Друга страна плоче је украшена мотивом крста у клипеусу.

Библиографија: Непубликовано.

МК



488. Фрагмент парапетне плоче

Пешчар, клесање; димензије: 15,5 x 18,5 x 8,5 cm; Објект VIII - просторија „а“, Горњи град, 2011. година, Народни музеј Чачак, П 2/11.

Датовање: VI – почетак VII века

Мањи фрагмент парапетне плоче са очуваним делом рељефне декорације. Испод троугаоног проширења доњег крака крста налази се лист бршљана са лозицом. Уломак највероватније потиче из Базилике „С“. Нађен је недалеко од дела парапетне плоче секундарно преобликоване у жрвањ, дислоциран (уп. кат. бр. 489).

Библиографија: Милинковић 2011a, 64, Т. IV/2.

МК



489. Жрвањ/сполија - фрагмент парапетне плоче

Пешчар кластичне структуре, клесање; димензије: 32 x 20,5 x 7,5 cm; Објект VIII, Горњи град, 2011. година; Народни музеј Чачак, А II/361, П 1/11. Уп. кат. бр. 507.

Датовање: првобитно VI век, употреба VII - IX век

Угаони део парапетне плоче који према материјалу израде и орнаментици највероватније потиче из Базилике „С“, односно из VI века. У каснијем периоду (VII – IX век) је преобликован и секундарно употребљен као жрвањ. На месту где се два паралелна пластична жлеба профилисаног оквира парапетне плоче сустичу под правим углом направљена је кружна перфорација пречника 4 cm, док је сам уломак са спољне стране донекле заобљен.

Библиографија: Милинковић, 2011a, 64, Т. IV/1; Милинковић, Шпехар, 2014, 176, кат. бр. 233.

МК



490. Фрагментовани постамент часне трпезе

Бреча, клесање; димензије: 25 x 27,5 x 37,5 cm, Базилика „С“ - наос, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, А II/378, Ц 24 (картон бр. 55/89) и Ц 25 (картон бр. 56/89).

Датовање: VI – почетак VII века

Део масивног стуба правоугаоног пресека је на два очуваним странама украшен са по две паралелне пластично профилисане траке.

Библиографија: Непубликовано.

МК

491. Део сликане зидне декорације

Слој кречног малтера, боја; фреско-сликарство; димензије: 106 x 67 cm; Базилика „С“ - југозападни угао крстионице, *in situ*, Северно подграђе, 1988-1989. година; Народни музеј Чачак, А II/94.

Датовање: VI – почетак VII века

Иако само при дну зидова фрагментарно очуване, две осликане површине, већа на западном и мања на јужном зиду, одају препознатљив иконографски образац којим су се током касноантичког периода украшавале доње површине зидова цркава. Унутар широке орнаменталне траке, на чијој је жућкасто-окер позадини тањим потезима четкице у црвенкасто-браон боји изведен мотив налик на повијене и испреплетане витеце винове лозе, налазило се централно правоугаоно поље зелене боје са тамнозеленим акцентима. Централно поље и бордура уоквирени су са по две танке зелене линије које, чинећи тако рам беж боје (основна боја подлоге), приказане иконографске елементе раздвајају и још их више наглашавају. Опонашајући жиличасту структуру декоративног камена (мермер), сликане декорација на овај начин представља заправо имитацију скупцене мермерне оплате рађене у техници *opus sectile*.

Библиографија: Milinković, 1995, 234, Abb. 8-9; Милинковић, 1995, 54, Т. II/6, Т. V; Milinković, 2002, 99, Abb. 25-26; Milinković, 2002, 55-57, Abb. 7; Милинковић, 2010, 149-150, Сл. 187/a-b, Т. III/4; Милинковић, Шпехар, 2014, 180, кат. бр. 245.

МК

492. Делови сликане зидне декорације

Слој кречног малтера, боја; фреско-сликарство; димензије: 47 x 50 cm, 72 x 56 cm; Базилика „С“ - западни пролаз крстионице, *in situ*, Северно подграђе, 1988-1989. година; Народни музеј Чачак, А II/95-96.

Датовање: VI – почетак VII века

Две фрагментарно очуване осликане површине красиле су крајње доње делове бочних зидова западног (спољног) пролаза у баптистеријум. На жућкасто-окер позадини, тањим и дељим таласастим потезима четкице у црвенкасто-браон боји, изведен је мотив који имитира жиличасту структуру мермера, те се и овде може закључити да је реч о сликаној имитацији мермерних панела, какви су у великим и богатим црквеним средиштима красили доње делове зидова базилика.

Библиографија: Milinković, 2002, 99, Abb. 25-26; Milinković, 2002, 55-57, Abb. 7; Милинковић, 2010, 149-150, Сл. 187/e-d, Т. III/5; Милинковић, Шпехар, 2014, 180, кат. бр. 246.

МК

493. Део сликане зидне декорације

Слој кречног малтера, боја; фреско-сликарство; димензије: 90 x 51 cm; Базилика „С“ - западни зид крстионице, *in situ*, Северно подграђе, 1988-1989. година; Народни музеј Чачак, А II/97.

Датовање: VI – почетак VII века

Фрагментарно очувана осликана зидна површина потиче са доњег дела западног зида крстионице северно од западног пролаза. Идентичан мотив бордуре открива да се исти образац понавља дуж целог западног зида, представљајући сликану имитацију панела мермерне оплате.

Библиографија: Milinković, 2002, 99, Abb. 25-26; Milinković, 2002, 55-57, Abb. 7; Милинковић, 2010, 149-150, Сл. 187/e; Милинковић, Шпехар, 2014, 180, кат. бр. 247.

МК

РАНОВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД

Натписи



Препис вотивног натписа: види кат. бр. 1.

494. Жртвеник

Црвенкасти камен са беличастим жилицама, клесање, урезивање; димензије: 82 x 38 x 27 cm, слова висине 5 cm; година налаза непозната; Народни музеј Чачак, А II/28.

Датовање: друга половина II или III век

Жртвеник је профилисан и горе и доле. На врху, на предњој и на бочним странама, украшен је мањим акротеријама изнад којих је танка правоугаона плоча. Задња страна споменика је грубо клесана. Текст натписа гласи: *Dianae | Aug(ustae) sac(rum) | Aureli(i) Victo[r] | et Memor et |⁵ Paulinus pro Maximo Sceno|cali cognato | l(ibentes) p(osuerunt)*. („Дијани узвишеној, светињу Аурелији, Виктор, Мемор и Паулин за Максима, сина Сценокаловог, рођака, радо поставише“).

Библиографија: Васић, 1988, 29, сл. 10; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 44-45, кат. бр. 3; Милинковић, Шпехар 2014, 182, кат. бр. 248.

СФ



495. Фрагмент жртвеника

Кречњак, клесање, урезивање; димензије: 54 x 34,5 x 15,5 cm, слова висине 4,5 cm; Базилика „С“, Северно подграђе, 1988. година; Народни музеј Чачак, А II/320, Ц 21/88. Уп. кат. бр. 474.

Датовање: II или III век

Жртвеник је, ради секундарне употребе, исечен са горње, десне и леве стране. Доњи део је вишеструко профилисан. Сачувани део натписа гласи: *|| [- - -]VL[- - -] b(ene)]f(iciarius) co(n)[s(ularis) | l(eg(ionis) X[- - -] v(otum)] s(olvit) [(ibens) m(erito)]* („... конзуларски бенефицијар легије... завет је испунио радо по заслуги“).

Библиографија: Ферјанчић, 1995, 176; АЕ 1996, 1199; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 59, кат. бр. 13; Милинковић, Шпехар, 2014, 177, кат. бр. 249.

СФ



496. Седам фрагмената натписа

Беличасти кречњак, урезивање; димензије: 13,5 x 11 x 4 cm, слова висине 3,2-3,5 cm; Базилика „А“, Западно подграђе (?), 1986. година; Народни музеј Чачак, А II/144.

Датовање: IV или V век

Сачувани део натписа гласи: *|| [- - -]IC+[- - -] +STRVITA[- - -] nomine [- - -] ++[- - -] - - -*.

Библиографија: Милинковић, 1986, 52-53, Т. VIII-X; Milinković, 1995, 238, Abb. 14a; Ferjančić, 1995, 183; АЕ 1996, 1201; Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008, 87, кат. бр. 43; Милинковић, Шпехар, 2014, 182, кат. бр. 250.

СФ

РАНОСРЕДЊОВЕКОВНИ ПЕРИОД



497. Део мањег лонца

Керамика, руком рађена; димензије: пречник обода 7,5 cm, очувана висина око 4,5 cm; Објекат VIII, Горњи град, 2008, 2010-2012. година; Народни музеј Чачак; А:24.

Датовање: оквирно VII-VIII век

Делови лонца кратког, истањеног и благо разгранутог обода, дебелих зидова. Доњи део трбуха и дно недостају. Израђен је од глине са примесама ситног камена. Боја печења је неуједначена, од црвене до мркоцрвене.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



498. Делови поклопаца

Керамика, руком рађена; димензије: пречник обода 14 cm, очувана висина око 4 cm; Сонда 1/14, Јужно подграђе, 2014-2016. година; Народни музеј Чачак, А:697.

Датовање: оквирно VII-VIII век

Делови поклопаца коничног облика и обода извијеног ка споља. Недостаје горњи део поклопаца. Израђен је од глине са примесама песка, мрке боје печења.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



499. Део лонца са валовницама

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 10 cm, очувана висина око 8,5 cm; Базилика „С“ - површински слој, Северно подграђе, 1989. година; Народни музеј Чачак, В:98.

Датовање: оквирно VIII-IX век

Делови лонца издуженог, јајоликог тела са кратким, благо разгранутим ободом, дебелих зидова. Доњи део трбуха и дно недостају. Израђен је од глине са примесама песка, мрке боје печења. На сачуваном делу посуде налази се урезани орнамент изведен чешљастом алатком. Састоји се од три валовнице оштрих амплитуда које су поређане једна испод друге.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



500. Лонац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 10,3 cm, висина 16,6 cm, пречник дна 8 cm; Објекат V, Горњи град, 2002. година; Народни музеј Чачак, А III/157.

Датовање: оквирно IX век

Огњишни лонац јајоликог облика, рађен од глине са примесама песка, сиво-смеђе боје печења. Дуж горњег дела суда налазе се водоравни урези чешљем.

Библиографија: Булић, 2003, Т. XVIII/1; Милинковић, 2010, Т. XVI/8; Милинковић, Шпехар, 2014, 185, кат. бр. 252.

ВБ



501. Лонац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 11,4 cm, висина 14,5 cm, пречник дна 8,7 cm; Базилика „Е“, Горњи град, 1996. година; Народни музеј Чачак, А III/158.

Датовање: оквирно IX век

Огњишни лонац лоптастог тела и равног дна, рађен од глине са примесама песка, смеђе-сиве боје печења. Дуж горњег дела суда налазе се водоравни урези чешљем.

Библиографија: Булић, 2003, Т. XIV/6; Милинковић, 2010, Т. XVI/3, Милинковић, Шпехар, 2014, 185, кат. бр. 253.

ВБ



502. Лонац

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 11,4 cm, висина 16,7 cm, пречник дна 7,8 cm; Објекат VIII, Горњи град, 2008, 2010-2012. година; Народни музеј Чачак, А III/159.

Датовање: оквирно IX век

Лонац јасно профилисаног, прстенасто обилкованог обода који је са горње стране равно засечен, кратког врата, јајоликог тела и равног дна. Израђен је од глине са примесама песка, црвене боје печења. Посуда је украшена урезаним орнаментом од врата до непосредно изнад дна. Испод самог обода се налази урезана валовница, а затим три готово паралелне хоризонталне линије испод којих је поновљена валовница. Орнаментика се наставља према дну посуде низом скоро паралелних линија и још једном валовницом, да би се до дна низале урезане скоро хоризонталне паралелне линије.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



503. Делови огњишних лонаца

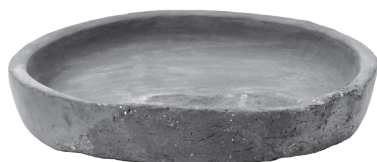
Керамика, на витлу; димензије: дужине 12,5 cm, 11,5 cm, 12 cm; Објекат V, 2000. година; Објекат VIII, Горњи град, 2008, 2010-2012. година; Народни музеј Чачак, А:14, 40- 41.

Датовање: оквирно IX век

Делови огњишних лонаца, црвенкасто-смеђе боје печења, дуж тела украшени таласастим урезима и убодима.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 186, кат. бр. 254.

ВБ



504. Црепуља

Керамика, руком рађена; димензије: пречник обода 22,6 cm, висина 3,5-4 cm, пречник дна 22 cm; Објекат VIII - просторија „b“, Горњи град, 2008, 2010, 2012. година; Народни музеј Чачак, А III/160.

Датовање: оквирно VIII-IX век

Црепуља са скоро вертикалним странама неуједначене висине и равним дном. Посуда има грубу фактуру од глине са додацима песка, ситног камена и уситњене сламе, мрке боје печења.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



505. Део крчага

Керамика, на витлу; димензије: пречник обода 10 cm, очувана висина око 8,5 cm; Објекат VIII - просторија „b“, Горњи град, 2010-2012. година; Народни музеј Чачак, А:76.

Датовање: оквирно IX век

Делови крчага издуженог, јајоликог тела са равним дном. Обод и врат недостају. Израђен је од пречишћене глине, црвене боје печења. На посуди је изведен орнамент у хоризонталним појасевима. Наизменично се смењује зоне које су украшене ребрима са зонама у којима је орнамент изведен убодима.

Библиографија: Непубликовано.

СИ



506. Дугме

Бронза, искуцавање, лемљење; димензије: 1,5 x 1,4 cm; Објекат VIII - просторија „a“, Горњи град, 2011. година; Народни музеј Чачак, А III/ 156, Ц 140/11.

Датовање: IX век (?)

Дугме приближно лоптастог облика састављено из две калоте, од којих је доња благо деформисана. На горњу калоту налемљена је овална петља од танке жице.

Библиографија: Милинковић, Шпехар, 2014, 185, кат. бр. 251.

МР



507. Жрвањ/сполија - фрагмент парапетне плоче

Пешчар кластичне структуре, одламање (?), клесање; димензије: 32 x 20,5 x 7,5 cm; Објекат VIII, Горњи град, 2011. година; Народни музеј Чачак, П 1/11, А II 361. Уп. кат. бр. 489.

Датовање: првобитно VI век, секундарна употреба оквирно VII - IX век (сполија VI века)

Жрвањ од преклесаног угаоног дела парапетне плоче зрнасте структуре. По врсти камена потиче из Базилике „С“ (Северно подграђе). Израђена је у VI веку.

Библиографија: Милинковић, 2011a, 64, Т. IV/1; Милинковић, Шпехар, 2014, 176, кат. бр. 233.

ММ

Библиографија наведених радова

Списак скраћеница:

AE	<i>L'Année épigraphique</i>
Гласник ДКС	Гласник Друштва конзерватора Србије
Гласник САД	Гласник Српској археолошкој друштва
DOC	A. R. Bellinger, <i>Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Anastasius to Maurice, 491-602</i> , Vol I, Washington D. C., 1966.
ЗРМЧ	Зборник радова Народној музеја у Чачку
ИЧ	Историјски часопис
CAH	<i>Cambridge Ancient History</i> , vol. XIV, <i>Late Antiquity: Empire and Successors, D. 425 – 600</i> , A. Cameron-B. Ward-Perkins-M. Whitby (eds.), Cambridge Histories Online, Cambridge, 2008
LRBC II	R. A. G. Carson and J. P. C. Kent, <i>Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire D. 346-498</i> , Part II, Spink and Son, London, 1965.
MIB I	W. Hahn, <i>Moneta Imperii Byzantini, Von Anastasius I. bis Justinianus (491-565)</i> I, Wien, 1973.
MIB II	W. Hahn, <i>Moneta Imperii Byzantini, Von Justinus II. bis Phocas (565-602)</i> II, Wien, 1975.
MiChA	<i>Mitteilungen zur Christlichen Archäologie</i>
MIBE	W. Hahn, M. A. Metlich, <i>Money of the Incipient Byzantine Empire</i> , Wien, 2000.
RIC VII	P. Brunn, <i>Roman Imperial Coinage VII, Constantine and Licinius, A. D. 313-337</i> , London, 1966.
Сјоменик CAH	Сјоменик Српске академије наука
CIL	Corpus Inscriptionum Latinarum

Aleksova, 1986

B. Aleksova, The Early Christian Basilicas at Stobi, у: *Corsi di cultura sull' arte ravennate e bizantina* 33, Ravenna, 1986, 13-81.

Alföldy, 1969

G. Alföldy, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia*, Heidelberg, 1986.

Анђелковић, 1989

Б. Анђелковић, Праисторијски налази са локалитета Јелица-Градина, *ЗРМЧ* XVIII, 1989, 81-86.

Анђелковић, 1990

Б. Анђелковић, Праисторијске градине у околини Чачка, *Гласник САД* 6, 1990, 103-109.

Баван, Иванишевић, 2006

Б. Баван, В. Иванишевић, *Iustiniana Prima – Царичин Град*, Лесковац, 2006.

Bikić, Ivanišević, 2012

V. Bikić, V. Ivanišević, Imported pottery in the Central Illyricum – case study: Caričin Grad/*Iustiniana Prima*, у: S. Biegert (ed.), *Rei Cretariae Romanae Favtorum Acta* 42, Congressus vicesimus septimvs rei cretariae romanae favtorvm Singidvni habitvs MMX, Bonn, 2012, 41-49.

Bjelajac, 1990

Lj. Bjelajac, La céramique et les lampes, у: B. Bavant, V. Kondić, J.M. Spieser (eds.), *Caričin Grad II. Le quartier sud-ouest de la ville haute*, Belgrade-Rome, 1990, 161-190.

Bjelajac, 1996

Lj. Bjelajac, *Amfore gornjomezijskog Podunavlja*, Beograd, 1996.

Бојовић, 2014

Р. Бојовић, Белешка Томе Живановића о римском натпису са Јелице, *Изворник* 29, 2014, 35-38.

Bockmann, 2014

R. Bockmann, The Non-Archaeology of Arianism – What Comparing Cases in Carthage, Haïdra and Ravenna Can Tell Us about 'Arian' Churches, у: G. Berndt, R. Steinacher (ed.), *Arianism: Roman Heresy and Barbarian Creed*, Farnham, 2014, 201-218.

Bugarski, 2012

I. Bugarski, On the Jánoshida Type Earrings and the Seventh Century Byzantine Finds from the Western Balkans, with a Retrospective View of the Vajska (Vajszka) Cemetery, у: T. Vida (ed.), *Thesaurus Avarorum. Régészeti tanulmányok Garam Éva tiszteletére - Archeological Studies in Honour of Éva Garam*, Budapest, 2012, 233-254.

Булатовић, 2011

А. Булатовић, Праисторијски хоризонти на локалитету Градина на Јелици код Чачка, *Гласник САД* 25/2009, 115-140.

Булић, 2003

Д. Булић, Трагови средњовековне материјалне културе са локалитета Градина на Јелици, *ИЧ* L, 2003, 153-204.

Булић, 2006

Д. Булић, Манастир Илиње код Овчар Бање - рановизантијско и средњовековно утврђење, *ИЧ* LIII, 2006, 53-72.

Buora, 2016

M. Buora, Nuove osservazioni sull'Arredo lapideo della chiesa di Monastero di Aquileia dal periodo dei Goto e dei Bizantini all'età di Popone, у: K. Strobel, H. Dolenz (Hrsg.), *Neue Ergebnisse zum frühen Kirchenbau im Alpenraum*, Akten des Internationalen Kolloquiums Klagenfurt 6.-7. Dezember 2013 (= Römisches Österreich 39), Graz, 2016, 233-250.

Васић, 1986

М. Васић, Нови римски натписи нађени у Чачку, *ЗРМЧ* XVI, 1986, 23-34.

Вулић, 1941-1948

Н. Вулић, Извештај Др Јанка Шафарика из год. 1865 о његовом археолошком путовању, од 20. VIII 1865, *Сјоменик САН* XCVIII, 1941-1948, 257-268.

Vučić, 2003

J. Vučić, Ranokršćanska kamena plastika Narone, у: E. Marin (ur.), *Arheološka istraživanja u Naroni i dolini Neretve*, Zagreb, 2003, 199-214.

Гавриловић, 1988

Е. Гавриловић, Налази стакла са Градине на Јелици, *ЗРМЧ* XVIII, 1988, 87-102.

Dennis, 1985

G. Dennis, *Three Byzantine Military Treatises*, Washington, 1985.

Dimitrov, 2012

Z. Dimitrov, Two Figural Capitals from the Late Antiquity in National Archaeological Museum – Sofia, у: М. Ракоција (ур.), *Ниш и Византија* X, 2012, 165-183.

Дмитровић, Радичевић, 2009

К. Дмитровић, Д. Радичевић, *Касноантичка некропола у Чачку*, Чачак, 2009.

Живић, 2003

М. Живић, *Felix Romuliana. 50 година од њеног пројектовања*, Зајечар, 2003.

Ivanišević, 2008

V. Ivanišević, Arhitektonska dekorativna plastika u Caričinom Gradu, у: V. Ivanišević (Ur.), *Francusko-srpska saradnja u oblasti arheologije*, Beograd, 2008, 77-90.

Ivanišević, 2012

V. Ivanišević, Barbarian settlements in the interior of Illyricum: The case of Caričin Grad, у: V. Ivanišević, M. Kazanski (eds.), *The Pontic-Danubian Realm in the Period of the Great Migration*, Paris-Beograd, 2012, 57-69.

Иванишевић, Радић, 2006

В. Иванишевић, В. Радић, *Византијски новац из Народног музеја у Београду*, (Byzantine Coins from the National Museum in Belgrade), Београд, 2006.

Извештај о раду, 1973

Извештај о раду народног музеја у Чачку за 1973. год, *ЗРНМЧ* IV, 1973, 289-296.

Извештај о раду, 1977

Извештај о раду народног музеја у Чачку за 1977. год, *ЗРНМЧ* VIII, 1977, 229-238.

Јанковић, 1983

Ђ. Јанковић, Рановизантијски Гамзиград, касноантички царски дворцац, у: С. Ђелић (ур.), *Гамзиград – касноантички царски дворцац*, Београд, 1983, 98-113.

Јевтић, 1983

М. Јевтић, 1983, *Keramika starijeg gvozdenog doba na centralnobalkanskom području*, Београд, 1983.

Јеремић, 2004

М. Јеремић, La sculpture architecturale de l'église de Bregovina (VI^e s. ap. J. C.) en Serbie du sud, *Сџаринар* LIII-LIV, 2004, 111-137.

Kanitz, 1892

F. Kanitz, *Römische Studien in Serbien. Der Donau – Grenzwall, das Strassennetz, die Städte, Castelle, Denkmale, Thermen und Bergwerke zur Römerzeit im Königreiche Serbien*, Wien, 1892.

Katičić, 1963

R. Katičić, Das mitteldalmatische Namensgebiet, *Živa antika* 12, 1963, 255-292.

Kaufmann, 1917

C. M. Kaufmann, *Handbuch der altchristlichen Epigraphik*, Freiburg im Breisgau, 1917.

Кондић, Поповић, 1977

В. Кондић, В. Поповић, *Царичин Град. Утврђено насеље у византијском Илирику*, Београд, 1977.

Крестић, Станић, 2011

В. Крестић, М. Станић, *Записници сегница Друштва српске словесности 1842-1863*, књ. 2/I, Београд, 2011.

Križanac, 2009

М. Križanac, Glass from Early Byzantine Gradina on Mount Jelica (Serbia), у: E. Lafla (ed.), *Late Antique/Early Byzantine Glass in the Eastern Mediterranean*, Izmir, 2009, 265-284.

Liebeschuetz, 2008

J. H. W. G. Liebeschuetz, Administration and Politics in the Cities of the Fifth to the Mid Seventh Century: 425 – 640, у: *САН* XIV, 2008, 207-237.

Лилчић, 2002

В. Лилчић, *Македонскиот камен за бојовиште, христијаниште и за живош по живошот, том II*, Скопје, 2002.

Лома, 2008

С. Лома, Два епиграфско-историјска прилога, *Сџаринар* LVIII, 2008, 189-196.

Лудајић, Поповић, Милинковић, 1986

Н. Лудајић, С. Поповић, М. Милинковић, Резултати истраживања вишеслојног налазишта на локалитету Јеринин град - Горња Црнућа код Горњег Милановца, *ЗРНМЧ* XVI, 1986, 81-93.

Мано-Зиси, 1955

Ђ. Мано-Зиси, Ископавање на Царичином Граду 1949-1952 године, *Сџаринар* III-IV, 1952-1953, 127-166.

Марјановић-Вујовић, 1973

Г. Марјановић-Вујовић, Два рана хришћанска полијелеја из Народног музеја, *Зборник радова Народног музеја Београда* VII, 1973, 13-22.

Марковић, Петрашиновић, Михајловић, 1986

О. Марковић, М. Петрашиновић, В. Михајловић, Резултати сондажних истраживања Стојковића градине у Вичи, *ЗРМЧ* XVI, 1986, 67-74.

Mayer, 1957

A. Mayer, *Die Sprache der alten Illyrer*, Wien, 1957.

Медаковић, 1985

Д. Медаковић, *Исџраживачи српских сџарина*, Београд 1985.

Mercklin, 1962

E. von Mercklin, *Antike Figuralkapitelle*, Berlin, 1962.

Милинковић, 1985

М. Милинковић, Истраживања Јанка Шафарика у рудничком и чачанском округу и почеци археологије у Србији, *Гласник САД* 2, 1985, 74-80.

Милинковић, 1986а

М. Милинковић, Градина на Јелици, *ЗРМЧ* XVI, 1986, 47-60.

Милинковић, 1986б

М. Милинковић, Рановизантијско утврђење на Лишкој Ђави код Гуче, *ЗРМЧ* XVI, 1986, 61-66.

Милинковић, 1989

Археолошка истраживања Градине на Јелици у 1987. и 1988. години, *ЗРМЧ* XVIII/1988, 1989, 61-80.

Милинковић, 1995

Археолошка истраживања Градине на Јелици у 1989. и 1994. години, *ЗРМЧ* XXIV/1994, 1995, 49-60.

Milinković, 1995

M. Milinković, Die Gradina auf dem Jelica-Gebirge und die frühbyzantinischen Befestigungen in der Umgebung von Čačak, Westserbien, *Antiquité tardive* 3, 1995, 227-250.

Милинковић, 2001

М. Милинковић, Игле и стилуси са Градине на Јелици, *Саопшћења* XXXII-XXXIII/2000-2001, 2001, 123-133.

Milinković, 2002

M. Milinković, Die Byzantinische Höhenanlage auf der Jelica in Serbien - ein Beispiel aus dem nördlichen Illyricum des 6 Jh, *Сџаринар* LI/2001, 2002, 71-130.

Милинковић, 2004

М. Милинковић, Археологија моде као археологија идентитета - неколико примера, у: М. Ракоција (ур.), *Ниш и Византија* II, 2004, 185-195.

Milinković, 2005

М. Milinković, s.v. Serbien, *Hoops Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* Band 28, Berlin, 2005, 197-218.

Milinković, 2008

М. Milinković, Die Spätantik-frühbyzantinischen befestigten Höhenanlagen in Serbien, у: H. Steuer, V. Bierbrauer (Hrsg.), *Höhensiedlungen zwischen Antike und Mittelalter von den Ardennen bis zur Adria*, Berlin-New York, 2008, 533-557.

Милинковић, 2008

Извештај о резултатима археолошког ископавања Градине на Јелици у 2005. години, *Археолошки ѓреїлед н.с.* 2/3 (2004/5), Београд, 2008, 74-77.

Милинковић, 2010

М. Милинковић, *Градина на Јелици. Рановизантїјски їрад и средњовековно насеље*, Београд 2010.

Milinković, 2011

М. Milinković, Völkerwanderungszeitliche Funde und Befunde im heutigen Serbien unter besonderer Berücksichtigung von Gamzigrad, у: G. v. Bülow, H. Zabełlicky (Hrsg.), *Bruckneudorf und Gamzigrad. Spätantike Paläste und Großvillen im Donau-Balkan-Raum*. Akten des Internationalen Kolloquiums in Bruckneudorf vom 15. bis 18. Oktober 2008, Bonn, 2011, 129-141.

Милинковић, 2011а

М. Милинковић, Археолошка истраживања Градине на Јелици 2010. и 2011, са кратким освртом на кампање до 2009. године, *ЗРНСЧ* XLI, 59-90.

Милинковић, 2011б

М. Милинковић, Градина на Јелици – споменик од јавног интереса ?, *Гласник ДКС* 35, 2011, 14-19.

Милинковић, 2012

М. Милинковић, Мрежа насеља и њихова структура на северу Илирика у 6.в. – археолошки подаци, у: Б. Крсмановић, Љ. Максимовић, Р. Радић (ур.), *Византїјски свеї на Балкану, Књиїа II*, Београд, 2012, 299-310.

Milinković, 2013

М. Milinković, Frühchristliche Reliquiare und Kapseln aus Serbien, *MiChA* 19, 2013, 27-39.

Milinković, 2014

М. Milinković, Die Neuformung des Landschaftsbildes und der Stadt im Nordillyricum des 6. Jahrhunderts, Fallstudie Jelica, Gradina, *Hortus Artium Medievalium* 29/1, 2014, 251-259.

Милинковић, 2015

М. Милинковић, *Рановизантїјска насеља у Србији и њеном окружењу*, Београд 2015.

Милинковић, Шпехар, 2014

М. Милинковић-П. Шпехар (ур.), *Градина на Јелици, Тридесетї година археолошких истраживања (1984-2014)*, Чачак, 2014.

Мишковић, 1882

Ј. Мишковић, Јухор планина (географско-историјска скица), *Оїаџбина* 10, 1882, 548-561.

Николајевић-Стојковић, 1957

И. Николајевић-Стојковић, *Рановизантијска архитектонска декоративна пластика у Македонији, Србији и Црној Гори*, Београд, 1957.

Nikolajević, 1978

I. Nikolajević, Sahrnjivanje u ranohrišćanskim crkvama na području Srbije, *Arheološki Vestnik* XXIX, 1978, 678-693.

Pelekanidis, 1977

S. Pelekanidis, *Studien zur frühchristlichen und byzantinischen Archäologie*, Thessaloniki, 1977.

Petković, 2010

S. Petković, *Rimske fibule u Srbiji od I do V veka n. e.*, Београд, 2010.

Петрашиновић, Лудајић, 1986

М. Петрашиновић, Н. Лудајић, Сондажна истраживања вишеслојне градине у Вучковици код Гуче, *ЗРМЧ* XVI, 75-80.

Петровић, 1975

П. Петровић, *Палеографија римских надписа у Горњој Мезији*, Београд, 1975.

Pillinger, 1994

R. Pillinger, Die malerische Innenausstattung frühchristlicher Kirchen in Noricum, у: E. Boshof, H. Wolff (Hrsg.), *Das Christentum im bairischen Raum von den Anfängen bis ins 11. Jahrhundert*, Symposium Passau, 1989 (1994), 231-240.

Pillinger, Popova, Zimmermann, 1999

R. Pillinger, V. Popova, B. Zimmermann, *Corpus der spätantiken und frühchristlichen Wandmalereien Bulgariens* (Schriften der Balkankommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 21). Wien, 1999.

Поповић, 1980

В. Поповић, Римски новац из Царичиног града, *Нумизматичар* 3, 121 – 128.

Popović, 1982

V. Popović, Desintegration und Ruralisation der Stadt im Ost-Illyricum vom 5. bis 7. Jahrhundert n. Chr., у: D. Papenfuss-V. M. Strocka (Hrsg.), *Palast und Hütte. Beiträge zum Bauen und Wohnen im Altertum*. Tagungsbeiträge eines Symposiums der Alexander von Humboldt-Stiftung Bonn-Bad Godesberg veranstaltet vom 25.-30. November 1979 in Berlin, Mainz, 1982, 545-566.

Поповић, 1985

В. Поповић, Нови налази римског новца из Царичиног града, *Нумизматичар* 8, 1985, 45-48.

Поповић, 1988

В. Поповић, Албанија у касној антици, у: М. Гарашанин (ур.), *Илири и Албанци*, Београд, 1988, 201-250.

Popović, 1999

М. Popović, *Tvrđava Ras*, Београд, 1999.

Popović, Bikić, 2009

М. Popović, V. Bikić, *Vrsenice – kasnoantičko i srpsko ranosrednjovekovno utvrđenje*, Beograd, 2009.

Prokop, 1977

Prokop, *Bauten*, O. Veh (ed.), München, 1977.

Ранковић, Икодиновић, 1973

Д. Ранковић, М. Икодиновић, Извештај систематских истраживања Горњег Драгачева, *ЗРМЧ* IV, 1973, 155-181.

Ранковић, Икодиновић, 1974

Д. Ранковић, М. Икодиновић, Извештај систематских истраживања Доњег Драгачева, *ЗРМЧ* V, 1974, 177-195.

Рашковић и др. 2000

Д. Рашковић, Н. Берић, М. Бугар, М. Трифуновић, Г. Чађеновић, *Рановизантијска утврђења у крушевачком окружју*, Крушевац, 2000.

Симић, 1951

В. Симић, *Историјски развој нашег рударства*, Београд, 1951.

Срејовић, 1983

Д. Срејовић, Царски дворцац, каталог: архитектонски украси, у: С. Ћелић (ур.), *Гамзираг – касноантички царски дворцац*, Београд, 1983, 88-92.

Станојловић, 1990

М. Станојловић, Градина на Јелици – скидање фрагмената фресака, *Гласник ДКС* 14, 1990, 75-77.

Stojić, 1986

М. Stojić, *Gvozdeno doba u basenu Velike Morave*, Beograd i Svetozarevo, 1986.

Стојић, 2004

М. Стојић, *Пањевачки рид*, Београд, 2004.

Sulser, Clausen, 1978

W. Sulser, H. Clausen, *Sankt Stephan in Chur. Frühchristliche Grabkammer und Friedhofskirche*, Zürich, 1978.

Schreiner, 1986

P. Schreiner, Städte und Wegenetz in Moesien, Dakien und Thrakien nach dem Zeugnis des Theophylaktos Simokates, у: R. Pillinger (Hrsg.), *Spätantike und frühbyzantinische Kultur Bulgariens zwischen Orient und Okzident*, Referate gehalten im Rahmen eines gemeinsam mit dem bulgarischen Forschungsinstitut in Österreich organisierten Arbeitsgespräches vom 8. bis 10. November 1983, Wien, 25-35.

Holder, 2000

P. Holder, *Auxiliaria*, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 131, 2000, 213-218.

Holum, 2005

K. G. Holum, *The Classical City in the Sixth Century. Survival and transformation*, у: M. Maas, (ed.) *The Age of Justinian*, Cambridge University Press, 2005, 87-112.

Ferjančić, 1995

S. Ferjančić, New Epigraphic Finds near Čačak, *Balkanica* 26, 1995, 175-194.

Ферјанчић, Јеремић, Гојгић, 2008

С. Ферјанчић, Г. Јеремић, А. Гојгић, *Римски епиграфски споменици Чачка и околине*, Чачак, 2008.

Чанак-Медић, 1978

М. Чанак-Медић, Гамзиград. Касноантичка палата. Архитектура и просторни склоп, *Саопштења* XI, 1978.

Шафарикъ, 1941-48

Ј. Шафарикъ, Додатак. Извештај Др. Јанка Шафарика из године 1865. о његовом археолошком путовању, *Споменик САН ХСVIII*, 1941-48, 257-268.

Šašel, 1986

A. et J. Šašel, *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt*, Ljubljana, 1986.

Ward-Perkins, 2008

B. Ward-Perkins, Land, Labour and settlement, у: *САН XIV*, 2008, 315-345.

Whitby, 2008

M. Whitby, The Army, с. 420-602, у: *САН XIV*, 2008, 288-314.

Zimmermann, 1995

B. Zimmermann, Die Wandmalereienreste der Bischofskirche von Teurnia und der frühchristlichen Kirchen von Laubendorf und Dül, *MiChA* 1, 1995, 9-22.

Порекло илустрација:

- Сл. 1 Медаковић 1985, Сл. 41, (из збирке породице Шафарик).
- Сл. 2 Вулић 1941-1948, 264.
- Сл. 3 Kanitz 1892, Fig. 98.
- Сл. 4 Земаљски музеј Босне и Херцеговине, Сарајево, снимак Л. Фекежа.
- Сл. 5 Милинковић 2010, Сл. 3.
- Сл. 6 Филозофски факултет у Београду, документација пројекта.
- Сл. 7 Милинковић 2015, Сл.192.
- Сл. 8 Милинковић 2010, Сл 1.
- Сл. 9 Филозофски факултет у Београду, документација пројекта.
- Сл. 10 Милинковић 2010, Сл. 17.
- Сл. 11 Филозофски факултет у Београду, документација пројекта.
- Сл. 12 Филозофски факултет у Београду, документација пројекта.
- Сл. 13 Милинковић 2010, Т. I/1.
- Сл. 14 Филозофски факултет у Београду, документација пројекта.
- Сл. 15 Милинковић 2010, Т. V/2.
- Сл. 16 Милинковић 2010, Т. V/4.
- Сл. 17 Милинковић 2010, Т. X.
- Сл. 18 Милинковић 2010, Т. I/2.
- Сл. 19 Филозофски факултет у Београду, документација пројекта.
- Сл. 20 Милинковић, Шпехар 2014, Сл. 14.
- Сл. 21 Милинковић 2010, Т. II/2.
- Сл. 22 Милинковић 2010, Сл. 132.
- Сл. 23 Милинковић 2010, Т. III/1.
- Сл. 24 Милинковић 2010, Т. VIII.
- Сл. 25 Милинковић 2010, Т. III/1.
- Сл. 26 Милинковић 2010, Т. III/4.
- Сл. 27 Милинковић 2010, Т. III/2.
- Сл. 28 Милинковић 2010, Сл. 196.
- Сл. 29 Милинковић 2010, Т. IV/1.
- Сл. 30 Милинковић 2015, Сл. 124.
- Сл. 31 Милинковић 2010, Т. IV/3.
- Сл. 32 Милинковић 2010, Т. IV/4.
- Сл. 33 Милинковић 2010, Сл. 236.
- Сл. 34 Милинковић 2015, Т. III/3.
- Сл. 35 Милинковић 2010, Т. XII/1.
- Сл. 36 Милинковић 2010, Т. II/3.
- Сл. 37 Милинковић 2010, Т. VI.
- Сл. 38 Милинковић 2010, Т. XII/7.
- Сл. 39 Милинковић 2010, Т. VII.
- Сл. 40 Милинковић 2015, Т. IV/1.

Сл. 41 Милинковић 2010, Сл. 273.
Сл. 42 Милинковић 2010, Сл. 276.
Сл. 43 Милинковић 2010, Сл.280.
Сл. 44 Милинковић 2010, Сл. 278.

Кат. 1

Архив САНУ, Београд, бр. 9068.

Кат. 2-22, 26-30, 32-34, 37, 39-44, 46, 51, 52, 54, 55, 59, 64, 67, 68, 71, 73, 74, 78, 82, 86, 88, 92, 93, 99, 100, 102, 104-106, 108, 109, 112-117, 119-126, 128-145, 151, 154-157, 160, 161, 163, 164, 166-175, 185, 188, 191, 198, 199, 201, 202, 205, 206-209, 211-235, 237-258, 260, 261, 265, 269, 271-283, 290, 295-297, 299-305, 309-316, 321-324, 326, 332, 335, 337-342, 344, 345, 347, 349-352, 354, 356, 360, 362, 366, 368, 372, 373, 375, 377, 379, 380, 382-385, 387-389, 403, 404, 407, 410, 421, 422, 424, 426, 431, 432, 442-446, 451, 453, 454, 456-458, 461, 464-484, 486, 489-499, 502-506.

Народни музеј Чачак, снимиио Марко Бојовић.

Кат. 23-25, 31, 35, 36, 38, 45, 47-50, 53, 56-58, 60, 61-63, 65, 66, 69, 70, 72, 75-77, 79-81, 83-85, 87, 89-91, 94-98, 101, 103, 107, 110, 111, 118, 127, 146-150, 152, 153, 158, 159, 162, 165, 176-184, 186, 187, 189, 190, 192-197, 200, 203, 204, 210, 236, 259, 262-264, 266-268, 270, 284-289, 291-294, 298, 306-308, 317-320, 325, 327-331, 333, 334, 336, 343, 346, 348, 353, 355, 357-359, 361, 363-365, 367, 369-371, 374, 376, 378, 381, 386, 390-402, 405, 406, 408, 409, 411-420, 423, 425, 427-430, 433-441, 447-450, 452, 455, 459, 460, 462, 463, 500, 501, 507.

М. Милинковић, снимиио †Небојша Борић.

Кат. 485, 487, 488

Снимила Мина Јовић.

Градина на Јелици. Утврђени центар у Илирику VI века и вишеслојно археолошко налазиште

Резиме

Удаљена око 110 km ваздушном линијом од Београда ка југозападу, у близини савременог града Чачка, Градина (846 m) представља један од доминантних врхова планине Јелице са кога се пружа величанствен поглед на цео околни предео, десетинама километара унаоколо (Рудник, Равна Гора, долина Западне Мораве, Драгачево, и даље). Зато није случајно што се живот на њој, са прекидима, одвијао у трајању од преко три миленијума, од праисторијских времена до раног средњег века, посебно у мање сигурним временима, када је човек тражио места за живот која су билаштићена већ својим природним положајем.

Сам назив Градина (аугментатив) упућивао је на остатке неког већег насеља, а оно је, као што су то археолошка ископавања показала, на овом месту заиста и постојало. Легенде о Проклетој Јерини која је зидала (и овај) град, нису се потврдиле - живот у њему одавно је престао у време када је она била супруга деспота Ђурђа Бранковића (XV век).

Убрзо након обнове српске државе у првој половини XIX века, Градина постаје предмет интересовања љубитеља споменика прошлости, о чему је на овом месту писала Делфина Рајић.

Након неколико обилазака, извештаја и случајних налаза, археолошка ископавања коначно почињу 1984. године и са прекидима трају до данас, под руководством проф. др Михаила Милинковића (Филозофски факултет у Београду, Одељење за археологију), прво у оквиру пројекта Археолошког института, а потом Филозофског факултета у Београду. Након ранијих мањих захвата Завода за заштиту споменика културе Србије (Београд), 2014. године су обновљени архитектонски конзерваторски радови на Градини, али у организацији Завода за заштиту споменика културе у Краљеву. Градина је законом заштићен споменик културе. У научном смислу, она је афирмисана и ван граница ширег региона. О њој су публиковани бројни извештаји и студије, а пре неколико година штампана је и једна монографија. Узима се у обзир у разним домаћим и страним научним синтезама. Изложба коју организују Галерија САНУ и Народни музеј у Чачку, прилика је да се заинтерсованој публици на сажет начин пружи увид у досадашње резултате истраживања, као и да се представи релевантан избор налаза, од којих се многи по први пут излажу. Извршена је и реконструкција

једног дела архитектонске пластике, за ову прилику (доц. Мина Јовић, Факултет примењених уметности, Београд), као и једног броја керамичких посуда (дипл. арх. Снежана Топић, виши конзерватор, Народни музеј у Београду). Већина физчко-хемијских анализа, уколико није другачије наглашено, спроведена је посредством мр Милице Марић Стојановић, вишег конзерватора-хемичара (Народни музеј у Београду), док је врсту камена коришћеног за израду пластике одредио проф. др Драган Миловановић, Рударско-геолошки факултет у Београду. Свима њима ораганизатори изложбе дугују захвалност за пружену помоћ.

Најстарији трагови људског боравка на Градини потичу из средине III миленија старе ере, из времена позног енеолита, као што је то утврдио Александар Булатовић (види прилог у овом каталогу). Он се настала током раног бронзаног доба, да би свој највећи интензитет, у праисторијском периоду, доживео у време раног и старијег гвозденог доба (XI/X-VII, VI/V век п. н. е.). Тада се на овом месту, по свему судећи, налазило насеље градинског типа. Већину налаза чине уломци различито декорисаног керамичког посуђа, а у мањој мери је пронађено и оруђе од окресаног камена. Касније фазе живота на Градини, највише подизање града у VI веку, уништиле су добар део праисторијских остатака, тако да је интактан слој из ових епоха до сада установљен само на северним падинама Горњег града.

Од краја старијег гвозденог доба (VI/V век старе ере), па до касноантичког, односно рановизантијског периода, када је на Градини подигнут нов град (VI век), протекло је доста времена. Тек понеки налаз из римског времена (не рачунајући римске сполије употребљаване у VI и почетком VII века) сведочи о повременом боравку људи на овом месту, који нису оставили други материјални траг (нпр., остатке зграда и сл.). Извесну дилему представља датовање прве грађевинске фазе Базилике „А“ која би, судећи

по налазима делова натписа које је протумачила Снежана Ферјанчић (види прилог у овом каталогу), могла потицати из IV или V века. Оваквом датовању, сасвим начелно, не противурече ни поједини налази делова каменог намештаја ове цркве (види прилог Марка Капларевића у овом каталогу). Забуну не би требало да уноси присуство римског новца (налазе новца је за ову прилику обрадио Милоје Васић), с обзиром да је он према својој вредности метала могао колати и у каснијим вековима, што је констатовано и на другим рановизантијским налазиштима.

Подизање новог великог утврђеног насеља са функцијом централног места у региону, које се уз извесну резерву може назвати градом, највероватније стоји у вези са грандиозним градитељским подухватом цара Јустинијана I (527-565), описаног од стране његовог хроничара Прокопија. По избору места, као и по својој структури, овај се град битно разликовао од претходних римских градова подигнутих у равницама. Његова основа била је неправилна, прилагођена конфигурацији терена, сходно принципима рановизантијске фортификације, посебно код тзв. висинских утврђења. Свакако, избор оваквих положаја био је последица несигурности изазване продорима варварских племена током сеобе народа.

Унутар града су констатоване засебно брањене четврти (Горњи град, Северно и Јужно подграђе), док се за ареал на западним падинама још не зна да ли је био заштићен бедемима, као што је то скицирао Феликс Каниц (Западно подграђе?). Подручје налазишта обухвата око 22 ha, рачунајући и некрополу око Базилике „В“. До сада је у његовом склопу, поред делова бедема, кула и капија, откривено и око 20 зграда световне намене. Поред тога, пронађени су и остаци пет цркава, од којих је једна (Базилика „С“) имала крстионицу и била украшена каменом пластиком, као и сликаном зидном декорацијом, о чему је у овом каталогу писао Марко Капларевић. Наравно, то је тек мали део укупног

броја грађевина (резиденција, стамбених зграда, радионица, зграда са вишеструком наменом), а ни број цркава не мора бити коначан, имајући у виду колико их иначе може бити у рановизантијским насељима, чак и мањим. Све ове грађевине биле су подигнуте од камена, углавном везаног малтера, уз повремену употребу сполија из римског времена (упореди прилоге Снежане Ферјанчић и Марка Капларевића), између осталог и фигуралних капители који су красили Објекат I-IV унутар Горњег града. Већином су имале застакљене прозоре, а неке и канализацију (Објекат I-IV). Из њих и њихове околине потиче велики број покретних налаза, пре свега керамике, али и других предмета, спорадично и луксузних. Ти предмети на себи својствен начин сведоче о некадашњем животу на овом месту: о надрегионалној повезаности и трговини (северноафричке и друге амфоре, које су обрађивале Весна Бикић и Светлана Ивковић), као и о личној опреми, прибору и занимањима становника града. Налази откривају низ локалних занатских делатности, захваљујући сировинама, полуфабрикатима, радионичком отпаду и алату. Тако су посведочени прерада руде гвожђа, експлоатација каменолома и клесарска делатност, зидарство, обрада дрвета, ткање, обрада кости и рога, али и други занати, односно вештине. У брдско-планинском региону важну улогу играло је сточарство, поред обраде земље која је била мање интензивна него у равницама, али и поред тога присутна. Спорадични налази упућују на активности ван непосредне близине града (риболов и виноградарство). У рановизантијском периоду, на северу Илирика, утврђена насеља преузимају улогу привредних центара, донекле попут некадашњих вила рустика.

Градина на Јелици морала је бити и административни центар региона који се не може поуздано сместити ни у једну од познатих провинција (Прва Мезија, Далмација?). Не превише бројни налази дефанзивног и офанзивног оружја упућују

на присуство наоружаних људи (остаје отворено питање да ли неке регуларне војне јединице, локалне милиције или плаћеничког одреда, односно „федерата“). У недостатку имена града не може се поуздано знати да ли је у њему столовао епископ (што се не може искључити, уз сумње које је изнео Милоје Васић), те да ли је насеље, имајући у виду број цркава као и налаз реликвијара, било, поред осталог, и верски центар. Одређене индиције упућују на размишљање о могућем присуству различитих хришћанских конфесионалних група. У сваком случају, на његовом најдоминантнијем месту, на самом врху Градине, стајала је Базилика „Е“, видљива изда лека, попут симбола верске и цивилизацијске припадности, као што је то случај и са другим истовременим насеобинама (Царичин град, Злата и др.). Материјална култура типична је за Романе, односно Ромеје (аутохтону популацију), али се међу њом у малом броју налазе и предмети карактеристични за средине насељене германским племенима, посебно Гепидима, који су овде могли доспети као избеглица након пораза од Лангобарда и Авара 567. године. На овакве закључке упућују и резултати антрополошке анализе скелетних остатака. О месту Градине на Јелици у рановизантијској археологији Србије овде је писао Милоје Васић.

Крајем VI или почетком VII века град је страдао у снажном пожару који је на много места оставио јасне трагове. Нагла катаклизма спречила је систематску евакуацију и самим тим потоњим археолозима сачувала бројне делове покућства и опреме. Тако је овај за сада безимени град доживео судбину бројних насеља широм Илирика изазвану пре свега продорима Авара и насељавањем Словена.

На рушевинама утврђеног комплекса никло је, током раног средњег века, ново насеље. Мишљења истраживача о почетку новог насељавања се разликују. Док неки почетак овог процеса смештају

у време одмаклог VII stoleћа, ставови Весне Бикић говоре тежишно о IX веку. Малобројност и недовољна проученост керамичких налаза поменутог периода, као и недостатак могућности спровођења одговарајућих анализа заснованих на природним наукама, условили су овакво стање које ће се у даљим истраживањима променити. У сваком случају, ова грнчарија је израђена на начин уобичајен за средине насељене Словенима,

уз спорадично присуство керамике типичне за Бугаре.

Нема сумње да је Градина на Јелици један од кључева за разумевања процеса који су доминирали на Балкану током рановизантијског периода, у време сеобе народа и раног средњег века. Вреди подсетити на чињеницу да је управо у том периоду, на рушевинама Римског царства, дошло до основног формирања Европе какву данас познајемо.

Gradina on Mt Jelica.

A fortified centre in 6th century Illyricum and a multilayered archaeological site

Summary

Situated around 110 km southwest of Belgrade, as the crow flies, and in the vicinity of the modern city of Čačak, Gradina (846 m) is one of the dominant peaks of Mt Jelica, offering a magnificent view spanning tens of kilometres over the whole surrounding landscape (Rudnik, Ravna Gora, the West Morava river valley, Dragačevo, and further). Therefore, it is little wonder that life existed on it, with interruptions, for over three millennia, from prehistoric times to the Early Middle Ages, particularly during turbulent times, when man was looking for a place to live in areas already naturally protected by their position.

The augmentative meaning conveyed in the name “Gradina” itself suggests the remains of a bigger settlement and, as demonstrated by the archaeological excavations, it did, in actual fact, exist in this location. The widespread legends about the Damned Jerina (Prokleta Jerina) building this town, as well as others, have not been confirmed. Life in it had ceased to exist long before she became the wife of Despot Djuradj Branković (15th century).

Shortly after the re-establishment of the Serbian state in the first half of the 19th century, Gradina became the subject of interest for devotees of historical

monuments, about which Delfina Rajić writes. After a number of visits, reports and accidental discoveries, the archaeological excavations finally started in 1984 and, with some interruptions, have continued until the present day, under the leadership of Prof. Dr Mihailo Milinković (Faculty of Philosophy in Belgrade, Department of Archaeology), first within the project of the Institute of Archaeology, and then the Faculty of Philosophy in Belgrade. After the previous, less extensive undertakings of the Institute for the Protection of Cultural Monuments of Serbia (Belgrade), architectural conservation works on Gradina were re-established in 2014 by the Institute for Cultural Heritage Preservation in Kraljevo. Gradina is a cultural monument protected by law. In a scientific sense, it is recognised outside the borders of our country. Numerous reports and studies have been published on the subject, including a monograph a few years ago. It has been considered in a variety of scientific syntheses, both domestic and foreign. The exhibition organised by the National Museum of Čačak at the SASA Gallery provides an opportunity for all those interested to obtain a concise insight into the results of previous research, as well as to present a relevant

range of finds, many of which are displayed for the first time. Also, for the occasion, a reconstruction of a portion of architectural sculpture (Asst. Prof. Mina Jović, Faculty of Applied Arts, Belgrade), including a number of ceramic vessels (archaeologist Snežana Topić, senior conservator, National Museum in Belgrade) was carried out. Most of the physical-chemical analyses, unless otherwise specified, were performed by MSc Milica Marić Stojanović, senior scientist in conservation (National Museum in Belgrade), while the type of stone used in the sculpture was determined by Prof. Dr Dragan Milovanović (Faculty of Mining and Geology in Belgrade). The organisers of the exhibition owe gratitude to them all for the assistance provided.

The oldest traces of human habitation on Gradina date back to the middle of the 3rd millennium BC, from the Late Eneolithic, as determined by Aleksandar Bulatović (see the article in the catalogue). It continued throughout the Early Bronze Age and reached its greatest intensity, in prehistoric times, in the Transitional period from Bronze to Iron Age and the Early Iron Age (11/10–7th, 6/5th century BC). At the time, there was probably a fortified town-like settlement. Most finds comprise fragments of diversely decorated ceramic vessels and, to a lesser degree, chipped stone tools. Later phases of life on Gradina, in particular the building of the town in the 6th century, destroyed a large portion of the prehistoric remains, so that the only intact layer from these epochs has been found on the northern slopes of the Upper Town (Gornji grad).

From the end of the Early Iron Age (6/5th century BC) to the Late Antiquity, that is the Early Byzantine Period, when a new town was built on Gradina (6th century), a lot of time had passed. Only rare finds from the Roman times (with the exception of Roman spolia used during the 6th and the beginning of the 7th century) testify to occasional dwelling in this place, which left no other material traces such as the remains of buildings and the like. A certain dilemma arises when dating the first construction phase of Basilica

A, which could, according to the discovered parts of the inscription interpreted by Snežana Ferjančić (see the article in the catalogue), originate from the 4th or 5th century. Such dating, generally speaking, is not contradicted even by individual finds of parts of stone furniture from this church (see the article by Marko Kaplarević in the catalogue). The presence of Roman money should not be confusing (money finds were processed by Miloje Vasić on this occasion), considering that, due to its metal value, it could have been in circulation in later centuries, as noted in other Early Byzantine sites.

The building of the new, large fortified settlement functioning as the centre of the region, which could, with certain reservations, be called a town, is most likely connected to the grandiose construction undertaking of Emperor Justinian I (527–565), described by his chronicler Procopius. Not only by virtue of its position, but also by its structure, this town was very different from previous Roman towns built on plains. Its base was irregular, adapted to the configuration of the terrain, which was in accordance with the Early Byzantine fortification principles, particularly used in so-called hill-forts. The choice of such a location was undoubtedly the consequence of the insecurity caused by barbarian invasions during the Great Migrations.

Within the town, separately defended areas were noted (the Upper Town and the northern and southern Lower Town), whilst it remains unknown whether the area on the western slopes was protected by ramparts, as sketched by Felix Kanitz (the western Lower Town?). The site comprises an area of around 22 ha, including the necropolis near Basilica B. To date, apart from parts of the ramparts, towers and gates, about twenty secular buildings have been discovered within it. In addition, the remnants of five churches have also been discovered, one of which (Basilica C) had a baptistery and was adorned with stone furniture and painted wall decoration, as described by Marko Kaplarević. Of course, these are only a small part of the total number of buildings (residences, common

dwelling, workshops and multipurpose buildings). Even the number of churches does not have to be final, considering their numbers in other Early Byzantine settlements, including those of a smaller size. These buildings were all built of stone, mostly fixed with mortar, and occasionally used Roman spolia (compare the articles of Snežana Ferjančić and Marko Kaplarević) and, among other things, figural capitals, which decorated Building I-IV within the Upper Town. Most of them featured glazed windows and some had a sewerage system (Building I-IV). A great number of movable finds came from them and their surroundings, mainly ceramics, but other artefacts as well, sporadically luxurious. In their own unique way, these objects testify to the life once led in this place: the supraregional connections and trade (North African and other amphorae, processed by Vesna Bikić and Svetlana Ivković), personal equipment, tools and the professions of the town's population. The finds of raw materials, partially finished products, workshop waste and tools reveal a series of local artisanal activities. Thus, the processing of iron ore, the exploitation of quarries along with stone carving and masonry, wood processing, weaving, bone and horn treatment, as well as other crafts, or skills, were testified. Agriculture played a significant role in the highland regions, as did cattle breeding, but was less intensive than in the lowlands. Sporadic finds point to activities such as fishing and viniculture outside the immediate proximity of the town. In the Early Byzantine Period, in the north of Illyricum, fortified settlements assumed the role of economic centres, as had previously been the case with villae rusticae.

Gradina on Jelica must also have been an administrative centre of the region, although this cannot be placed, with any certainty, in any of the known provinces (Moesia Prima, Dalmatia?). Sparse finds of defensive and offensive weapons indicate the presence of armed people – whether a regular military unit, local militia or a mercenary unit, “foederati”, remains open to question. In the absence of the town's

name, it remains unclear whether a bishop resided in it (which cannot be excluded as a fact, based on the views expressed by Miloje Vasić) and, considering the number of churches along with the discovery of a reliquary, whether the settlement might have been, among other things, a religious centre as well. Certain clues lead us to consider the possible presence of different Christian confessional groups. Nonetheless, in a dominant position, at the very top of Gradina, was Basilica E, visible from afar, as a symbol of religious and civilisational affiliation, as was the case with other concurrent settlements (Caričin grad, Zlata and others). The material culture is typical of the Romani, that is the Romaioi, an autochthonous population, although within it there is also a small number of objects that are typical of areas populated by Germanic tribes, especially the Gepids, who might have come here as refugees after being defeated by the Langobards and Avars in 567. The anthropological analyses of skeletal remains additionally point to these conclusions. Miloje Vasić writes about the significance of Gradina on Jelica in the Early Byzantine archaeology of Serbia.

At the end of the 6th, or the beginning of the 7th century, the town was devastated by a great fire which left its obvious traces in many places. The sudden cataclysm prevented a systematic evacuation and thereby preserved numerous household items and equipment for archaeologists. Thus, this still nameless town experienced the same destiny as many other settlements all over Illyricum, caused mainly by the Avar invasions and Slavic settling.

During the Early Middle Ages, on the ruins of the fortified complex, a new settlement was built. Researchers' opinions differ regarding the start of this new settling. While some date the beginning of this process back to the late 7th century, the opinion of Vesna Bikić suggests a period in the region of the 9th century. The scarce and insufficiently studied ceramic finds of the aforementioned period, combined with the inability to conduct appropriate scientific analyses, gave rise to these circumstances, which

will change in the future. In any case, this pottery was made in a way characteristic of areas populated by the Slavs, with the sporadic presence of typically Bulgarian ceramics.

There is no doubt that Gradina on Jelica is one of the keys to understanding the processes which

dominated in the Balkans during the Early Byzantine Period, at the time of the Great Migrations and the Early Middle Ages. A fact worth mentioning is that in this very period, on the ruins of the Roman Empire, the fundamental formation of Europe, as we know it today, happened.

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

903/904(497.11)(083.824)
069.51:903/904(497.11)(083.82)
902.2(497.11)"1984/2014"(082)

ГРАДИНА на Јелици : утврђени центар у Илирику VI века и
вишеслојно археолошко налазиште / уредио Михаило Милинковић
= Gradina on Jelica Mountain : a fortified centre in 6th century Illyricum
and a multilayered archaeological site / edited by Mihailo Milinković. -
Београд : САНУ = Belgrade : SASA ; Чачак : Народни музеј "Чачак" =
Čačak : National Museum, 2017 (Београд : Службени гласник). - 253 стр.
: илустр. ; 23 cm. - (Галерија Српске академије наука и уметности =
Gallery of the Serbian Academy of Sciences and Arts ; 140)

Текст штампан двостубачно. - Тираж 750. - Стр. 9-11: Предговор /
Михаило Милинковић. - Напомене и библиографске референце уз
текст. - Стр. 235-245: Библиографија наведених радова / Вујадин
Вујадиновић. - Summary.

ISBN 978-86-7025-728-3 (САНУ)

а) Народни музеј (Чачак) - Збирке - Изложбени каталози б)
Археолошки налази - Градина - Изложбени каталози с) Археолошка
налазишта - Градина - Зборници
COBISS.SR-ID 234638092



ГРАДИНА НА ЈЕЛИЦИ

ISBN 978-86-7025-728-3



9 788670 257283